
Стара српска књижевност

у 24 књиге

Уређивачки
одбор

Димитрије Богдановић (1930—1986)

Милорад Павић

Милорад Бурић

Миљисав Савић

Књига
десета

Избор, данашња језичка верзија
и редакција

проф. др Димитрије Богдановић

Шест писаца XIV века

Григорије Рашки, Јаков Серски, Силуан,
Непознати Светогорац, Монах Јефрем,
Марко Пећки

Просвета
Српска књижевна задруга
Београд 1986.

ШЕСТ ПИСАЦА
XIV ВЕКА

СКЕНИРАО

ТЕОДОР АНАГНОСТ

Садржај

<i>Предговор</i> (Димитрије Богдановић)	7
Григорије Рашки	11
Јаков Серски	14
Силуан	16
Непознати Светогорац	34
Монах Јефрем	38
Марко Пећки	41
ШЕСТ ПИСАЦА XIV ВЕКА	
<i>Григорије Рашки</i>	61
Запис на Крмчији светог Саве	63
Стихови часном крсту	65
<i>Јаков Серски</i>	67
Синајски стихови	69
<i>Силуан</i>	71
Стихови Синаксара светог Саве	73
Стихови Синаксара светог Симеона	75
Епистолије Кир-Силуанове	77
<i>Непознати Светогорац</i>	89
Житије старца Исаје	91
<i>Монах Јефрем</i>	99
Канон молбени господу Исусу Христу	101
Канон молбени пречистој Богородици	107
Канон молбени за цара	113
Стихире молбене пречистој Богородици	121
Истога Јефрема друге стихире без акростиха	143
Истога Јефрема друге стихире молбене господу нашем Исусу Христу	145
Истога Јефрема друге стихире, Крстобогородичне	156
<i>Марко Пећки</i>	163
Житије светог патријарха Јефрема	165
Служба светом патријарху Јефрему	171
Служба светом архиепископу Никодиму	187
Синаксар Герасима и Јефимије	207
Ктиторски запис о цркви светог Георгија	209
<i>Пропратни текстови</i>	211
Белешка о овом издању	213
Подаци о рукописима	216
Библијски цитати	221
Коментари	223
Речник мање познатих речи	305
Регистар	310
Илустрације	

Предисловие (введение)

Глава I. Общие сведения

1.1. Назначение и область применения

1.2. Составные части

1.3. Технические характеристики

1.4. Требования к эксплуатации

2. Описание конструкции

2.1. Принципиальная схема

2.2. Описание отдельных узлов

2.3. Порядок сборки

2.4. Проверка качества

3. Эксплуатация

3.1. Подготовка к работе

3.2. Режимы работы

3.3. Техническое обслуживание

3.4. Ремонт

3.5. Транспортировка и хранение

4. Заключение

4.1. Основные выводы

4.2. Рекомендации

4.3. Литература

4.4. Аппендиксы

4.5. Технические рисунки

4.6. Таблицы

4.7. Справочные данные

4.8. Заключение

4.9. Литература

4.10. Аппендиксы

4.11. Технические рисунки

4.12. Таблицы

4.13. Справочные данные

4.14. Заключение

4.15. Литература

4.16. Аппендиксы

4.17. Технические рисунки

4.18. Таблицы

4.19. Справочные данные

4.20. Заключение

4.21. Литература

4.22. Аппендиксы

Ваша книга, опубликованная в издательстве «Совetskoe Radio», является результатом многолетнего труда коллектива авторов. Книга посвящена вопросам теории и практики работы радиолюбителей. В ней описаны основные принципы работы радиоаппаратуры, даны рекомендации по ее эксплуатации и ремонту. Книга предназначена для радиолюбителей-новичков и может быть полезна и опытным радиолюбителям. Авторы выражают благодарность коллективу издательства «Совetskoe Radio» за сотрудничество и помощь в подготовке книги к печати.

Ова књига библиотеке Стара српска књижевност обухвата списе шест писаца XIV века. То су песници и прозаисти старе наше књижевности Григорије Рашки, Јаков Серски, Силуан, Непознати Светогорац, Монах Јефрем и Марко Пећки. Њихови портрети и потом њихово обимом невелико, али значајно књижевно дело дати су овде редом како су писци набројани на насловној страни ове књиге.

Григорије Рашки, књижевник и политички дјелатник, живео је у XIV веку. Био је један од највећих писаца старе српске књижевности. Писао је поезију и прозу. Његова поезија је једна од најбољих у српској књижевности. Писао је и политичке трактате. Био је један од највећих политичких дјелатника старе српске књижевности. Писао је и политичке трактате. Био је један од највећих политичких дјелатника старе српске књижевности.

Јаков Серски, књижевник и политички дјелатник, живео је у XIV веку. Био је један од највећих писаца старе српске књижевности. Писао је поезију и прозу. Његова поезија је једна од најбољих у српској књижевности. Писао је и политичке трактате. Био је један од највећих политичких дјелатника старе српске књижевности. Писао је и политичке трактате. Био је један од највећих политичких дјелатника старе српске књижевности.

Силуан, књижевник и политички дјелатник, живео је у XIV веку. Био је један од највећих писаца старе српске књижевности. Писао је поезију и прозу. Његова поезија је једна од најбољих у српској књижевности. Писао је и политичке трактате. Био је један од највећих политичких дјелатника старе српске књижевности. Писао је и политичке трактате. Био је један од највећих политичких дјелатника старе српске књижевности.

Два краћа текста изразито књижевних одлика остала су сачувана са потписом епископа рашког Григорија Другог. То су *Запис на Крмчији Светог Саве* и *Стихови часном крсту*, оба састава из 1305. године. О писцу ових кратких књижевних дела не зна се ништа више од имена, звања и године, јер су управо та два записа уједно и једини историјски помен Григоријеве личности. Из тога се може закључити само толико, да је Григорије био други епископ с тим именом на престолу старе рашке епископије, која је заједно са другим епархијама Охрида и новооснованим епархијама ушла у састав аутокефалне српске цркве 1220. године. Пошто се већ 1314. помиње нови рашки епископ, Павле, Григорије Други је морао умрети или макар само напустити своју катедру негде између 1305. и 1314, вероватно 1313. године.¹

Први састав је и сам у извесној мери стварао тешкоће истраживачима.² Григорије се ту потписао као преписивач Светосавског номоканона, познатог правног зборника Светог Саве, насталог по свој прилици још 1220; то је тзв. Рашка крмчија, сачувана данас у Москви. Међутим, околност да је кодекс Рашке крмчије подељен, те да се чува у две различите московске збирке (један део у Историјском музеју, а други у Лењиновој библиотеци), давала је повод за извесне недоумице па и заблуде чак и таквих научника као што је С. В. Троицки. Због погрешне интерпретације једног записа из XVIII века, некада приложеног уз рукопис, Троицки је закључио да је Рашку крмчију Григорије преписивао још 1295, да је завршио 1305. године; почетак преписивања ставља у Хи-

---

¹ М. Пурковић, *Српски епископи и митрополити средњега века*, Хришћанско дело 3 (Скопље 1937), бр. 4—6, 14; М. Јанковић, *Епископије и митрополије српске цркве у средњем веку*, Београд 1985, 140, 171.

² Текст записа: Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи* I, Београд 1902, 17—18, бр. 38.

ландар, а завршетак у Рас.³ Но, као што је наслутио Владимир Мошин⁴, а потпуно доказао Ј. Н. Шчапов⁵, цео је кодекс написан 1305. године у Расу, при катедралној цркви Светих Апостола (Петра и Павла), и то за манастир Хиландар. Мада физички подељен, кодекс је сачуван у целости, штавише то је најстарији у целости сачувани рукопис Светосавске крмчије, па су и сва нагађања око интегритета записа без основа. Ипак, нису у свему неоснована размишљања о пореклу појединих делова Григоријева записа: први део, наиме, налази се и у старијим преписима Светосавске крмчије, пре свега у Иловичкој крмчији из 1262, али и у познијој Савинској крмчији (XVI век), преписаној непосредно са изгубљеног будимаљског рукописа из 1252. године⁶, па је Григорије тај текст уз мање разлике морао преузети из свога предлошка. Тек је други део (од речи „Књиге пак ове писао сам ја“) саставио сам Григорије. Из овог дела записа може се извући још нешто података о његовој личности: пре него што је постао рашки епископ, Григорије је без сумње био хиландарски монах. Он се позива на обећање хиландарског сабора и игумана Киријака и Арсенија, дато му сигурно приликом одласка из Хиландара, да ће га уписати у поменик, и то као „брата“ њиховог и „саслужабника“. Уз то се може закључити понешто и о учености Григоријевој: он „исправља и преправља“ све што је у његову предлошку било по-

* О Григорију као преписивачу Крмчије и проблему његова записа: С. Троицки, *Ко је превео Крмчију са тумачењима*, Глас 193 (1949), 126—127; исти, *Како треба издати Светосавску крмчију (номоканон са тумачењима)*, Споменик САНУ 102 (1952), 35; исти, *Da li je slovenski nomokanon sa tumachenjima postojao pre sv. Save?*, Slovo 4—5 (1955), 111—122; исти, *Хиландарски номоканони*, Хиландарски зборник 1 (1966), 58—68.

⁴ В. Мошин у рецензији на књигу С. Троицког *Како треба*, итд.: Slovo 2 (1953), 61.

⁵ Ј. Н. Шчапов, *Первоначальный состав Рашской кормчей книги 1305 г.*, Записки Отдела рукописей ГБЛ 33 (Москва 1972), 140—147; исти, *Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси в XI—XIII вв.*, Москва 1978, 261—262.

⁶ Вид. о томе В. Мошин, *Cirilski rukopisi Jugoslavenske akademije I: Opis rukopisa*, Zagreb 1955, 52—53.

грешно, а преписује „из архиепископских књига“, што значи из веродостојног примерка Номоканона, који се чува у архиепископији (у то време свакако у Пећи, а не у Жичи).⁷ Мора се, дакле, помишљати и на редакторски карактер Григоријева рада, чији успешни резултат речито говори о канонској и филолошкој спреми редактора. Најзад, примена топоса смерности у поетској фрази „коме је отачаство гроб, мати — земља, а богатство — греси“, открива и духовни лик овога српског писца, сав у традицији светогорске, византијско-православне духовности.

Вероватно исте године (1305) саставио је Григорије стихове, посвећене часном крсту и урезане као натпис на сребрном крсту краља Милутина, намењеног опет манастиру Петра и Павла (Светих Апостола) у Расу. Данас се тај крст чува у Доминиканском манастиру у Дубровнику.⁸ То су, уз натпис посвете, само четири стиха: два у византијском „политичком стиху“, дванаестерцу, и два у четрнаестерцу.

И један и други текст објављујем овде у свом преводу на савремени српски језик.

⁷ Упор. В. Мошин у нав. рецензији, стр. 62.

⁸ Текст натписа са стиховима: Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи I*, Београд 1902, 18, бр. 39; о натпису и стиховима: Б. Сп. Радојичић, *Стихови у сребро урезани*, *Летопис Матице српске* 389 (1962), 246—249; исти, *Творци и дела старе српске књижевности*, Титоград 1963, 107—111. О Григорију Рашком, са делимичним преводом текстова, вид. и његову *Антологију старе српске књижевности (XI—XVIII веку)*, Београд 1960, и 319.

У историји старе српске књижевности митрополит серски Јаков остао је забележен само по једном запису у рукописној књизи из 1359. године, где су и четири његова стиха, која се одликују не само римом, тако ретком у српском средњовековном песништву, него и симетричном версификацијом.¹ Стихови су посвећени Синају, чија „купина несагорива“ симболише Богородицу, заштитницу од „вечног огња“. Посвета је условљена адресом: кодекс (Триод посни) Јаков шаље на дар Синајском манастиру, заједно са још четири рукописа: Триодом цветним, Часословцем, Псалтиром и Златоустом. На другом Триоду (а оба се данас чувају у библиотеци Синајског манастира) исти се запис, само без стихова, саопштава и у грчкој верзији; ту је тачнији датум овога поклона, што омогућава да се година византијске ере прерачуна у 1359. годину наше ере — 22. септембар 6868. године.²

О митрополиту Јакову се не зна много, али су неке битне чињенице његова живота познате. Додуше, нема података о његовој пореклу и раздобљу првих монашких подвига. Јавља се најпре као „први игуман“ Душанова манастира Светих Арханђела у Призрену, који се градио од 1343. до 1352. године. Помиње се Јаков у том својству, заправо, у Арханђелској повељи, сачуваној у дефектној копији из 1347/48, која ствара не мале тешкоће приликом оцене аутентичности и датирања.³ Није познато када, али је сигурно да са положаја првог игумана Светих Арханђела Јаков прелази на катедру митрополита у Сер, који је Душан освојио 24. септембра 1345. Сматра се с највише разлога да је

¹ Текст: Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи* I, Београд 1902, 42, бр. 116. О Јакову Серском: Б. Сп. Радојичић, *Јаков Серски, књигољубац и песник српски XIV века*, *Летопис Матице српске* 390 (1962), 327—332; исти, *Творци и дела старе српске књижевности*, Титоград 1963, 125—131.

² Б. Сп. Радојичић, *Творци* 130.

³ *Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија* III, уред. В. Мошин, Скопје 1980, 323—406 (А. Славева).

Јаков изабран за серског митрополита одмах по освајању Сера, 1345. године.⁴ Осам година касније (1353) јавља се митрополит Јаков Серски као баштиник цркве Св. Николе крај Кожља у Доњој Пчињи, о чему говори оригинална Душанова повеља која се данас чува у светогорском манастиру Св. Пантелејмона (под бр. 50).⁵ Идуће године (1354), писао је неки расодер Калист по Јаковљевом налогу Четворојеванђеље на пергаменту, које се налазило у светогорском манастиру Св. Павла, а сада је у Британском музеју у Лондону (Add. 39626). У томе кодексу високе калиграфије истиче се минијатура са портретом Јакова Серског.⁶

Последњи помен митрополита Јакова је из 1360. Умро је пре 1365, када се помиње као његов наследник митрополит Сава.⁷

Постоји мишљење да је Јаков Серски аутор и једног *Канона ноћног* на грчком језику, али се на црквеним документима, писаним грчки, Јаков потписивао српски, ћирилицом.⁸

⁴ Г. Острогорски, *О серском митрополиту Јакову*, *Зборник Филозофског факултета* X—1 (Београд 1968), 219—226.

⁵ *Споменици* III, 407—423.

⁶ Ј. Максимовић, *Српске средњовековне минијатуре*, Београд 1983, 102—103, и репр. у боји 14—18.

⁷ Б. Сп. Радојичић, *Творци* 130.

⁸ Б. Сп. Радојичић, *Творци* 130 (то ће бити „покајни“, „скрушени“ канон — грч. *κατανοητικός*).

Српски књижевник Силуан мало је позната личност XIV века. У потпуном одсуству било каквих историјских и биографских података, за сада се само условно може повезати и реконструисати његово дело. То су пре свега стихови што их је Силуан испевао за *Синаксар светог Саве* у његовој најмлађој редакцији, којом се овај укључио у српски стиховни пролог, а затим стихови за *Синаксар светог Симеона*. У првом случају, то су три дистиха — византијска дванаестерца, са једним посебним стихом у коме је песничко име и карактеристична алитерација „Слово слави Саве сплете Силуан“. О тим стиховима се сразмерно доста писало, па су чак и прве теоријске анализе старог српског песништва изведене на грађи коју они пружају.¹ Однос између стихова и синаксара, међутим, није разјашњен ни довољно проучен. У начелу, стихови су могли бити састављени посебно, за синаксар већ раније написан, као год што су могли бити „сложени“ у исто време, истом ауторском руком. Како су и када настали Силуанови стихови, а како и када синаксари Сави и Симеону, до сада није утврђено, па то остаје задатак будућих текстолошких истраживања.²

Одскора је позната и једна збирка писама под Силуановим именом: *Епистолије кир-Силуанове*. Сачу-

¹ Р. Јакобсон, *Структура двеју српскохрватских песама*, Зборник за филологију и лингвистику 4—5 (Нови Сад 1961—1962), 131—139 (исти, *Lingvistika i poetika*, Београд 1966, 134—145). Упор.: В. Боровић, *Силуан и Данило II, српски писци XIV—XV века*, Глас СКА 136 (1929), 13—103; Б. Сп. Радојичић, *Силуанови стихови (из почетка XV века)*, Зборник радова Института за проучавање књижевности САН 1 (1959), 45—57.

² Неке досадашње текстолошке студије: В. Боровић, *Пролошко житије Св. Саве*, Светосавски зборник 2. Извори, СКА, Посебна издања 125, Београд 1938, 79—87; Д. Богдановић, *Пролошко житије светог Симеона*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор 42 (1976), 9—19; исти, *Још један прилог истраживању пролошког житија светог Симеона*, Зборник Матице српске за књижевност и језик XXIV/3 (Нови Сад 1976), 391—393.

вана је само у једном рукопису, Зборнику манастира Савине бр. 22, писаном око 1418. Те су епистолије (посланице, писма) редак и значајан пример старе српске епистографије, а могу се, чини нам се, приписати истоме Силуану који је саставио синаксарске стихове. Српска средњовековна епистографија позната је, иначе, по малом броју сачуваних текстова — писама и књижевних посланица. Само један од ових текстова потиче с почетка XIII века — Савина *Посланица Спиридону*, за коју је с правом примећено да „не премаша много оквире правога и лично наглашеног писма“.³ Књижевне посланице у ужем смислу речи остале су нам тек из XV века: *Слово љубве* деспота Стефана Лазаревића⁴, Никонове и Јеленине посланице у Горичком зборнику из 1441/42. године⁵, и посланица Димитрија Кантакузина кир Исаји из седамдесетих година XV века.⁶ Тиме се епистоларни жанр, свакако, није исцрпљивао. Посредна сведочанства уверавају нас да се овај књижевни род неговао и у претходним столећима, у XIII и XIV веку. У великим делима српске житијне књижевности, код Доментијана и Теодосија, нарочито

³ Б. Трифуновић, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд 1974, 247. Издање текста: В. Боровић, *Списи св. Саве*, Београд—Ср. Карловци 1928, XXIX—XXXIII и 187—189.

⁴ Текст објавио Б. Даничић, *Шта је писао Високи Стефан*, Гласник Друштва српске словесности 11 (1859), 166—170; упор. Б. Сп. Радојичић, *Развојни лук старе српске књижевности*, Нови Сад 1962, 198—201. О самом делу: Д. Богдановић, *О Слово љубве деспота Стефана Лазаревића*, Православна мисао 12 (Београд 1969), св. 1—2, 93—102; М. Кашанин, *Српска књижевност у средњем веку*, Београд 1975, 360—361. Видети и књиге: М. Пурковић, *Кнез и деспот Стефан Лазаревић*, Београд 1978; Деспот Стефан Лазаревић, *Књижевни радови*, прир. Б. Трифуновић, СКЗ, Београд 1979, са издањем и преводом текстова; Деспот Стефан Лазаревић, *Слова и натписи*, прир. Д. Богдановић и М. Павловић, Београд 1979 (са текстовима и свим дотадашњим преводима).

⁵ Б. Трифуновић, *Две посланице Јелене Балшић и Никонова „Повест о јерусалимским црквама и пустињским местима“*, Књижевна историја 5 (Београд 1972), св. 18, 289—327. Упор. *Историја Црне Горе II/2*, Титоград 1970, 372—380 (Д. Богдановић).

⁶ А. Е. Tachiaos, *Nouvelles considérations sur l'oeuvre littéraire de Démétrius Cantacuzène*, *Cyrrillomethodianum* 1 (1971), 131—182.

у Даниловом зборнику, уграђени су текстови који се налазе на високом ступњу епистоларне реторике.⁷ Може се, значи, веровати у богатију епистоларну делатност средњовековне Србије, која би не само обимом него и стилем пратила друге, развијене књижевне родове, и која би се бар донекле могла поредити са византијском епистолографијом, која је оставила за собом изузетно богато наслеђе, јер је негована с не мање страсти и знања него црквена химнографска књижевност.⁸

Савински рукопис је један од оних многобројних исихастичких зборника променљивог састава којима је старија и млађа византијска подвижничка литература, углавном из Свете Горе, преношена у српску књижевност. У почетку су разне поуке („ученија“) аве Доротеја, затим слова Исака Сирина, поученија преп. Мартинијана, Јефрема Сирина слово о страху Божјем, Илариона митрополита кијевског слово „брату стлпнику“, *О умиљенију слово, Декалог*, Тумачење Оченаша, затим кратки изводи из разних поука светих отаца (Василија, Климента Александријског и др.), *Поука* Јована монаха Аврамијева манастира, Јована Златоустог слово, поуке Антиоха монаха, Јефрема Сирина

⁷ На пример, у Доментијана Савино писмо Немањи из Свете Горе: *Живот светог Симеона и светог Саве*, написао Доментијан, изд. Б. Даничић, Београд 1865, 139—159 (српски превод Л. Мирковић, Доментијан, *Животи св. Саве и св. Симеона*, СКЗ, Београд 1938, 45—55). Код Теодосија Савина молбена посланица проп. Симеону да обнови мироточење својих моштију у Студеници: *Живот светог Саве*, написао Доментијан (треба: Теодосије), изд. Б. Даничић, Београд 1860, 120 (српски превод Л. Мирковић, Теодосије, *Житије светог Саве*, СКЗ, Београд 1984, 117). У архиепископа Данила II, писмо краљице Јелене духовним очима Синаја и Свете Горе, и одговор отаца Јелени: *Животи краљева и архиепископа српских*, написао архиепископ Данило и други, изд. Б. Даничић, Загреб 1866, 65—67 (српски превод Л. Мирковић, *Животи краљева и архиепископа српских* од архиепископа Данила II, СКЗ, Београд 1935, 51—52); писмо краља Милутина сину Стефану: *Животи* 125 (Л. Мирковић, 94—95); писмо Милутиново игуману Никодиму: *Животи* 153 (Л. Мирковић, 115); писмо Стефана Дечанског из Цариграда игуману Данилу: *Животи* 165—166 (Л. Мирковић, 124—125).

⁸ Н. Томадакис, *Βυζαντινή ἐπιστολογραφία*, ἐκδ. 3. Ἀθῆναι 1969—70, 7.

„о милованији ништих“, па већи изводи из *Лествице* Јована Лествичника, разни састави Анастасија Синаита (*Питања и одговори* и др., изводи из геронтикона и патерика, *Главе учитељне* Василија „цара грчког“, са акростихом, који у преводу није сачуван) у 65 глава, потом *Књига Исуса сина Сирахова* и најзад *Епистолије-кир Силуанове*, чији текст, на жалост, у овом рукопису нема завршетка.⁹

Византијска књижевност, посебно епистолографија, не зна ни за каквог Силуана.¹⁰ То нам је дало повода да помислимо на изворног писца српске књижевности средњег века, поготову што је један Силуан, књижевник средине XIV века, већ познат по крајње оскудном и овде наведеном наслеђу, али са јасним претпоставкама да му је дело морало бити веће и знаменитије.¹¹

У савинском Зборнику сачувало се девет епистолија. Оне нису нумерисане и немају посебна заглавља, али је почетак сваке обележен нешто крупнијим словом иницијалом у црвеном мастилу. Нека су писма јасно омеђена и молитвеним завршетком са стандардном формулом „амин“ (Еп. I, II, VI, VII, VIII) или са завршним поздравом и поруком (Еп. III, IV, V). Девета епистолија у рукопису нема завршетка па се и не зна да ли је била последња; по садржини би то могла, али не би морала да буде. Писма немају адресата: коме то Силуан пише — може се само нагађати.

Прво писмо открива мотиве који Силуана уводе у преписку: када већ нема непосредног, „телесног“ кон-

⁹ Опширнији опис у потпуном тексту студије, која је искоришћена за овај предговор: Д. Богдановић, *„Епистолије кир-Силуанове“*, Зборник Филозофског факултета XIV—1 (Београд 1979), 183—209. Аналитички кодиколошки опис савинског рукописа бр. 22 припрема се за штампу у склопу нашег *Описа ћирилских рукописа манастира Савине*.

¹⁰ Таквог аутора нема у исцрпном каталогу византијских епистолографа у Томадакиса, *нав. дело*, 161—190. Нема га ни у К. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur*, München 1897, нити у књизи Н. G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich*, München 1959.

¹¹ Поред поменутих радова Боровића и Б. Сп. Радојичића (нап. I), упор. Б. Сп. Радојичић, *Стари српски књижевници XIV—XVII века*, Београд 1942, 77—78; М. Кашанин, *Српска књижевност у средњем веку* 274—275.

такта, преко писама ће се остварити духовни контакт, са циљем да се сазна какво је стање духа, какав је однос саговорника према Богу и овом свету. Прожето есхатолошким расуђивањем са јасном моралном поуком, ово писмо је на свој начин програмски увод у низ који следи. Друго писмо је двоструко краће, а ближе стварној ситуацији једне преписке. Силуан није добио никакав одговор. Он се пита какви су разлози тога ћутања и тражи објашњење. Треће писмо је апстрактније, али се кроз реторско плетеније јасно назире жеља да се пружи помоћ, у име праве љубави, саветом који позива на радикална духовна опредељења попут каквог хируршког захвата. Тек се при крају писма, ван реторског контекста, јавља податак о смрти некога Марка, који је Силуану изузетно близак па зато „себе жали“. Још једном, у четвртом писму, на мало простора Силуанова молба неименованом саговорнику да му пише. Ословљава га необично („куме, куме“), а у размишљање је уведено и питање брака и безбрачности. Пето писмо, као и претходна, открива у саговорнику лице које не одговара када се то очекује. Силуан га позива да му пише не чекајући да дође ред на њега; и обрнуто, у Силуановом закашњењу саговорник не треба да види знак мање љубави. Однос између њих је однос духовног родитеља (Силуан) и детета. Силуанов послушник и духовни син био је и Марко, чија је смрт и овде повод за нов излив туге. Тек шесто писмо је непосредан одговор на саговорничко. Одбијају се похвале, као незаслужене. Коментаришу се вести о кир-Исаији, духовном оцу Силуановом. Насупрот овоме варљивом свету истиче се обећање вечнога, небеског царства. И седмо писмо је у виду непосредног одговора. Писмо саговорника нанело је Силуану бол, због израза сумње у спас и због варљивих утеха — опет поводом Маркове смрти. Опомине га и храбри, очекује његов скори долазак и подсећа на поуке неког Ромила. Осмо писмо, уједно највеће, прожето је Силуановим страхом да ће од његова причања, без потврде у делима, бити више штете него користи. Смрт је ослобођење, а утеха у томе да се истина схвати. Његов ум није подобан да друге људе упути ка небу, јер је оптерећен страстима. У последњем, деве-

том писму, размишљајући и даље о тужним странама раздвојеног живота и о утеси која се добија с надом, Силуан позива свог саговорника да што пре дође.

Сва ова писма, повезана јединственом разменом мисли о пролазности људског живота и о трајним вредностима божанске љубави, доброте и светости, припадају роду књижевне посланице, али нису у свему прављена према канонима епистоларне реторике. Разуме се, нису — ако се мисли првенствено на канонне композиције или структуре књижевног писма. Ту нема стандардне схеме: натпис са обраћањем — увод — поздрави — експозиција садржине — завршетак са датумом и потписом.¹² Међутим, епистоларна реторика Силуанових писама огледа се у постојању неких идејних основа, својствених византијском тзв. „пријатељском писму“. Византијска *φιλική ἐπιστολή* почива на идеји да се преко писама остварује потпуни духовни, а то значи интелектуални и емоционални, лични контакт између особа у преписци. Изрази радости или туге, у сваком случају саосећања (*ἡ συμπάθεια*), емотивног општења и идентификације, потичу из основног односа љубави и пријатељства (*ἔρως, φιλία*), који приближава и спаја личности, успоставља својеврсно надлично јединство. Реч исказује човека и носи обележје његове личности. Отуда теза византијске епистолографије, да је „писмо слика душе“ и да се писмом остварује „илузија присуства“.¹³ Силуанове епистолије почивају на тим идејама. Оне почињу изразом жеље за трајним, непосредним „гледањем“ („Желео сам да те стално гледам“), али је већ сама та жеља уздигнута на виши ступањ духовног посматрања: „не само видљиво телесно обличје, које сви могу гледати, већ оно што је невидљиво, у души, што малобројни препознају“ (Еп. I). Слова су „као уста“: писмом се хоће увид у стање духа, потврда о здрављу душе још више него о телесном здрављу. Писмо је израз духовне љубави: знак истоветних жеља, воље „која хоће стално да гледа сво-

¹² Томадакис, *нав. дело*, 97—107.

¹³ Томадакис, *нав. дело*, 113—116; упор. све елементе на стр. 108—122. Видети такође: Т. В. Попова, *Византијска епистолографија*, сб. „Византијска литература“, Москва 1974, 188—190.

је миле и стално да им говори“ (Еп. IV). Писмо ублажава тугу када си лишен непосредног контакта, „јер преко писма можеш да кажеш и да чујеш шта хоћеш“ (тамо). Супротно томе, неписање, неоправдано ћутање, знак је да љубави нема¹⁴: „јер је смањење љубави — недостатак старања“, чији је израз писмо, каже Силуан (Еп. V). Штавише, неписање може да буде израз „безосећајности достојне суза“, која је „многог зла мати“ (Еп. II).¹⁵

Поред основних идејних претпоставки, у Силуановим писмима долазе до изражаја и извесна књижевна обележја византијске епистографије у њеном главном, средњовизантијском периоду (X—XIV в.). То су обележја која се свде на виши ступањ уопштавања, деконкретизацију садржине, тежњу ка апстракцији.¹⁶ Истина, то се уопштавање овде не постиже толико стандардним средствима као што су: сложени период обраћања, разноврсност тропа (посебно — метафоре), бесконачно грађење и разграђивање формула љубавности, поздрава и проскинезе. Нема чак ни много библијских цитата.¹⁷ Уопштавање се овде постиже фразом богословске поуке, расуђивањем о општим темама источног монаштва, које нису специфичне за одређену личност, за учеснике у преписци као стварне, живе индивидуалности. Размишљање је покренуто неким збивањем, али се то збивање не казује, оно се само наслућује. Уместо да се чињеничка подлога ове мисаоне градње јасно и до краја искаже, она је у Силуановим писмима само наговештена. Све као да се дешава у једном имагинарном, „подигнутом“ свету осећања и мисли, мимо свакидашњег, изнад обичног. На неким местима збијен и згуснут, често недоречен до мере која оставља утисак недорађености, у свему томе не

¹⁴ Томадакис, *нав. дело*, 109.

¹⁵ Са овим упоредити шта о „безосећајности“ или „неосетљивости“ пише Јован Лествичник: *Scala paradisi* XVIII, PG 88, 932—933 (српски превод: Св. Јован Лествичник, *Лествица*, прев. Д. Богдановић, Београд 1963, 118—119).

¹⁶ Т. В. Попова, *нав. дело*, 207—209.

¹⁷ Т. В. Попова, *нав. дело*, 209—214, истиче сва ова средства уопштавања као својствена византијској епистографији X—XIV века.

мало гномичан, стил Силуанових писама је местимично веома тежак, његов поетски језик скоро неразумљив. Отуда смо се, преводећи *Епистолије* на савремени српски језик, морали да ослобађамо изворног тока Силуанове реченице, упуштајући се у слободније, интерпретативно превођење. То је у правом смислу затворени круг једне емоционалне реторике. С те стране, Силуанова писма заиста припадају аутентичној византијској епистографији.

Да ли то значи да су *Епистолије кир-Силуанове* само књижевност, литерарни текст без историјске подлоге, фиктивна писма као она чувена измишљена моралистичка писма Теофилакта Симокате (VII век)? Корисно је имати и овде на уму упозорење Луја Брејеа (Louis Bréhier): „За неко византијско писмо мора се прво испитати да ли се ради о софистичкој вежби или стварном писму“.¹⁸ Жанр фиктивног књижевног писма био је, додуше, веома популаран у касноантичко доба, али није био нарочито цењен у средњовековних Грка.¹⁹ Чешћа је друга ситуација: писма стварних лица, са конкретном позадином и поводом, писана су тако да могу или чак да треба да буду објављена, читана у ширем кругу људи. Због тога су их кореспонденти и писали као уметничко дело, поштујући правила или законе епистоларног жанра.²⁰ Византијска писма, „ма колико била практична њихова намена, ипак нису могла да избегну правилима реторике. Нису се кореспонденти само из обазривости задовољавали уздржаним алузијама, често непрозирним, уместо да отворено извести о догађајима, већ су то чинили зато што су то правила захтевала“.²¹ Изгледа да управо такву ситуацију представљају *Епистолије кир-Силуанове*. Сачуване у низу, у „збирци“, под именом свога аутора и називом жанра, тематски јединствене, реторски уопштене, ове епистолије су намењене не само непосредном саговорнику (чије име није случајно изостављено у савинском препису) него и ширем кругу читаца, којима је таква поука и таква духовна лектира

¹⁸ L. Bréhier, *Vizantijska civilizacija*, Beograd 1976, 316.

¹⁹ Т. В. Попова, *нав. дело*, 196.

²⁰ Т. В. Попова, *нав. дело*, 182.

²¹ L. Bréhier, *нав. дело*, 316.

била потребна. Штавише, оне су до те мере апстраховане, осамостаљене у погледу животног и личног исхода, да могу бити употребљене као тип, као књижевни образац. Слично чувеном *Слову љубве* Стефана деспота, које је упућено попут обрасца анонимном адресату са „име рек“, и Силуанове епистолије допуштају анонимну, типску уопштеност адресата. Пето писмо се завршава управо таквим, формуларним поздравом: „онима који нас љубе (име) шаљемо поздрав и поштовање“ (Еп. V).

Ипак, има и таквих појединости у Силуановим писмима које испадају из оквира реторског уопштавања и допуштају да се наслуте стварна збивања и сасвим одређена лица у позадини. То су управо она места где се помињу Марко, Ромил и кир-Исаија. Спомен Ромила је поготову „ван контекста“. Пошто је већ изразио наду у скоро виђење са адресатом, и поздрав завршио са „амин“, Силуан додаје на крају седмог писма, као неки постскриптум, врло одређену поруку, али поруку коју може да разуме само прималац: „Пази на оно што ти рече Ромил!“ (Еп. VII). Такав је донекле и контекст спомена кир-Исаијина: „О оцу, пак, мојем, кир-Исаији, што ми пишеш“ итд. (Еп. VI). Ова имена са реторског становишта нису била неопходна, а значе одступање од закона „деконкретизације“, о коме се говорило као о битном обележју средњовизантијске епистоларне реторике. Поготову је такво одступање учињено анафором „куме, куме“ у епилогу четвртог писма (Еп. IV).

Склони смо, зато, да у писмима кир-Силуана видимо не само занимљиве, мисаоне и стилски рафиниране епистоларне саставе него и стварну преписку. То нас, пак, обавезује на извесна просопографска истраживања. Ко су та лица ове преписке: кир-Силуан, кир-Исаија, Ромил и Марко? Ко је првобитни прималац ових писама? Да ли се та имена могу идентификовати у своме стварном времену, а то значи, према времену настанка савинског преписа, у другој половини XIV века, свакако пре 1418. године?

Српска просопографија XIV—XV века зна само за тројицу или четворицу Силуана. По времену ближи писању савинског Зборника је „поп Силоан“, старац

карејског Пирга св. Саве у времену између 1425. и 1431. године. Његово име јавља се као друго по реду одмах после хиландарског игумана, међу потписницима светогорског хиландарског акта о продаји Пирга светог Борба Ивану Кастриоту и синовима.²² Међутим, нема никаквог знака да се карејски старац Силоан бавио књижевним радом, а Радојичићева првобитна претпоставка да је тај Силоан састављач познатих пролошких стихова св. Сави и св. Симеону морала је да отпадне после наласка пљеваљског Зборника бр. 73, у коме су ти стихови, и његовог датирања последњим деценијама XIV века.²³ Из тог податка је изведен једино могући закључак да Силуана, аутора пролошких стихова, треба тражити на другој страни и свакако у другој половини XIV века. Исто тако, нема никаквог разлога да се песник пролошких стихова, али ни аутор *Епистолија*, види у сарајевском митрополиту Силоану, од кога је откупљено Јеванђеље бр. 218 сарајевске Старе цркве из последњих година XIV века²⁴, јер се ни тај митрополит није бавио књижевношћу, или бар нема доказа за једну такву претпоставку. Остала је као вероватна Ђоровићева идентификација песника Силуана са Силуаном, светогорским „творцем пасхалије“ из 1355/56. Примећено је да се у једном рукопису светогорског манастира Св. Павла помиње монах Силуан као књижевник изузетних квалитета. Запис је од већег значаја и за идентификацију писца *Епистолија*: „Сим же пасхалијам творац Силуан монах, и по истине нови Силуан, силан же разумом и крепак ва слове, велије бо и дивно јест сложеније (сих пасхалиј, и хотеј сморити, увест силу премудрости и хитрости. Мољу же

²² Б. Сп. Радојичић, *Стари српски књижевници* 77—78; исти, *Силуанови стихови* 50—51.

²³ Ђ. Сп. Радојичић, *Antologija stare srpske književnosti (XI—XVIII veka)*, Београд 1960, 322—323; упор. V. Mošin, *Rukopis pljevaljskog sinodika pravoslavlja*, *Slovo* 6—8 (1957), 156—157.

²⁴ V. Mošin — S. Traljić, *Ćirilski spomenici u Bosni i Hercegovini*, *Naše starine* 6 (Sarajevo 1959), 67—68. Рукопис је с краја XIV века, а запис у коме се помиње митрополит Силоан вероватно XV века. Упор. текст записа: Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи II*, Београд 1903, 444, бр. 4442 (као запис „пре 1692“, недатиран).

вас, господије и оци, појуштеји прочитајуште си псалтир прочтите и благословите писавшаго грешнаго и худаго Теодосица монаха. Исписа же си псалтир ва лето 6863".²⁵ Под „новим Силуаном“ мисли се, свакако, на духовну сличност са апостолом Силуаном, једним од седамдесеторице, учеником Петра и Павла, а потом, по предању, мудрим солунским епископом.²⁶ Владимир Боровић је закључио да је тај светогорски Силуан, који се пореди са једним апостолом, био вероватно српски писац и управо писац стихова св. Сави; Боровић се, само, чуди што од књижевног дела тога Силуана није остало ништа осим стихова.²⁷ Борбе Радојичић додаје да Силуан, ако је већ светогорски „творца пасхалије“, није могао припадати братству Св. Павла, у чијем се рукопису помиње, јер је тај манастир тек после 1355. обновљен. Он помишља на Хиландар или Пантелејмон, а допушта и могућност да је био монах и у којем манастиру из српских земаља.²⁸

Мени се чини да бисмо томе Силуану, творцу пасхалије и по свој прилици пролошких стихова Симеону и Сави, из шесте деценије XIV века, могли приписати и *Епистолије*. Додуше, као и у многим просопографским истраживањима, и овде нема никаквих непосредних доказа за ту тврдњу. Али, карактеристика творца пасхалије као „новог Силуана“, „силног у знању и крепког у речи“, који је у свом делу дао израза својој „сили премудрости и довитљивости“, потврђује се садржајем *Епистолија* много више него до сада познатим пролошким стиховима. Уосталом, ако је за Силуана као песника тих стихова био тако карактеристичан смисао за звучне фигуре, за асонанцу и алитерацију, таквих тропа има и у *Епистолијама*. На пример, на почетку трећег писма: „Победих се, и победу објављујем“ (у транскрипцији оригинала — „Победих се и победу поведују“), и одмах у наставку:

²⁵ Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи I*, Београд 1902, 39, бр. 104.

²⁶ У Новом завету: 1 Петр 5, 12; 1 Кор 1, 19. Видети: Јустин Поповић, *Житија светих за месец јул*, Београд 1975, 718 (под датумом 30. јула).

²⁷ В. Боровић, *Силуан и Данило II*, 31—35.

²⁸ Ђ. Sp. Radojčić, *Antologija* 323.

„Слово Божије, начело слова, богословне мисли ми донесе“ (транскр. „богословна ми слову начело Слово принесе“). Ја се не бих усудио да тврдим како су овакве стилске фигуре својствене само Силуану, песнику пролошких стихова, али је сигурно да је то онај формални елемент који повезује пролошке стихове са *Епистолијама*, а самим тим отвара могућност да се размишља и о истоветности њиховог аутора.²⁹

Тој идентификацији иде у прилог спомен кир-Исаије (Еп. VI), уколико под тим Исаијом видимо чувеног старца Исаију, Србина са Косова, који је рођен око 1300, у Свету Гору (Хиландар) стигао пре 1330, а од 1349. био игуман Пантелејмонова манастира. Веома угледан монах, он је, као представник руског манастира, 1366. године у Серу, у међувремену вероватно опет у Хиландару, а на путу у српским земљама између 1353. и 1363, да 1371. преведе у Светој Гори дела Псеудо-Дионисија Ареопагита и састави познати запис о маричкој бици. Са бившим светогорским протом Теофаном, Никодимом Грком и двојицом својих ученика, Никандром (познатим из 1353) и Силвестром (његовим послушником још од 1348), Исаија је успешно водио дипломатску мисију измирења српске и византијске цркве 1375. Умро је убрзо после тога, и крајем XIV века добио житије.³⁰

У доба за које смо претпоставили да су године писања *Епистолија*, то јест у другој половини XIV века, старац кир-Исаија налази се у Светој Гори као изузетно угледан духовник, Србин прихваћен од целе светогорске „икумене“, свакако духовни отац и учитељ многих монаха, исихастички формиран и учен,

²⁹ Поред литературе у нап. 1: Б. Трифуновић, *Кратак преглед југословенских књижевности средњег века*, изд. Филолошки факултет Београд 1976, 86—87. Претпоставка Светислава Мандића о томе да би песник Силуан могао бити идентификован са „Силуаном монахом и кнезом“ са надгробне плоче из Студенице не би противречила нашој хипотези. Међутим, та претпоставка почива на веома несигурном и широком палеографско-епиграфском датирању гробнога натписа „XIV веком“: С. Мандић, *Древник*, Београд 1975, 101—104 (први пут обј. у „Политици“ 25. априла 1970).

³⁰ О старцу Исаији и његову житију, вид. даље у овој књизи, на стр. 34.

један од водећих српских представника ове карактеристичне светогорске духовности. Када у Светој Гори монах Силуан саставља пасхалију (1355/56), Исаија је велики духовник српског и руског монаштва на Атосу, који путује по српским земљама и тамо оснива „многе“ цркве и манастире (1353—1363). То значи да су се један истакнути старац, кир-Исаија, и један угледни монах и писац, Силуан, морали познавати, а однос година и духовничког искуства и положаја допушта претпоставку да је Исаија био духовни отац монаха Силуана, како произлази из шестог писма.

Спомен Ромила, уз помен Исаије, још више нас упућује на Свету Гору. У писмима кир-Силуана, Ромил је монах чија се реч слуша и памти као порука од битног значаја за духовни живот (Еп. VII). Такав Ромил у то време заиста живи у Светој Гори: то је Ромил Синаит, који је, рођен вероватно почетком XIV века у Видину, пострижњик Трновског манастира и подвижник исихастичке колоније у Парорији, дошао у Свету Гору после 1350, а пре 1360. године. У области Атоса, близу Лавре, остао је као велики старац и духовник све до маричке битке 1371, када напушта Свету Гору, одлази у Авлону (Валона у Албанији), а 1375. у Раваницу, у Лазареву Србију. Умро је у Раваници убрзо после тога, можда већ 1376.³¹ Истиче се Ромилова духовна привлачност. По доласку у Свету Гору, каже се у Житију што га је написао његов ученик Григорије Млађи, Ромил нађе многе монахе „из свог народа“, „које он упути на пут спасења“; сви су му почели долазити, „јер је његова реч имала посебну благодат, пошто је био искусан

³¹ Житије преп. Ромила (Раваничког), Синаита, написао је његов ученик Григорије (Синаит, Млађи) на грчком језику још у Светој Гори, вероватно одмах по пријему вести о Ромиловој смрти 1376. Грчки оригинал, изд. F. Halkin, *Byzantion* 31 (1961), 114—145; превод на савремени српски језик: Јустин Поповић, *Житија светих за месец јануар*, Београд 1972, 501—517. Стара српскословенска верзија изд. П. Сырку, *Монаха Григория житие преподобного Ромила из рукописи XVI в.*, Памятники древней письменности и искусства 136 (Санкт-Петербург 1900). Вид. још: Б. Сп. Радојичић, *Григорије из Горњака*, Историски часопис 3 (1952), 85—106; Л. Павловић, *Култови лица код Срба и Црногораца*, Смедерево 1965, 195—198.

у монашком животу од саме младости и имао дар да привуче на пут спасења оне који се са вером покају“; као старац, био је „неуморан у поукама“.³² Сви ови подаци говоре у прилог предложене идентификације: Ромил Синаит између 1350. и 1371. живи у Светој Гори као духовник широког светогорског угледа — у исто време када и старац Исаија, у исто време када и монах Силуан, „творца пасхалије“. Света Гора је повезала те три личности: сва три имена се јављају у *Епистолијама*, међусобно позната и повезана.

Марка, Силуановог послушника поводом чије смрти се у Епистолијама толико размишља о растанку и вечном животу, није никако било могуће идентификовати. То свакако није епископ Марко, писац *Житија патријарха Јефрема*, још жив 1400. године.³³

Каква се после свих покушаја да се идентификују личности поменуте у *Епистолијама* може добити представа о историјском оквиру Силуанова рада?

Ако је круг кир-Исаије онај познати светогорски круг треће четвртине XIV века који се стао распадати са доласком Турака после 1371, Силуан је припадао томе кругу, био је, значи, и сам Светогорац. Не може се ништа рећи о томе у коме је светогорском манастиру он био монах. Могао је да буде у Хиландару, али исто тако у Пантелејмону или Зографу, или у каквој келији поред Лавре, у области будућег обновљеног манастира Светог Павла, или на падинама Атоса. То није битно. Усамљивање Светогораца одувек је било веома условна ствар: сви су атонски пустињаци, још више него киновити, били одвајкада у међусобном контакту и општењу, а поготову са онима познатијим, угледнијим. Силуан је, судећи по писмима, и према податку из записа у Псалтиру манастира Св. Павла, био веома учен, даровит и угледан монах.

Још за живота кир-Исаије, а свакако пре него што је Ромил напустио Свету Гору, дакле пре 1371, Силуан је отишао из Свете Горе, и своја писма пише

³² Ј. Поповић, *Житија светих за месец јануар* 511—512.

³³ О епископу Марку вид. даље у овој књизи, на стр. 41.

из неке друге средине. Време састављања *Епистолија* као да се може датирати ужим оквиром: између 1363. и 1371. године. Наиме, када Силуан пише, и Кир-Исаија и Ромил налазе се у Светој Гори. Ромил је у Светој Гори до 1371, а Исаија се на Атос враћа из српских земаља 1363. Где је Силуан? Општи ток емиграције светогорских исихаста шездесетих и седамдесетих година XIV века ка моравској Србији даје нам и у овом случају право да Силуана тражимо негде на томе путу. Ромилов пут, касније, преко албанских крајева, односно преко Приморја, чини вероватном хипотезу да су се Светогорци задржавали у приморским земљама и нарочито у Зети. Примећено је да су српски државни сабори 1374. и 1375 (Призрен, Пећ) вероватно имали на дневном реду и питање насељавања монаха из Свете Горе и из других великих средишта православља у српским областима које нису биле покривене мрежом манастира или је ових било сасвим мало (Поморавље, Зета). Триконхосне цркве у Зети Балшића, у манастирима из последње четвртине XIV века на Скадарском језеру, значиле су утицај светогорских решења, који је прожео све српске области.³⁴ Пре 1378. године помиње се у Богородичином манастиру на Старчевој Горици на Скадарском језеру старац Макарије, који се бавио писањем књига као учен и веома угледан монах. Могла би се смелије допустити могућност да је и Макарије дошао са Свете Горе. Ширење култа Богородице у Зети, на Скадарском језеру, може да буде у вези са доласком Светогораца³⁵, а не треба сметнути с ума да је и сам старац Исаија, према *Житију*, боравио дуже времена са Никандром и „ином неком братијом“ у „западној

³⁴ В. Ј. Бурић у књизи: *Историја Црне Горе* II/2, Титоград 1970, 414—415.

³⁵ *Историја Црне Горе* II/2, 415. Још касније, неће бити случајно што Никон Јерусалимац борави баш у тим крајевима, а један од рукописа које је он писао на Скадарском језеру, Шестодневник из 1440, налази се данас управо у Савини (бр. 21), као и наш Зборник бр. 22 са Силуановим писмима. Вид.: Д. Богдановић, *Инвентар рукописа манастира Савине*, у књизи Д. Медаковић, *Манастир Савина. Велика црква, ризница, рукописи*, Београд 1978, 92.

земљи“, где подиже „многе“ цркве и манастире.³⁶ То ће најпре бити зетски крајеви. Све упућује на претпоставку да би Силуан, док пише *Епистолије*, могао бити у Зети.

За ову претпоставку, још више и одређеније, говори околност да се једини познати препис *Епистолија*, и то у сваком случају веома рани препис, сачувао у Савини, у Приморју. Та чињеница у великој мери учвршћује претпоставку да је и предложак овог преписа настао негде у приморским крајевима, односно да је Силуан написао своја писма у тој области.

За ово исто говорили би и подаци који се назирју у неким писмима. Силуан је, тако, примио мало олакшање „у сазнању да добох до места где живе оци за којима сам стално чезнуо“ (Еп. VII). То значи да је он стигао у место где живе монаси за којима је пре тога дуго чезнуо — било зато што је раније с њима живео, а они отишли даље, или зато што су уопште били чувени по својој духовности и подвижништву. Само што Силуан није потпуно задовољан, јер је у тој монашкој заједници добио неки истакнути положај: он се у петом писму жали на „вн умножење“, да му боравак на томе месту није по вољи, јер никада, вели, није хтео да буде испред многих („С једне стране, пребивање које ми није по вољи у погледу места и обичаја. Никада, наиме, не хтедох да будем испред многих људи“ — Еп. V). Из тога се може већ наслутити одлазак даље, путем који су касније следили управо „Синаити“ — у моравску Србију. С друге стране, Силуан позива свог кореспондента да што пре дође, да му се придружи (Еп. VII, IX). И то ће бити карактеристично за етапно емигрирање светогорских монаха седамдесетих година XIV века. Није искључено да је насељавање Светогораца

³⁶ Вероватно још 1353—63: В. Мошин, *Житие старца Исаи*, Сборник Русског археолошког друштва в Королевстве Югославии 3 (Београд 1940), 148—152. Тај временски оквир може бити и ужи, пошто се старац Исаија налази на списку братског сабора манастира Хиландара 1359/60. Мошин под „западним странама“ мисли на Македонију, али нам се чини да има више разлога у овом случају помишљати на Зету одн. зетско приморје.

започето још са Исаијом педесетих година, и да је, можда, Силуан један од „ине неке братије“ која је са Исаијом и Никандром тада дошла у Србију. Могао је тада са Силуаном бити и Марко, који по свој прилици умире већ у новој средини, па Силуан о томе пише свом кореспонденту.

Ко би, пак, могао да буде тај безимени Силуанов саговорник? Има једно место у *Епистолијама*, које допушта да се у њему види Григорије Млађи, ученик и биограф Ромила Синаита. То је управо она, већ цитирана порука: „Пази на оно што ти рече Ромил!“ (Еп. VII). Прималац Силуанових писама је, дакле, неко ко је Ромилу близак, ко зна, слуша и памти Ромилове поуке. Није ли то — Григорије, који је Ромилов стални ученик и послушник још из Парорије, који ће Ромилу писати житије — негде 1376/77, забележити његове поуке, а потом и сам кренути у Србију, за Синаитима?³⁷ Можда је то управо он.

Епистолије кир-Силуанове омогућују, тако, да се са више или мање вероватноће открије повезаност неколико знаменитих људи друге половине XIV века, који су у та динамична времена стварали и преносили аутентичну византијску културу по јужнословенским земљама. До сада изоловани појединци, ове се личности од сада могу посматрати као чланови једног круга, са богатим унутрашњим везама, збивањем, животом. На исихастичкој основи грађен је један нимало усамљенички духовни свет: тежња ка спиритуалним вредностима, средњовековни естетски доживљај у правом смислу те речи, интроспекција своје природе, најзад, изискивали су живо општење и дружење, истинску заједницу истомишљеника.

Наслућују се путеви који повезују јужнословенске земље пред крај средњег века. Света Гора је центар и раскршће. Ка њој се слива један талас (Бугарска, Цариград); из ње потиче други, за нас важнији. На путевима тога другог таласа су Зета и моравска Срби-

³⁷ Л. Павловић, *Култови* 195—196; А. Радовић, *Синаити и њихов значај у животу Србије XIV и XV века*, Манастир Раваница. Споменица о шестој стогодишњици (1381—1981), Београд 1981, 101—134.

ја. Њима се, по свој прилици, креће Силуан, носећи са собом не само ученост и реторику једнога мало познатог књижевног рода какав је епистоларни жанр него и такве идеје на којима ће у XV веку бити грађена култура свих српских земаља.

Житије старца Исаије, је невелико, али значајно биографско-хагиографско дело о светогорском монаху чија је личност позната и из других историјских извора. Старац Исаија, познат и као Исаија Серски¹, савременик је маричке битке. Србин са Косова, рођен је око 1300. године, а у Свету Гору је отишао нешто пре 1330. Био је хиландарски монах, од 1349. игуман Пантелејмонова манастира и као угледни представник ове руске обитељи на двору деспота Угљеше у Серу 1366. Боравио је потом опет у Хиландару, по Србији путовао 1353—1363. Његова ће улога бити веома значајна у акцији измирења српске цркве с цариградском патријаршијом 1375. Пре тога је у Светој Гори 1371. године превео дела Псеудо-Дионисија Ареопагита, на којима почива безмало сва византијска теологија после VI века (*Небеска јерархија*, *Црквена јерархија*, *Мистичка теологија* и *Божанска имена*).² Тај подухват је веома значајан за даљи развој српске књижевности, а имао је утицаја и на српску уметност.

¹ Биографски подаци из самог Житија, чији текст је издао Н. Дучић, *Старине хиландарске*, Гласник Српског ученог друштва 56 (1884), 63—77. Најпотпунија и најбоља студија В. Мошин, *Житие старца Исаии, игумена Русского монастыря на Афоне*, Сборник Русского археологического общества в Королевстве Югославии 3 (1940), 125—167. Новија књига Б. Трифуновића, *Писац и преводилац инок Исаија*, Крушевац 1980.

² О Исаијином преводу Псеудо-Дионисија Ареопагита студија Б. Ст. Ангелов, *Из старата българска, руска и сръбска литература II*, София 1967, 148—161; В. Мошин, *О периодизацији руско-јужнословенских књижевних веза*, Слово 11—12 (1962), 104; С. Радојчић, *Узори и дела старих српских уметника*, Београд, 1975, 260—262; Г. М. Прохоров, *Корпус сочинений с именем Дионисия Ареопагита в древнерусской литературе (Проблемы и задача изучения)*, Труды Отдела древнерусской литературы 31 (1976), 351—361; К. Станчев, *Концепцията на Псевдо-Дионисий Ареопагит за образното познание и нейното разпространение в средновековна България*, Старобългарска литература 3 (1978), 62—76; исти, *Ареопагитският корпус в превода на Исаија Серски*, Археографски прилози 3 (Београд 1981), 145—152. За сада најисцрпније постављен проблем Исаијиног превода у нав. делу Б. Трифуновића (напомена 1).

Христијанизоване неоплатонске идеје о активном односу љубави између Бога и света, о продуженом или иманентном стварању и „кружењу“ божанске љубави, којим се божанство преко створеног света враћа самоме себи, стварале су подлогу за један особито спиритуализован доживљај света, представљале су својеврсну драматургију на којој се гради уметнички израз у слици или речи. Исаија се прихватио превода по налогу митрополита серског Теодосија, свестан тешкоћа на које мора да наиђе сваки преводилац једнога оваквог текста, писаног „многопреумудрим и вештим, веома драгоценим јелинским језиком“. У истоме запису Исаија даје и сведочанство о маричкој бици, књижевни састав необичних квалитета, на граници двеју епоха српске историје, одраз високих домета једне сјајне књижевне културе и наговештај, у исти мах, онога сумрака у коме ће духовни живот српског народа морати да се бори за опстанак неколико стотина следећих година. Исаија почиње превод књиге „у добра времена“, а завршава га „у најгоре од свих времена“, када су се Турци просули и разлетели по целој српској земљи као птице по ваздуху, сејући на све стране смрт. „И остаде земља од свих добара лишена, од људи, и стоке, и других плодова. Јер не бејаше кнеза, ни вожда, ни предводника у народу, ни избавитеља ни спаситеља... И заиста тада живи завидеше мртвима“.³

Време настанка *Житија старца Исаије* није познато, не зна се ни аутор овог дела, али се с разлогом претпоставља да је оно писано у манастиру Светог Пантелејмона на Атосу. Судећи по сведочанству „похвале“ (у ствари, синаксарских стихова), да је Исаија оставио саздану нову обитељ, може се наслутити, закључује Владимир Мошин, да је *Житије* било написано управо у тој обитељи, значи у руском манастиру Св. Пантелејмона. Вероватно је Исаија и умро у том манастиру, не много после 1375: аутор *Житија* каже да је свети старац оставио тело своје на утеху

³ Текст записа: Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи III*, Београд 1905, 41—44, бр. 4944; упор. Б. Трифуновић, *Запис инока Исаије у испису грофа Борћа Бранковића*, Археографски прилози 1 (1979), 243—246.

својој духовној деци, чиме се указује на присуство светих моштију којима се већ почео стварати култ.⁴ На основу тога, као и многих других појединости и особина овог *Житија*, може се закључити да је писац из круга старчевих ученика. *Житије* је написао „савременик, вероватно ученик и послушник старчев, добро упознат с разним моментима из младости и монашког живота Исаије, саподвижник и ученик који га је лично познавао“.⁵ Постоји претпоставка да би то могао да буде Исаијин ученик Никандар, који је вероватно 1395—96. године био угледни старац манастира Св. Пантелејмона, или Силвестар, о коме се такође говори у *Житију*. За ову претпоставку ипак нема много основа, јер се о Никандру и Силвестру говори у *Житију* на начин који искључује ауторство било којег од двојице: похвалне речи о њима никако не би биле у духу скромности, тога апсолутног закона и захтева средњовековне религиозне књижевности.⁶

Текст *Житија* сачуван је у једном једином препису, из прве половине XV века, данас у Хиландару. Ту нема непосредног податка и казивања о смрти светог старца, мада је *Житије* у целини посвећено, како се види по заглављу и синаксарским стиховима, спомену „уснућа“ (смрти) преподобнога на дан 21. августа. Владимир Мошин сматра да у овом хиландарском рукопису текст *Житија* и није сачуван у целисти; опис подвижникове смрти, а уз то и вести о чудима, чега у хиландарском препису нема, морали би се наћи у житију ако је Исаија у часу његова писања био поштован као светац. На култ старца Исаије упућује и сам садржај рукописа, где је *Житије Исаијино* дато упоредо са службама Петру Атонском и Антонију Великом, житијима Петра Атонског и Филотеја Атонског и др. Стихови испред житијног текста поготову говоре о култу, а Исаија се у самом житију више пута назива „блаженим“, „преподобним“ и „свetim“. *Житије* је стога могло да буде састављено упра-

⁴ В. Мошин, *Житие* 167.

⁵ В. Мошин, *Житие* 126.

⁶ Д. Сп. Радојичић, *Antologija stare srpske književnosti (XI—XVIII veka)*, Beograd 1967, 332.

во ради канонизације новог српског светог, можда поводом откривања његових моштију, али је увођење култа у литургијску употребу српске цркве прекинуто или спречено косовским бојем или противљењем грчког свештенства, које поново доминира Светом Гором крајем XIV века.⁷

Житије до сада није било преведено на савремени српски језик, сем једнога мањег одломка у *Antologiji stare srpske književnosti (XI—XVIII veka)*, Борба Сп. Радојичића, 1960, 132.

⁷ В. Мошин, *Житие*, 126—127; упор. Л. Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца*, Смедерево 1965, 239—240.

Под именом монаха Јефрема сачувало се у једном хиландарском рукопису XIV века обимно и оригинално песничко дело, које би се са доста разлога могло приписати српском патријарху Јефрему (на пећком престолу 1375—79. и 1389—92; умро 1400).¹ Патријарх Јефрем је бугарског порекла, али сабрат манастира Хиландара после 1335, одакле је преко Бугарске отишао у Србију око 1347. Примљен је као угледан духовник од патријарха Јоаникија (1346—54), па се настанио најпре у једној испосници код манастира Дечана, а потом око 1356. у испосници Ждрело код Пећи. У средишту црквеног живота Србије, изабран је за патријарха 1375. Претпоставили смо да је Јефрем написао своје књижевне саставе вероватно за време боравка у околини Пећи, између 1355. и 1371. То су три канона — Христу, Богородици и Канон за цара, и сто седамдесет осмогласних стихира у четири нарочито компонована низа: Богородици (два низа), Христу и Крстобогородичне стихире.

По својој књижевној и литургијској типу све су Јефремове песме „молебни“ канони и стихире. Канон за цара, доскора познат само у једној каснијој преради као Молебствије о деспоту Стефану Лазаревићу², састављен је у опасним временима претеће

¹ Резултате свог истраживања из 1970, када сам у Хиландару пронашао текстове монаха Јефрема, саопштио сам опширно у студији *Песничка творенија монаха Јефрема*, Хиландарски зборник 4 (1978), 109—130. О патријарху Јефрему упор.: М. Пурковић, *Српски патријарси средњег века*, Диселдорф 1976, 101—115, 123—126. и 116—122 (Спиридон).

² В. Мошин, *Молебствије о деспоту Стефану Лазаревићу*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор 28 (1962), 219—234. Текст овог канона, у транскрипцији и у преводу на савремени српски језик објавио сам у *Србљаку II*, Београд 1970, 281—303. Проналаском овога раног преписа канона — и то „за цара“ а не за деспота — отпала су и сва ранија нагађања око времена његова настанка и о томе да је његов творац неки „београдски песник“ Јефрем, наводно писар Зборника манастира Дечани бр. 94 из XIV века: Ђ. Радојичић, *Jefrem, ein Belgrader Dichter vom Anfang des 15. Jhs*,

османлијске инвазије, када је српско царство било угрожено од „нечастивих и скврних варвара“, од „Измаилћана“, од „стрмљенија поганског“. Канон је драматичан, не и безнадежан, јер верује у помоћ Бога, који побеђује непријатеље, страдања и невоље овог века претвара у радост и нуди вечно царство. Два друга канона, као и стихире, припадају жанру покајних молбених канона односно стихира; у њима се моли за спас од грехова који прљају душу, доводе је у сукоб с Богом и убијају вечној смрћу. Јефрем је све ове песме, осим другог низа Богородичних и комплекса Крстобогородичних стихира, саставио са акростихом, у коме је његово име. То су до сада најдужи познати акростихови у старој српској књижевности.

Посебно је интересантна композиција Јефремових стихира, које по свом цикличном карактеру и неким литургијским особеностима подсећају на тзв. „седмични“ октоих, извод из пуног октоиха, у коме се читав круг или „стуб“ осмогласника испева за седам дана. Све песме су прожете исихастичким мотивима. Борба против страсти, дубок доживљај грешности у трајном и строгом самопосматрању карактеристични су за исихастичку књижевност. Речник Јефремових канона и стихира — речник је монашке, подвижничке лектире, која се састоји из псалтира и патерика, филокалија, хекатонтада (сатница) и молитава. Цело је казивање у првом лицу једнине, као монолог. Песник је заокупљен својим сумрачним греховним стањем. Ум је пуст, без врлина и божаствених мисли и зато заробљен, у ропству „мислених“ непријатеља, демона. Немоћан да се ослободи сам, он тражи помоћ од Христа и Богородице, да га ослободе из тога ропства и врате у „клет“ и у „тврђаву душе“, како би се поново усредредио на мисао о Богу у сталној молитви и похвали. Мрачно по атмосфери покајништва, ово је песништво устремљено, ипак, преображавању и просветљавању душе. То није резигнација и мирење са мраком већ песништво борбе за друкчијег, снажнијег, умнијег и, изнад свега, духовно слободнијег човека.

Die Welt der Slaven 3 (1963), 247—251; (исти, *Творци и дела старе српске књижевности*, Титоград 1963, 215—220, под насловом „Београдски песник Јефрем с почетка XV века“).

*

Независно од нашег истраживања пронашао је текстове монаха Јефрема у истом хиландарском рукопису млади амерички научник српског порекла, Предраг Матејић (1975).³ Он је дошао и до таквих закључака о аутору текстова и карактеру хиландарског рукописа који се у извесној мери разликују од наших резултата. Главни је његов закључак да монах Јефрем није српски патријарх, већ трновски монах-књижевник из истог времена, који, према томе, припада бугарској литератури средњег века. Са Матејићевом књигом се, дакле, ваља темељније упознати ради свестранијег претреса овог проблема. Ипак, његови аргументи нас нису могли разуберити. Атрибуција ових текстова српском патријарху Јефрему, светитељу бугарског порекла, али и познатом српском црквеном поглавару, чини нам се и даље вероватнијом. Самим тим, и његово дело, за које и даље мислим да је настало за време Јефремовог боравка у Србији, може се и мора посматрати као једно од оних карактеристичних производа опште јужнословенске књижевности, која је исто толико српска колико и бугарска, и бугарска колико и српска. То нам и даје право да овај велики песнички опус укључимо у Библиотеку старе српске књижевности, исто онако како ће ту бити укључено и дело софијског попа Пеје о мучеништву Георгија Кратовца, с почетка XVI века.

³ Прво научно саопштење о томе објавио је П. Матејић 1976. у бугарском часопису *Език и литература*, 1976, кн. 1, 56—58; студију о томе објавио је у књизи *Българският химнописец Ефрем от XIV век. Дело и значение*, БАН, Софија 1982. У тој књизи, својој докторској дисертацији одбрањеној на Софијском универзитету, Матејић је објавио уз фотографске репродукције све Јефремове текстове у оригиналу и у савременом бугарском преводу.

Савременик косовског боја, пећки епископ Марко, ушао је у историју старе српске књижевности тек када је Душан Вуксан 1925. године открио један рукопис XVI века са биографијом патријарха Јефрема, која се могла приписати Марку на основу ауторова исказа у самом тексту, и када је то дело повезао са друга два мања Маркова састава у рукопису с краја XIV века, једним који се односио на Маркове родитеље („Некролог“ или „Помен“) и другим, који је схваћен као „завештање“ цркви Св. Борба код Пећи.¹ У ствари, само је *Помен* био до Вуксанова чланка потпуно непознат; *Завештање* је по препису Глише Елезовића објавио Љуба Стојановић 1923. године², а *Биографију* још 1884. Стојан Новаковић као „Живот српскога патријарха Јеврема“,³ у Србљаку митрополита Михаила (1861) налазила се и скраћена верзија те биографије, као пролог или синаксар у служби св. Јефрему 15. јуна.⁴ У оба случаја, међутим, ни Михаило ни Стојан Новаковић још не знају ко је писац овог дела. Новаковић у своме позном посрбљеном препису („пријепис је или пријевод пола српски, пола руско-словенски скорашњег времена с неким траговима српско-словенскога оригинала“) није ни имао оне делове текста *Житија патријарха Јефрема* у којима писац наводи своје име. Митрополит Михаило, опет, штампа у служби канон са погрешно прочитаним именом аутора („Мариса“ ум. Марка). Издавач *Завештања*, најзад, није повезао личност епископа Марка са аутором *Житија патријарха Јефрема*. Ту је ствар открио Вуксан, повезао и реконструисао већи део књижевног наслеђа Марковог: сем *Житија Јефремовог*, *Помена* и

¹ Д. Вуксан, *Епископ Марко. Непознати биограф XIV вијека*, Ловћенски одјек 1 (Цетиње 1925), бр. 2—3, 81—96.

² Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи IV*, Ср. Карловци 1923, 22—24, бр. 6112.

³ *Живот српскога патријарха Јеврема*, *Starine JAZU* 16 (1884), 35—40.

⁴ *Србљак*, прир. Митрополит Михаило, Београд 1861.

Завештања, како се то сада поуздано зна, Марко је написао и *Службу Јефрему*. Његова је и *Служба архиепископу Никодиму*, како је то установио Борбе Радојичић тек 1949. године.⁵ Да ли је и тиме исцрпено дело Марка Пећког, не би се смело тврдити. Наша знања о књижевном наслеђу средњег века нису ни коначна ни довољна; можда ће још нешто бити нађено, али оволико је за сада Марково: једно кратко житије, један мали синаксар, један опширан ктиторски запис и две потпуне службе као развијене химнографске целине.

Сразмерно доста биографских података о Марку Пећком садрже сами његови списи. Ослоњени на животопис патријарха Јефрема у погледу своје хронологије, ти подаци реконструишу главне моменте из живота овога српског писца.

Марко се родио 1359. или 1360. године у околини Пећи, у свештеничкој породици која је, цела, завршила у монаштву. Не помиње се световно него само монашко име његових родитеља: отац Герасим и мајка Јефимија. Претпоставка да се Марков отац пре монашког пострига звао Борбе (односно Георгије) заснива се не само на обичају да се приликом ступања у монаштво узима име које почиње истим словом као крштено име⁶ него и на чињеници да је потоњи Герасим подигао себи задужбину, малу цркву св. Георгију код Пећи, вероватно као свом личном (а можда и по крсном имену) патрону.⁷ Животопис својих родитеља саопштио је Марко у *Помену* (који је тачније звати *Синаксар*), но то је, у неприкривеној

⁵ Б. Сп. Радојичић, *Ко је писац и када је састављена служба архиепископу Никодиму?*, Јужнословенски филолог 18 (1949—1950), 197—204 (исти, *Књижевна збивања и стварања код Срба у средњем веку и у турско доба*, Нови Сад 1967, 94—102); упор. Б. Трифуновић, *Белешке о делима у Србљаку*, *О Србљаку*, Београд 1970, 307—310.

⁶ Л. Мирковић, *Православна литургија* II/1, Београд 1967, 166—167.

⁷ Црква се није сачувала, а налазила се у пећкој околини, вероватно изнад Бистрице према Руговској клисури. О томе расправља Д. Вуксан на стр. 85—86; вид. и у нашем коментару на стр. 302 ове књиге.

намери установљавања култа, њихова светачка, а не обична биографија. Марко је најмлађи, пети син. Сви су синови пошли за оцем, који је био свештеник; према *Завештању* (тачније: *Ктиторском запису*) зна се име бар једнога: уз сродника Дионисија, то је брат Марков Теоктист, чији је син Богдан био дијак и клирик (анагност) Велике цркве, Патријаршије. У ствари, Герасим је још као младић био послушник знаменитог старца и духовника Авраама, али га је овај оженио и упутио ка позиву парохијског свештеника. Монаштву се Герасим коначно приклања заједно са својом супружницом пошто су подигли и усмерили свештеничким или монашким путем сву петорицу синова. Герасимова жена остаје да живи крај њихове задужбине, цркве Св. Георгија, као монахиња Јефимија. Умрла је на дан 8. јула, незнано које године, али као мученица — можда у збивањима непосредно после косовског боја 1389. По тексту Синаксара Герасима и Јефимије могло би се закључити да се то догодило за боравка Герасимова и Маркова у послушању код старца Авраама, али би „велики онај светилник“, по мишљењу Борбе Радојичића, могао бити само патријарх Јефрем.⁸ Герасим је примио монашки постриг можда од патријарха Јефрема, али то није извесно; сигурно је да је патријарх Јефрем замонашио Марка, којег је Герасим повео са собом у калуђере, и да се то догодило 1376/77. године, када је Марко имао седамнаест година. Герасим је умро тек 30. августа 1392. и сахрањен у цркви Св. Николе на „Тавору“ близу Пећке патријаршије.

Од свога пострига, Марко се не одваја од патријарха Јефрема; како сам вели, проводи са њим 23 године, све до смрти патријархове 15. јуна 1400.

⁸ Б. Сп. Радојичић, *Стари српски књижевници XIV—XVII века*, Београд 1942, 96. Читав одељак ове књиге посвећен је Марку под насловом „Епископ Марко средњевековни српски писац“ (стр. 89—104); упор. *Старинар* III серија, 14 (1939), 67—70; исти, *Antologija stare srpske književnosti (XI—XVIII veka)*, Београд 1960, 332—333. Авраам се иначе помиње у *Житију Јефрема* као један од оних подвижника (са Спиридоном и Јаковом) који су живели са Јефремом у Дечанској испосници „много година“ пре него што је овај изабран за патријарха (вид. стр. 163 ове књиге).

Не зна се тачно када је Марко хиротонисан за епископа, јер се о томе у његовим списима ништа одређено не говори. Према Синаксару Герасима и Јефимије, то се догодило, наравно, „после“ примања монаштва, и то тако што Марка „за свештеника и епископа хиротонисаше у светој саборној и великој цркви српској у Пећи“. На основу тога се с правом закључило да ту хиротонију није извршио Јефрем, већ неко од Јефремових наследника, после његова другог повлачења 1389. Марко је епископ у сваком случају 1392, јер у сахрани својега оца учествује у том својству. То значи да је хиротонисан за епископа између 1390. и 1392; у прилог томе иде и црквено правило, да кандидат за епископа не може бити млађи од 30 година, а Марко је напунио тридесет година између 1. септембра 1389. и 31. августа 1390. године.⁹ У том случају, хиротонисао га је патријарх Данило III (Данило Бањски), који је ступио на престо 1390.

Марко назива своју епископију „пећком“, што би значило да је у Пећи формирана епархија вероватно после повлачења патријарха у Жичу, после косовског боја и избора Данила III, везаног за легитимнога српског кнеза Стефана Лазаревића одн. кнегињу Милицу-монахињу Јевгенију. Све више преовлађује мишљење да је то, заправо, хвостанска епархија¹⁰, али Борбе Радојичић примећује да „Марко није могао имати хвостанску епархију, јер је био епископ, а у Хвосну је била митрополија, као што се види из по-

⁹ Б. Сп. Радојичић, *Стари срп. књижевници* 97.

¹⁰ Р. Грујић у Станојевићевој *Народној енциклопедији* IV, Београд 1929, 786 с.в. Хвостанска епархија; S. Smirnov, *L'église de la Mère de Dieu de Hvosno*, *Старинар*, III серија, 10—11 (1936), 65—67; М. Пурковић, *Српски епископи и митрополити средњег века*, *Хришћанско дело* 3 (1937), 43; исти, *Српски патријарси средњег века*, Диселдорф 1976, 30, сматра да Марко није био хвостански епископ, јер се 1390. помиње хвостански митрополит Арсеније; по његовом мишљењу, Марко је занста био епископ пећки, само што то узима и као доказ да патријарх није стално столовао у Пећи. „Кад је у Пећи епископ, како може, онда, да буде онде и патријарх, кад се добро зна да, по канонима, у једном месту не могу да буду два архијереја?!“ (тамо, стр. 32).

веље кнеза Лазара дате 1380/81. године манастиру Св. Пантелејмона на Св. Гори“.¹¹

Нема тачног податка о томе колико је година живео епископ Марко после смрти патријарха Јефрема. *Ктиторски запис* датиран је 19. јула 1411; то је аутограф Марков, те године он је сигурно још био жив. После тога се Марку губи сваки траг. Нема спискова (каталога) пећких — или хвостанских — епископа да би се по томе могло нешто закључити.

Марко Пећки је најпознатији као писац *Житија патријарха Јефрема*.¹² Тај несумњиво хагиографски текст, настао убрзо после Јефремове смрти 15. јуна 1400, представља по своме жанру једну врсту проширеног стиховног синаксара, а не опширног житија. Данас се налази на синаксарском месту у литургијској структури јутрење (после кондака и икоса одн. шесте песме канона), али је претпостављено да је најпре написано ово житије па онда унето као синаксар у службу светом Јефрему. „Наглашен лични однос писца према личности и природа изношења чинилаца из живота“, сматра Борбе Трифуновић, „казују да Марко

¹¹ Б. Сп. Радојичић, *Стари срп. књижевници* 99. О хвостанској и пећкој епископији вид. М. Јанковић, *Епископије и митрополије српске цркве у средњем веку*, Београд 1985, 149—151. Ранг хвостанске епархије се мењао, те је на њеном челу било и епископа и митрополита. Занимљиво је да М. Јанковић не расправља о пећкој епископији, о којој иначе пише Р. Грујић у *Народној енциклопедији* III, 370. У књизи В. Кораћа, *Студеница Хвостанска*, Београд 1976, 140, Марко је схваћен као хвостански епископ „између 1399. и 1411. године“. По налогу хвостанског митрополита Арсенија писан је један мишељ за јануар 1389/90 (извори у нав. књизи В. Кораћа 140). Упор.: М. Динић, *Област Бранковића*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор 26/1—2 (1960), 13—14 (исти, *Српске земље у средњем веку*, Београд 1978, 158).

¹² После Стојана Новаковића, који је у *Starinama JAZU* 16 (1884), 35—40. објавио млађу, дефектну прераду *Житија*, текст *Житија* издао је Д. Вуксан у нав. делу 1925 (вид. нап. 1). То издање није добро: текст је саопштен у недоследној фонетској транскрипцији грађанском ћирилицом. Тек је у новије време *Житије* објављено на задовољавајући начин: Б. Трифуновић, *Житије светог патријарха Јефрема од епископа Марка*, *Анали Филолошког факултета* 7 (1967), 67—74 + 10 слика (репродукције целокупног текста).

није писао Житије само као синаксар, који се чита у канону, после кондака и икоса".¹³ Синаксарску форму, међутим, одређује овде не само место житија у служби него су то и стихови испред саме житијне нарације, по типу стиховног синаксара или пролога, који је у XIV веку у Срба увелико био преписиван и читан. Као што је познато, дужина текста не одређује природу синаксарског жанра: у стиховном прологу има и сразмерно опширнијих житија, мада се сасвим кратка форма може сматрати стандардном. Није решено питање да ли су те опширније текстове унели у стиховни пролог каснији редактори или су они у тој врсти хагиографских зборника примарни. Но, у сваком случају, стиховни синаксар је у менеју секундарни слој, унет из стиховног пролога. Тако је у начелу могуће да је и *Житије Јефрема* написано пре службе па унето у њу као синаксар, а могуће да је написано после службе, или истовремено с њом, па укључено у њену структуру. „Лични однос“ писца према личности, у овом случају Марка према Јефрему, не говори толико против синаксара као примарне форме *Житија Јефремовог*, али у сваком случају открива књижевне дарове свога писца као аутентичног сведока и учесника у Јефремовим подвизима. „Лишен цитата и учености“, каже Милан Кашанин, овај спис „није шкрт у навођењу биографских података и историјских догађаја, а раскошан је у изношењу духовног живота свечевог... Компонован је савршено, са великим осећањем пропорција форме и садржаја".¹⁴ Као писца, одликује Марка јасноћа, „лапидарност и логичност излагања".¹⁵ Значајно је и то, како Марко види и доживљава Јефрема као црквеног поглавара: теза је његовог хагиографског казивања монашка доследност, доминација аскетско-пустињачке исиха-

¹³ Б. Трифуновић, *Белешке о делима у Србљаку* 311. И у наведеној расправи са издањем текста у Аналима Б. Трифуновић сматра да *Житије* „својим већим обимом, наглашеним повесничарским током и личношћу писца, није првобитно било замишљено као синаксар. Касније се нашло у оквирима *Службе*" (стр. 69).

¹⁴ М. Кашанин, *Српска књижевност у средњем веку*, Београд 1975, 324.

¹⁵ М. Кашанин, *Срп. књиж.* 326.

стичке природе у Јефрему; највећа вредност цркве, по томе, и није у „спољашњим активностима“ него у животу духа, у „умном делању“, у поседовању харизме Духа. Занимљиво је да кроз оба текста о Јефрему (видеће се то и у служби, ма колико ова била песнички састав) провејава идеја православности и богосазнања као главних врлина Јефремових што их он има управо као црквени поглавар. Јефрем је у Марковим очима велики црквени поглавар само зато што је велики старац-подвижник, зато што је свет човек. Светост је, по њему, највећа слава цркве, а тиме и најтрајнија вредност христијанизованог народа. Погрешан је, зато, утисак да „епископ Марко не глорификује српску земљу, већ монаштво хезихасте и јединство православне цркве".¹⁶ Марко само успоставља ред правих, универзалних вредности ортодоксног хришћанства у српском народу. Међутим, управо тим редом српска црква и српска земља успостављају и објављују своју легитимност; према том схватању, није нимало неважна нити је од политичке моћи мање значајна ствар успостављање црквеног јединства. Марко при томе не полази од идеје о „кривици“ цара Душана и српске цркве за раскол 1354—75, већ говори сасвим неутрално — о расколу који се између Цариграда и српске цркве догодио „из неког узрока, за пређашњих царева“. Ни о косовском боју не говори Марко у другом тону, мада је ту одређенији: „попуштењем Божјим због наших грехова“ догодила се косовска погибија, греси су узрок трагедије, али је излаз у духовном мартирском триумфу, јер се „кнез Лазар мученичком увенча крвљу“. Значи, и код Марка, у тексту писаном дванаестак година после Косова, већ је потпуно формирана мученичка семантика Лазареве смрти и косовске погибије, али у једном етички етиолошком објашњењу, где се као пра-разлог свеукупне косовске несреће издваја „наш грех“; Бог „попушта“ управо зато да би кроз мучеништво омогућио српском народу (= цркви) да се искупи од тога примарног греха.

¹⁶ М. Кашанин, *Срп. књиж.* 327.

Све ове идеје долазе до изражаја поготову у *Служби патријарху Јефрему*, сложеном химнографском саставу Марковом.¹⁷ По облицима који су ту одабрани и примењени, то је стандардна аколутија преподобног јерарха, подвижника на престолу црквеног поглавара, и њега, као у своје време Светога Саве, у сталној амбиваленцији између осећања дужности и жудње за самотним подвизавањем у „исихији“. Ту је поготову наглашена јединственост лика једнога патријарха, који добија ореол светости само кроз доследно и продубљено спајање „умног“ и „срдачног“ са „делатним“. Док у Житију Јефрема преовлађује биографски ток, даје се значи фактура светог живота, дотле је Служба Јефрему песничко развијање, транспоноване те фактуре на један виши, мистичко-духовни план. Тек у песмама службе Јефрем се открива (или можда и даље само наслућује) као богати поседник и наследник духовног блага. Својим богосазнањем, које по Марку није плод умног механизма или спекулације, већ харизматичког откривења Божјег, он открива — себи и другима (стаду!) — тајну светог и праведног, добродетелног живота. Између догме и етоса успостављен је у Марка онакав тесан, органски однос какав је својствен свим правим, изворним писцима византијске и уопште православне теологије.

Своје име открио је Марко у наслову канона на јутрењи, гласа четвртог: „твореније Марка, смернога епископа“. Непримећено раније, ово место сведочи не само о ауторству канона него и целе службе. Нема довољно разлога да се аутором осталих делова службе сматра неки други, безимени песник. У византијској химнографији се никада и не ставља име аутора у наслов, заглавље аколутије, која истиче у први план име светога и дан његова спомена; ако се име аутора уопште негде појављује, онда је то у наслову канона. То је у српској химнографији случај, на пример, са Теодосијевом службом св. Симеону, где је Теодоси-

¹⁷ Богослужбено издање у рускословенској верзији митрополита Михаила у *Србљаку* из 1861. Српскословенски текст у транскрипцији, непотпун, са преводом на савремени језик у нашем *Србљаку* II, Београд 1970, 247—279.

јево име у наслову канона, као и у насловима неких других његових канона¹⁸, али је по целокупној тематици, симболици и стилу и све остало у тој служби Теодосијево. Не би ни канон можда био насловљен именом свога аутора, да разлог таквој изричитој атрибуцији не треба тражити најпре у доста честом маниру акростиха, којим се повезују тропари канона, а у том акростиху буде и име песника; и друго (због историјске традиције можда и важније), што су се у већим химнографским компилацијама и збиркама попут октоиха, триода и празничког минеја укључивали и канони па и серије стихира разних песника са ауторитетом светих „поета“ — Јована Дамаскина, Козме Мелода, Теофана Грапта, Јосифа Химнографа, Митрофана, Игнатија и др., па су се њиховим именом означавали слојеви уграђени у ове сложене дијахроне структуре. У службама појединим свецима, међутим, веома су ретке такве компилације; мада их има, најчешћи је случај да је аутор целе службе заједно с каноном па и синаксаром један песник, поготову код установљавања новијих култова. Управо је то случај са култом патријарху Јефрему који установљава пећки епископ Марко. Оправдано је, дакле, сматрати Марка аутором целе ове службе, заједно с каноном где је његово име, и заједно са синаксаром, у коме је не само Марково име него и доста аутобиографских елемената, макар они и били другостепени према првоме плану житијног казивања.

Као у већини служби српских песника, изворни су и богородични тропари у канону одн. богородичне стихире у низовима вечерње и јутрење. До сада није могла да буде установљена позајмица из византијског (грчког) фонда богородичних песама, мада и овде, разумљиво, има општих мотива. Позајмица су ирмо-

¹⁸ У служби св. Симеону први канон је са акростихом, који је назначен у заглављу: „Теодосије недостојни и поју те, оче Симеоне“ (*Србљак* I, 166; акростих обухвата и богородичне!); у служби св. Сави канони су без имена аутора (*Србљак* I, 244 и д.); Канон општи Христу и Симеону и Сави је „твореније Теодосија монаха“ (*Србљак* I, 296); Канони осмогласни су „твореније Теодосија инока и презвитера манастира звана Хиландар“ (*Србљак* I, 317); Ин канон четвртога гласа је „писан Ђир Теодосијем свештеноиноком“ (*Србљак* I, 450).

си, који се узимају из стандардног састава ирмологије или октоиха, као што је то поетски обичај у читавој византијској и словенској химнографији. Отуда се ирмоси по правилу и наводе само својим почетком (инципитом), што никако не важи за богородичне песме. Уосталом, показало се неоснованим мишљење да словенски аутори нису никада састављали „опште“ песме, тј. песме или песничке целине на „опште“ или капиталне теме хришћанске религије. И у старој српској књижевности писали су се акатисти првомученику Стефану (Лонгин); стихире Христу и Богородици (Јефрем); уз Симеона и Саву, и Христос је личност изворног песничког прослављања српских аутора (Теодосије); писали су се канони св. Николи (непознати аутор), а познати су и низови богородичних тропара у неким канонима који су обухваћени акростихом или граде посебни акростих.¹⁹ Уосталом, и нема никаквог разлога за претпоставку да стари српски песник није умео, могао или хтео да испева песму Богородици — када је могао и тако добро умео да испева толике песме у част „својега“ светог. Разуме се, симболика, мотиви и стилски обрти тих богородичних у српским службама, као и овде у Марковој *Служби Јефрему*, одређени су општим и универзалним садржајем теме; зато се они никако и не разликују од било које византијске богородичне „поеме“, било да је реч о прослављању и хвали Богородице или о песничком мољењу за помоћ у тренуцима живе, драматично акутне покајничке самосвести.

Занимљиво је, међутим, да српски песник ни овде није испевао посебан тропар светоме, мада је тропар главна песма култа. Задовољио се укључивањем општег, формуларног тропара према типу или категорији светога. У овом случају то је тропар светитељима,

¹⁹ Лонгинов Акатист првомученику Стефану (*Србљак* III, 435—481); Јефремове стихире у овој књизи, на стр. 119; Теодосијев Канон општи Христу, Симеону и Сави (*Србљак* I, 295—313); Канон светом Николи (*Србљак* III, 421—433). Богородични тропари обухваћени су акростихом, на пример, у случају Теодосијевих канона у служби св. Симеону, првом (*Србљак* I, 166 и д.) и служби св. Сави, првом (*Србљак* I, 244 и д.), у Даниловом канону св. Милутина (*Србљак* II, 102. и д.) итд.

тј. архијерејима „Правило вере“, познат најчешће као тропар св. Николи Мирликијском (6. децембра). Није разјашњено зашто се то чини. Може се помишљати да је то својеврсна хагиолошка легитимација; уобрајање у општи хор светих постаје несумњиво ако се новоме светом испева управо та општа, типска, древна песма: Јефрем је тада асоциран са св. Николом и др. Поузданог објашњења за ову праксу, ипак, још нема.

Све што је речено о *Служби светом Јефрему* важи и за Маркову *Службу архиепископу Никодиму*²⁰, која је, певана и позната столећима, идентификована као Маркова тек у најновије доба.²¹ Занимљиво је да Никодим, чувени хиландарски игуман и потом црквени поглавар српски, који је посветио нарочиту пажњу црквеном и литургијском поретку, светитељ чије су мошти биле у главној цркви Пећке патријаршије испред олтарске иконе пресвете Богородице (а и данас су тамо), скоро стотину година, све до првих година XV века, није имао посебну службу. Он је остао и без већег житија — или нам неко опширно житије Никодимово напросто није сачувано; сасвим кратко житије је у Даниловом зборнику, мада опширнијих биографских података о Никодиму има и у другим текстовима тога зборника (углавном у *Житију краља Милутина, Стефана Дечанског и архиепископа Данила Пећког*).²² Марко Пећки се подухватио крупног задатка да унапреди и можда учврсти култ овога светог пећке и српске цркве уопште. Служба коју је саставио сложенија је и већа од Јефремове. Пре свега, она има и малу и велику вечерњу — као за велике (тзв. „средње“) празнике одн. као за празнике светих којима је посвећен храм или чије су мошти у храму (као у овом случају)²³; ту су и литијне стихире; за завршетак јутрење састављене су и стихире које се

²⁰ Рускословенски текст у *Србљаку* из 1861; српкословенски текст у фонетској транскрипцији, непотпун, са нашим преводом на савремени српски језик: *Србљак* II, 202—245.

²¹ Б. Сп. Радојичић, *Ко је писац*, 197—204.

²² *Животи краљева и архиепископа српских*, написао архиепископ Данило и други, изд. Б. Даничић, Загреб 1866, 326—327, упор. 106—161 (Ж. Милутина), 162—214 (Ж. Стефана Дечанског) и 328—377 (Ж. Данила).

²³ Л. Мирковић, *Хеортологија*, Београд 1961, 13.

певају док се братији на разлазу „даје уље од кандила светога“. Овај последњи податак говори и о томе да се у Марково време култу св. Никодима посвећивала нарочита пажња, а то се традиционално одржало до данас.²⁴

Канон је и овде „твореније Марка епископа“, али је необично да је у наслову означен и акростих („крајестих“) који није спроведен кроз тропаре и богородичне канона. Таквих случајева има у словенској химнографији.²⁵ Исто тако, примећено је да су неке песме у служби направљене по тексту или макар моделу Данилове службе првоне пећком светитељу, архиепископу Арсенију.²⁶ Са Данилом повезује Марка много више од ових позајмица идеја о светом као поглавару српске цркве, што је навело неке наше књижевне историчаре да овде виде и један патриотски моменат којег тако израженог нема *Служба Јефрему*.²⁷ Наравно, и то је све у духу традиционалног „отацтвољубља“ Савиног и Симеоновог култа, сада само продубљено и освежено духовно актуелним исихастичким мотивима XIV века. Овде је у првом плану представа о светогорским коренима те духовности. Као да се већ идеолошки потпуно заокругљује мисао, замeтнута већ у култу Светога Саве: нема великог јерарха без понављања христолошке драме „туђиновања“; Бог изводи свог изабраника из „светске смутње“, упућује га у Свету Гору да „странствује“ да би га одатле „свом стаду пастира“ послао (*Канон I, 2*). То је оно што повезује обе Маркове службе: светогорски корен и тип оне духовности која је стављена у службу просвећења и освећивања српског народа.

Ни за овај култ Марко није испевао посебан тропар светоме, већ се ту пева општи тропар светитељима „Правило вере“. Јављају се уз то и песме „празнику“ одн. „катавасија празнику“, при чему се мисли на пасхалне одн. педесетничке триодске песме,

²⁴ Л. Павловић, *Култови лица код Срба и Македонаца*, Смедерево 1965, 99.

²⁵ Вид. примере код Б. Трифуновића, *Стара српска црквена поезија, О Србљаку*, Београд 1970, 65.

²⁶ Б. Трифуновић, *Белешке о делима у Србљаку* 309—310.

²⁷ М. Кашанин, *Срп. књиж. у средњем веку* 330.

с којима се практично све службе месеца маја (па и ова — 11. маја) укрштају. То даје и овом култу, и овој служби посебно, један нарочито свечани карактер.

Питање о времену када су ове две службе написане решавано је на изглед веома подробно, али без довољно обзира према поетици средњовековних исказа. С једне стране, молба за „једномислије“ (слогу), која се понавља у обе службе, схвата се као непосредни одраз некаквога стварног историјског збивања и „разномислија“. Док није било примећено Марково име у Служби Никодиму, Станоје Станојевић је ове неприлике видео у ситуацији раскола после анатеме над српском патријаршијом а пре измирења, што значи између 1354. и 1375. године.²⁸ Са открићем Марковог имена и препознавањем аутора *Службе Никодиму* у епископу пећком, биографу патријарха Јефрема, то је домишљање отпало као анахронично, уступивши место другоме, не много убедљивијем: да су то времена „унутрашњих сукоба у деспотовини Стефана Лазаревића“ између 1402. и 1412. или 1413. године.²⁹ Борбе Трифуновић то сужава за *Службу Јефрему* на размак 1404—13, док у датирању *Службе Никодиму* остаје на нешто ширем, 1402—13. године.³⁰ Код ове друге службе помишља се на још један моменат: Борбе Радојичић закључује да Марко овде „зависи од Цамблака“, јер Цамблак назива владоце „царевима“ без обзира на њихову стварну титулу, на што се наводно угледа и Марко; како је Цамблаково *Житије Стефана Дечанског*, у коме је тај манир дошао до изражаја, писано између 1402. и 1404, није ни *Служба Никодиму* могла настати пре тог времена, практично — пре 1404. Значи, *Служба Никодиму* је писана „негде после 1404“, а пре 1412. године.³¹ Приметио бих у оба случаја да је крајње непоуздано давати стварну историографску интерпретацију нечему што је у литератури средњег века опште место. „Цареви“ се јављају као општи назив владара и „царство“

²⁸ Ст. Станојевић у Гласу СКА 153.

²⁹ Б. Сп. Радојичић, *Ко је писац*.

³⁰ Б. Трифуновић, *Белешке о делима у Србљаку* 312.

³¹ Б. Сп. Радојичић, *Ко је писац*.

— као назив државне власти уопште и пре Цамблака у српској литератури³², а за једномислије се црква моли откако постоји — то је може се рећи стандардна молба. Ни један ни други мотив, према томе, не приближавају нас тачније времену настанка Маркових служби. Сигурно је само једно: *Служба Јефрему* није могла настати пре Јефремове смрти, што значи да је она могла бити написана само после 15. јуна 1400, можда већ о првом годишњем помену, 1401. За *Службу Никодиму* се ни то не може рећи. Мошти су Никодимове откривене свакако пре 1391. године.³³ Постоји, дакле, могућност да је *Служба Никодиму* писана и раније, но свакако не пре него што је Марко постао епископ (јер се он у канону тако потписује), дакле не пре 1390—92.

*Синаксар Герасима и Јефимије*³⁴ и *Ктиторски запис о цркви светог Георгија*³⁵ датирани су сасвим непосредно и тачно, и не стварају никакве тешкоће у погледу њихова ауторства. *Синаксар* је састављен поводом смрти и сахране Марковог оца, јеромонаха Герасима, 30. августа 1392, а *Запис* — 19. јула 1411. Неке су забуне, ипак, настале поводом назива ових текстова, тачније речено — поводом њихова жанра. Двадесетих година овог века, када је Душан Вуксан писао о овим делима, није се у српској историји књижевности много знало о изворном систему жанрова

³² Још у служби св. Симеону од Светог Саве (око 1208), Симеон презире „славу царства“ (*Србљак* I, 12). Тако и у Теодосијевој служби Симеону (*Србљак* I, 144, 152). У служби св. Милутину од Данила Бањског, Милутинова глава је „царска“ (*Србљак* II, 78), он „царује“ (*тамо* II, 82, 92), његов је „скиптар царства прародитеља његових“ (*Србљак* II, 82), он „царства скиптар добродетељима украси“ (II, 82); он је „царско венцима украшење“ (II, 90); њему је поверен „скиптар царства“ (II, 104); он се увенчао „царским венцем“ (II, 108) итд. Данило Бањски је ову службу писао крајем XIV века, дакле пре него што је Цамблак и дошао у Србију, а поготову пре него што је написао *Житије Стефана Дечанског*.

³³ Л. Павловић, *Култови* 99.

³⁴ Изд. Д. Вуксан у *Ловћенском одјеку* I (1925), бр. 2—3, 86—87 (вид. нап. 1).

³⁵ Изд. Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи* IV, Ср. Карловци 1923, 22—24, бр. 6112.

у средњем веку, нити су се категорије и називи књижевних родова у складу с тим много поштовали. Са до краја лаичким односом према томе нимало лаичком књижевном наслеђу, у настојању да се стари родови некако угурају у нове, или обрнуто — да се нови препознају у старим, житија су постајала биографије, повести — романи, једно еминентно песничтво као у случају химнографије — посматрало се као незанимљива реторика. Тако су и ова два састава Марка Пећког била крштена мимо сваког система и номенклатуре средњовековних жанрова: прво дело је названо „Некролог оцу Герасиму и мајци Јефимији“, а друго „Завештање цркви св. Борћа“. Ти се називи потом одржавају или веома мало трансформишу, али не даље од „Помена оцу и мајци“³⁶, док „Завештање“ остаје тако и у нашој *Историји старе српске књижевности* (1980).³⁷

У старој књижевности нема „некролога“, већ и због тога што се о умрлима не говори као о мртвима него су они живи, са вечном судбином у којој је она „земаљска“ само арена њихове борбе за ту бесмртност. У случају Марковог дела, оно је и по форми и по садржају и мотивацији једна врста синаксара: са обавезном ознаком датума и хагиолошком формулацијом (да „у исти дан“ — у серији спомена светих једнога дана, како је уобичајено у пролозима одн. синаксарима — „преподобни Герасим у миру сконча“), вероватно и са синаксарским стиховима, које Вуксан, на жалост, не препознаје у тој њиховој жанровској функцији већ наводи само почетак тобожње „стихире“ („Житејскују“); и најзад, сам текст кратког пролошког житија у коме се по обичају одмах прелази на ствар и казивање почиње од опредељења преподног младића за духовни живот.³⁸ Пошто је рукопис са овим текстом нестао, данас није могућно знати како су гласили ти стихови, али место где је накнадно исписано ово житије (додатак у минеју за август) не

³⁶ М. Кашанин, *Срп. књиж. у средњем веку* 330.

³⁷ Д. Богдановић, *Историја старе српске књижевности*, Београд 1980, 204.

³⁸ Вид.: Б. Трифуновић, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд 1974.

говори против његова синаксарског жанра. Чак и да код 30. августа у основном тексту минеја није била стављена ознака за уметање или какво друго упозорење, дописивање овог житијног текста, поготову тако уобличеног, открива само рану (прву) етапу рабања једног култа; већ у следећој генерацији преписа, под условом да је култ прихваћен, нашло би се ово житије на свом редовном месту синаксара после шесте песме канона 30. августа, а можда би се тада саставила и посебна служба.³⁹

Исто тако, други Марков текст, намењен цркви Св. Борба, неће бити „завештање“, јер се у њему не располаже својом имовином и правима за случај смрти — што је битно обележје свакога тестаментa од римских времена до данас, него се установљавају и обезбеђују права и повластице за цркву Св. Борба на Ждрелнику код Пећи, Маркову личну задужбину. То је, дакле, типичан ктиторски текст или запис, вероватно својеручни Марков концепт за оснивачку, ктиторску повељу, која се није сачувала. Текст има аренгу теолошке мотивације са „светотројичним“ почетком и уграђеним библијским цитатима; у нарацији има кратак историјат подизања ове цркве, а у диспозицији све што је једном повељом требало да се одреди: и одредбу о статусу цркве (под Великом црквом, тј. Патријаршијом), и о њеној неотуђивости, и меће поседа који црква има да користи, и клаузулу о дозволи коју је епископ Марко добио за плаћање „сребром“ од „господина деспота“ (Стефана Лазаревића) и „госпође Маре“ (Маре Бранковић, на чијем се директном домену све ово налазило). На крају је, разуме се, санкција, профилактичко проклетство што се изриче над онима који би све то нарушили. Потписа нема, а место где се овај текст налази (додатак минеју), говори у прилог претпоставке да је то само концепт повеље.

О томе где се ова црква налазила постоје само претпоставке. Њу, пре свега, треба разликовати од

³⁹ Занимљиво је да овај замeтaк једногa српског средњовековног култа није евидентиран у књизи Леонтија Павловића, *Култови*.

Герасимове цркве св. Георгија негде близу Пећи, крај које је сахрањена мајка Јефимија. Маркова црква се можда сачувала у остацима под тим именом, на улазу у Руговску клисуру код села Љевоша, које је откопавао Бурђе Бошковић 1932. године.⁴⁰ У тој цркви је ископана и једна камена гробница, али без посмртних остатака. Ако би то била заиста црква Св. Борба „на Ждрелнику“, онда би то могла бити гробница самога епископа Марка.⁴¹

Књижевна заоставштина Марка Пећког није ни мала ни безначајна. Идејама продубљене светогорске духовности, чији се извор и надахнуће морају потражити у личном утицају патријарха Јефрема на Марка Пећког, обележен је развој српске књижевности у раздобљу велике српске кризе после Косова. Косовски списи, настали у исто време када пише епископ Марко, допуњени су његовим саставима у ономе што је једна специфична духовна димензија: уз тријумфални подвиг косовске жртве у тим списима новог мартирологијума патријарха Данила III, Стефана Лазаревића и других, безимених писаца, стоје у Марковим делима ликови једне истанчане духовности који стрпљењем, мудрошћу, умним спокојством и благошћу, уз то чврстином вере и „вишег знања“, припремају народ за дуга времена искушења. Далеко од тога да бисмо смели гледати у Марку „локалног писца од локалног значаја“⁴²; његове су теме универзалне, култови које он негује — капитални српски култови, стил и домет његова књижевног израза су на висини византијског и српског песничког стандарда.

Превод обеју служби је у односу на издање Србљака из 1970. поново редигован и допуњен, како

⁴⁰ Годишњак СКА (1932), 254—255; *Старинар* III серија, 8—9 (1933—1934), 299—300. А. Стефановић помиње „црквицу Св. Марка у близини Пећке Патријаршије“, коју је по народном предању подигао још св. Сава, а порушили је Арнаути (*Стара српска црквена архитектура*, Српски књижевни гласник 9, 1903, 446).

⁴¹ Б. Сп. Радојичић, *Стари срп. књижевници* 104.

⁴² М. Кашанин, *Срп. књиж. у средњем веку* 332.

би се добила представа о целини њихове литургијске структуре и стварном односу према текстовима-моделима. Наш превод Житија светог Јефрема овде се први пут објављује, као и преводи Синаксара Гера-сима и Јефимије и Ктиторског записа.

Запис на Крмчији светог Саве

Љубљена господо и оци и браћо и чеда Господу нашем Исусу Христу, који све држи и влада и зна, који даје мир и величије онима који га се боје! Великим његовим промислом изабоше на светло словенског језика ове богонадахнуте књиге што се зову Номоканон. Јер помрачене беху пре овога облаком мудрости јелинског језика, а сада заблисташе, то јест преведене бише, и благодаћу Божјом јасно сијају, незнања таму одгонећи и све просветљујући светлошћу знања и од грехова избављајући.

Сваки, дакле, учитељ, а то значи — епископ или презвитер или неко други који поседује учитељски чин, ако ове књиге не зна добро — ни сам себе не зна ко је. А када продре у дубину ових богонадахнутих књига, као у огледалу сам ће се угледати какав је, и какав треба да буде, па ће и друге упознати и научити.

Изађе на светло нашег језика овај божаствени спис старањем и љубављу великом и жељом, од младости освећенога богочастивог и преосвећеног и првог архиепископа све српске земље кир Саве, сина преподобног оца Симеона, првога наставника све српске земље. Овај благочастиви архиепископ и краљевство обнови и освети у српској земљи.

Књиге пак ове писао сам ја, муж врло грешан, по изгледу монах, архијереј по чину, епископ рашки Григорије Други. Тада сам боравио у дому светих Апостола у Расу. Написао сам их дому пресвете Богородице Хиландарске у Светој Гори. И молим вас, господо и оци и браћо, по обећању светог сабора вашег и наставника вашег, раније бившег игумана Киријака, и опет садашњег наставника вашег игумана Арсенија, упишите ме у помен и помињите брата вашег и саслужабника Григорија! Зато се и потрудих око ових књига, не бих ли светим вашим молитвама опроштај примио великих грехова мојих.

Молим све који буду читали и преписивали, са великом пажњом читајте и преписујте, Господа ради!

Немојте ни одузети ни приложити, јер није ништа криво, него је исправљено и преправљено: двапут и трипут пробох и не пропустих ни једне речи ни реда. А ове књиге преписане бише из архиепископских књига, и сам ја, грешни Григорије, потрудох се и из тих књига исправих ове књиге, да не буде ништа криво.

Оци и браћо, молим се и клањам: уздахните Господу за мене грешног!

Смерни епископ рашки Григорије Други, коме је отачаство гроб, мати — земља, а богатство — греси.

Ове свете и божаствене књиге, које се зову Законик, написах се у дане богочастивог и светородног господина краља Уроша. Тада је светитељства правило држао Јевстатије Други. А написа их епископ рашки Григорије Други, у дому светих Апостола. Лето бејаше 6813 (1305). Савршисмо их Богу на славу. Амин!

Овај часни крст сатвори господин краљ Стефан Урош, син великога краља Уроша, дому светих Апостола, Петру и Павлу, да му је на здравље и на спасење и на проштење грехова!

И крст сатвори епископ рашки Григорије Други, као и она удовица што две парице даде.

Ко би хтео да овај крст узме од светих Апостола или од часног дрвета, да је проклет!

Крстом ограбивани врагу се противимо,
не бојећи се замке његове ни заседе,
као горди уништи се и сатрвен би
силом на дрвету распетога Христа!

О Свјету, и светлости твојој
 С Давидом, и царем твојим Јаковом
 Ти што у свјету светлости твојој
 Свети Боже, моје срце твоје

Јаков Серски, митрополит српски, био је један од
 највећих српских писаца. Он је написао многе
 књиге, међу којима су најзначајније: "Српски јазик",
 "Српски јазик у Србији", "Српски јазик у
 Србији и Црној Гори", "Српски јазик у
 Србији и Црној Гори", "Српски јазик у
 Србији и Црној Гори".

Он је био један од највећих српских
 писаца. Он је написао многе књиге,
 међу којима су најзначајније: "Српски
 јазик", "Српски јазик у Србији",
 "Српски јазик у Србији и Црној Гори",
 "Српски јазик у Србији и Црној Гори".

У јулу 1888. године, митрополит 12. је изабран
 у једну од највећих српских књига,
 међу којима су најзначајније: "Српски
 јазик", "Српски јазик у Србији",
 "Српски јазик у Србији и Црној Гори",
 "Српски јазик у Србији и Црној Гори".

(Ово је књига једног Грчка)

Синајски стихови

О Синају, о светлости моје сијање!
О Синају, о силно ми за тобом жуђење!
Ти што у огњу неопалена сачува се,
сачувај ме од огња што вечно гори!

Серски Јаков митрополит посла ове књиге на Синај и приложи их пречистој Деви Матери, и то поименце како су овде записане: Трипеснац у два дела у Часословац, Псалтир и Читање Златоустово — да бих је имао у часу плаћања за грехе избавитељку, а уједно и предстатељницу.

И молим сву братију Србље и с њима Грке, да ове књиге неотуђиве буду од дома пречисте Деве до века. Ко ли дрзне да ове отме, са Сином њеним Христом суд нека има!

У лето 6868 (1359), индиктион 13, за владавине у нас благочастивог цара Стефана Уроша и матере његове монахиње Јелисавете.

(Ову је књигу писао Гаврил)

Месеца тога (тј. јануара) 14, спомен међу светима преподобног оца нашег, првог архиепископа српског Саве

Слави одбегнув славу пронађе, Саво,
тамо одакле слава јави се роду;
рода светлост вере светлост презре,
зато роду светило јави се свему;
ума висота чина висоту сврже,
па зато ума више лепоту стиже.
Слова славе Сави саплете Силуан.

Овога блаженог и светитељима сапрестоног светог и преподобног оца нашег Саве житије овако беше:

Био је он, дакле, син благородних и правоверних родитеља, који су га веома волели. И од младости заволе Бога свим срцем и свом душом својом. Јеванђелски глас чу где каже: „Ко остави оца или матер и све красоте света овога, сто пута ће толико примити и живот вечни наследиће“. Оставивши, дакле, оца својега и матер и све красоте света овога, и узевши крст пође за Христом, и побеже у Свету Гору. И ушав у манастир руски, у обитељ светога и преславног мученика Христова Пантелејмона, прими свети монашки лик. Трудољубиво његово житије ко ће да исприча? Потрудив се добро пошћењем и бдењем и молитвама, превазиђе живљењем анђелским све монахе који су се налазили у месту том. И виде га Бог који све види унапред и зна, хотећи да се сви спасу и у познање истине дођу. Божаственим надахнућем и благодаћу Светога Духа запаљен, он не беше задовољан тиме да само себе на висину уздигне, него собом и родитељима својим показавши пут и њих да приведе, к добродетељи анђелског живљења узводећи.

Он хтеде да посети и види отачаство своје, јер је слушао да су као овце које немају пастира. Уз помоћ Господа Бога, по труду његовом премномом,

светитељско и краљевско освећење земља отачаства његова удостоји се да добије. И чу за њега васељенски патријарх Мануил, јер сијаше у свету као сунце; и због добродетељи његових постави га за архиепископа све српске земље и предаде му стадо да га напаса добро. Епископе постави и сав свештени и монашки чин умноживши, архиепископију сазида и украси сваким лепотама.

И опет оставивши све, путова у Јерусалим да се поклони гробу Господњем и свима светим местима, а тако и у Синају. И добивши оно што је желео — јер Бог слугама својим испуњује све што затраже па тако и овоме светом — желеаше опет и мољаше се да у туђој земљи прими крај живота овог, као што се и догоди. Дошавши до Трнова града, у царским палатама предаде дух свој Господу, којег љубљаше. А часно тело његово положено би у гроб у цркви светих 40 мученика.

Пошто је много времена прошло, богољубива његова чеда земље отачаства његовог са свим усрђем дошавши, набоше га цело и сасвим нетакнуто. С љубављу га подигоше из земљиних недара, и донесоше га са свом почашћу у земљу отачаства својега, где и до сада лежи. Његовим молитвама, Боже, помилуј нас као човекољубац!

Месеца тога (тј. фебруара) 13, спомен преподобнога оца нашег Симеона Српскога, новог мироточца

Стих: Сави слову следовавши, Симеоне,
славу Слова ти наследи светло тамо,
мирско владање чудесно презрев, славне,
мироточност више славно прими.

У 13. дан изиђе од овог живота Симеон.

Тај преподобни отац наш Симеон, нови мироточац, земаљско царство за небеско царство замени, и ка бесмртном царству похита. Најпре у земљи својој многе манастире сазида, и пречистој Матери Божјој храм красан на реци Студеници, од темеља до кубета, у мрамору састави и златом украси. Хлеб свој убогима свагда ломљаше, а своје безбројно богатство ништима раздаде не штедећи. А рашке и поморске земље, које су под његовом влашћу биле, својом одлуком предаде Стефану сину својему да им он буде господар.

Тада напусти свет и пође за преподобним Савом, сином својим, и у Свету Гору уђе. И ту са сином својим посебан манастир сазида, храм Ваведење свете Богородице, који се зове Хиландар, који постоји и до данас. И страху Божјем научивши се, по закону молитвама и постом свагда трпљаше, те се у бестрашће одеваше. Телесни разум смиливши, снагом божаственог Духа подвизавао се добро. И толико се уздржавао и постио, да се анђелима уподобио. И још док је по земљи ходио, мноштво монаха сабра на Божје славословље, где многе на спасење упућиваше. И тако с добрим надама у старости дубокој, ка Господу, којег љубљаше, отиде радостан. Зато и по уснућу његовом, због многих његових добродетељи, дар чудотворства удостоји се да прими од Бога и мироточац постаде. Зато и многих чудеса показа силу.

И после тога син његов, преподобни Сава, пренесе га у отачаство своје, и положи часно у цркви

свете Богородице Студеничке, што ју је трудољубиво сам сазидао. И до данас благочастиви људи, захваћајући од гробнице његове, миропомазањем различне болести као правим леком исцељују.

I

Желео сам да те стално гледам: не само видљиво телесно обличје, које сви могу гледати, већ оно што је невидљиво, у души, што малобројни препознају по мислима које душа покреће; и да ти дух нападам речима као што су ове, да из дана у дан, као по степеницама, добрим делима ка Богу узлази, док се коначно с њим не сједини колико је човеку могућно. Онима који то буду осетили ништа на небу и на земљи није слабе од тога. Али, пошто ја никада не учиних ништа што би Богу било драго, нисам ни сам доживео оно што би мени било драго. Грешан у томе, приморах себе мало да ти пишем, у жељи да сазнам о теби, и писаним словима — као усмено — да те питам, макар да на исти такав начин одговор примим: да ли ће због тебе „радост бити на небесима“¹, радост којој бих и ја да се придружим?

Али, да пређемо на ствар. Да ли ћемо бити здрави или болесни, око тога се доста бринемо. А много је важније за чиме жудимо: да ли за светом лажне лепоте, који брзо пропада и још брже упропашћује оне који свет воле, или више за оним који га створи као и нас, за бесконачним благим Богом? И да ли матерња љубав побеђује, или љубав Христова, која из небића у биће приведе, и у утроби матерњој, у тесном и мрачном гробу, без ваздуха и хране живот наш сачува и изведе га одатле способна за живот, што све није ни могућно набројати? Он створи најпре источник земног праха, од кога је све, а онда жива бића на копну, у води и по ваздуху, и различне плодове подари, и видљиво обличје тела украси, а поврх свега даде нам разум, да човек постане свестан толиких добара свог саздатеља и дародавца, и њега изнад свега да заволи, да нам и небеско и бесконачно дарује царство. Он нас толико воли да и са неба за нас сиђе, и тело прими, и поругу, и ране, и срамну смрт. Која би мати, или отац, или брат, ово за нас

хтели да учине? И то — за непослушне и досадне, који свагда против воље његове раде? И после свега тога он нас као своје стално зове, и хоће да нам да царство. Ми, пак, више волимо оно што нас је до пропасти довело и што ће нас, таште, вечној муци предати!

Нећемо ли се, онда, пренути? Нећемо ли се ужаснути и одскочити од змије која нас прождире преваром овог света?

Ако се, дакле, пријатеља који нас је добрим задужио стидимо да сретнемо док му дуг нисмо вратили, шта ћемо учинити тада када, раставши се од свих за које смо сада везани, сваки сам, наг и натоварен гресима стане пред онога страшног, и непристрасног и праведног судију, чије заповести сада преступамо и пропадљиве ствари ценимо више од њега? Какав ће нас стид и страх покрити тада? Где су матери, и браћа, и пријатељи тада? Шта ће нам учинити, чиме ће нам помоћи тада? Зар нам неће изгледати одвратни и мрски тада они који су нам сада дражи од Бога, они који нам толика зла проузроковаше — да се растанемо од пресветле и бесконачне божаствене светлости, и зборована са анђелима и са светима, да са демонима, чију вољу извршисмо, будемо бачени несветлећој оној и премрачној тами, и неугасивом пламену², и осталим бесконачним мукама? Од ових мука да нас избави Господ и да нам дарује оно што је спремљено за свете, који су више волели да добу до њега него до земаљског добра, благодаћу својом. Амин.

II

Да ли оно што ти посласмо није ни дошло до тебе, љубљени, или ниси хтео да примиш? Једно од тога мора да значи твоје ћутање. Сем ако постоји и неки трећи разлог, о којему најрадије не бих ни говорио.

Ако, дакле, није ни стигло до тебе, ваља потражити онога по коме је послато.

Ако, пак, ниси хтео да примиш — треба да сазна-

мо узрок, па да се поправимо и дамо оно што се тражи, или да са стидом, недостојни, престанемо писати. То и самоме Богу изгледа право. Јер када он преко пророка говори Израилју, незадовољан жртвата: „Нећу да примим из куће јунца и из стада јарца“³, он тада казује и шта хоће од њих. И када, опет, грешноме забрањује да прича о заповестима Божјим, казује одмах и због чега. Стога смо дужни да се понашамо као боголики и богоревнитељи, па да, кад нешто чинимо, откријемо и прави узрок свога поступка.

Ако је разлог у ономе трећем, што прећутасмо, а то је безосећајност достојна суза — многог је зла она матери. Зато и треба да пазиш...

Остало што хтедох, немој да пишеш док на ово одговор не примим. А онај „који може од камена чеда Аврааму подићи“⁴, да омекша као восак и нашега кала тврдост, и да нас удостоји, печат Духа што га неправедно примисмо — да сачувамо благодаћу његовом. Амин.

III

Победих се, и победу објављујем. Слово Божије, начело слова, богословне мисли ми донесе. И мада од ових мисли, ни с њима достојан, ја, не хотећи, писати слово к њему не могадох (једно — због мојега бесловесија, а још више — због нечињења добра, јер сам обдарен словом да страстима господарим — ако им се већ нисам покорио, а друго — због узвишености ума), ипак се усубујем, страдањем љубави мучен.

Са чијим страдањем да упоредим своје?

Мучим се попут онога који много година проведе у тамници и још не може да гледа светлост због дуготрајног лишавања светлости, нити право да ходи не може због рана од окова којима беше окован. Он, дакле, страхује да се приближи месту у коме пострада, али је привучен невољом свога љубљеног, кога тамо гледа окована, и хоће да му каже: „Ми смо успели да побегнемо из те страшне тамнице“. Па

хоће да се постара за вид слепога и за ране тела, јер се неће побећи из те тамнице ако здравља не видимо. То ти је, свакако, сасвим јасно.

Ономе који зна и може, хтео то он или не, сви суде без милости. Ако ли речеш да је то незгодно, зна се власт која ће за то да плати, а речено је и каквих се треба држати прописа.

Ако, дакле, ради телесног и краткотрајног здравља (које ће брзо, у сваком случају, болест или смрт да упропасти) они који га желе нештедно тело своје секу и жегу и горке напитке у сласт испијају, у нади да ће доћи до здравља, па макар све то остало без дејства — колико више ради онога бесконачног, и неизреченог, и несхватљивог са Богом царства треба подвргнути болу оно што нам ствара препреку да то постигнемо, чак и да смо великом страшћу за то везани. Јер убрзо ћемо се од тога растати, не учинивши ништа што би томе користило, а сами ћемо због тога не малу штету и пропаст навући, пренебрегавањем заповести Божјих, због чега бесконачна предстоји мука.

Али о томе нећу много да ти говорим. Ви све то боље од мене знате.

Нешто ћу друго да те запитам. Ако се неко усуди да кола, спремна цару за вожњу, претвори у кола за преношење ђубрета, зар не буде кажњен од цара? Па ако човек човека због непоштовања обичног дрвета кажњава, колико ће више небески цар мучити душу коју је саздао по лику своје и припремио је да прими њега, и још многим благом обдарио, и удостојио је да може да прими сазнање небеских истина — ако и њу ђубретом овог света помрачиш?!

Ако ли неко рече да је могућно и старати се о земаљским стварима и небо стећи, нека погледа шта каже творац неба и земље (у Светом писму), и тамо истину да чује. Његова благодат и нас ће на истину упутити.

Марка ми Господ узе к себи, а мени руку откиде. И ја сам, дакле, због њега радостан, али себе жалим.

Вишеструко је корисно гледати на оно што чине лекари.

IV

Ако су нам путеви различити, жеље су нам, у сваком случају, исте. А воља је почетак делатне љубави, која хоће стално да гледа своје миле и стално да им говори. И када си тога лишен, писмо ублажава тугу, јер преко писма можеш да кажеш и да чујеш шта хоћеш. Дуго времена лишен прилике да те видим и да говорим с тобом, молим те да ми пишеш, те да знам јеси ли сада срећан или не. А потом, ако треба, и неки мали савет да ти дам. Да те како брзи ток овог света не спречи да оствариш што од поменутога, или да ти брак не буде узрок тога. Ове су речи биле упућене онима у браку, а стога се безбрачност и сматра као нешто што олакшава испуњење јеванђелских савета.

Зато треба да пазиш на то! Ако савет безбрачности разреши свезе, тада онај који хоће лако и трчи.

И нико да ми не говори како се тиме желимо издвојити из овог света као губавци. Напротив, љубав своје миле нуди слатким јелом: шта је слабе него бити стално са Богом? Он да нас тога удостоји благодаћу својом!

Куме, куме, не зна се када ће смрт, и нема краја вечној муци. А овај свет је лаж.

Познаницима шаљем поздрав!

V

Не чекај да дође ред на тебе да нам пишеш. Родитељи траже од своје деце да им дуг љубави врате с каматом, и у материјалном и у духовном погледу. И то је Бог на нашу корист уредио, стављајући на прво место старање о свему томе и љубав прилежну. Тако и треба да буде, јер је смањење љубави — недостатак старања. У нашем, пак, закашњењу да ти одговоримо, немој видети смањење љубави, него увећање валова који ме спопадају. С једне стране, пребивање које ми није по вољи у погледу места и обичаја. Никада, наиме, не хтедох да будем испред мно-

гих људи. Од нових рана нећеш бити здравији. А с друге стране, честа болест. Па како ме оба та зла брзо задесише, само ми вера у човекољубље може излечити ране — са Марком растанак, или, тачније, откидање руке — па још и десне ако кажем — никога то неће зачудити од оних који знају. Јер, нећемо скоро наћи такву послушну десницу какву ја нађох, ту блажену душу, спремну да изврши свако добро дело.

Зато нико да ми не узима што за грех кад откривам рану лекару. Они којима лекари секу и жегу тело, трпе у нади на оздрављење, али и они осећају болове. Тако и о нама писасмо, колика нас је бура туге обузела због тога што нас је (Марко) оставио.

Тебе макар и преко писма видети желимо, а за нас милост молимо, да Бог, истинита љубав, њу целу у нама сачува према њему и међу собом.

Испуњени нетакнутом љубављу, онима који нас љубе (име) шаљемо поздрав и поштовање.

VI

Чудно је некако, велим, твоје писмо, љубљени, јер нам приписујеш — као наше — оно што није наше. Свесни смо да немамо ничега што би заслужило похвале које си нам изрекао. Него ће то бити, чини ми се, отуда што сам се показао недостојним истините похвале коју је Бог припремио за свете, па зато ову неумесну похвалу примаам. И то је Бог намерно допустио, да како, застидевши се ове неумесне похвале, учиним бар што год достојно оне истините хвале, или, пак, да тиме покријем стид своје голотиње као кожама првозданих људи, да и лик свети што га носим у себи мојим злом не буде изложен прекору.

Јасно је да нам не пишеш похвале због некаквог богатства и моћи него због монашких врлина, али тако је слављен, заправо, онај који монашко име недостојно носи. Ако си у томе имену добар, како ти велиш, потрудићеш се да се покажеш и наследник славе, достојним ње.

О оцу, пак, мојем, кир-Исаији, што ми пишеш, док слушам, дивим се видећи га како се брине и

стара о онима од којих ништа није примио. Како би он, дакле, тебе хтео да презре, он који је благословни узрок твога мира?! Зато није требало да сумњаш поводом тога. Макар и мало било наде, она није давала да се уплашиш. Достојан је поверења онај који је рекао: „Ако и жена заборави дете своје, ја тебе нећу заборавити“⁵, (показујући нам тиме безмерну љубав, да се више од оне што нас роди и више од нас самих о нама брине. Као што и у светом јеванђељу, слободу нам нарујући, рече: „Не брижите се за живот, шта ћете јести, нити за тело, шта ћете обући. Зна отац ваш пре него што га замолите шта вам је потребно. Него шта да тражите: царства Божијег и правде његове. А ово све остало додаће вам се“⁶. О, неизрециве благодати! О, безмерне милости! Царства давалац да царство иштемо нуди нас, и како да иштемо учи нас, бригу нашу на себе узимајући, а нас, растерећене и безбрижне, шаље у вечно, и бесконачно, и неизрециво своје царство! Ко да се не зграние, ко да се не одушеви толиким и таквим благом?! Који одговор имамо, какву милост хоћемо ако после тога не затражимо спасење?

Уплашимо се од светих речи! Застидимо се самих себе! Схватимо колико је варљив овај свет. Кога све није преварио, оне који су се везали за њ? Ко да не зариди о исходу своме, од оних који су га волели? Хајдемо за благим Владиком, који нам овде стоструко враћа кад своје рођене напустимо њега ради, и који потом живот вечни дарује. Тога живота и нас да удостоји благодаћу својом. Амин.

VII

Бол ми је, љубљени, болести мојој телесној дало твоје писмо у почетку. И да не беше тада заштите да ме крепи, не би ми било могућно да поднесем. Таман сам примио мало олакшање у сазнању да дођох до места где живе оци за којима сам стално чезнуо, твоје ми речи обновише бол. Не растужи ме

толико туга твоја, макар колико била велика, јер и моја је колико твоја — колико ме ражалости што ти се у разум увукла сумња, лукавством препреденога Ђавола, да у том страдању нема спасења. Још више, зато што ти се чини да ће нам бол због расанка бити мањи ако смо у лажном благостању... А требало је због тога да плачеш.

Зато сам, дакле, био спреман да нанесем бол ономе који ми је најближи. Али, пошто те речи нису од твојег разума, већ су кушање злог противника, које што пре одгурни (слушајући Христа, који блаженим назива оне што због њега подносе увреду и прогон, и који вели да се треба радовати и веселити што велику награду имају на небесима), и ако, дакле, почетак ради Христа наговештава остварење завета који следи — одбаци малодушност и буди храбар! „Господ је близу“⁷, и немоћ види и моћ познаје. И „веран је, те неће оставити никога да буде кушан преко моћи“.⁸ То нека ти буде заштита свагда, па ћеш свакако да одолиш. Јер без ње нико не би могао одолети ономе што га снабе.

Ако су они којима је стало до похвале земаљских кратковечних царева спремни да умру пред очима онога који је и нас и све створио, и који је ради нас примио смрт да бисмо ми победили и онога који се за нас отима — дужни смо да се бар мало покремо, па ћемо се убрзо вечно с њим радовати. Бар да се своје слабе половине застидимо — жена, које су Ђавола и природу, родитеље и мучитеље победиле без икакве видљиве помоћи. А ми, толику имамо помоћ — па опет малаксавамо! Дужни смо да очекујемо само невидљиву помоћ. У њу се уздај и крени смело. Убрзо ћеш нам доћи као победник, јер не идеш наг, већ носиш мач послушности и штит отачких молитава.

У ту се помоћ уздамо, да нам подари Господ да те видимо ускоро, и духом и телом здрава и слободна благодаћу његовом. Амин.

Пази на оно што ти рече Ромил!

VIII

Пре мале болести, љубљени, на писмо ти одговор дадосмо и загрљај. Слаби према телу, од тела постадосмо. Издржаћемо, приковани сазнањем истине. А сад ми се заиста показаше сметње да испуним твоју молбу. Шта то: страх и срам. Страх — да мој нерад не доведе до тога да се више истини не верује. Срам — да зло што чиним тајно не изађе на видело пред људе, због речи. Јер онај који „прича, а не твори“ једно од двога мора да доживи: или ће изазвати неверицу у оно што прича, или зазор у оних што чују за његова зла дела. Ако је истина то што прича, требало би да то и твори — рећи ће свакако; а ако не твори, значи да није истина оно што прича. И шта је од тога горе, него што ће направити препреку добрим делима за оне који добро желе? Ако се, пак, немарност према томе и нерад покаже слушаоцима, срамоту и стид ће свакако доживети, што „зна да чини добро, а не чини“.

Због тога је у сваком случају требало да ћутим. Ипак, пошто смо страх сузбили страхом, да ми двогуба осуда не буде — једна што не творим, а друга што не одговарам када ме питају — присиљени смо и ми тиме да испунимо твоју молбу.

Похвално је, дакле, што си о престављењу брата писао тужна писма, али то треба да буде с мером, јер неумереност свагда заслужује укор. Али и у томе страдамо као људи од крви и мяса, по женској памети, а не по мушкој. Жене, када се набу у ропству са децом, више воле да их виде са собом у ропству него да им слободу даду расанком. И ми чинимо као жене: у ропству страсти и плену грешних сласти, хоћемо да страдамо заједно са онима који су нам драги. И ако коме слободу Господ дарује, и пре поменутога их избави узевши их к себи, тада тугујемо и плачемо. А не треба тако да чинимо, него, штавише, треба да благодаримо због тога божанског добротвора, и недостојни да молимо да они буду утешени слободом, а ми да добијемо спасење. Тачно им ти пишеш. Ми не видимо да смо макар у чему таквом достојни, али вери верујемо да може, јер је истинит

онај који је рекао: „Све је могућно ономе који верује“, а чусмо и за блудницу у Едеси, која је, тек што је изашла од нечистог сношаја, умрло дете матери васкрснула, не својом врлином, већ матерњом вером у Бога.

Но изгледа ми зазорно човека који чува стоку питати за улаз у царску палату, и надати се да ће нас он тамо увести. То је сасвим противно здравој памети. Како би ум мој, напасајући бесловесне мисли на ливади страсти, могао да помогне при улазу у небо? Коме ли ће то објаснити, ономе што жели тамо да иде (..) Сви који тамо иду имају потребу да питају. И не само да питају него и да се нераздвојно придруже онима који знају пут. Јер је пут који тамо води клизав, и пун стрмина и распућа; не зато што је по природи такав, већ лукавством противника и нашом глупошћу. Зато је (ономе који жели тамо да иде) потребно не само да пита него и да добије хитна упутства на клизавим и стрмим местима, и непогрешиво расуђивање на раскршћима, да без лутања иде ка ономе што је горе.

Тога да нас удостоји онај који рече: „Ја сам истина и пут“, и тамошње милосрђе да нам дарује благодаћу својом. Амин.

IX

(..) Толико се драже чини заједничко живљење, колико жалосно изгледа растајање. Стога би нам растанак био неподношљив, да нам нада у оно што је боље није дала утеху. Јер када гледамо оно што ћемо тамо гледати и чути, тада не само што не тугујемо него смо радосни, и уживамо као да сами у томе учествујемо. Јер када се окренем (..) којима се покори смо, ономе метежном што на доле вуче, коме се ја више од свих других поробих — тада заборавим оно што је раније речено и, овим притиснут, дуго жалим због лишавања.

Бар мало олакшање од тога хтедох да добијем саветом. И ако ти толику сметњу не проузрокује телесна болест, постарај се да брзо дођеш овамо.

Нека теби или коме слушаоцу не буде зазорно што сам, напустивши толико свакодневно лечење душе, примораван да водим рачуна о телесним потребама, јер заповест Божија наређује: „Ближњег љубити као себе“. Везан за тело, ја о тој заповести још више (..)

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

Непознати Светогорац

... ..

... ..

... ..

МЕСЕЦА АВГУСТА 21, СПОМЕН СВАГДА
СПОМИЊАНОГ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ
ИСАИЈЕ (..)

(Стих): Исаијин дух прима небески простор,
а тело на земљи остави духовној својој деци;
велика утешења и радости на земљи остави Исаија,
создану нову обитељ деци својој духовној, Христе
мој,
на небеса духом усељава се у вечне обитељи.
Добродетелни твој слатки језик
ако се и угасио на земљи, о оче,
но имаш са вишњим небеским дусима најслабу
беседу!
Узиће одавде к небу велика слава Исаија,
коме је слава велика на земљи;
тебе примише небеска насеља, о оче,
где уготова Бог онима који га љубе;
и нас убоге немоћнике и многим скрбима обузете
не остави светим молитвама својим!
v 21. (дан) слатка беседа Исаија усну у Господу.

Овај преподобни и свагда спомињани блажени отац наш Исаија био је рођење и васпитање српске земље, од епархије која се зове Лиман. Родио се за време благочастивог и христољубивог самодршца све српске земље и подунавске и поморске и арбанашке, светога краља Уроша, од благородних и благочастивих родитеља, оца Георгија и матере Калине. И васпитан би овај дечак и научен књигама, јер су га родитељи његови много волели и хтели да га предају у двор царев. А он послуша и учини им по вољи за неко време, не желећи да их ожалости. Од малих ногу љубљаше Бога свим срцем и свом душом, па када чу јеванђељску реч: „који остави оца или матер и све красоте овог света, стоструко ће примити и живот вечни наследиће“, осети скрушеност у души и напу-

сти царство и двор, оца и матер и љубљену družину и све красоте овог света, те одмах узевши крст побе за Христом и даде се у бекство. Дође и стиже у свети манастир светога оца нашега Јоакима у Сарандапору. И ту примљен би од игумана и од све братије с радошћу. И тако постригавши власи прими анђеоски лик од светога игумана и од све братије.

Чежњом духовном испуњен, дође у Свету Гору Атонску. И дошавши у свети и часни манастир пресвете Богородице, који се зове Хиландар, ту с радошћу примљен би од игумана и од све братије. Усрдно и трудољубиво његово житије што га показало ће да искаже: трпљења, понижења, послушања, уздржања, пошћења, бдења, кротке побожности; молитвама и мољењима и сваком врлином украсивши се, анђелоликим живљењем у телу превазишао је све монахе у тој светој обитељи.

А када стиже у добродетель савршена мужа, у меру раста пуноће Христове, погледа га Бог, који све предвиђа и зна и хоће да се сви спасу и у познање истине дођу.

Божаственим надахнућем и благодаћу пресветога Духа покренувши се, не беше задовољан да самога себе уздигне на висину, него и родитељима својим собом показа пут, па и њих приведе к добродетели анђеоског живљења. Одлучи се да оде и види отацтво своје. И тако дође к родитељима својим, а они видевши познаше га. О, радости! о, весеља што им беше даровано тада! Видеше своје чедо анђела у телу где им дође. Радошћу весељаху се и тугом од љубави некако испуњаваху очи сузама, толико времена љубљенога не видевши. А блажени отац наш Исаија не отрпе да га родитељи и сродници његови много славе, него убрзо дозво свештене иноке, људе духовне, те ове речима за душу корисним поучивши и анђелским ликом украсивши научи их свему, како иноци треба да се подвизавају духовно. И промени им име: оцу — Герасим, матери — Теодосија. Тада се за њих много помоли и одмах од њих отиде. Хиташе, да не закасни дуже на љубљени и најслаби подвиг духовни који му је предстојао.

Он, дакле, дође у своју обитељ, а преподобни ро-

дитељи његови, добро се подвизавши како и доликује, богоугодно поживевши неко време с миром скончаше богоугодном смрћу, по Божјој наредби, обоје у исти дан. И тако положише богоугодне у исту раку и погребеше.

О, дивног ли чуда! Мислим да и ово Бог учини по молитвама својега угодника, оца нашега Исаије.

Блажени пак чувши о дивном уснућу часних родитеља својих и благодаривши свеблагоме Богу за њих у многим молитвама, радошћу духовном веома обрадова се.

И тако после овога благодаћу духовном би подстакнут на послушање. И нађе некога великог старца, просветљене душе због његових многих духовних добродетели, по имену Арсеније. Њему се у Господу повинова на сваку послушност и покорност. И многим старањем потруди се и њему послужи богоугодно, као што треба свом оцу духовном, за неко време.

Овога великог и светога старца Арсенија благочастиви и христољубиви цар наш Стефан много љубљаше и веома усрдно служаше због многих његових духовних врлина. И када дође благочастиви цар наш Стефан у Свету Гору, дође к старцу великом Арсенију те су много разговарали и наслађивали се душекорисним причама. Узевши свети старац за руку оца нашега Исаију рече:

— Благочастиви царе и христољубиви, време је одласка мојега дошло! И ево, идем на пут отаца мојих и више ме у телу нећеш видети. И ево теби сина мојега духовног Исаије па га имај уместо мене за свако исправљење и утешење у твојим духовним подвизима.

И од тог времена толико велику показа благочастиви цар Стефан веру и љубав и почаст према блаженом оцу нашем Исаији, да то не умем ни да опишем.

Онда старац Арсеније пређе из овог живота к Богу.

После уснућа светога старца, изиђе отац наш Исаија у место безмолвно са учеником својим Силвестром, у место које се зове Пустинја светога Павла, имајући и саветника и саподвижника блаженог и пре-

подобног оца Дионисија освештенога. И ту проведе доста времена у многим борењу и подвизима.

И одатле вођен Духом Светим дође у свету обитељ светога и славног великомученика и исцелитеља Пантелејмона, јер беше и пре тога свето то место много помагао и поткрепљивао. Видевши ово запустело скоро до краја и покренут ревношћу божаственом, угледајући се на светога Атанасија Атонског, призивајући помоћ Божију и светог великомученика Пантелејмона, и примивши савет и благослов од светих и духовних отаца, отиде к благочастивом цару Стефану.

Када га виде Стефан цар великом радошћу разве сели се због доласка његова. И насладивши се духовним и божаственим разговорима. Каза му о свим стварима што имаше, и о обновљењу и подизању манастира светог Пантелејмона, и о другим нужним потребама светогорских манастира, за помоћ и заштиту и подршку. А благочастиви Стефан цар многоусрдно и обрадовано, весело прими све што рече отац наш Исаија; исто тако и благочастива царица Јелена многоусрдно примаше речи његове. И све што хтеде, с радошћу све му испунише и савршише. И обдаривши многим златом и имањем на помоћ и на саздање манастиру, и на раздавање убогим манастирима и немоћним монасима. И тако га с радошћу и с миром отпустише.

Отац пак наш Исаија дође од благочастивих царева у манастир с радошћу многим. И тако од самог темеља подиже цркву прекрасну и трпезарију и дохије и све што је манастиру потребно и монасима за покој, цркве красно велике, пиргове, метохије са христовуљима царским. Све ово сврши уз Божју помоћ и светога великомученика Пантелејмона.

И када је хтео да од многих послова отпочине и да се смири, мрзитељ добра, стари зликовац, који на многе свете искушења наводи, и на овога светог многога искушења пре смрти наведе. Јер тада неки од бољих бише покренути завишћу и клеветама против ближњега; и да је бар некако друкчије, него управо најближи, којима је он многа добра био учинио. Видевши то блажени, не желећи да им буде на спотицање и саблазан, уклони се од њих, како се не би

на још већу злобу распалили. И узевши љубљенога свог ученика који му беше благоугодан у свакој служби, по имену Никандра, и другу неку братију, отиде у западну земљу. И тамо отишавши многа добра дела учини у тим странама благодаћу Христовом: многе цркве сатвори, општежића сакупи, велико мноштво људи приведе к благоразумију. И тако благодаћу Христовом у свој манастир опет дође ка својој љубљеној деци духовној.

Тада и они противници добоше к себи и застидевши се због оног што су учинили покајаше се и примише опроштење од преподобнога. Видевши га иноци и љубљена братија духовна те свете обитељи, тада од радости и весела које им дарова Бог уживаху у таквом светилнику и медоточном језику. А блажени кад виде толико усрђе и љубав његових према њему, обрадова се и развесели духом, док је тада стајао на месту неке равном⁷ и осветљеном, а око њега сабрали зборови светих отаца и братије љубљених му инока, велико мноштво народа, где као анђели стоје и с вером и са страхом и с љубављу духовном слушају и примају реч његову у срце своје. Гледајући блажени и прозирући очима срца веру и љубав својих послушника коју они имају према њему, од радости и скрушености са сузама се у себи помоли дуго, да опет рекне:

„Благодарим ти, Владико многомилостиви Господе мој Исусе Христе, Сине и Слово Бога живога, који си сабрао свето своје ово стадо! Ти га сачувај и изведи на пут заповести светих твојих!“

И толику показа љубав духовну према братији која се ту налази, не само у тој светој обитељи него и у другим манастирима уоколо који се у Светој Гори налазе. Све је он посетио, све подржао и помогао. Исто тако и свети оци који седе у безмолвију, у самоћи и у тишини Богу служе око светог Атона, и велико мноштво оних који непрестано славе пречисту и пресвету Владичицу и Богородицу, од њега примише упокојења и утешења, духовна и телесна.

А када је једном избио спор и раскол и несугласица међу поглаварима црквеним, Грцима и Србима, те не примаху Грци у општење пречистих и божаствених тајни српске свештеноначелнике, него их штавише веома хуљаху, видевши то блажени отац наш Исаија, да се не умножи зло, покренут Духом Светим са великом хитњом, и узевши са собом бившега прота, који је у Светој Гори много времена провео и приспео до старости, по имену Теофана, човека изванредна (јер преподобни отац наш Исаија много љубљаше овога блаженог Теофана због његових многих добродетељи, пошто бејаше чудесним обичајем и дивним украшен, благ, кротак, смерноуман, гостољубац, милостив, сладак речима, још слаби у разговору и у сваком савету добром, некаквом складном и светом једноставношћу угодан свакој људској нарави); тако и Никодима, часна и освештена мужа, силна у књигама, још силнија у знању и говору и одговору, Грка родом, који је и саставио у Угровлашкој земљи два велика и часна манастира с великим трудом и старанњем многим и са саветом и помоћу преподобнога оца нашег Исаије, и тако силом Светог Духа и Божјим садејством сакупи општежића велико мноштво народа, инока црноризаца, који и у тој земљи сија као нека светла Даница, сваким врлинама украшен; тако и од својих ученика изабравши два часна мужа благоразумна и у свакој добродетељи духовној веома искусна, по имену Никандра и Силвестра, који беху блаженом благоугодни за сваку службу; и узевши са собом довољно потребних ствари — стиже у Цариград. И саставши се у Духу Светом са васељенским светим патријархом, с Божјом помоћу и садејством Светог Духа све што хтеде сатвори. Мир и благослов испросивши, састави раздор свете цркве, те и до данас мирује благодаћу Христовом црква божаствена. А васељенски свети патријарх не само што испуни све наложено о свим пословима духовним које хтеде преподобни него и с великом почашћу отпусти блаженог.

Када је дошао преподобни из Цариграда с радошћу великом у манастир, и оданде донесе многе различне потребе и утвари црквене, красне часне иконе, завесе, свећњаке, темпла, хора, кандила сирска и друге

многе драгоцене потребе, би весеље, радост многа у манастиру због доласка праведнога.

Али, још је трајала и стара злоба (..) према праведнику.

Када је једном пошао блажени у Лавру и с њим петорица братије часних мужева инока ради неке потребе (о, тешко мени!), упадоше посред варвара. И похватавши их све, вргоше их (варвари) у лађу. А преподобнога оца Исаију они проклети крвопије немилостиви толико бише по свему телу и по светој глави његовој, да му се све тело обагрило крвљу. О, какве замке! о, колике невоље задесише тада Исаију! По промислу Божјем догодише се праведноме, јер „много је невоља праведноме“. Но благи и силни и човекољубиви, милостиви Бог своје угоднике бије и куша, али не предаје коначној смрти, па и од ове напасти убрзо блаженога са свом благошћу ослободи, мигом својим, како само он зна. Али, и да се збуде реч некога светога великог старца, који прорече блаженом, вели:

— Оче Исаијо, буди храбар и снажан, јер те болезни и невоље очекују (..)

И од тог времена (..)

(..) у праведног Јова и многих других светих, и од толиких искушења што се догодише блаженом.

Но, о чуда! о, дуготрпљења! о, утешења! о, кротости! о, смерноумља! о, скрушености! о, милости! о, слатких и топлих суза! о, свете и незлобиве једноставности што показа света она и просвештена Духом, као што чусмо у светим списима о светом великом Сисоју или о многим другим великим светим, који су дошли до велике и чудесне једноставности и незлобивости. Тако и блажени отац наш Исаија до толике дође незлобивости и свете једноставности да не знашаше да ли уопште у свету има зла или какво је оно (..) Никада се није тужио, нити је некакву реч неугодну коме изговорио, или се неправеднога нечега и злог било када сетио (..)

(..)

1. ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...
 11. ...
 12. ...
 13. ...
 14. ...
 15. ...
 16. ...
 17. ...
 18. ...
 19. ...
 20. ...
 21. ...
 22. ...
 23. ...
 24. ...
 25. ...
 26. ...
 27. ...
 28. ...
 29. ...
 30. ...
 31. ...
 32. ...
 33. ...
 34. ...
 35. ...
 36. ...
 37. ...
 38. ...
 39. ...
 40. ...
 41. ...
 42. ...
 43. ...
 44. ...
 45. ...
 46. ...
 47. ...
 48. ...
 49. ...
 50. ...
 51. ...
 52. ...
 53. ...
 54. ...
 55. ...
 56. ...
 57. ...
 58. ...
 59. ...
 60. ...
 61. ...
 62. ...
 63. ...
 64. ...
 65. ...
 66. ...
 67. ...
 68. ...
 69. ...
 70. ...
 71. ...
 72. ...
 73. ...
 74. ...
 75. ...
 76. ...
 77. ...
 78. ...
 79. ...
 80. ...
 81. ...
 82. ...
 83. ...
 84. ...
 85. ...
 86. ...
 87. ...
 88. ...
 89. ...
 90. ...
 91. ...
 92. ...
 93. ...
 94. ...
 95. ...
 96. ...
 97. ...
 98. ...
 99. ...
 100. ...

Монах Јефрем

Господи, помози ми, да не заблудим...

Очисти мене и созижди во мени
 чистото срце, Господи,
 и до, да се издржи пред очима твоима,
 да не остави душа моя, да не
 и чиним гледајући на уста твоја.

Силово и слово твоје, Господи, да
 буду во мени, да не остави душа
 моя, да не остави душа моя, да не
 остави душа моя, да не остави душа
 моя, да не остави душа моя, да не

Господи, помози ми, да не заблудим,
 и до, да се издржи пред очима твоима,
 да не остави душа моя, да не остави
 душа моя, да не остави душа моя, да не

Тако рече Господи, да не заблудим,
 и до, да се издржи пред очима твоима,
 да не остави душа моя, да не остави
 душа моя, да не остави душа моя, да не

Господи, помози ми, да не заблудим...

Господи, помози ми, да не заблудим,
 и до, да се издржи пред очима твоима,
 да не остави душа моя, да не остави

Господи, помози ми, да не заблудим,
 и до, да се издржи пред очима твоима,
 да не остави душа моя, да не остави

Канон молбени господу Исусу Христу,
гласа осмог

Песма прва. Ирмос „Наоружаног фараона“

Очајног ума и скрушене душе
мољење прими, светлодавче Господе,
и дај да се повратим од злих ми дела, молим,
да свагда славим тебе
и певам твоју благодат!

Стењање и сузе ослушни, Христе Боже,
безумнога мене, и немој да ме презреш,
јер отежаше као бреме тешко
безакоња моја, Господе,
од којих ме ослободи!

Време живота мојег у лености утроших
и са остатком сада к старости стигох,
и немам наде сем тебе друге,
Христе многомилостиви,
па стога не одгурни мене!

Тебе родови славе људски, Дево,
јер си Творца свих без семена родила,
којега увек моли да грехова разрешење
онима који тебештују дарује,
као Мати Творца свих.

Песма трећа. Ирмос „Утврдителъ небеса“

Безакоња од младости што их зло учиних
душу ми растржу сада љуто,
но ти што од Деве засија, од њих ме избави,
јер си моћан да ме од њих истргнеш!

Страстима обузета ослободи ме, Владико,
десну своју руку и мени сада пружи,
као негде Петра — и мене од зла избави,
да ти с весељем певам од срца!

Пре суда осудих се, бедник,
и на небо да погледам не смем;
стога ти се молим, од страсти ме избави
што ме обузимају свагда, Саздатељу!

Вал ме греховни потапа, страснога,
и нема помоћи ни сада никакве;
но ти која си тишину свима Христа родила,
чиста Маријо, ти овај вал умири!

Песма четврта. Ирмос „Ти си ми, Христe, Господ“

У лености живљење моје потроших;
шта да радим: шта да ти одговорим
у судњи час, бедник?
Зато, Христe Спасе, дај ми помоћ, страсноме,
да спасен узвикујем теби
и славим твоју благод,
јер твоје и јесте да ми помогнеш.

Које сузе? коју скрушеност
да принесем теби, Свештедром?
Заиста сам лишен свега тога
ако ти, Спасе, руку ми своју не пружиш
као некада Петру,
и на камену вере не утврдиш до краја ум мој.

Више од свих сагреших, бедник,
и уопште немам смелости,
јер сам ум и душу љуто оскврнио
и до самога ада сибох по злим делима;
моја надо, Христe, немој да оставиш мене,
јер на тебе сву наду положиш!

Ти грешнима исправљење, Дево,
и тужнима утеха јеси,
зато и мене у жалости ослободи брзо
матерњим својим молбама,
јер друге наде сем тебе немамо;
зато ми брзо руку пружи!

Песма пета. Ирмос „Зашто ме“

Без свести јавих се,
злим делима побеђен, Христe моје,
и у страстима свагда ваљам се, тешко мени,
и немам помоћи ни од кога
ако ме ти не приведеш у познање истине.

Коме сада да се обратим?
коме да признам зла моја?
Времена нема, двери се већ затворише,
и зато узалуд зовем, бедник:
Исусе штедри, покајања двери ми отвори!

У страстима окаљан,
тело и душу оскврних, и ум,
и добрих дела пуст јесам, тешко мени јаднику,
те сада зовем: Сагреших ти, сагреших, Штедри,
не одгурни мене, молим те!

Владичице блага, што благог роди Господа,
душу моју у страстима огрезлу истргни,
да спасен величам твој Пород, Дево,
јер ти си свима нама заступница.

Песма шеста. Ирмос „Очисти ме, Спасе“

Очисти мене, Спасе, јер ти много сагреших,
и подигни из јаме греха, молим се,
као човекољубив,
и очајноме помоћ ми убрзај!

Све грешне сам превазишао скврним мојим
делима
и очи да подигнем због многих мојих грехова
не смем, ја бедник, ка небу горе;
зато ми, Христe, буди милостив!

Блудницу и блудника,
митара и разбојника

злим сам делима превазишао,
па очајан зовем те:
Милостиви, буди милостив мени,
осим тебе за другу не знам помоћ!

Благога Цара Мати, Богородитељице,
душу моју посети оскврњену гресима,
и к светлости подигни Божјих заповести,
једина Пречиста!

Песма седма. Ирмос „Из Јудеје младићи“

Страстима ме обузета љуто, јао, и злим делима,
од ових мене ослободи, Исусе Спасе мој,
да спасен певам тебе
и преуносим на све векове!

Пази на мољење беднога мене и недостојног,
Спасе,
и буди милостив мени,
да с вером певам тебе
и преуносим на све векове!

Од страсти окаљаног мене прими, Владико,
и удостоји ме да чисто тебе зовем и певам
и преуносим на све векове!

Лекара болестѝ родивши, Дево,
приљезно умоли
да брзо ослободи душу моју страсну,
како бих певао теби, Богомати!

Песма осма. Ирмос „Седам пута“

Седам пута пећ страсти распалих
злим мојим делима, бедник,
а немам кише суза што може да је угаси;
у скрушености срца теби вичем:
Свештедри, од ове пећи ме избави, молим ти се,
јер ти надежда безнадежним јеси!

Нит' имам дела добра,
нит' имам мноштво суза,
нити кајање имам приљезно,
те вичем Петровим гласом:
Спаси ме, Наставниче, пропадам!
Да и ја теби са свима певам:
Децо, благословите! свештеници, појте!
људи, преуносите у све векове!

У јаму упадох зла
и лежим упола мртав,
сав непомичан до самог краја;
подигни ме, грешнога,
ти што да грешне спасеш дође,
да с вером и од срца теби вичем:
Децо, благословите! свештеници, појте!
људи, преуносите Бога у све векове!

Евино исправљење и палих дозвоње
ти си се једина јавила, Дево;
Бога примивши у утробу своју без семена,
који спасава род сав од смрти,
њега приљезно моли
да спасе и мене сада, злом савладаног,
матерњом својом слободом.

*Песма девета. Ирмос „Задиви се због тога небо“
(са акростихом — без првог тропара — ЈЕФРЕМ)*

Задиви се сва твар мене гледајући
у гресима нерадно где лежим
и капљу суза никако немам,
и крају се приближих смртноме, авај мени!
Милостив ми буди, Исусе, надо безнадежних,
и уздање читавог света!

Једну реч само, теби као митар
од срца и ја вичем: Очисти ме!
Иначе, не смем да се усудим,
јер немам дела добра
да теби у дан судњи покажем;
зато, Боже, очисти ме!
ја, страсни, тебе дозивам,
јер можеш да ме очистиш.

Финесову ревност даруј ми,
да потерам и стигнем врагове моје
и посечем главе њихове ужасом,
да познају, Свесилни,
да увек ти са мнош јеси
и у те уздам се
да ћеш ме од овог ослободити,
те да, спасен, величам тебе.

Рубинама греха ме обложена
у ризу бестрашћа мене обуци
и ложнице твоје удостоји,
где глас је свечара и весеље вечно,
молитвама Деве и светих твојих свих
и Претече твојег.

Ето ја само, на земљи блудно поживех;
и ја само, зло расух дане моје;
ја само, и зло поцрпех;
ја само, и муци подлежем
што је зло себи зарадих;
очајан вичем ти:
Исусе, свих Цару,
мада не заслужујем, смилуј се!

Маријо, Мати Христа свих Бога,
послушај скрушене моје молбе
и штедрости твоје мени ниспошљи,
јер слободу увек као мати у сина имаш;
знам, о знам, Девице, да само ако хоћеш
ти можеш мене ослободити!

Канон молбени пречистој Богородици, гласа осмог

Песма прва. Ирмос „Воду прошавши“

У напасти различне упадох
и у искушења злољута, о, Девице,
због срамних грехова, бедник;
но ти предстатељством својим
од ових ме ослободи!

Бура ме закупи греховна,
до дна ме адова ринула, беднога,
и лежим сасвим непомичан;
стога те молим, Дево,
да ме из ове истргнеш.

Сластима од младости склон,
ум и душу љуто поробих до старости;
и ко мене да не оплаче, страснога?
Но ти, Богомати, од ових ме ослободи!

Дремежом греха обузет јесам
и сав неосетљив проћердах дане моје, бедник;
зато те молим, Владарко свету,
од овог ме коначно ослободи!

Песма трећа. Ирмос „Небеског свода градитеља“

Блудника и митара злим делима сам превазишао
и на небо очи да подигнем не смем, бедник;
стога скрушено теби, Дево, узвикујем:
Дај ми руку што пре, да те прослављам!

Растури, Девице, греха ми бреме тешко
и туге маглу одагнај од срца мојег,
да ти жртву принесем с гласом похвале свагда
као Божијој Матери прилежно.

Избави ме од искушења и напада љутог,
намерних да ме озлобе врагова лукавих и
подмуклих,
јер на те надежду моју, Девице, положих,
заштитницу верних и хранитељку.

Који вид греха не учиних, тешко мени?!
кога не превазидох у гресима, бедник?
Сад очајан збуњено ти узвикујем:
Владичице, ти ми помоћ пошљи!

Песма четврта. Ирмос „Ти си ми, Христе, Господ“

Ти вернима заступница и покров јеси, Дево,
зато и мене сада од љутих отми искушења,
да избављен благодарно теби узвикујем:
Уздање последње, надо безнадежних,
пожури да ме брзо избавиш!

У јаму зла пао сам, бедник,
и лежим наг од добрих дела,
и немам никог да ми помогне;
зато и дозивам тебе у скрушености душе:
Дево Мати Божија, из ове ме ишчупај,
да спасен, тебе певам увек!

Шта да учиним? коме руке да подигнем?
коме очи? ка коме глас да испустим?
Ником, јер Бога прогневих
ја, страсни, веома и бесвесно;
зато приљезно зовем те:
Њега према мени умилостиви, Дево,
матерњим својим молитвама!

Погледај на ме молитвеним ти оком
и послушај плач, чуј и стењање,
погледај сузе, чуј и молбе убогог раба,
и милостив одговор одговори, Девице,
о мени страсном и блудном,
од Спаса Христа ми измољен!

Песма пета. Ирмос „Зашто ме одгурну“

Много пута обећах да се покајем, Владичице,
и преступих све моје завете пред тобом,
и смелости немам уопште;
зато те дозивам:
Путеве моје управи, молим се!

Упола сада мртав лежим на путу овог живота
и ранама измрцварен јесам љуто;
јереј и левит презрев ме пробоше,
но ти, Девице, своју познату милост
на мени покажи!

Лекара родила, исцели ране душе моје,
своју милост и на мени покажи чудесно,
да певам величине твоје, Девојчице,
што их на нама увек јављаш!

У злу остарех и у гроб сада већ гледам
беспомоћан и стидом испуњен, бедник;
зато ми руку помоћи пружи што пре, Дево,
јер друге наде немамо!

Песма шеста. Ирмос „Молитву своју излићу Господу“

Молитву излићу Деви,
њој ћу и ране моје поверити труле и смрадне,
да брзо на њих завој положи,
да спасен, усрдно њој узвикујем:
Блажен дом Давидов што тебе израсте!

Свим тужним прибежиште јеси
и свачија нада у тебе гледа, Богомати;
зато и ја узвикујем:
Похитај, од зла отргни мене,
да величам твоје заступљење увек
и многу према нама благост!

У јаму греха сада се сурвах,
гура ме навика лоша, тешко мени,

и прљам себе недоличним делима вражјим
и молим се теби, Дево Богомати:
од овог брзо ме отргни!

Излиј свог милосрђа кашљу на ме
и покропи ране моје душе, Дево, брзо,
и да ходим у светлости Божјих заповести учини,
да ти у радости срца узвикујем:
Радуј се, свих људи заступнице!

Кондак, глас трећи. Подобен „Дева данас Превечног“

Благодарно ти кличем у скрушености срца
и сузе проливам, и милости молим,
услиши ме, Девице, беднога,
и подај ми брзо руку помоћи,
да кличем ти, Обрадована:
Радуј се, Маријо, хришћанима покрове!

Песма седма. Ирмос „Из Јудеје дошли“

Обузет сам страстима греховним
и никако да се пренем не могу;
због тога ти узвикујем:
Подигни ме, Владичице, да те певам увек!

Мене који се у блату греха ваљам, подигни
десном ти руком, Богомати Девице,
да певам ти с вером
и преуносим, Чиста, у све векове!

Ко, кад ме види, да се не зачуди
лености и безумљу и унинију мојему,
јер у сластима проћердах дне моје, страсни;
стога ти, Дево, узвикујем:
Оцима похвала ти јеси, Пречиста!

Оне што не признају тебе
Богородицу Деву и Богоматер ваистину
низложи, Владичице,

и помен њихов са шумом истреби до краја,
јер као Мати Божија слободу имаш!

Песма осма. Ирмос „Седам пута по седам пећ“

Растргни мојих грехова злу замку
и бреме отежало на мени олакшај,
молим ти се, Богомати Владичице,
да из све душе теби кличем:
Блажена ти си међу женама,
и плод утробе твоје благословен
и препрослављен у све векове!

Мучења страшног и тешке казне на свету оном
избави мене тада, Многомилостива;
Бога родила, њега милостивим учини к мени
пред анђелима свим као и пред људима,
да прославим тебе, свагда твој молитвеник!

Бездан милосрђа твој призивам, Чиста,
да прогута мојих зала бездан без остатка,
јер ти, као мати, слободу имаш
у Сина ти, Бога, над свима Творца;
примиће он приљезно твоје молбе брзо
као матерње, и смиловаће се.

Родови сви тебе, Дево, славе ваистину,
јер Творца све твари ти си родила;
њега сад умоли, да ме огња пакленог
и шкргута зуба и осталих мука избави коначно,
јер на тебе се надам да ми помогнеш
топлим својим представљенством.

*Песма девета. Ирмос „Задиви се због тога небо“
(На деветој песми акростих ЈЕФРЕМ)*

Јединој теби прибегах, Дево,
јер можеш да утичеш на Творца свих;
њега веома прогневих, страсни,

и раздражих делима злим;
и бојим се муке у час судњи.
Пожури што пре, молим, и утичи на њега
упорним својим предстатељством!

Фаранским оцима ја не подржавах
ни другима богоносним, као ти,
но к сластима згрбих се сасвим,
у томе ваљам се и томе робујем ропски;
пожури, о, Девице, од тога ме ослободи,
нежно нагнута нада мнош!

Рукама и ногама свезан јесам,
на муке ме вукү, тешко мени!
Мрежама грехова мојих спутан
шта да учиним, бедник, не знам, ни како;
очајника надо, ти сада стани испред мене,
јер можеш да ме избавиш!

Едемског раја удаљих се
и таму наследих, бедник,
и с бесима мучен сам горко;
ко мени да се смилује?
ко ли ће глас да ми чује сада,
ако ти, Девице, не умолиш Благога
да ме избави одавде!

Моје гласе самртне услиши,
ево у ад сам уведен, Владичице,
у места тамна и горка,
откуда и зовем те очајним гласом, злострасни:
Помени, Дево, убоге ми молбе
и похитај да ме избавиш!

Канон Молбени за цара, коме је овај акростих: „О цару мољеније Цару Христу приноси Јефрем“

(За цара мољење Цару Христу приноси Јефрем),
гласа четвртог

Песма прва. Ирмос „Отворићу уста моја“

Од срца скрушена и жалосне душе
теби песму приносимо, Цару свега,
молбу прими жалосних слугу својих,
да прослављамо величине твоје!

Царе царева, Владико, и Господе господара,
види озлобљење нас недостојних
и цару брзо против непријатеља снагу подај,
да тихо и безметежно живљење проводимо!

Ако на нас погледаш милостивим ти оком,
Царе свих, Господе, и Владатељу над свима,
убрзо ће се непријатељи као восак истопити
и цар наш против њих смелост ће примити.

Разори устремљење поганско до краја
и цару нашем помози, Девице,
јер ево тужан због народа твога ходи
као пастир добри душу полагајући.

Песма трећа. Ирмос „Твоји појци, Богородице“

У тебе сви наду имајући чврсту и необориву,
за молитву приљезну, Царе свих, Христе,
цару помоћ ниспошљи,
јер се на тебе он нада!

Мигом милосрдним нечастивих дрскост разруши
и цару нашем снагу подај, Господе,
да рог верних узвиси
и велича силу твоју!

Опколише као пси многи стадо твоје нечасиви,
што га искупио јеси часном ти крвљу,
но ти цара, Господе,
против њих крепко подигни!

Људи твоји увек зовемо жалосним, Девице, гласом:
 Види нам сакрушење,
 види наше пропадање,
 и посети брзо, цару победу даровав!

Седилна, гласа осмог. Подобен „Премудрост“

Пречиста Девице, Мати Христова,
 стадо своје у невољи нас сачувај,
 јер ево озлобљени смо и понижени до краја
 од најезде тубина и напада љутога,
 и нема избавитеља осим тебе, Богомати,
 зато као Мати Цара Христа и Бога
 њихову дрскост брзо посрами
 и цару снагу подај,
 јер слободу имаш као мати у сина;
 тебе имамо надежду раби твоји!

Песма четврта. Ирмос „Који седи у слави“

Једини Бог свети ти јеси
 и у светима почиваш,
 ти погледав озго, цара и град ослободи
 од беда и тубинских замки
 и од подмуклости њихових,
 и цркву своју неповредном до краја сачувај!

Не оклевај да погледаш брзо сада,
 сад помоћ ниспошљи на раба свога,
 цара нашега, Владико,
 јер гле, и он сад душу положи за људе твоје,
 теби подобећи се Владики!

Исавовој неситости подобно
 Измаил је зинуо сада
 да прогута стадо твоје, Господе,
 но ти му, Благ, уста загради
 и цару победу дај и одолевање!

Јереси неподобне из цркве своје очисти
 и победу цару над противницима подај, Спасе,
 и људе твоје све од сваке најезде злих
 ослободи, молимо се!

Царску багреницу од крви ти чисте
 ти исткала јеси Цару сила. Владичице,
 њега сад умоли, цару и граду
 и војницима његовим мир свој да пода!

Песма пета. Ирмос „Задивише се“

Адамова греха и Евина, Царе Христе,
 ти исправљење постаде,
 јер га искупи часном крвљу коју си излио за нас,
 и зато цара и стадо своје сачувај неповредно!

Радошћу сваком срце царево испуни
 и војницима његовим, о, Царе, и људима
 мир дубок подари и земљи плодност,
 и свима појцима твојим, Спасе, спасење подај!

У младости цара утврди
 и старости дај године дуге,
 јер царевима Цар и Господар господарима јеси,
 Владатељу свију, Царе Христе,
 јер на тебе се нада, и неће се постидети!

Христе Царе, моли те крунисани раб твој
 и припада к теби,
 да га избавиш од невоље ове;
 пошљи њему помоћ своју
 и људима твојим свим, хитри у милости!

Рова, зла пуног, избави цара нашег, Девице,
 молбама Претече и свих преподобних,
 као мати у сина имајући слободу, Дево,
 њега моли непрестано!

Песма шеста. Ирмос „Завани у праслици“

Исусе Христе, зове венценосац од срца, благодушно
сачувај људе и град свој неповредан,
јер смо у великој невољи
и од тебе помоћи надамо се!

Сионе, ти цркви Божија света,
моли се за цара и за све људе,
из пропасти изведи нас,
животодавче Исусе, Царе силâ!

Теби, Царе, у скромности срца и душе
зовемо свештеници и људи:
Цару мир даруј,
а војницима и људима благодушност!

У срцу теби, јединој Девици, узвикујемо:
Помилуј нас рабе своје, Владичице,
и цару победу над непријатељима
подај, молимо се!

Кондак, гласа шестог

Стењање и сузе погледај људи својих, Господе,
и види озлобљење наше
и утишај подигнуту бурну
и цару против непријатеља помоћ даруј
и цркву своју умири,
јер ти једини можеш од муке да нас избавиш!

Икос

Приступимо сада сви к Богу усрдно,
припаднимо к њему у плачу и сузама,
излијмо пред њим срца наша, рецимо и ми:
Сагрешисмо и безакононасмо,
заповести твоје не сачунасмо,
и ходисмо по вољи срца нашега;
но као милосрдни Бог

погледај на рабе твоје и на достојање твоје,
и види озлобљење кћери твоје, цркве,
види пустош, види тугу нас, људи твојих,
види и царева наших невољу;
јер гле, отворише на нас уста своја
сви непријатељи наши,
хотећи живе да нас прождеру!
Но разби челуст њихову брзо
и врати срам њихов на главу њихову,
јер не ставише тебе пред собом,
а ми, људи твоји и овце пашњака твог
у скрушености узвикујемо:
Пожури и избави нас,
јер ти једини можеш од муке да нас избавиш!

Песма седма. Ирмос „Не послужише“

Погледај на нас милостивим ти оком, Царе свих,
и цару смелост подај
пред нечастивим и скврним варварима,
да виде сви да с њим јеси ти
и људима својим заступник.

Ризом бесмртности и весеља
обуци цара нашег, Христе,
и победу над непријатељима
њему подај, Прослављени,
отаца Господе и Боже благословени!

Измаилћанске људе потпуно
у стид обуци, човекољупче Христе,
и гордост сакруши зLOBитеља наших,
да се посраме и постиде заједно
они што против нас бесне!

Никако нећемо престати
да се теби молимо, непорочна Дево,
да се смилујеш и спасеш нас, рабе твоје,
и цара и војнике његове неповредне да сачуваш,
и мир свету да дарујеш.

Песма осма. Ирмос „Младићи благочастиви“

Обукао си багром и венцем цара,
Царе векова и Творче свега, Боже,
зато и пева твоје заступљење,
благодарење ти уздајући дужно;
његово царство да удостојиш
и вечнога свога царства!

Сад ево, теби, ми сви зовемо верно
од срца скрушена, Царе векова, Господе,
снагу цару против непријатеља
и црквама мир да дарујеш,
и дужину живота и пространство,
да певамо те с вером од срца
као Цара векова и Творца свију!

Избаву за све нас дао си
пречисту крв своју, Господе, Царе векова,
коју сад имамо против супарника снагу
и на све јереси њихове пљујемо како заслужују,
Господа певајући те с вером и преузносећи.

Ти јеси свих предстатељница, Дево,
ти нас избави од вечног мучења
тада на суду страшном,
а сада цару подај мир и тишину,
и људима твојим свима
што Господа певају свагда
и преузносе га на веке све.

Песма девета. Ирмос „Свак земни да заигра“

Једини Царе неба и земље и преисподње,
ти цара спокојна од видљивих
и од невидљивих врагова сачувај
и од зла свакога, да ти појемо
и да славимо силу твоју,
јер се на тебе надамо, раби твоји.

Фараона и сву његову силу
ти потопи у мору негда, Царе свих,
тако и измаиљски народ истреби
моћном твојом силом,
и стадо и цара спокојне сачувај
од сваког озлобљења противничког!

Радости разлог буди цару нашему,
Саздатељу Боже, и сачувај њега
неповредна, цела и радосна,
молбама свих твојих светих
као старатељ граду и људима твојим
и венценосцу цару — Цар истинит.

Ето те нама, вернима,
људима твојим ближњима, о, Царе, помоћника;
и зато, пророка твојих ради и апостола
и свију светих молитвама,
Претече твога и твојих угодника,
прими мољење што ти се приноси за цара нашег!

Мати Божија, пожурити и пази на мољење наше,
и дај цару нашем над противницима
победу твоју и одолевање,
а граду и људима ти избављење од зла,
остатак времена мирно да поживимо,
јер тебе заступљење стекосмо.

Стихире, гласа четвртог. Подобан „Као одличног“

С припремљеног жилишта небескога твојег
погледај на нас милостивим оком
и победу, Господе, царевима нашим даруј,
над варварима свагда,
да се застиде веома мрска и нечиста њихова лица,
и познају да твојом вољом сва одржава се твар.

Прегни и пожурити, царуј,
ти што царујеш над свима,
и варваре истреби из пастве своје,

да знају, бестидни, да си ти Бог наш,
тобом се хвалимо и на тебе се надамо;
зато и цару у дан боја осени
над главом поуздани свој покров,
као Бог Спас душа наших!

Боже, суд твој даруј верноме цару нашем
и правду твоју, опет, сину цареву,
и оснажи десницу њихову
против непријатељских супарника,
и снагу ових обори и као прах растури,
да разумеју да си ти Бог наш
што избавља ниште од руке насилне
и убогога од ништете.

Стихире молбене пречистој Богородици осмогласне

којима је акростих следећи: „Мољеније прими,
всепетаја Дево Богомати Марије, окајанаго и
многостраснаго Јефрема, љуте бедујуштега и
недоумејушта“ (тј. Мољење прими, свепојана Дево
Богомати Маријо, беднога и многострасног Јефрема,
који је у љутој невољи и недоумици) и које се
певају кад хоћеш

Глас први
Подобан „Небеским сферама“

Молбу хоћу да принесем од убогог ума
и од нечисте душе, Богодевојчице;
прими је по обичају своме
и даруј ми опроштај дугова,
јер имаш као Мати у Сина ти
слободу без икакве препреке.

Обузет буром, страсни, теби прибегавам,
тихоме пристаништу, Дево Мати Божија,
руку подај што пре
и истргни из пучине греховне
убогу ми душу, молим ти се увек,
да спасен, тебе певам свагда!

Љуто ме смућује бура греховна,
у понор да ме гурне настоји, тешко мени,
у пропаст коначну;
но ти је, Дево, брзо утоли,
да у тишини душе теби певам непрестано
и славим твоје предстатељство!

Ето ја једини блудно живим,
ја једини прогневих Творца свих, тешко мени!
Зато и прибегавам к теби, Дево Мати Маријо,
да ми њега милостива створиш,
јер имаш слободу непрестано
њему за нас да се молиш.

Подобан „Прехвални мученици“

На моју молбу погледај, Свемилостива,
и похитај да се смилујеш на мене, крајње очајног,
јер љуто страдам у бури греховној,
и руку своју дај да ме истргнеш,
да бих те певао непрестано, Богоневесто,
Дево Мати, једина благословена!

И верних свих заступнице,
и тужних утехо и у жалости који су,
и очајницима поуздана надо, Владичице свих,
смилуј се на мене, обузетог страстима,
које се не могу избројати, тешко мени,
на мене којег у понор греси бацају!

Једину тебе набох где свима помажеш
ја, бедник, Девице,
и у свих Творца тебе посредницу;
због тога прибегах к твом брзом заступљењу;
не одгурни мене, већ ме брзо отргни од зла,
јер имаш обилно твоју милост.

Припадам ти усрдно и руке пружам
и очи к теби подижем, Пренепорочна;
не остави мене у блату греха,
да се тако жалосно ваљам, јао!
но милосрђем својим подигни брзо, да те славим
као Матер Творца свих и Бога!

Подобан „О, преславно“

Робујем срамно страстима бешчасним
и у пропаст сам сурван греха,
и лежим потпуно мртав;
очајних надо и заступнице топла,
не остави ме, но руку своју сад и мени пружи,
да зовем те: Радуј се,
са тобом Господ је свагда,
дајући тобом свету велику милост!

Истроших узалуд дане моје
и крају добох живота, Владичице,
и суд је пред вратима, а ја нисам спреман,
не осећам ништа и не могу, блудни, да дођем;
зато ти припадам, молим за осећање
како бих те звао: Обрадована Дево,
време даруј ми, да умолим судију
милости да ме удостоји!

Имамо сви тебе покров
и бедем тврди, Свенепорочна,
и у бедама различним помоћницу;
постарај се брзо да помогнеш нама убогим,
и избави од страсти у љутих напада греха,
да зовемо те с вером:
Са тобом буди Христос Господ,
дајући свету због тебе велику милост!

Милост што брже своју пошљи
на скрушене и непотребне своје рабе,
Девице пречиста,
и у невољама све нас избави, Богодевојчице,
и чисто да појемо твоје заступљење удостоји ме
да зовемо из све душе:
Исус је с тобом, Господ,
који избавља свет од смрти
по твоме сталном посредништву!

*Глас други
Подобан „Када од дрвета“*

И у милости брза
и у невољи помоћница
и стуб непомерљиви,
Дево свепојана, уздање си свију;
зато и мене подигни из јаме страсти
и на камену вере утврди ме увек
да ти са гласом хваљења
жртву приносим непрестано, Чиста,
твој сасвим непотребан раб.

Види ми озлобљење срца,
види ми сакрушење, Дево,
види ми стењање,
и послушај мољење убоге ми душе,
и подај обраћење ка добрим делима,
и изведи на стазу покајања мене,
да у радости срца појем
и славим твоје величине,
што их на мени јављаш увек!

Слова Божијег била си престо
и станиште и палата красна
Христа и Господа, Дево Мати Чиста,
зато услиши ми молбу
и даруј снагу против мислених врагова
и против видљивих,
да ти са анђелима вапијем:
Радуј се, која си радости разлог
анђелâ и људи, Пречиста!

Едемског дрвета када окусисмо
смртоносно јело, које убија,
тада и отпадосмо
од Божјег лика и прилике славе,
и несвесним животињама придружисмо се
и подобни овима ми бисмо постали
да нас ти ниси подигла
и узела нас, Дево, без наше заслуге
и у првом блаженству обновила.

Друге

Плачем и тужим због зла мојега
и за одговор никако спреман нисам;
шта да учиним, тешко мени?!
шта да одговорим Судији свих Богу — не знам
ако ти, Чиста, не помогнеш мени;
зато ти сада прибегах
да ме отргнеш од страсти,
јер можеш све што хоћеш.

Једина што бездан милосрба и штедрости имаш,
Маријо чиста, излиј сада на ме
штедрости твојих кашљу
и расхлади сада врелину што ме љуто пали
лукавих сласти и другог сваког зла,
да те у тишини мисли
од срца зовем с вером:
Радуј се, радости верних свих!

Тебе надежну имам у свему,
тебе посредницу и предстатељку стекох
у жалости и тузи и у сваком незнању,
Богодевојчице пренепорочна,
и к теби прибегавам и молим свом душом
да ме не презреш до краја,
јер на те надежду положих
да ме не одгурнеш, убогог!

Ако почнем да казујем
лукава ми дела и стидне ми страсти,
слух сваки и ваздух ја ћу оскврнити
обнаживши ово пред свима;
зато ти прибегах,
јединој чистој и заступници свих,
мада не заслужујем, од тога ме ослободи,
јер у делима благим пуст јесам
и у мислима добрим исто тако.

Глас трећи Подобан „Велика крста“

Адама палог исправљење
и нама, хришћанима, заступница
ти јеси, Маријо;
зато и помози нама,
да ти узвикујемо:
Радуј се, верних чуварко!

Даруј опроштење за оно што учиних
 посредништвом твојим, невина Чиста,
 и бестрашћем ме обуци крајњим,
 јер слободу имаш увек у Бога, као Мати.

Једа ме греховног избави брзо,
 јер храна сам постао злоначелном врагу,
 обрадована Владичице;
 да прославим, увек убоги,
 свети ти Пород, безневесна Дево!

Водама милости твоје умиј
 гној душе моје, Маријо пречиста,
 и спужвом штедрости отри ране моје,
 јер као Мати слободу имаш
 у Сина свога свагда.

Друге

Обави ране моје завојем штедрости
 и лечењем твојим исцели душу моју,
 чедна Девице, молим се
 и здравље подај души мојој бестрашћа твога!

Буди ми оружје на врагове силно,
 Владичице чиста,
 и не остави мене који се у тебе надам увек,
 већ милост своју пошљи
 мени који трпим у страстима различним.

Обузет бих сластима неподобним љуто
 што ме гурају у пропаст греховну,
 но ти, Дево, отргни мене од ових,
 пошто си Мати Божија и наша заштитница!

Гејене и шкргута зуби избави
 и других страшних мука душу моју, Маријо,
 и таме најцрње у дан судњи
 када све наго тада пред судиште стане.

Глас четврти Подобан „Одлична међу мученицима“

Осуде оне и страшног одговора
 и љутих оних анђела тада избави ме
 у час страшни онај, молим те,
 када ће Син твој сваког испитати;
 тада ти стани испред мене, Своблага,
 и руку своју пружи
 и избави убогу моју душу,
 у свему блудно поживелу!

Милости твоје уље излиј на мене, Дево,
 јер веома сатрулеше и засмрдеше
 ране убоге моје душе,
 што ми их разбојници случајно нанесоше,
 и спужвом штедрости твојих
 гној обриши убоге моје душе,
 јер можеш, само ако хоћеш,
 на мене све то лако да излечиш!

Адова сада станишта и места за мучење
 и тама најцрња очекују ме,
 и бојим се пресуде Сина твојега, Дево,
 када на суду зла моја обнажи
 и пресуди по делима мојим о мени;
 милостива тад буди мени, Чиста,
 у грозни онај и страшни час!

Толико пута сагреших
 и ниједно добро, бедник, не принесох
 Творцу мом;
 зато сад узвикујем, Богородице Дево:
 Ти што си њега родила, похитај да ме избавиш
 од огња пакленог и тартара љутог,
 и мука других што их за себе спремих
 чим мојим немаром!

Друге

Избави ме, Свечиста,
 избави ме, Девојчице,
 избави ме од дејства страсти мојих,

од гнева, такође, и од клевете,
од зависти и од освете,
од преждеравања, сна и унија,
од пијанства и блуда,
од јарости и лукавства,
јер друге, сем тебе, наде немам!

Милостива ми сатвори Судију свих, Бога,
у час испитивања, Девојчице,
кад буде свима судио, живима и мртвима,
пред анђелима свим и светима својим,
тешко, тешко мени!

Шта да учиним у час тај неумитни
ако ме ти не избавиш, молитвенице топла?!

Ако већ, Дево, јагње и пастира родила јеси
што узима на себе грехе света,
њега ми умоли сада да страсну моју душу
од страсти ослободи и тишину подари,
у њој да те од срца с вером зовем, Дево Мати,
и величам твоју благост и топло заступљење!

Раздери греха мојега признаницу, Госпођо,
и молбе твоје ватром као плеву
греха ми мноштво разбиј, молим ти се,
и хлеб чист да будем Творцу свих сатвори
и сваке нечистоте очисти мене,
јер имаш моћ да се молиш увек за непотребне
рабе.

Подобан „Даде знамење“

Искупитеља греха целом свету, Господа,
родила јеси, Владичице;
њега сад умилостиви к нама молбама твојим,
да се смилује свима
и да спасе нас који певамо Пород твој,
Обрадована;

јер тебе силну помоћницу имамо
у невољама свим и околностима љутим.

Једину, хришћани, тебе помоћ стекосмо
у љутим околностима и страстима различним,
Маријо чиста;
зато сад пошљи своју утеху к нама
и жалости љутих маглу развеј, молим ти се,
да свим срцем славимо
твоје предстатељство, Дево богоневесна!

Опколише ме сада као пси љути
срамне моје страсти,
и љуто растржу страсну ми душу
и ум прљају срамним мислима
и делима злим, тешко мени!
Похитај, Владичице, од њих да ме ослободиш,
јер ти грешнима јеси хитро заступљење!

Ко мене да не оплакује?
ко да не уздахне нада мном,
видеће ме у злу где лежим
и никако к себи да дођем,
већ злу зла нова додајем увек
и никако не престајем, бедник;
спаси ме, Владичице, спасење грешних,
очајних надо и целог света искупљење!

Ако се усудим рећи зла моја до краја
ужас ће спопасти душе у свима,
и ваздух ће се оскврнити
о делима мојим слушањем;
стога као митар у прса бијем се
и зовем Сина твојег, Девице чиста,
Саздатеља мојег:
Сагреших ти, сагреших,
но не презри ме до краја,
очајних спасење!

Ја сам, свестрасни, неплодна смоква,
чека ме сечење секире смрти,
и шта да чиним, не знам;
јер немам добрих дела,
да Владикү умилостивим нада мном,
пожури да отргнеш, Свенепорочна,
страсну моју душу пре краја смртног!

Не смем уста да отворим,
не смем да погледам на небо, бедник,
ум и душу оскврнивши злим делима и
недостојним,
и зато крепку руку своју ми пружи, Дево Мати,
и истргни брзо свестрасну ми душу,
Богомати пречиста, верних предстатељнице!

Ни сузе, бедник, нити скрушеност,
ни митара стењање ни блуднице сузе не стекох
никако;
но у страстима, авај, свагда ваљам се;
и зато к теби сада припадам,
да пошљеш своју помоћ и од зла да ме отргнеш,
јер к теби сада прибегах, Предстатељки верних.

Друге, подобан „Одозго зван“

Адова станишта и других места мучења
и таме најцрње и шкргута зуба
и црва отровног избави ме тада,
кад Син твој буде испитивао
за све што су починили од младости;
тад смилуј се на ме, Чиста,
и молбу Сину и Богу својему за мене принеси,
јер ће те услишити и примити молбу
као штедар и милостив судија
и одговор утешни даће
о мени, непотребном до краја.

Греди срчано, бедна душо,
и припадни к Марији Богодевојчици,
и пролиј од срца сузе приљежно
због свега што смо зло учинили;
гле, дани наши ишчезнуше
и лета у највећој хитњи,
и суд је пред вратима —
шта да чиним, не знам;
пожуримо, дакле, и заплачимо вруће,
и Деви већ узвикнимо, да нам руку пода,
нама који смо себе упропастили!

Онога часа никад не поменух
када се престоли на суду поставе
и многољудни народ, сви голи стану
пред Сина твојег, Богоневесна,
и буду питани за оно што учинише
дању и ноћу, и сваки час делом и мишљу;
тада ме избави, Богоневесто,
мене који сам себе погубих
и од Бога се удаљих недостојним делима.

Имамо те покров у свим искушењима
и заступницу топлу, Пречиста;
зато ме од напасти избави различних
и од невоља љутих, недостојнога,
у страстима што лежим очајан,
од Бога отуђен у робовању сластима беспчасним,
тешко мени, страсноме!
Сад ево, суд је пред врата приспео
па ћу се мучити горко због дела недостојних
ако ме ти не избавиш.

Друге

Милосрђа бездан имајући
потопи све моје грехе, Дево,
и росом твојих штедрости
пошкропи моју свестрасну душу, молим ти се,
и чисто да ходим по наредбама Божјим укрепи
да славим твоју велику милост
и штедрости које на мени показала јеси,
Маријо богоневесна,
на рабу ти убогом и непотребном до краја.

Неумитни крај живота сад ме стиже,
сада судија пред вратима стоји,
сада судиште спрема се;
прени се, душо, и плодове правде принеси
Творцу и Саздатељу Христу Богу,
да тебе помилује
и да избави тебе од претње оне паклене,
молећи свагда Пречисту и све свете и Претечу,
за себе, свестрасна, приљежно и неослабно.

Обузет бих блудом и различним страстима
и немам олакшице ни откуда никакве,
душу и ум љуто испрљавши,
и раб нечистим и недостојним сластима
начиних се,

које ме гурају у понор пропасти,
и творим зла приљежно,
и дела немам за одговор на суду приправна;
због тога дозивам Богоматер:
Пожури да ме избавиш, Маријо,
топлим ти предстатељством и бодрим молитвама!

Горко је мени сада, јер немам помоћи
ни заступљења, бедник!
Шта да учиним у час судњи?
који одговор? коју реч ћу одговорити
Судији свих Богу и Творцу мојему?
Живот мој лено проћердавши,
за одговор се никако, авај, не побринух;
зато те молим, Непорочна:
Брзу своју помоћ пошљи ми рабу својему
и не презри мене до краја!

*Друге, глас пети
Подобан „Радуј се, посника“*

Ох, бедна душо, који ћеш одговор
да кажеш Судији у онај час,
када се престоли поставе на суду
и Судија дође, са неба сишав с хиљадама анђела,
кад седне на судишту да распру отпочне
с рабима непотребним, сличнима мени,
шта ћеш да кажеш? шта да донесеш тада?
Заиста, ништа, ум и тело своје испрљавши;
зато припадни к Деви и зови непрестано
да ти богато подари грехова опроштење.

Савест оскрвњену носим
што ме увек непрестано бode
због зала која учиних од младости моје,
које у сласт творах, непотребни,

и несито се наслађивах,
и у калу ваљах се прљавих страсти;
и сада не знам, и милости иштем,
па зато к теби прибегавам,
Владичице, Владичице,
пожури да ме избавиш од горких и страшних
мука
и претње Судијине и пресуде, тада,
дајући лако дуговима мојим опроштење.

Ти си ми прибежиште моћно,
ти си ми покров крепак и заступница, Маријо,
стога у тебе надежду моју сву и положих,
очајан до краја, Надеждо безнадежних
и заступнице верних, Девојчице,
и молим ти се приљежно:
Не презри мене, пре суда осуђеног,
јер ти једина можеш да ми помогнеш страсноме,
који помоћи ни откуда немам, тешко мени,
и дати ми да се обратим брзо
од прљавих дела мојих!

Ризом бестрашћа ме обуци, Владичице,
и своју помоћ брзу подај ми
из оних места мучења истргни ме брзим
заступљењем

и на камену вере утврди ум мој,
и да ходим по Божјим заповестима
устроји свагда као Мати свих Творца,
јер можеш што год хоћеш,
пошто си верних заступница;
матерњим својим молитвама
њега ми сада умилостиви,
и мука ме ослободи,
и светлости ме узведи своје воље!

Друге

Адових за муке станишта
и таме најцрње избави што пре
страсну и неплодну моју душу до краја,

јер веома прогневих Творца мог бестидним
 делима;
 муку заслужујем, и страхом обузет
 припадам к теби, Чиста:
 Пошљи ми брзо божаствену ти помоћ,
 и не одгурни до краја непотребног мене,
 што сâм себе удаљих од Бога и светих анђела
 и пресуду примих, да се мучим свагда неутешан!

Суду сам одговоран без изговора,
 јер оруђе бесима бих и злим страстима,
 дрскости и унинију и сластољубију
 и блуду и гневу и ненависти
 и злопамћењу и зависти и ревности
 и осталим страстима
 којима зло се поробих и душу убих;
 стога сад од срца зовем:
 Дево Мати Божија,
 молбу за мене сатвори приљезну Владици,
 да милостив буде ми у час неумитни,
 дајући тада дуговима мојим проштење!

Трзавица свакаквих свог раба избави, Дево, брзо,
 јер на те надежду сву полагајем увек,
 пошто Творца твари родила јеси
 и на рукама својим понела
 и млеко хранила јеси онога што све храни
 обилно
 божаственим и богатим промислом;
 стога и мене сада, невољама обхрваног,
 ослободи, молим се теби,
 и даруј ми проштење и обраћење
 и раја житељ да будем удостоји ме!

На ме нападоше сада љуто
 као разбојници зла моја дела
 и љуто смућују страсну душу
 и у ров низвлаче погибелни
 и ране ми многе нанесоше, Владичице,
 многострасноме;
 зато и милости твоје излиј уље
 и обави ране моје зле и неисцељиве,

и завој твојих штедрости на ме положи
 приљезно,
 да, спасен, величам тебе
 као Матер Богу и посредницу оних
 који са вером тебе моле.

*Друге, глас шести
 Подобан „Све одложивше“*

Аронов негда изникавши жезал тебе приказиваше,
 Богомати чиста, верних похвало,
 јер ти цвет изниче неувели
 свих живот, Христа Господа;
 њега ми умоли да од страсти различних
 ослободи страсну моју душу
 и да ми дарује проштење сагрешења многих,
 молим те,
 јер веома прогневих Творца
 лукавим мојим делима, Богодевојчице!

Греховном маглom, због дела злих,
 обузет јесам до краја,
 и не смем на небо очи да подигнем,
 ни руке да пружим, ни реч да рекнем;
 сваку слободу изгубих
 и суда бојим се страшнога оног и грознога,
 кад седне да суди на престолу страшном пред
 анђелима,
 да суди Саздаатељ свих и Бог, и људима свима;
 тада ти, Дево, стани испред мене
 и од љутих мука избави!

Обрасле, авај, душевне ми бразде трњем греха
 и љуто нападоше и подавише страсну ми душу,
 сном обузетог, у смрт ме сводећи;
 у лености све дане сасвим потроших, тешко

и до вечери доспех што старошћу одсеца
 оне који су немарно овде живели;
 стога узвикујем ти, Чиста:
 Од часа оног избави ме, Надо свих верних!

Једном, када ми на ум дође страшна та пресуда
изречена онима који су живели у страсти и
немару,
збуњен сам и забринут шта ћу одговорити тада,
који изговор да измислим тада, ја немарни,
када се трг растури
и руке и ноге ми буду свезане,
и ложнице буде ми затворен улаз?
Но к теби прибегах, Маријо, очајан и безнадан
сав,
спаси ме молбама својим!

Друге

Фараонскога духовног ропства избави ме,
Богодевојчице;
ето ме пороби навиком рђавом
и гура ме увек нештедно, тешко мени!
Шта ће да буде са мнош, ја не знам,
јер ум и душу љуто поробих;
због тога молим тебе, која ми можеш тада
помоћи,
када Син твој буде судио живим и мртвим
и свима платио по делима што учинише.

Рине ме увек љуто у понор греха
моја зла навика,
и чиним бестидне ствари, бедник,
и не срамим се ни од Бога нити од људи;
зато и не смем на небо очи ни руке дићи
ако ти, Дево, својим брзим предстатељством
не умолиш милостивога свију Господа,
да одагна као пса бестидна ову навику
и свој усади страх у мене, очајног.

Ето ја једини поживех блудно,
једини ја прогневих Творца делима недостојним,
на суд ме вуку и против воље;
тешко мени! тешко мени! дела ме оптужују
и откривају све моје што од младости

вољом и без воље учиних
дању и ноћу и на сваки час небригом;
тешко мени! тешко мени! шта да учиним?
шта Судији да одговорим?
У часу оном страхом испуњеном,
Чиста, помози ми!

Мати Богу јавила си се, једина Чиста,
у људском роду, лепото Јаковљева,
коју вазљуби све твари Творац
и тебе једину набе,
и благоизволе од тебе да се ваплоти,
и Адама од смрти да ослободи,
од древног пада;
зато ми помози у невољи,
у сласти недостојне уваљеном, Дево,
свагда ти будним молитвама
и топлим предстатељством!

Аврамовој вери не узревновах ја,
злим делима спречаван,
већ у неверју потроших све моје време
и лено поживех у нераду, тешко мени!
и ево, крај пред вратима стоји
и анђели љути, душу да ми истргну добоше
и у муке да је баце немилостиво и жалосно;
и одговора немам никаква ни слободе,
у болу срца узвикујем:
Пошљи ми, Дево, помоћ!

Глас осми
Подобан „О, преславне“

Лукава ми се показаше и стидна дела,
у понор ме гурају очајања увек,
хоће да погубе бедну ми душу, Владичице,
јер у празно потроших дане моје;
о, лукавих ли савета! о, сујетних ли мисли,
којима ја преварих себе, тешко мени!
Зато, помози ми!

Јуност и старост потпуно
у злу проведох, тешко мени!
и бојим се претње
од суда што ми прети,
и анђела љутих тада
који ме немилостиво гурају
на муке, јао, љуте и грозне;
тешко мени! тешко мени!
шта ћу да чиним у час онај, бедник?
Зато се смилуј на мене,
ти што си светлост родила!

Ти ме помилуј, мада не заслужујем,
Христа мојега Мати,
јер нисам стекао дела добра
што би ме могла избавити од вечних мука,
него сав живот у празно изнурих
у гресима блудно, ја најбеднији.
О, како пострадах ја!
о, како се преварих, непотребни,
убивши себе стидним делима!

Јасну си светлост свету,
Христа родила, Маријо,
просветли душе моје ослепљене очи
и путем да ходим божаственим
услери, молим те,
јер друге не знам помоћи,
Девнице, Девнице,
Мати Бога нашега, осим тебе!
Зато не презри мене,
љутим мукама обузетог!

Друге

Буди ми бедем тврди и покров крепак, Дево,
од лица врагова мојих љутих
и од бестидних страсти;
као Мати свих Твораца слободу и њега
да избављаш од љутих и тешких мука,
стекавши

пожури, пожури, и избави ме од страсти
које ме спопадају
и које злостављају страсну ми душу!

Јави и на мени своју милост, Девнице,
јер немам смелости
пошто веома прогневих Творца мог и Бога;
на њега сада ти брзо утичи
да се смилује на мене убогог, мада не
заслужујем;
услиши, Чиста, убогог ми гласа и не презри,
јер ти си свима нама надежда извесна!

Данил тебе Гору нетакнуту нарече,
из које, сам без руке, камен угаони одсече се
Христос Бог наш,
и разби идоле стидне, Богоневесто обрадована;
на њега утичи
да идоле нечисте душе моје коначно разбије
што ме увек муче!

Удаљих се од тебе, Свенепорочна,
и скврним себе сластима поробих коначно,
те ме оне вуку, авај, немилостиво и нештедно,
и јадан је приказ који чиним;
тешко мени! тешко мени!
како пострадах, бедник!
Но ти, Дево, на мени своју милост
покажи, молим се!

Друге. Подобан „Што вас“

Ухватише ме безакоња моја
и не могу да погледам од њих на небо сада,
него сам свагда згрбљен до земље, страсни;
Маријо, исправи мене, молим ти се,
крепку своју десницу ми подавши
да сазнавши врази моји за брзо ти заступљење
постиде се и ишчезну као дим!

Шта ћу да чиним, тешко мени,
ум и душу испрљав недостојним делима?

И Творца свију прогневих, непотребни,
и лежим мртав, непомичан;
подигни, Богамати чиста, душу моју бедну
у гресима што лежи,
и моли се да се спасу душе наше!

Ако усхтеднем да се покајем,
немам дела добра за себе Судији да принесем;
нити кога другог да из мука мене истргне,
јер никоме нисам потребан, Чиста;
у очајању тебе зовем:
Не презри мене у невољи
што станиште сам бесима постао;
моли се да се спасу душе наше!

Греховни мрак покрива мене
и стидна ми дела без уздржања увек
и савести мучење непрестано мучи ме;
тешко мени, где да се сада сакријем?!
коме ли да притекнем и нађем помоћ
осим ка теби, Богоматери, припадајући
и молећи се:
Моли стално да се спасу душе наше!

Друге. Подобен „Господе, ако и“

Огња ме на суду избави, Владичице,
у час испитивања, молим,
јер ти ми предстатељница јеси
за све што ме постиже;
зато и сада не презри мене,
у невољи веома љутој!

Ине помоћи немам сем тебе, чиста Дево,
и зовем од све душе, и молим:
Руку ми пружи десну,
јер сам потпуно немоћан
и злом придављен увек!

Нагло ме потопише валови греха
и немоћан јесам, тешко мени!

Што се не очистих од љутих дела мојих?!
Владичице, помози ми,
јер сам до краја обузет очајем!

Евин дуг, Дево, ти разрешила јеси,
Бога свему створеном родивши;
зато и мени дугова мрежу
молбама својим разреши, Маријо Богоневесто,
што наду на те положих!

Друге. Подобен „Мученици Господњи“

Дуго ме трпи, беднога, молим ти се,
и даруј ми време за покајање,
да узмогнем омити грехове моје,
које бестидно учиних, ја зли;
од суда што ми прети, Дево Мати, избави ме,
даруј ми обраћење и велику милост!

Обрати се, душо моја грешна, ка Богу,
и припадни к њему, зовући:
Владико, прости ми многе грехове
којима робујем зло, безнадежно,
молбе родитељке твоје примивши,
и усмери мене да стазом заповести твојих

ходим!

Уподобих се животињама, ја бедни
и ваљам се у калу греховном љуто
и чиним бестидна дела усрдно;
избави од горког робовања овима, Дево,
јер у тебе се уздам, очајнима Надо,
и грешних свију предстатељнице!

Друге. Подобен „О, преславно“

Медоточне капље твојих штедрости, Блага,
искапај у срце моје
и горчину греха што ми је од лености

брзо одагнај од мене,
и слатке твоје дај ми похвале
да те певам свагда,
и твоје величине да објављујем
свим странама света свагда, Безневесна!

Једа ме змијина и лукавих јој стрела
и напада љутих ослободи, Богомати,
и исцели срце моје,
да ходим у страху Сина твог устроји,
Заступнице свију,
да избављен из таме,
светлошћу просветљен твојих судова
и царства наследник будем тебе ради!

Узама греха стегнут сам одасвуд
и попуштања немам,
него сам злом навиком растрзан, убоги,
и смех људима и бесима постајем,
и ране опет ранама додајем;
о, моје лености! о, моје слабости
што је стекох слатким уживањем!
Дево, ослободи ме!

Штит крепак од врагова мени
и оклоп вере буди
и отри противничку бестидност, Блага,
јер свом силом нападоше
и рањавају душу ми до конца,
снаге већ ни откуда немам!
О, Мати Божија, уздање верних, услиши ме
и избави ме коначно од њихових замки!

Агарена мислених заплене
ослободи мој пусти ум
и врати га у клет душе, Богомати,
и огради га молбама својим,
да у тврдињи душе тебе зове:
Похвало верних и анђелима радости,
радуј се, јер ти једина радост
свету родила јеси!

Глас шести. Подобан „Тридневно“

Утишај валове страсти, Дево,
у души мојој, молим ти се,
и даруј своју тишину свагда,
за зла што ми предухитрише проштење ми
даруј,
да славим твоје предстатељство!

Ништа ја више не знам, страсни,
одасвуд обузет гресима,
зато припадох твојему храму сада;
не презри ме, Чиста, што у злу лежим,
него ме истргни од овог, молим те!

Погледај милостивим ти оком
и види ране душе моје. Пречиста,
и дај исцељење убогој ми души,
у ранама неисцелним
сатрулој до смрти, молим те!

Пази на мољење моје
и не презри ме, Блага,
јер се на тебе увек поуздам,
и подигни из јаме греховне ум мој,
у страсти различне погружен!

Друге

Не знам за другу помоћ
сем тебе, Богомати,
у жалости и у свим искушењима;
зато пожури сада и своју пошљи помоћ
мени од Бога отуђеном до конца!

Смраченост лица мојег погледај
и срца скрушеност, Дево Мати,
и немој ме презрети,

јер нико за ме не мари, ни анђели ни људи,
због дела којима Бога прогневих!

Неућутно узвикујем ти свагда
и умињавам се ваистину, Мати Божија,
не презри мене који гинем
у сластима тела у нераду мојем,
јер милостива ти си свагда!

Устадоше на ме безакоња моја
и покрише ме, безаконога, по заслуги,
јер сам у власти њиховој због дела недостојних
што их блудно починих;
Владичице, не остави мене!

Истота Јефрема друге стихире молбене господу нашем Исусу Христу,

којима је акростих следећи: „Прими ме, Спасе, много
ти прегрешивши и кајашта се Јефрема“ (тј. Прими ме,
Спасе, који сам ти много згрешио и кајем се, Јефрема)

Глас први Подобан „Небеским чиновима“

Прими ме покајника, пастиру добри,
и к себи приведи као човекољубац,
и даруј постало време мени
да се покајем приљезно
и да омијем греховне скврне,
молим се са сузама и покајањем!

Рова страсти избави ме, Свештедри,
и бестрашћем чистим обуци ме, стиднога,
који тебе прогневих,
и ка светлости обрати покајања,
ти који си грешне дошао да спасеш
и у познање истине да приведеш!

И удаљена од тебе и одбачена
по нечистим делима хотимично, тешко мени!
врати ме поново, заблуделог,
и у ограду уведи
изабраних твојих оваца, Спасе мој,
да славим твоју благодат!

Друге. „Прехвални“

Молим се теби и умињавам,
Пастиру заблуделих, потражи ме заблуделог
и десним овцама придружи мене
који ти много сагрехих,
и на раме милостиво ме подигни
да вуцима мисленим, Спасе, не будем за јело,
бедник,
којима по вољи усрдно чињах!

Имаш бездан штедрости, Спасе,
штедар ми буди грешноме
који самога себе погубих разним сластима
и њима робујем од младости, тешко мени!
И сада већ не знам шта да принесем,
чиме ли теби да угодим?
Мада не заслужујем, Спасе, поштеди ме
страснога!

Муке ме чекају љуте што их припремих
и пропаст адова мрачна
и шкргут зуба и друге муке,
од којих ме поштеди,
ти што си дошао да тражиш заблуделог,
јер на тебе наду положих, Спасе мој,
ако и много тебе прогневих!

*Глас други
„Када од дрвета“*

Ево је долина плача готова
и тама најцрња и шкргут зуба
и югањ неугасиви, што чекају ме стално,
шта, дакле, сад да учиним?
откуд да почнем са зла ми свлачењем?
Покајања ни откуд нема ми
ако ти, Владико, крепку ти руку
не пружиш као Петру и не истргнеш мене!

Слагах, преступив заповести
и наредбе твоје, Спасе, ја бедни,
што их завешта мени од младости моје,
па тако пре суда осуђен бих, авај,
и бојим се судишта што чека ме тамо;
Спасе, смилуј се на ме брзо
и дај да се обратим к теби
и прштење за зла моја да нађем!

Падох много пута, тешко мени,
и поново да устанем
и да се покајем никако не могадох,
већ ме зла навика гура нештедно,

стално у јаму пропасти;
но ти милосрдан од овог ме ослободи, Штедри,
и к светлости покајања усмери душу моју,
као благ и човекољубац!

Ако, по речи Давида, на безакоња погледаш,
ко ће опстати? шта ја да радим, страсни?
ја који сав живот у сластима расточих
и одговор немам, сâм сам осуђен,
авај, како пострадах!
И зато зови, душо, Творца:
Сагреших ти, сагреших, Спасе мој,
не одгурни мене коначно!

Стењем и уздишем горко |
због срамних мојих и недостојних дела,
којим предоброг Спаса свију прогневих,
и бојим се претње оне страшне и неподношљиве;
због тога зовем:

Творче, опрости ми многе
вољне и невољне грехе,
као штедри човекољубац!
Евин и Адамов дуг да разрешиш
од Деве тело узевши, Владико,
нов Адам ти си постао,
да мени улаз у рај опет отвориш, Благои;
устроји ме да безбедно пребивам у том
блаженству,

славећи многу твоју благост
и безмерно снисхођење твоје,
којим ме обогатио јеси.

*Друге. Глас трећи
Подобан „Велика крста“*

Милости твоје уље излиј на мене
који љуто лежим у ранама неисцелним
и твојих штедрости увек требујем,
и не презри мене, Спасе мој,
молитвама Деве!

Нека ми је сада време кајања прispело,
сада је суд пред вратима,
зашто се лениш, душо?
Прени се брзо на молитву
да те од огња вечног избави тамо
многомилостиви Бог!

Од оне претње суда ме избави,
Владико свију Творче,
и не осуди мене у огањ паклени, блуднога,
но даруј ми време да се покајем овде,
да очистим стид мој!

Друге

Грознога и страшнога оног часа
кад будеш сео на престо, Владико,
да тад испиташ свако племе,
избави ме у злу поживела,
јер бесима постадох на смех!

Обретох град неразрушив Матере твоје,
чисту Деву, Спасе, која те чисто роди;
зато сад припадам и молим ти се:
Поштеди мене у дан судњи,
јер она те моли!

Ти си јагње које узима грех света,
узми моје тешко и греховно бремене,
и оптерећену моју душу
растерети милосрђем својим, Спасе,
као Бог покајника!

Друге. Глас четврти Подобан „Као одлична“

Имаш милости пуно срце,
имаш дуготрпљење,
имаш и пучину неизмерну благице твоје, Спасе,
смилуј ми се, молим те,

јер грешних ради са неба сишао јеси
да их обратиш од заблуде њихове
и у царство небеско да их уведеш;
од ових немој да одвојиш мене!

Потискује ме у пропаст греха, безумног,
моја зла навика и моја леност,
и к себи да дођем не могу, бедник,
од безмерних зала мојих;
због тога молим те, Спасе:
Осећање даруј убогој ми души,
макар да се у старости покајем
и сперем грехе многе!

Развежи, Христе, молим те,
мрежу греховну страсне моје душе
што је исплетох грешном љубављу,
од тебе удаљивши се, мојега Саздатеља,
јер имаш по природи милост;
зато и мене, сада најмљеног,
радницима придружи
који у први час дођоше!

Друге. Подобан „Даде знамење“

Јави на мени брзо, Владико, своју милост,
погруженом у гресима и разним страстима;
зато ти прибегах, Спаситељу грешних,
ради којих и дошао јеси,
да ме обратиш заблуделог
и у ограду уведеш избраних твојих свих,
као Бог многомилостив
према свима који се моле теби!

Грехе ми опрости многе саблазни мојих, Спасе,
ти који спасе Петра у мору,
те руку и мени пружи
потопљеном љуто у мору живота,
јер ми треба помоћ од тебе, прештедрог Бога,
не презри ме грешног, који те упорно зovem:
Сагреших ти, сагреших!
Не одгурни мене коначно!

Роб сластима начиних се због моје лености
и њима робујем увек и нехотице, тешко мени!
и никако суд ми на памет не дође;
због тога се бојим, без одговора икаквог,
зато ти припадам, као цариник вапијем:
Очисти ме, Спасе мој, много ти сагрешившег!

Друге. Подобан „Одозго“

Јарошћу и гневом обузет јесам,
завишћу и ревношћу и сластима земаљским,
и у мреже стегнут сам безакоња мојих
и к теби прибегавам, Лекару свију,
да ме ослободиш од свих зала ових
које у животу учиних, Спасе,
и даруј ми опроштај и разрешење од свега тог,
јер имаш моћ да опрашташ људима њихова
прегрешења.

Шума онога пакленог избави ме,
кад седнеш на престолу судњем
и књиге кад се расклопе
и све тајно и сакривено познато постане;
тад не оптужи мене, молим ти се,
пред анђелима и пред људима,
и не уби у суд с рабом твојим грешним,
који не сачува заповеди твоје божаствене, Спасе;
зато ми сада даруј од свих грехова разрешење!

Ти који свом твари мудро управљаш
божаственом вољом свагда,
управи ум мој својом вољом
и хтењем божаственим твојим,
да чисто служим теби, Спасе мој,
и час онај да помињем
када затруби труба и мртве све подигне
који од века спавају,
да узме сваког на суд за оно што је учинио;
тада поштеди мене, Владико,
који ти много сагреших!

Сваким путем безакоња ходих
и к вратима смрти приближих се;
шта да учиним сада,
не стекавши дела која ме од мучке избавити могу,
но дане моје у лености потроших
и лета у ономе што је сујетно?
зато и зовем тебе који да грешне спасеш дође:
Не презри мене који се кајем,
но дај ми обраћење од зла
и на пут кајања изведи душу моју!

*Друге. Глас пети
Подобан „Радуј се, посника“*

Од леве избави ме стране
и десним ме овцама придружи,
јер заблудех ја,
и зло мојој вољи следих са уживањем неразумни;
и ево, стадоше преда ме сада
љути истражитељи душе моје,
и ишту немилостиво да је дограбе;
шта да учиним, бедник?
Но к теби, Благодетељу, од срца зовем:
Прими ме, покајника, и царства свог удостоји ме,
јер у штедрости пребезмерну имаш, велику
милост!

Адова страшна пропаст, душо,
и тамно оно и грозно место тебе чекају;
зашто се лениш и не спремаш
да са девама свећу припремиш
и у ложницу уђеш Господњу вечну?
Устани већ и зови Исуса:
Отвори ми двери милости твоје
и не затвори ми улаз у царство твоје, Владико,
него ме с мудрим девама прими
у светлости оној што нема краја,
ти који безмерну имаш, велику милост!

Иштем, сав збуњен, на који начин
да Творца примирим благог,

који ради грешних ка нама дође
да обрати од преваре све нас,
јер њега ја прогневих
недостојним делима и непокорством,
и уопште се не побринух о часу оном
у који ће доћи да суди свој васељени;
због тога молим се:
Отвори и мени двери покајања, Владико,
да са свима и ја прославим
твоју благост неизмерљиву!

Камо, ја бедник, да пођем?
коме да откријем ране душе моје
ако не теби, који дође
да грешне зовеш на покајање и смерност?
Због тога вапијем
и као цариник зовем те:
Сагреших, Спасе, очисти ме и спаси ме
и обрати ме на стазу покајања,
јер ти једини можеш грехове свима да прашташ
као владатељ над свима нама,
дарујући и обраћење свима који моле
од срца и с вером у тебе, велику милост!

*Друге. Глас шести
Подобан „Триднено“*

Авраамову веру и дела његова
не следих, убоги,
него у неверју све време истроших, Спасе,
и у калу греховном ваљајући се;
због тога, спаси ме!

Што их учиних од младости, Спасе,
све вољне грехе и све невољне очисти ми
и к светлости твојих заповести
узведи душу моју, молим те,
и спаси мене који се кајем!

Штит крепак буди ми, Спасе,
од лица насртљивих на ме врагова,

и даруј крепост души мојој,
да именом твојим побеђујем њихове пукове
и примим од тебе велику милост!

Подобан „Све обложивше“

Одмах ме спопаде грешна навика
и у јаму низврже ме очајања
и већ лежим сад,
жалостан призор свима који гледају,
и зато теби сада молим се
Саздатељу свих, да ме не презреш оборена,
но милостиво погледавши
и подигни мене као милостив,
јер к теби припаднух, бедник;
ако и сагреших, знам твоје милосрђе
које си свима пролио!

Сагреших, сагреших, Спасе свештедри,
и молим за проштење
многих мојих грехова и дугова отпуст,
јер на то дође, да грешне избавиш
од ропства мучитељева
и да посадиш са Оцем својим нашу природу;
због тога немој да презреш мене,
који одасвуд сада трпим
од различитих страсти и беда,
но своје штедрости излиј на ме, Спасе мој,
као многомилостив!

Леност виде у мени противник
и љуто ме напада,
досађује ми свагда и присиљава ме
да сластима робујем и немарно живим,
и немам никог да ми помогне;
зато ти се молим:
Грешника надо извесна,
због којих и сицао јеси,
ослободи ме његова тиранства
и даруј ми да у страху твоме остало поживим
време,
Христе преблаги и Боже, брзи у милости!

Друге. Глас осми
Подобан „О, преславно“

Језеро мојих грехова исуши, молим те,
који си језеро исушио жени крвоточивој
што припаде к теби, Спасе,
да чисто служим теби у све дане
и с вером зовем благодарно:
Слава штедростима твојим!
слава величанство твом и благодати,
јер себе си излио, спасти ме хотећи!

Финеса оног ревност нисам следио
ни мужаство, ја бедник,
зато ме и обара враг кад год усхтедне,
у свако зло и у сваку пропаст;
због тога зовем те, Спасе мој:
Даруј ми ревност,
даруј ми и кротост, да узмогнем све њих
у дан страшни да сретнем и да их оборим!

Рушиш мноштво грехова штедростима својим
и прошено дајеш с вером онима који ти се моле
и од све душе који те просе,
од скврни греховних потпуно да се свучем
и бестрашћем себе да оденем;
зато и ја зовем те:
Спаси ме, Спасе мој, и не презри
убоге ми молбе, једини милосрдни!

Друге. Подобан „Како да вас назовем“

Једино ти без греха јеси, Спасе,
једино ти да прашташ грехе можеш све
и проштење да дајеш онима који се чисто кају,
даруј од многих ми злих да се одморим
молбама матере твоје, Деве,
као једини благог срца
и у штедростима несхватљив
због твоје безмерне милости!

Милости своје ниспошљи на ме,
јер имаш милости безмерни ти бездан,

Владико свих Творче;
и зато даруј ми сада опроштај
за све што починих у овом животу
вољом или невољом, речју и делом и мишљу,
јер си једини човекољубац,
и царству небеском удостоји мене!

Авај, дрво сам ја без плода
и бојим се посечења смртног,
које ме чека свагда непокајаног, Владико;
поштеди ме, молим те,
и од муке вечне ме избави
и ложнице удостоји мене,
теби, који пребиваш на веке са анђелима,
да певам непрестано!

**Истога Јефрема друге стихире, Крстобогородичне
које се певају на сваки глас**

Глас први
Подобан „Небеским чиновима“

Јагањца и пастира на крсту обешена
тебе гледајући, Дева и Мати твоја,
у дугом трпљењу своме вапијаше:
Чедо моје најслабе,
где ти лепота божанска зађе
што свима дисање дарује?

Дева и јагњица и Мати твоја, Слово Божије,
гледајући те обешена на дрвету,
жалосно дозиваше: Чедо моје,
какав то нови призор гледам?
како да неправедно страдаш све ово
ти што у шаци држиш сву твар?

Подобан „Прехвални мученици“

Људи безакони, Христе, на крст те узнесоше
и копљем прободоше ти ребра, Животодавче,
оптом напојише онога који је мед исцедио из
камена

и маном у пустињи наситио —
Дева те дозиваше;
но слава неизреченоме твојем трпљењу,
безгрешно Слово!

Глас други
Подобан „Када са дрвета“

Сви беху обузети страхом
кад неправедни јеврејски збор
на крсту свију живот, тебе обеси,
камење распаде се и сунце светлост сакри
и земља трепеташе, дрскост не трпећи њихову;

но ти као моћни Бог васкрсни и прослави мене —
Дева клицаше, Слово Божије!

Грозд те зрели на дрвету гледајући обешен
Мати твоја викаше горко:
Тешко мени, чедо моје,
како трпиш ово без правде, Слово Божије?
Но налиј свима божаствено твоје
и слатко сада пиће што весели срца,
да се постиде одступници,
а ја ћу бити узвеличана, славећи тебе!

Између двојице разбојника тебе гледајући
у оно време, Чиста, где висиш на крсту,
жалосно дозиваше: Јао, светлости моја,
камо од мене зађе, Сунце праведно,
што обасјава све вечном светлошћу?
и зато покажи силу твоју божаствену свима сад
да поверују како по вољи својој ово подносиш!

Глас трећи
Подобан „Велика крста твојеј“

Симеон као што негда прорече теби,
оружје прободу срце твоје, Девице,
када на крсту виде онога који је свима живот,
Христа који дарује дисање
и живот земнороднима.

Не трпим овако тебе уснулог да гледам,
Сине мој и Боже, где неправедно висиш,
и од безаконика поруган —
Дева викаше теби, и Мати,
и раба твоја, Спасе!

Жучи те напојише, безакона гомила,
и венцем трновим увенчаше, Исусе,
тебе који си земљу цвећем украсио —
Дева узвикиваше жалосно,
обешеног гледајући тебе!

Глас четврти
 Подобан „Као одлична“

Не ридај због мене, Мати, гледајући ме
 од безаконих људи на крсту обешена;
 устаћу и прославићу се
 и адова царства срушићу моћно,
 и сву силу његову лако ћу уништити,
 и узнећу, као Бог, оне који верују у мене
 и који су Бога познали
 мене, Дево пречиста!

На дрвету видећи тебе где висиш,
 чиста Мати твоја вапијаше:
 Какво је то ново и преславно тајанство?
 како ово трпиш, ти што понесе грех света,
 Јагањче непорочни,
 како сад страдање подносиш
 ти који по божавству не можеш страдати,
 хотећи све човечанство од варке да ослободиш?

Подобан „Даде знамење“

Гледајући Христа где умире, Пренепорочна,
 и драговољно страдање трпи Владалац свију,
 плакаше свим срцем својим,
 дрскост не подносећи богоборних Жидова,
 и дуготрпљење његово слављаше
 и задивљена дозиваше:
 Не заборави рабу своју, без страсти Родитељку,
 Слово Божије безгрешно!

Подобан „Зван озго“

Непорочна Мати и Дева
 на дрвету где висиш угледа тебе онда
 и ребра твоја копљем прободена
 и крв и воду што истичу,
 ужасаваше се и чуђаше:
 Каквог ли призора, чедо слатко, узвикиваше;

зар овим теби збор безакони сада да врати?
 теби што многе чудима наслади обилно?
 но слава вољноме ти, неизрецивом страдању!

Глас пети
 Подобан „Радуј се, посника“

Јагњица и Дева чиста гледајући те
 где хиташ, онда, на заклање,
 викаше, власи тргајући:
 Куда ћеш, чедо љубљено,
 беспочетна Оца Слово неодвојиво и сапрестоно?
 куда то хиташ, Владико, Сине и Боже,
 који свет хоћеш да искупиш крвљу божавством?
 Не остави мене, Матер своју и рабу,
 но васкрсни, као што рече, у пуној власти сада,
 дајући свету велику милост!

Тада, на дрвету тебе гледајући
 обешеног као грозд прекрасни, Дева,
 која је тебе родила, Христе,
 жалосним гласима клицаше:
 Где је лепота твоја, Слатки?
 где твоје благолепије, Премили?
 Реци ми, раби својој, Срце моје!
 Не остави ме саму, милосрђа ради милости,
 ти који си Оцу и Духу сапрестолан пре векова,
 него устани сада као Бог,
 избављајући свет од лажи вражије,
 као Бог милосрдни!

Не трпим, чедо, да гледам тебе
 где те на дрво обесише безаконици неправедни,
 тебе који си ни о шта земљу обесио
 и сву твар чудесно уредио —
 Дева говораше, која је тебе родила;
 и какво је то ново и преславно знамење
 што га сад гледам,
 како да неправедно страдаш, Спасе свега света,
 хотећи свет да искупиш часном својом крвљу,
 Јагањче непорочни, који дарујеш свету
 као Бог обично велику милост!

Глас шести
Подобан „Тридневно“

Људи безакони, Христе,
 неправедно приковаше на дрво тебе —
 Дева чиста, гледајући дозиваше,
 Јагањче непорочни, у срце рањена!

На дрвету те живот наш, Христе,
 гледајући Пренепорочна Мати твоја
 обешеног неправедно, као Мати ридаше:
 Сине и Боже мој, спаси све штоватеље
 страдања твог!

Подобан „Све одложивши“

Јагањца тебе јагњица непорочна обешеног видећи
 као Мати вапијаше, власи тргајући:
 Какво то преславно ја сада видим тајанство,
 Сине мој премили, како трпиш ово
 ти који свима живот дарујеш?
 како ти руке и ноге приковаше безаконици
 који се многих ти чуда тада науживаше?
 но слава вољноме твоме страдању, Безгрешни!

Оружје ти срце прободу
 као што негда Симеон чудесно прорече,
 чиста Дево Мати,
 кад тада угледа из тебе рођеног Богочовека,
 од безаконих као осуђена обешеног,
 жучи напајаног и у ребра пробаданог
 где крв са водом заједно лије,
 са сузама дозиваше:
 Славим велику ти благод, Исусе свештедри!

Глас осми

Јагњица нескврна, јагањца гледајући
 на дрво подигнута безгрешног драговољно,
 ридаше горко: Ох, чедо моје слатко,

хоће сад мене да лише тебе, Сине мој,
 но слава вољноме твоме страдању!

Сабор неправедни тебе на крст подиже,
 јагањца који узима свету прегрешења,
 и копљем твоја ребра прободуше, Дуготрпљиви,
 и руке приковаше ти и ноге;
 о, суровости зле! о, дрскости!
 Пречиста ово викаше, жалосно сузе лијући.

Какав је то призор сада што га видим, Владико,
 који у шасти сву твар чудесно држиш:
 на дрвету као јагањац
 неправедно висиш, Слово Божије,
 раби те обесише непокорни;
 о, трпљења! о, твоје благодсти, Свештедри!
 са сузама говораше Пренепорочна.

Подобан „Како да вас назовем“

Уснуо јеси на дрво прикован,
 ти што свест дарујеш свим земнороднима,
 неправедно обешен од безаконих, Слово,
 но ово мене ради трпиш као Бог — Дева говораше;
 славим твоје дуготрпљење
 и многе твоје штедрости, Сине мој,
 који си за свет себе жртвовао!

Житије светог патријарха Јефрема

Месеца тога (тј. јуна) 15, спомен светога оца нашег Јефрема, патријарха српског

Стих: Од славе маловремене бежећи, оче,
непролазну достигнеш славу небеску,
где глас је оних који празнују.

15-тог дана узнесоше савршени ум небески умови.

Овај свети и велики отац бејаше из области царства бугарског, из краја трновског, рода свештеничког. Родио се за царства цара грчкога кир Андроника, а бугарског Михаила, док је српским скиптром тада управљао Милутин, свети краљ. Од малих ногу велику је чежњу имао за монашким животом. Због тога су га много спречавали и пазили сродници његови по телу. Видећи га како напредује у телесном узрасту и бистрој памети, хтели су да га привежу за световни живот, али око Божије види да ће он сасуд изабран постати. Благодат му се јавља у виђењу: гледа, као цар неки на престолу седи и наређује му да излива воду на руке цареве; приступивши цару, он тихо некако и скрушено цару говори и каже: „Господине Царе, дај слободу својему рабу, од оних који ми забрањују да у чистоти монашког живота Богу мојему Исусу Христу служим!“ А цар некако милостиво гледа и каже: „Благодат је моја с тобом, и нико да не сме да ти забрани да Богу служиш!“ Тад скиде цар стему са главе своје и стави је на главу његову. Тргнувши се од виђења оног и пун благодати божаствене, ревношћу великом се распали и тајно у бекство даде се.

Нашавши старца некога где живи у пустињи, по имену Василија, од њега светим и анђелским ликом са 23 године живота би одевен те са њим живљаше. Но пошто га сродници открише, упути се у тубину и стигне у Свету Гору Атонску, многа искушења на путу претрпевши од бесова, и од људи везивања и у гвожђа окивања, и глађу и зимом мучења. То све

мужаствено поднесе и дође до Хиландарског манастира; тамошњој братији са сваком побожношћу и смерношћу служи, крепким постом и подвигом ослабљујући страсти. Тада и друге манастире обиђе и поклонивши се светим црквама у Зографу се задржа. Потом на борилиште безмолвија узлази и к Светоме Врху Атонском долази, и ту доста времена пребива у тиховању. Но када су Агарени напали на Свету Гору и многа зла починили, отуда са једним од ученика својих одлази и близу Филипова града, на неком Ибровском острву, насељава се. И отуда се тамошњем манастиру за настојатеља производи. Но љубљено безмолвије не могући оставити, у намери да се сакрије, бежи у српску земљу.

Дошавши к саборној и великој цркви, и тамошње свете мошти с љубављу целивавши, од тадашњег патријарха кир Јоаникија би благословен свештенолепно. А онда у Дечански манастир долази, и у пустињи сам настањен пригрли љубљено тиховање, као у неком божаственом рају веселећи се у пустињи. У многострадалном свом пребивању много година проведе у пустињи, имајући сажитеље и сапоснике у монашком животу добро просијале: Авраама, који је и сам био велики старац и крепки подвижник; Спиридона, који је из двора царева у монашки живот дошао и међу оцима добродетелним дејством у божаственим стварима се веома просветлио, као што му и свете мошти у лаври житије његово откривају; и његов послушник Јаков, који са овим великим оцем 30 година у пустињи проведе, потпуно послушан; и други многи, сјајни у добродетељима.

Када цар Стефан земаљско царство промени, настадоше немири у земљи српској. Стари зликовац и непријатељ оних који по Богу живе, Ђаво, подиже неке зле људе, разбојнике, као звери љуте, те нападну на ћелију светог, мислећи да ће пронаћи неко богатство од овог света. Затекну га где пева стихове псалама и молитава, и чита богонадахнуте списе, и урања у божаствене мисли и виђења. О, дрскости! Ужем су га задавити хтели, говорећи: „Дај нам богатство своје!“ А он је све што брзо пропада брзо презрео, да сâм са самим Богом разговара. Но све-

силна Господња десница избавила га је од тих злих људи, као три младића из пећи и Данила од лавова у јами, и Петра, врховног апостола, од железних верига у тамници.

Чувши за ово блажени патријарх кир Сава, са великом молбом дозива овога и заповеда му влашћу духовном да тамо више не пребива. И послуша га, ненавикао да се спори. И начини му патријарх ћелију у месту које се зове Ждрело, у пештери каменој близу Средње горе. И ту тихује лета многа. Свештени Сава патријарх често је к њему долазио, разговарајући с њим о стварима корисним за душу. Долазили су и монаси који живљаху у околним манастирима и пустињама, те велику од њега корист примаху и сви учењем његовим просвећиваху се.

Одмах после тога, патријарх одлази из овог живота. Тада је скиптар српског царства држао велики кнез Лазар и управљао њиме у великом миру, божаственим страхом себе ограђујући. Из неког узрока, за пређашњих царева догодио се био раскол између цркве васељенске Константинова града и цркве српске. А господин кнез Лазар, као благочастив, не трпећи да гледа ове раздоре, посаветова се са својим сабором, светитељима и властелом и у Светој Гори живећим светим људима, те изаберу једнога великог старца, по имену Исаију, и његова сапосника, љубомудра мужа попа Никодима. И њих пошаљу с почашћу у Цариград, и са преосвештеним патријархом Филотејем и свештеним његовим клиром уједињују цркву. Отуда дођу са благословом и са радошћу, узвеселавајући душе господе српске и архијереја и велможа и свих осталих хришћана, и сабор сазову. И потраже мужа достојна таквога благослова и јединства, и на миг Духа Светога нађу овога смерноумног где тихује у ћелији по обичају, достојна живљењем, делањем и виђењем. Позову га на сабор и посаде га на велики престо, и уруче му свештена правила Божије цркве, мада је он са великом скрушеношћу молио свети сабор да остане у безмолвију. Али вољи Божијој нико од оних који ум имају не сме да се противи: прихвата се кормила Божије цркве, да достојно и свештенолепно духовно стадо напаса, водећи га ка вишњем

граду и божаственим пашњацама, сам себе као узор добродетељи стављајући; отварајући својега језика медоточну струју, ове напаја, као благосрдни отац све теши својим поученијем, сиротима и ништима добротинитељ, удовицама и увређенима заступник, и свима спасоносно пристаниште, непријатељима јеретикама противник моћан.

(Тако је молитвама поразио некога, по имену Влаха, у јереси масалијанској, који је веома свирепо напао на цркву Божију и народ Божји вређао. Те он топло ка Богу умне и телесне очи подигавши, из дубине срца рече *молитву*:

„Господе Исусе Христе, који си својом крвљу цркву стекао, отклони од ње зло што га јеретик овај твори!“

И убрзо нападе на тога злотвора неисцељива болест, те тако зло душу избаци.)

А Јефрем, сећајући се увек свога љубљеног безмолвија, славом се не узносећи него се смерношћу и љубављу ка Богу приближивши, мољаше своја духовна чеда, господу српску и свештени сабор, да поштеде старост његову, те да поживи у тишини. А они га много мољаху као оца и учитеља, да не оставља престо. Он, пак, старост и немоћ истицаше. Христољубиви кнез Лазар и сабор, видевши да је неумољив, по његовом савету поставе Спиридона на патријаршијски престо. А Јефрем оде у манастир цара Стефана, светих Архистратига, да тамо тихује 9 година. О спокојству његову веома су се старали господин кнез Лазар и христољубиви му зет Вук, долазећи к њему учењем његовим просвећиваху се.

Но, попуштењем Божјим због наших грехова, безбројно мноштво — седам царстава агаренских — на српску земљу се подигне, где се кнез Лазар мученичком увенча крвљу, а Спиридон патријарх достиже конач овог живота те Велика црква остане удова. Због сталних турских напада сабор се није могао састати, те пошљу и замоле овога великог да помогне цркви у таквој невољи. А он, не могавши да презре мољења својих чеда и неред у цркви, милосрђем побеђен, њихову молбу прими. И опет к својему стаду добри пастир долази, и старање о цркви њи-

ховој показује, и душу своју за народ полаже, сведок уз помоћ Божију млади кнез Стефан поново сабор не састави и не поставе кир Данила за патријарха. А овај (Јефрем — Д.Б.) пожуре на уобичајено тиховање са радошћу већом него у оних који престо примају. И по свом обичају делањем духовним наслађиваше се, и оне који долазе к њему речју и делом веома обдариваше, од страсти ослобођаваше, и као што истинито причају оне који му с вером долазе и од телесних недуга исцељиваше.

Приближи му се и крај живота. Блажени патријарх шести, кир Сава, као што је обичај, са својим клиром дође. А Јефрем, на самрти, о стварима духовним бесеђаше; од свих благослов мољаше, а нас своје ученике са љубављу и сузама поучивши и к страху Божјем причврстивши, коначни мир и благослов даде нам и свагда од њега помињану реч рекавши „Слава Богу за све!“ — Богу дух предаде. И док смо ми спремали што треба за погреб, дође патријарх са целим клиром, те бденије свеноћно одслуже. Ујутру, пак, са многим народом и оци што су по пустињама, са крстовима и иконама, са свећама и кадионицама, са великом чашћу часно му тело у Велику цркву донесу, са радошћу и са сузама, и положи часно у раку, месеца јуна 15.

Свих година његових у овом животу 88; пре монашког лика 23 године; у монашком лику 66; у архијерејству 24, као што ја, смерни Марко епископ, тачно знам, јер сам са овим великим оцем провео 23 године. Стога и ово у кратко назначих, да се због мноштва повести о његовим врлинама и делима не одужи моја реч.

Лета 6908 (= 1400), круг сунца 20, а месеца 11.

По блаженом уснућу и полагању у гроб часног тела његова, и по уобичајеној служби његова помена што је по предању цркве, пошто је неко време минуло, много се пута поче јављати мени смерноме, сад у виђењу, сад као у откривењу, обично као жив, у светлости и слави великој неизрецивој, са неким красним младићима анђелоликим; сад као да службу свештену с нама служи, сад као за трпезом с неким светлим и безбројним народом седи и к мени неке

речи говори. А мени дотужи од честог јављања, јер сам сматрао да је то маштарија, па бојећи се неке демонске преваре реших да гроб његов отворим и мошти његове видим. Тада ми се он јави у најстрашњем и најсветлијем виђењу, више од првога, говорећи ми: „Како се усуђујеш да то учиниш?! Или си заборавио реч што ти је рекох још за живота: 'Крив ће ми бити пред Богом ко се усуди, после моје смрти, моштију мојих да се дотакне'? Или не памтиш како свети велики Антоније ученицима својим запрети, мошти његове да не објаве? Где ти је смерна мудрост што је Бог својим угодницима дарује? Овде је све неизрециво, и око смртно не може видети. Но по-старај се колико можеш да будеш извршитељ заповести Христових, и моје учење сачувај. А ово да виде тамо могу они који су заповести Божије сачували.“ И са осмехом на лицу рече: „Ако које благодарене принесеш, бићеш награђен. И од сад слободан буди од ужасних ових виђења!“

МЕСЕЦА ЈУНА У 15. ДАН, МЕЂУ СВЕТИМА
ПРЕПОДОБНОГА ОЦА НАШЕГ ЈЕФРЕМА,
ПАТРИЈАРХА СРПСКОГ

*Вечерња, певамо стихове псалма „Блажен муж“.
На „Господи вазвах“ поставићемо стихова 8 или 6, и
појемо стихуре гласа четвртог. Подобен „Зван озго“.*

Трисијаног божаства светлошћу озарен,
када твоју свештену душу божаствена жудња
распали
тад с љубављу потрчао јеси трагом својега
Владике,
у његовој желећи љубави да се насладиш,
и стога светску љубав ни за што држао ниси,
крст Христов на раме узевши
без освртања њега си потражио,
са њим се свагда сједињавао постом и молитвама,
којега моли, оче свештени,
да просветли и спасе душе наше.

За вишњим благородством жудећи
времено пристрашће презрео јеси,
странству Владике подобећи се и смирењу
до Горе Атона стигао јеси
и тамо, оче преподобни, пошћењем,
послушањем и смирењем,
телесно мудровање умрвио јеси,
сасуд био си божаственог Духа,
њему срце своје цркву сатворио јеси,
кога моли да спасе и просветли душе наше.

Бог који све зна унапред
у твоје душе чистоти и смирењу починув,
оче светитељу Јефреме,
као велико светило на свећњак своје цркве
тебе полаже,
и велика архијереја и пастира свом стаду предаје,

јер својим подвигом мученик драговољан био си;
зато сад моли својега Владика Христа
цркву и чеда твоја да сачува
бесаблазно од сваке јереси и неметежно,
да их просветли и спасе душе наше.

„Слава“, глас шести

Благодат Пресветога Духа изли се
кроз уста твоја, преподобни,
оче наш светитељу Јефреме,
и зато поста пастир Христове цркве,
учећи разумне овце да верују
у Тројицу једносушну у једном божаштву,
којој и данас непрестано моли се
за оне што с љубављу тебе поштују.

*„И сада“, богородичан „Ко да те не слави, пресвета
Дево“. Вход. Прокимен дану, и паримије светитељске.*

На стиховном стихире гласа петог. Подобен „Радуј се“.

Радуј се, свеосвештена главо,
што духовне премудрости ризницу носиш,
мудровање тела што надоле вуче умртно јеси
и Духа Светога сијањем душу просветлив
изобилно ову отворио јеси
онима што с вером теби приступају;
и зато моли се да се цркви дарује
једнодушност, мир и велика милост.

Стих „Блажен муж“

Радуј се, премудри светитељу,
вером као жазлом подупирући се
море страсти и светске смутње прешао јеси,
надом као степеницама на гору бестрашћа
љубављу и божаштвеном жудњом са Богом
и отуда као облак што кише носи

православним учењем људе напојио јеси;
и зато моли се,
у миру да буду сачувани
они што с љубављу тебе поштују.

Стих „Јереји твоји обући ће се у правду“

Радуј се, светитељу преподобни,
веселем божаштвеним душу испунив
са овим истоимено живљење и дело имајући,
Јефреме богонадахнути,
ревношћу дишући против непријатеља крста
и ове одгонећи од божаштвене цркве
топлим својим предстатељством;
и зато моли се, цркви да се дарује
једнодушност, мир и велика милост.

„Слава“, глас осми

Приђите, верници окупљени,
и ви служитељи тројичног божаштва,
песмама духовним да успојемо
заједничког пастира и учитеља,
угњетених заштитника,
ништих хранитеља,
богатих у милостињи поспешника,
свештенства правило,
инока поуздано поучење и узор,
малодушних утешење
и свега света молитвеника
који се моли да буду спасене душе наше.

*„И сада“, богородичан. Тропар гласа четвртог „Пра-
вило вере и узор кротости“.*

*На јутрењи, после прве стихологије седилна гласа
четвртог. Подобен „Вазнесе“*

Богодолично свој живот провео јеси, блажени,
свештеним подвизима и уздржањем
страсна узбуђења увенуо јеси,

крајњим смиреноумљем
бесова устремљења низложио јеси;
зато те и штудјемо, преподобни!

„Слава, и сада“, богородичан

Нећемо прећутати, Приснодево,
да благодарно успојемо од срца
твоје милости, Владичице,
раби твоји, зовући и говорећи:
Пречиста Дево, пожурити
и избави од врагова невидљивих
и од беда и сваке претње,
јер си ти наше заступљење!

*После друге стихологије седилна гласа трећег.
Подобан „Вере Божије“*

Стуб и утврђење постаде православне вере
просветљавајући цркву свештеним учењем
и душу своју полагајући за своје стадо, блажени;
зато те и штудјемо као пастира и наставника,
твојим молитвама чувани, преподобни!

Богородичан

Недостижнога и неописивога,
једносушнога невидљивом Оцу,
у утробу своју тајанствено
сместила јеси, Богородице;
једино и несливено
од Тројице божество познасмо
Пород твој у свету славећи;
зато благодарно и појемо теби:
Радуј се, Обрадована!

*После полијелеја, седилна гласа осмог. Подобан
„Премудрости“*

Премудрости истините љубитељ, оче,
од младости за овом жудео јеси

и све видљиво за траву држао јеси
те дубину божаственог знања свима открио јеси,
и жар страсти прохлађујеш,
из дубине очајања извлачиш;
зато и моли Христа Бога
грехова проштење да подари
онима који с љубављу штудју успомену твоју.

Богородичан

У напасти многоплетене паднувши
врагова невидљивих и видљивих,
буром обузет јесам безмерних сагрешења мојих
и као топлом заступљењу и покрову моме,

Пречиста,

пристаништу притичем твоје благости;
зато, Пресвета, из тебе оваплоћеном
непрестано моли се за све рабе своје,
који те непрестано поју, Богородице пречиста,
молећи га приљечно
да сагрешења проштење дарује
онима који се с вером клањају Породу твојој.

*Тада, степена четвртог гласа. Прокимен „Уста ће
моја изрећи премудрост“. Стих „Почујте ово сви
народи“. „Све што дише“. Јеванђеље: „Стаде Исус
на месту равном“. После 50. псалма стихира гласа
петог*

Преподобни оче,
глас јеванђеља Владике свога чувши
и његове заповести чврсто сачувао јеси,
уселио се јеси где је глас оних који празнују;
моли се за нас, пастиру најсвештенији!

*Канон Богородици на 6, гласа другог, писан на крају
ове књиге („Нетрену и необичну“), и светоме канон
на 8, твореније Марка, смернога епископа, глас четврти*

*Песма прва**Ирмос „Отворићу уста“*

Божаствених заповести Христових
од младости, оче, љубитељ био јеси
и његов закон за светлост својим стазама положив,
душе тродела озарио јеси;
због тога, светитељу, моли се
ум мој да буде просветљен
твој свети спомен што се трудим
усрдно да похвалим!

У младости старачку мудрост
Христос дарова теби
усрдно за њим што жуђаше,
и његове наредбе и речи пазећи
више од свакога богатства,
земаљско пренебрегнуо јеси;
стога те Христос обогатује
богатством што на веки пребива.

Апостолима по свему сличан
и преподобнима поуздано правило,
архијерејима божаствени украс,
ништим и угњетеним смилователь и заступник, оче,
свеосвештени Јефреме, ти био јеси.

Богородичан

Примивши огањ божаствени
у утробу своју, пренепорочна Мати Божија,
росом твојега милосрђа спали
свих страсти мојих трње,
да у тишини бестрашћа
твог Сина и Бога мојег прослављам!

*Катавасија „Отворићу уста моја“**Песма трећа**Ирмос „Твоје певаче, Богородице“*

Ватреном жудњом распаљиван
за љубављу божаственом,
у пустињу стигао јеси
као у отишје сасвим спокојно,
где суровим подвигом
страстима трње посецаш,
и семе духовно у души својој
као земља плодоносна примив,
храниш благочастиве душе
анђелским хлебом слова Божија.
Изобилно својим учењем
једнообразних мноштва
упутио јеси небеском стазом,
и граду духовном ове узводећи
самог си себе њима, оче, за узор ставио.

На велики престо сео си као достојан светитељ,
смерношћу Бога прославио јеси, Јефреме,
и свима открио јеси неуништиво богатство
као благочашћа проповедник прекрасан
и Тројице сасуд најчаснији.

Богородичан

Тебе која роди целоме свету Творца,
као истинита Мати Божија,
што светитеља православних спомен обасја
и преподобних мноштва сакупи к себи,
молим да буде утврђен ум мој
у љубави Сина твојега, Бога мојега!

*Седилна гласа првог
Подобан „Гроб твој“*

Живљење своје добродетељима, оче, ујаснив
изнад ума блаженства удостојио си се,
у телу као анђео поживео јеси невештаствен,

бестрашћем савршеним обасјаван
светловидом душу своју начинив;
зато на ревност анђелског живљења
инока мноштво упутио јеси,
па те као преподобних украсење
и светитеља славу, певајући блажимо.

Богородичан

Изведи нас на пут покајања,
што свагда скрећемо злу на беспуће,
и Преблагаго гневимо Господа,
неискусобрачна благословена Маријо,
прибежиште очајним људима,
Божије боравиште!

Песма четврта

Ирмос „Који седи у слави“

Добродетељи божаствено благо
у своме срцу стекао јеси
бисера пресветла Христа,
и одатле раздао јеси обилно
онима што с топлом вером теби приступају,
као учитељ православне вере
и поборник најватренији.

Као истинске философије љубитељ
свега свог живљења сапутницу
помисао на смрт стекао јеси,
и зато као водом живом сүзним источницима
пламен страсти угасио јеси,
у бестрашћа земљу поклонике своје преводиш.

Милости подобећи се, преподобни,
оног што је због милости многе
на земљу као странац дошао,
његових заповести извршитељ
сваком си милост пружао;
зато и сада моли се, светитељу преблажени,
да нађемо милост у Христа на дан судњи.

Богородичан

Праматерин дуг разрешила јеси, Свепојана,
која си родила Слово пребеспочетно,
једнога од Тројице
у две воље а у једном лицу;
њега моли, Девојчице пречиста,
да мојим сагрешењима проштење дарује.

Песма пета

Ирмос „Задивише се свеколики“

Проникао си у дубину божаственог Писма
и одатле благодат Духа поцрпео јеси,
као чаши премудросној, преподобни,
усне своје приближив,
и знање божаствено, оче, свима открио јеси
као тајник виђења духовних делатни.

Не на песку, богомудри,
него на тврдом темељу
духовну својих добродетељи зграду поставио си,
те својим крепким подвигом и трпљењем
вражије мреже за ловљење
као паучину растргао јеси.

Свештенства одеждом и боговиђењима чистим
најсветлију своју душу просветлив,
пребожаствене Тројице обиталиште ову сатворио
јеси,
стадо своје учиш, преподобни, лакомства да се
клони
и среброљубља лаж речима својим устрелио јеси.

Богородичан

Као живи Божији њивот
Богородицу сви да успојимо,
као нашу наду и у Бога посредницу
која се моли прилежно
да се спасу од мрежа вражјих душе наше.

*Песма шеста**Ирмос „Божаствено и свечасно“*

Троделом силе душевне
божаственом мудрошћу, оче, крманиш:
словесним делом — правдом и мудрошћу,
јаросним — мужаством крепким,
пожудним, блажени, целомудреношћу,
од којих врлина у животу ничега
потребнијег нема, блажени.

Море страсти пресецаш као Мојсије велики,
фараона, горки грех, мучитеља утопио јеси,
христоимене људе преводиш, блажени, у земљу
бестрашћа,
а пагубног Амалика, уображеност, смирењем
убијаш;
зато не престај да се молиш, светитељу,
од њихове пагубе да се спасе твоје стадо.

На колесницу четворопрежну
божаствених добродетељи, свештени, сео си,
превозиш се у божаствена насеља,
духове лукавства низложив
свагдашњим у Бога гледањем.

Богородичан

Вишњега освећено Божије насеље, радуј се,
тобом се радост даде, Богородице, славитељима:
Благословена си ти међу женама,
пренепорочна Владичице!

*Кондак гласа осмог**Подобан „Војводи бојној“*

Као благочашћа учитеља прекрасног
и архијерејима првопрестолника премудрог
иноцима наставника и правило
црквена чеда окупивши се

божаствени му спомен песмамаштујмо говорећи:
Радуј се, оче, делања и виђења уме савршени!

Икос

Од небеских духовних сила у Тројици певаноме,
свесилном Богу, оче Јефреме, моли се
да од вода боготочнога твога језика
подари моме разуму струју
и просветли ум мој,
да од многих твојих врлина
малу ти благодарност принесем,
споменув у телу твоје живљење да рекнем:
Радуј се, свештеног корена богодана грано;
радуј се, јер због Христове љубави
родитељску и сродничку презрео јеси;
радуј се, јер пропадљиво ни за што држао ниси
будућег ради истинског живота;
радуј се, чистоте учитељу и целомудрија границе;
радуј се, испосника правило и наставниче;
радуј се, виђења духовних непогрешно обуздање;
радуј се, православља истински проповедниче и
узоре;
радуј се, јер од јереси у непорочну веру
многе обратио јеси;
радуј се, јер архијерејски престо
учењем благочастивим украсио јеси;
радуј се, јеретика противниче непобедиви;
радуј се, ништима и сирочади милостиви
добротворе;
радуј се, свима топли посредниче и молитвениче;
радуј се, оче свештени, виђења духовних уме
савршени!

*Песма седма**Ирмос „Не послужише твари“*

У младости мудрошћу
и у старости знањем, оче, обогатио се јеси,
као датуља процвета плодове духовне приносећи
којима нахранио јеси благочастивих мноштва,

учећи их да вапију:
Благословен Бог отаца наших!

Српски велики престо својим мудрим учењем
украсио јеси,
што као река духовна из твојих уста исходи
збор благочастивих напајајући,
и синове цркве учећи да вапију:
Благословен Бог отаца наших!

Свештенославно своју душу, оче, од страсти
ослободивши,
апостолском учењу следећи,
иноколених мноштва од јереси обраћаш,
православљу их узводећи
и учећи да вапију:
Благословен Бог отаца наших!

Богородичан

Утробу твоју девичанску, Девојчице,
представише у пећи тројица младића:
девичанским телом погасише пламен,
као што ни твоје крило није коснуо
огањ божаствени Исус, коме појемо:
Благословен Бог отаца наших!

Песма осма

Ирмос „Младићи благочастиви“

И дуга твоја борења
и крепки подвизи, непопустљиви,
и свештени зној, богоносни,
што мужаствено их поднесе,
осмороме истовредну десетицу додавши
у чему непрестано вапијеш:
Господа певајте дела
и преуносите на све векове!

Христовим тајнама достојан служителъ
овима с љубављу причестив се

телом и крвљу Господњом,
и реч што се свагда помиње рекао јеси:
„Слава за све Богу у Тројици!“
Њему у руке своју душу предао јеси,
учећи нас да вапијемо:
Господа певајте дела
и преуносите на све векове!

Тројицу пребожаствену у јединици
и јединицу у Тројици успојмо, верни,
царство што пребива на веки
и ове служитеља мудрога, Јефрема да блажимо,
јер то од њега научени певамо:
Господа певајте дела
и преуносите на све векове!

Богородичан

Као Мати истинитог Слова Божијег, Богородице,
маглу мојих страсти растерај
и ума мојег помрачење просветли,
да од чиста срца Син у твојем вапијем:
Господа певајте дела
и преуносите на све векове!

Песма девета

Ирмос „Свак земнородни“

Као божаствену ризницу
часне твоје мошти, светитељу блажени,
обгрлише твоја духовна чеда
с весељем и са сузама,
и с њима отаца поглавар
и пастирима пастир,
коме је Сава имењак,
као Давид пред Њивотом радосно вапије:
Тебе величамо, Трисвети!

С весељем примивши српска црква велика
свете твоје мошти, преподобни,
узвикује вапијући:

Велича слава моја Господа
што даде ми женика мог и пастира,
учења непотрошљиво богатство!

Велику слободу у Бога стекав, оче,
моли се њему за чеда своја
што те са љубављу поштују по дугу,
да се избавимо од сваке јереси
и неприлике и пада,
и у дан судњи од љутог одговора
и вечнога мучења.

Богородичан

Осиротело у добрим делима божаственим
срце моје, Пречиста,
покажи, Дево, плодоносним,
ти која си се од Неплодне родила;
онога који све твори једним покретом
моли да душу моју просветли,
да бих те појао, Свепојану!

Светилна. Подобан „Духом у цркви“

Јутро светлоносно данас нам засја
мудрога светитеља спомен
што верних душе весели
док певају изводителја светлости из таме
Христа Бога нашег,
кога појемо са Оцем и Духом.

Богородичан

Моћним својим покровом од вражјих напада
нас, Чиста, своје рабе неповредне сачувај,
јер тебе имамо једину прибежиште у свакој
невољи!

На „Хвалите“, „Све што дише“, поставићемо стиха 4.
Стихире гласа првог. Подобан „Небеским чиновима“.

Небески свод звездама украшава се,
а твој ум, преподобни,
божаственим просветљењима облиставан је
добродетељима што их у души сабра,
и отуд богоречитим језиком својим
као водом животворном Духа
напајаш срца исушена гресима,
из дубине очајања изводећи, премудри,
Божије милосрђе овим објављујући.

У сумрак богословља, светитељу, ушав
где боговиђењем душу своју просветлио јеси
као Мојсије други,
нас озараваш својим богословним говорењем
из таме незнања и страсти изводећи
ка богосазнању и бестрашћу преводећи;
зато, оче, моли свог Владика Христа
да просветли наше душе, појаца твојих.

Презиратељ доњег, преподобни,
за вишњим жудећи,
с анђелским зборовима сједињен,
вером и надом и љубављу
трисијаној светлости приближив се,
чак тамо до дома Божија
где врева је славитеља у весељу неизрецивом,
и нас, оче, не заборављај молећи се,
са љубављу који те штүјемо.

„Слава“, глас шести

Просија данас божаствени спомен светитеља
као сунце светлозарне луче испуштајући,
у сликама натпис добродетељи нам носећи,
јереси маглу одгонећи
и тамо у невечерњој светлости
као у огледалу јасном

чисто гледа Свету Тројицу,
 непосредно се моли непрестано за нас
 у дан судњи да се избавимо од мучења!

*„И сада“, богородичан „Богородице, ти јеси лоза
 истинита“. Потом славословље велико, и отпуст.*

**МЕСЕЦА МАЈА 11, СПОМЕН МЕБУ СВЕТИМА ОЦА
 НАШЕГ НИКОДИМА, АРХИЕПИСКОПА СРПСКОГ**

*Вечерња, на „Господи вазвах“ стихире гласа другог.
 Подобан „Којим похвалним“.*

Којим похвалним венцима
 да увенчамо светитеља,
 украшеног добродетељима
 и просветљеног душом,
 који сву своју жудњу
 к љубави божаственој упери
 и све маловремено за траву држи,
 да се са Богом сједини,
 Молитеља за душе наше?

Којим благодарним речима
 да похвалимо архијерејâ начелника
 и јеванђеља Христовог ученика,
 апостолских предања поуздана чувара
 и православља утврђење
 и својега стада наставника,
 јереси истребитеља,
 молитвеника за душе наше?

Којим божаственим песмама
 да успојимо српског првопрестолника,
 Саве блаженога
 благодати и престола наследника,
 царевима православним најбољега учитеља
 и страхом Божијим саветника
 што војницима насиље забрањује,

сирочади и убогих заступника
и милостиње послешника,
у Христа молитеља за душе наше?

„Слава“, глас први

Твоје богоследбено живљење
објављује гробница моштију твојих,
блажени Никодиме,
благошћу Духа Светога миришући
и оне што јој са вером приступају
свакога потребним даривајући;
па ти се молимо, угодниче Христов,
са Богородицом се моли, царевима нашим
да помогне против непријатеља
и свету смирење да дарује
и душама нашим велику милост.

„И сада“, богородичан

Прими, пречиста Владичице, мољења
непотребнога раба твојега,
и душе моје и тела смућеност
у дубоку тишину претвори,
да те величам,
спасаван под кровом твојим!

*Онда паримије као и, светом Јевстатију. На стиховном
стихире гласа другог. Подобен „Доме Ефратов“.*

Ризницу божаствених добродетељи
у души својој, оче, стекао јеси
и ову богато раздао јеси
онима који са вером прилазе к теби.

Стих „Уста ће моја изрећи“

Дом духовним даровима украшен
и вечним богатством испуњен,
својим живљењем, оче, стекао јеси.

Стих „Уста праведнога“

Тројице пребожаствене храм, оче, био јеси
и њен истинит проповедник јавио се јеси,
њој и три цркве подигао јеси.

„Слава“, глас први

Међу летњим празницима
засија нам спомен
мудрог светитеља Никодима,
што весели душе и помисли
нас који спомињемо
по вери подвиге и врлине његове,
прослављамо у Тројици једнога Бога,
који таквим дарима овог обогати,
и њега што се моли за душе наше.

„И сада“, празнику. Тропар „Правило вере“ и празнику.

*На великој вечерњи, стихологија „Блажен муж“, први
антифон. На „Господи вазвах“ поставићемо стихова 8
и појати стихире гласа петог. Подобен „Радуј се,
посника“.*

Преподобни оче, свештени Никодиме,
трско испуњена дихањем Утепитеља
и језиче најчистији,
зрако благочашћа,
проповедниче истине,
источниче учења премудрог,
дубино поука неизмерна,
цевнице боговесна појањем богописаним
што вернима наслабује мисли;
Христа моли,
Христу помоли се, преосвештени,
да ниспошље васељени једномислије,
цркви мир и велику милост.

Преподобни оче, свечасни Никодиме,
секиро што сече јеретичка устремљења,
обострано оштри маче Утешитеља,
ножу што сечеш прељубно семе,
огњу што трњак јереси спаљујеш
и лопато ваистину земљоделца
што тешко и лако учење њоме
са лакоћом разабиреш
и правилом чврстим сваког упућујеш
стазом спасења;
Христа помоли,
Христу моли се свагда
да дарује цркви једномислије,
мир и велику милост.

Преподобни, свеблажени
светитељу Никодиме,
уста што истачу блажене гласе,
неоскудним и спасним напајана
и божаственим источником,
речи молитве свима казујеш,
правило што упућујеш на добродетељ,
виђењима божаственим просветљен,
зраком сијаш Тројице несаздане
чији и поборник непобедив постаде;
Христу помоли се,
Христа моли свагда
да обнови свет
и спасе душе наше.

Преподобни оче, свештени Никодиме,
веома подвизавши се у временом животу
у песмама и постима и бдењима
и у неизрецивим и многим
расточењима богатства потребницима,
његову си душегубну стрелу одбио,
вишње богатство желећи да добијеш,
па стога узор, светитељу,
својему стаду постаде,
те сада ликујеш са бестелеснима,
Христа непрестано славословећи;
њега моли, светитељу,

да дарује цркви једномислије
и мир и велику милост.

„Слава“, глас шести

На висоту устрча добродетељи
за небеским жудећи
и овим учећи све који долазе к теби
и о небеском да мудрују
и земаљских мисли да се уклањају
и од нечистота телесних да се удаљавају
те зато као финикс процвета
у дому Господњем засађен,
и молиш се непрестано
да се спасу душе наше.

„И сада“, празнику. На литији, стихире глас први

Српске цркве првосветитеља
и целом свету светилника и чудотворца,
православни сабори с љубављуштујмо,
Никодима, пастирима пастира
и јереси прогонитеља
и своје стаду топла молитвеника
и милостиње наставника и делатеља,
који се Христу моли за душе наше.

глас други

Изабравши боље, тела свог знојем
рајско наслађење купио јеси
и у светлост светих
богато уселио се јеси,
и отуда као миром чудотворним
благоухањем из гробнице твоје
цркву и стадо своје
духовном благодаћу обогаћујеш;
пред Христом стојећи,
преосвештени Никодиме,
моли да се спасу душе наше!

глас трећи

Светковина светла свештена
обиталиште славе Божије,
сва прикупља чеда црквена
на похвалу светитеља,
радосно Христа славећи
прославитеља светога му спомена.

„Слава“, глас четврти

Премудрости реч своју
украсив добродетељи непорочном,
преукрашен у обојем био си, Никодиме,
боговесним ти гласом украшаваш васељену,
разумно шириш, премудри, Тројице једнобожије,
па стога и препрослављеним учењем
иноплемене јереси од цркве
и од својега стада одгурнуо јеси;
пред Христом стојећи
с невештаственим служителјима,
и душама нашим измоли велику милост!

*„И сада“, празнику. На стиховном стихире светоме,
гласа првог. Подобен „Прехвални“*

Оче Никодиме,
твоја уста реке духовне точкају
што исушена срца вером напајају
и заблуделе — учењем божаственим враћају
и тамне — светлошћу божаствене жудње
просветљавају;

и сада моли се Христу
да дарује душама нашим мир
и велику милост.

Стих „Уста ће моја рећи“

Оче Никодиме,
сна ниси дао својим очима

ни обрвама својим дремања,
а тиме и душу своју
од страсти ослободио јеси,
сузама непрестаним чистећи;
и сада молећи се Христу
да дарује душама нашим мир
и велику милост.

Стих „Уста праведнога“

Оче Никодиме,
поглавар светитеља удостоји се законито
и постаде архијереј безлобан и беспрекоран
и више од тога — слободан од грехова;
сам себе непорочну жртву принесе Христу,
којега моли да дарује душама нашим
велику милост.

„Слава“, глас шести

Засија свесветли данас светитеља спомен
што верне просветљава
и потоке благоухања неоскудно точи,
ради којега сабравши се
цветовима добропесменим главе своје овенчавши
просвештена Никодима хвалама штујмо
и освештеној му глави радосно узгласимо:
Радуј се, божаствена ластавице
што свима оглашаваш пут покајања;
радуј се, јер благоухање гробнице твоје
јавља живљење твоје;
радуј се, надо свију хвалитеља твојих!

„И сада“, празнику.

*(На јутрењи), после прве стихологије седилна гласа
првог. Подобен „Гроб“*

Добродетељима живљење своје
украсио јеси, преподобни,
у пустињи постивши као анђео

бестрашћем просија као без тела,
 светитељ од Бога дарова се стаду својему
 и зато као икона правило
 и светитеља славу
 поштујући тебе блажимо.

(двапут)

Богородичан

Изведи нас на пут покајања
 који смо скренули на беспуће зла
 и преблагот прогневили Господа,
 чедна и благословена Маријо,
 прибежиште очајним људима,
 ти што си Божје станиште!

После друге стихологије седилна гласа трећег.
 (Подобан) „Вере Божије“

Цркви утврђење
 и православљу водитеља
 дарова тебе Христос
 својему стаду, оче Никодиме,
 које богодолично водио јеси,
 пастира глава и учитељ несебичан.

(двапут)

„Слава, и сада“, богородичан

Недостижнога и неописивога,
 једносушнога невидљивом Оцу
 у утроби својој тајанствено
 местила јеси, Богородице;
 једно једино и несливено
 божество Тројице познасмо,
 Пород твој у свету славећи;
 зато благодарно и певамо теби:
 Радуј се, Обрадована!

После полијелеја, седилна гласа осмог. Подобан
 „Премудрости“

За премудрошћу истинском, оче, жудео јеси,
 а маловремену и земну пренебрегнуо јеси,
 крст Господа својега узевши
 усрдно њега заискао јеси;
 и зато инока сажитељ био јеси
 и архијереја украшење,
 са којима моли се Христу Богу
 грехова проштење да пода
 штоватељима с љубављу спомена твога.

Богородичан

У напасти многоплетене паднувши
 врагова невидљивих и видљивих,
 буром обузет јесам безмерних сагрешења мојих
 и као топлом заступљењу и покрову моме,
 Пречиста,

пристаништу притичем твоје благости;
 зато, Пречиста, из тебе без семена оваплоћеном
 моли се за све рабе своје,
 који те непрестано поју, Богородице пречиста,
 молећи га приљезно
 да сагрешења проштење дарује
 онима који се с вером клањају Породу твојој.

Тада, (степен) „Од младости моје“. (Прокимен)
 „Уста ће моја изрећи“. Стих „Почујте ово“. Јеванђеље
 од Луке: „Стаде Исус на месту“. После 50. псалма
 стихира гласа петог

Преподобни оче,
 глас јеванђеља Владике чувши
 и његове заповести сачувао јеси,
 уселио се јеси где је глас оних који празнују;
 моли се за нас, пастиру најсвештенији!

Канон празнику на 6, и светоме на 8, твореније Марка епископа, коме је крајестих овај: Са слободом појем великог светитеља Никодима, глас први

Песма прва

Ирмос „Твоја победитељна“

Слово са Оцем беспочетно,
Духа твог пламеном загреј срце моје,
да ми да росу благодати твоје,
да певам твога светитеља
што га благодаћу и чудесима
прославио јеси.

Свевидеће око Божије
твоје душе, оче, видећ
благородство и чистоту,
од светске смутње изводи те
и у Свету Атонску Гору
да странствујеш упућује
и одатле своје стаду
пастира шаље.

Бог који својим предзнањем
дивнога Павла на проповед избра,
тебе, оче, бира у свештенство своје цркве
и ову најслабим словесним речима
просветлио јеси, светитељу богомудри.
Сијање неприступно
свештену ти душу обрете
очишћену од муља страсти,
и зато уселив се у тебе, оче,
светлост те показа
што учи до краја земље.

Богородичан

На Синају купина боговицу Мојсеју
била је праслика твојег Порода, Владичице,

којим се страсти људима и служење идолима
очисти,
па твојег Сина православно певамо.

Катавасија празника.

Песма трећа

Ирмос „Једини који знаш“

Целомудријем и правдом
и мужаством духовним себе наоружав,
као на колесници ношен
у небеска насеља прешао јеси, Никодиме!

Очистив своје око мислено
и угледав тајанства духовна као достижна,
и твари Божије, светитељу,
као проповедник прекрасан
и свештенства правило, оче!

У сумрак богословља ушав,
својим учењем стадо своје просветлио јеси,
знању божаственом учећи, преблажени,
љубави божаственој ове узводећи.

Делању виђење, оче, приложио јеси
и зато власт цркве теби приносећи
предаје ти Христос,
и њоме паметно
као тајник небески крманио јеси,
врсни свеблажени Никодиме!

Богородичан

Твом лицу, Богомати Владичице, ваистину
моле се богаташи народа,
цареви багреницом одевени
и венце носећи са народом
твом Сину и Богу посредницу
милостиву тебе предлажу.

*Кондак празнику**Седилна гласа осмог**Подобан „Премудрост“*

Као река премудрости твоја уста, блажени,
 истачу нам потоке богословља,
 и мрак несазнања одгониш
 и просветљаваш душе,
 греха прилом омрачене,
 из дубине очајања изводећи, светитељу,
 и зато твој спомен усрдно блажимо
 Христу са тобом молећи се
 грехова проштење да пода
 штоватељима с љубављу
 свештенога твога спомена.

*(двапут)**„Слава, и сада“, празнику**Песма четврта**Ирмос „Гору те благодати“*

Павлово божаствено учење
 на делу испунио јеси,
 светитељу најсвештенији,
 стекав у себи плодове духовне:
 љубав и радост,
 мир и трпљење,
 доброту, веру и кротост,
 уздржање са смирењем,
 и овим бесова надменост
 низложио јеси.

Из мора страсти душе људске
 што љуто падоше извлачећи,
 у пристаниште спасења их водиш
 као пастир истинит
 и светитељ богоносан.

Милошћу подобећи се своме Владики Христу,
 ништима своје милосрђе пружио јеси,
 угњетаваних заступник,
 палих подизање, и свима, оче,
 спасоносно пристаниште био јеси.

Живљење твоје лепотом
 божаствених добродетељи украшено,
 осветљава вернике,
 а моштију твојих гробница
 облистава лучама чудеса
 оне који са вером приступају, оче,
 и верно тебе хвале.

Богородичан

Тебе, лепоту Јаковљеву
 и светитеља славу и похвалу,
 Син твој и Бог наш људима својим
 заступницу у искушењима
 даровао је нама.

*Песма пета**Ирмос „Просвеште (..)“*

Као Мојсије велики
 пределио јеси море страсти,
 палицом вере подупирући се,
 и као Илија на добродетељи
 четворопрежну сео си колесницу,
 Никодиме преблажени!

Петрову ревност
 и слободу стекавши, светитељу,
 оставио си светске смутње
 као брзопролазне,
 и зато заједнички Владика свих људи
 највиши престо своје цркве
 теби даровао јесте.

Ревност божаствену имајући
као Илија велики,
јаросно гледаш непријатеље крста Христова
и ове прогањаш као вукове љуте
од својега стада, пастиру блажени!

Разобличи, свеврли,
безбожно јеретика хуљење,
своје стадо учиш
Тројицу да славослови у Јединици
и Јединицу у Тројици,
у једном божаству.

Богородичан

Жеравица што виде је Исаија
из твога крила производи,
грехове свету узимајући,
којега моли, Владичице,
да очисти наша прегрешења.

Песма шеста

Ирмос „Обузе нас бездан последњи“

Нахранио си душе гладне сазнања Бога,
хлеб небески овима нудећи — Слово Божије,
а уједно и видљиви, блажени,
јер као отац милостив и заједнички
ништима и богатима био јеси.

Као другог те знамо Јосифа
не у Египту житоделитеља,
већ своме од Бога преданом ти стаду
јагње Божије за свет заклано ломиш
и њиме хранећи се
синови Божји по причешћу постајемо.

Благочашћем више но млекоом отхрањен,
добродетељима и милостињама
светлије од багренице одевен,
царства српскога венцем украшен,

тебе, оче, наставника
и оца духовног примио јесте,
којега у вишње царство
венценосца, светитељу, послао јеси.

Смирену мудрост стекавши,
и свима крепак борац показа се, Никодиме,
противу оних који хитају
да умање славу Христову.

Богородичан

Руно, Геден што га виде,
испуњавајући росом благодати сву земљу
твоја утроба јави се, пречиста Владичице;
да росом благодети Сина твојега
ороси жегу страсти
у душама нашим, Богородице!

*Кондак гласа четвртог
(Подобан) „Ти који си се узнео“*

Узишав на висину добродетељи
и преко њих Богу приближив се,
за нас моли, преосвештени,
што с љубављу те славимо
као пастира и учитеља благодати.

Икос

Велике у добродетељи врлине
показао јеси, светитељу,
но нама милостив буди,
нама што од усрба
мало ти благодарене приносимо,
и као чедољубиви отац
нашу немоћ прштења учини достојном,
јер имаш слободу велику у Бога
да разрешујеш сагрешења
као архијереја поглавар
и учитељ благодати.

*Песма седма**Ирмос „Тебе мислени“*

Твоје усрђе к Богу и топлоту вере
ваистину казује часни храм
што у част живоначелне Тројице саздао јеси
и у част њеног угодника
добропобедног мученика Димитрија,
са којим и славе наследник
Христу се јавио јеси.

Пастирским жазлом, светитељу,
напасао си од Бога предано ти стадо,
преводећи га на пашу живоносну
и од вукова духовних га чувајући.

Сву своју жудњу
божаственој вољи посветио јеси
и свима све био јеси
да Христу цркву сачуваш,
сам себе, оче, узор им дајући.

Духоподвижним и богонадахнутим
језиком твојим,
саборну и велику цркву
и стадо своје просветли
Христовим божаственим учењем,
коме сви појемо:
Боже, благословен јеси!

Богородичан

Девственим телом три младића,
Дево пречиста,
пробоше пламен седмоструки
као праслика твојег Порода;
зато се молимо, Владичице,
да угаси пламен страсти у срцима нашим!

*Песма осма**Ирмос „У пећи деца Израилева“*

Као финик лепорасли процветао јеси,
као крин благовони облагоухаваш наша лица, оче,
своје добродетељи пружајући,
и њима наслађујући душу просветљавамо се.

Ка Богу твојега одласка
спомен творимо чеда твоја,
Богу те молитвеника пружамо, оче,
јер чисто гледаш Свету Тројицу,
за нас молећи непосредно.

Као достојан светитељ,
архијереја поглавар и украшење,
преходиш у вишња насеља,
благослов и мир свом стаду дајући.

Светлост се духовна у тебе усели, оче,
свећу те неугасиву твојом стаду
и свему свету постави,
што једину светлост поје
тросунчану и божаствену,
коју преуносимо на веки!

Богородичан

Данило те виде гору велику
од које се, без руке, отрже Камен, Пречиста,
Слово Божије, које је разбило све кумире;
зато те молимо, раби твоји,
све страсне идоле ума нашег да истребиш!

*Песма девета**Ирмос „Слика чистога Рођења“*

С весељем анђелски чиновни
твоју душу преносе
у област живих

и у кротких земљу,
а твоје тело свеосвештено
Господ над свима
благоухањем обогатио јесте.

Гробницу моштију твојих, преблажени,
сабор верника окружује,
и гледајући дану ти од Бога благодат
Тројицу Свету прослављамо,
од страсти исцељења примајући.

На земљи доброг подвижника
и од Бога венчаног
молитвеника те к њему пружамо,
имајући слободу моли се за нас
који с вером и љубављу штујемо
и певамо свету ти успомену,
да се од напасти и осуђења избавимо.

Тајниче небески врсни,
Тројици сада предстојећи са збором апостола,
мученика, праведника и патријарха,
помени нас појце твога спомена, Никодиме!

Богородичан

По твојим речима, Богородице,
Син твој и Бог наш
учини с тобом величине, Силни:
Девом те после свог рођења јави
и нама заступницу показа;
зато те сви родови величамо!

Светилна

Светлоносно као јутро
засија нам мудрог светитеља спомен,
душе благочастивих веселећи;
успојмо изводитеља светлости из таме,
Христа Бога нашег,
коме се клањамо са Оцем и Духом.

И празнику

*На „Хвалите“, „Све што дише“, стиха 4. Стихире гласа
првог. Подобен „Небеским чиновима“*

Бестелесних живљењу подобећи се, оче,
и рајске божаствене красоте посматрајући умом,
што надоле вуче пренебрегао јеси,
с Богом у љубави сједињен, блажени!

Крст Господа свога на раме узевши,
анђелско живљење заволео јеси,
свом Владики странством подобећи се
његових заповести чувар истински
био си, свештени!

Добите, богољубитељи сви,
у православље одевени,
чиста срца и светле душе
спомен да штујемо премудрог светитеља,
Никодима блаженог!

„Слава“, глас шести

Данас нам засја летњи спомен
архијерејског поглавара,
што као цветовима добропобедним
лица облагоухава благочастивих,
који поју у Тројици једнога Бога,
молећи се да дарује душама нашим
велику мудрост!

*„И сада“, празнику. Славословље велико, и отпуст.
На литургији из канона, песма 3. и 6. Прокимен.
Апостол и Јеванђеље светитељима заједничко. Причасно
„На спомен вечни“. И даје се уље братији од кандила
светога, а за то време поју стихире ове, гласа петог,
самогласно:*

Приђите, верни језици,
служитељи трисоставног божаства,
песмом како приличи
похвалимо дивног светитеља

што као сунце од истока
из недра земљина засја,
и благоухањем и чудесима
цркву и стадо своје весели,
и јеванђелским и апостолским учењем испуњава,
и јеретицима уста заграђује
и Тројицу у Јединству
славословити сваког учи,
којој се и моли, светитељу Никодиме,
цркву и стадо твоје у миру да сачува
и спасе душе наше!

Стих „Часна је пред Господом смрт“

Приђите, верни, усрдно успојмо
доброгласну трубу истине,
што посред цркве нам загрме пут покајања
јављањем часне му гробнице благоухања,
који стоји пред престолом свих Творца и Владике
и са слободом моли се за душе наше.

„Слава“, глас осми

Истинског ученика благодати
и Слова Божија оваплоћеног,
апостолима равна проповедника српског,
архијерејског поглавара, верници, усхвалимо,
Никодима свештеног,
и к њему завапимо:
О, божаствена и свештена главо,
пред Светом Тројицом непосредно стојећи
са слободом моли се
за оне који с вером и љубављу
прослављају успомену твоју.

„И сада“, богородичан

Ја, Дево света Богородице,
под кров твој хитам,
знам да ћу с тобом наћи спасење,
јер можеш, Чиста, да ми помогнеш!

У исти дан (30. августа) преподобни Герасим у миру сконча.

Стих: Живота овог (...)

Тако и овај преподобни отац наш Герасим, од млада узраста послужи великом и преподобном старцу Аврааму, који је заблистао у испосничком подвигу и пустињачком борењу, те се страху Божјем и чистоти од њега научио. Али у подобно време по закону и благослову ожени га (Авраам) часном и чистом девицом, и за свештеника га поставља; петорице синова постаде отац, своје их богољубноме живљењу упути и Светом писму научи и све их благочашћем васпита, свакога у подобно време почасту рукоположењем од надлежног архијереја свете Божије цркве. Својим пак трудољубним стицањем, не од грабежи и неправде, убогима даваше, сирочад и удовице миловаше, са сваком тихошћу — по апостолу¹, странце примаше, прокажене храњаше код своје цркве, коју из темеља сам подиже у име светога и преславног и добропобедног мученика Георгија, и у пустињи живућим оцима обилно руку пружаше и посетиоце угошћаваше уз помоћ благословене супружнице своје. И опет, пошто су заједно одлучили, обоје монашки лик на себе примише. Јеромонах Герасим пустињачко тиховање с љубављу постиже са једним, најмлађим својим сином, Марком монахом, који и сам прими на себе монашки и анђелски лик руком великога старца, свеосвештеног Јефрема патријарха, будући од 17 година узрастом, којег после за свештеника и епископа хиротонисаше у светој саборној и великој цркви српској у Пећи.

Блажена пак Јефимија монахиња крај своје горепоменуће цркве живљаше, к посним подвизима приањајући и уобичајеној милостињи додајући и своја чеда страху Божијем поучавајући. Тамо и душу своју у руке Божје предаде, мучења венцем украсивши своју преподобну главу (месеца јула 8), док су свештени

Герасим и освештени син његов Марко пребивали у послушању великога оног светилника.

Ко ће да искаже у дубокој старости његовој свештене му подвиге и зној и пошћења! И тако у свештеним подвизима и молитвама душу своју у руке Богу предаде, коначну реч изговоривши: „Ти, Господе, на уздање моје уселио ме јеси“.² Што год је доликовало спровода и појања надгробних одслужише се у Великој цркви од стране свеосвештеног епископа Марка и целога клира Велике цркве, а часно тело његово положено би на Тавору, у цркви светог Николе, поред олтара, месеца августа у 30. дан, године 6900 (1392), сунцу круг 11, луни — 2.

У славу Христа Бога нашега са Оцем и Светим Духом ва веки, амин!

Несаздана, нераздељива, једносусна и животворна Света Тројице, Оче и Сине и Душе Свети, теби приклањам колена моја и очи телесне и умне подижем: испуни ми жељу да будем следбеник твојега учења! Јер, ти си рекао у светоме твом јеванђељу: „Нека заблиста светлост ваша пред људима, и да виде добра ваша дела и прославе Оца нашега који је на небесима“¹; и опет: „Који љуби мене, љубиће њега Отац мој, и к њему ћемо доћи и обитељ ћемо у њему састворити“.² Ова велика обећања речена бише онима који те љубе.

Богоносни и преблажени и преподобни оци наши, целоме свету светила, земаљски анђели и небески људи, испрва од Светога Духа предање примивши и научивши нас да живимо као монаси и благодаћу Божјом просветливши се и Христа уселивши у прекрасне своје душе, због чистог живота њихова, над ђаволом победу и одолевање показавши, душе своје просветлише.

И пошто се тога ради посаветовасмо са тадашњим благочастивим владарем и са сабором свете и велике цркве Патријаршије, калуђерима и властелом и осталима, са свим сабором Дома Спасова, поставих жртвеник Христу Богу мојему и у славу и почаст великомученику Георгију, на месту које се зове Ждрелник, где беше од много година запустели виноград црквени, да се повинује Великој цркви и за спомен архијереју који буде управљао, и за спомен и молбу онима који благочастиво буду владали и нашој смерности на вечни помен, и за упокојење духовно и братији што је са мном и сродницима који се потрудише око места тога: попа Дионисија, а по телу и духу брата ми попа Теоктиста и сина његова Богдана, дијака и клирика Велике цркве и анагноста по постављењу; а после моје смрти и моје братије — онога којег са сабором изабравши постави надлежни архијереј Велике цркве. И да не буде оно место и црква ни по којему пристрашћу дато да буде некакво световно стани-

ште, било властеоско или женско пребивалиште, нити, уосталом, да владари ни архијереји не даду никоме од оних који благочастиво и богобојажљиво владају, само онај кога изабере архијереј са целим сабором, тај нека влада и држи у страху Божјем, и да обнавља, а не да кварит! Ако ли ко небригом поквари, таквога нека поквари Господ Бог, и да га Црква велика са срамотом изагна, и пред Богом са мношвом да се суди!

И да има та црква светог Георгија на службу куда држи међа виноградишта ждрелничког до Сечене стене, и по оној страни уз поток Јоакимови лази, и пештеру код Кузмића пештере, коју куписмо у попа Драгана и од Бурба Мирадовића за готове динаре. И лозу коју куписмо у Радослава Барановића и у Ратка за шест литри сребра готова, које ми допусти господин деспот и госпођа Мара.

Зато ја, смерни епископ Марко, молим скрушено за овај наш труд и Господом Богом Сведржитељем заклињем и светим ктиторима и свима који су Богу угодили, да оно што смо својим трудом створили или што су владајући приложили или ко било од христуљубивих, ништа не буде оштећено или одузето од цркве светог Георгија: село или виноград или воденица или крокарје (?) или воће, нити од онога што је у цркви положено Богу и светоме — од књига или риза или икона или завеса или свећњака или било шта од свештених сасуда. Ако ли се ко дрзне да оштети или одузме својевољношћу или лакомством од овога што је горе описано или да оштети кога од моје братије и од сродника који су се потрудили са мношвом од самог оснивања места, од таквога да одузме своју благодат и милост Господ Бог Сведржитељ и пречиста његова Богомати, и да прими гнев и проклетство од свих святих ктитора и свих светих који су Богу угодили, и од мене грешнога и најмањег међу архијерејима Марка, и свети великомученик да му буде уместо помоћи супарник и осветник, овде и на страшном суду Христовом, амин!

Ово писано би године 6919 (1411), месеца јула 19. дан, круг сунцу 3, и луни — 3.

Белешка о овом издању

У овој књизи налазе се обједињени текстови неколицине мање познатих српских књижевника XIV века. То су Григорије Рашки и Јаков Серски, Силуан, непознати писац Житија старца Исаије, монах Јефрем и Марко Пећки. Прва су двојица заступљена само својим кратким књижевним саставима, не без вредности, али се ништа друго из њихова пера није ни сачувало. Григорије Рашки обележава прве године, а Јаков Серски средину XIV века. Остали припадају другој половини XIV века све до самог преласка у XV век. Могло се десити да и Силуан буде заступљен само неколиким синаксарским стиховима да није пронађена збирка писама („Епистолије кир-Силуанове“), за коју се основано може веровати да је из његова књижевног дела. Тако се овај даровити песник открива и као мисаон и рафиниран писац у жанру за који се сматрало да је у старој српској књижевности некако запостављен. Уз то се Силуановим епистоларним стварањем отвара и један круг тесно повезаних људи од пера, коме припадају, можда и непосредно, преостали аутори у овој књизи: непознати писац Житија старца Исаије, монах Јефрем и Марко Пећки. Сва тројица су у биографско-историјској вези, учесници важних збивања у политици и култури Србије око маричке и косовске битке. Старац Исаија је светогорски духовник који је један од иницијатора и посредника у измирењу српске и цариградске патријаршије (1375), а можда и више од тога — предводник новог таласа светогорске исихастичке духовности у српским земљама. Монах Јефрем, за којег претпостављамо да је иста личност са патријархом српским Јефремом (умро 1400), одиграо је важну улогу у ширењу византијског исихазма међу Србима. Његови су књижевни састави — све песничка дела, канони и стихире — изузев једнога, до скоро били потпуно непознати. Марко Пећки је, најзад, Јефремов ученик: песник великих идеја и полетног, мисаоног стила.

У делу ових аутора, као што се лако може видети, преовлађују песнички жанрови, химнографија. Углавном нису били превођени на савремени српски језик (делимично службе Марка Пећког и само један канон монаха Јефрема, а тек недавно и Епистолије кир-Силуанове). Представљам их зато све у своме српском преводу: Епистолије у оном виду како

сам их објавио 1979, службе Марка Пећког у ревидираној и употпуњеној верзији свог превода из 1970, а све остале текстове први пут. При томе сам се руководио начелом представљања интегралних текстова у сложеним химнографским жанровима какве су службе, одуставши од узалудне и неумесне тежње да разлучим „оригинално“ од „преузетог“.

Сви моји уводни текстови су написани или приређени за ову књигу, као што је то случај и са помоћним апаратом: подацима о рукописној традицији, библијским цитатима, коментарима, речником и регистром имена.

Димитрије Бојдановић

Григорије Рашки

1) Запис је сачуван само у аутографу Григорија Рашког, дакле у једном примерку. То је пергаментни рукопис Рашке крмчије из 1305, у оном делу који се чува у Москви, ГБЛ Унд. 25; запис је на л. 1 тога дела. Рашка крмчија је пергаментни кодекс који у целини има 425 листова, формата мањег фолија. Главни део кодекса је у ГИМ Воскр. 29 (398 листова), а мањи у ГБЛ Унд. 25 (27 листова). Све до 1655. кодекс се налазио у Хиландару; тада је поклоњен Арсенију Суханову заједно с другим књигама намењеним руској цркви ради ревизије црквених текстова. Патријарх Никон је књигу депоновао у Воскресенском (Новојерусалимском) манастиру. Одломак који се потом нашао у збирци Ундолског (1854) прошао је кроз руке руских старовераца; пошто је био откривен још 1827, морао је нестати из Воскресенског манастира пре те године, али после 1776, када је према једноме старом опису још био на своме месту. О томе Я. Н. Шапов, *Первонач. сосѣав* 141 и д.

2) Оригинални Милутинов крст са натписом и стиховима Григорија Рашког налази се у Доминиканском манастиру у Дубровнику.

Јаков Серски

Једини примерак записа са Јаковљевим стиховима часном крсту је Триод посни из 1359, данас у библиотеци Синајског манастира. То је рукопис на папиру, бугарске редакције, али је запис у српској редакцији.

Силуан

1) *Стихови синаксара свѣѣіоѣ Саве*. Преписи прошлог житија (синаксара) нису у довољној мери евидентирани, али о главнинама говори В. Ћоровић, *Пролошко жиѣије Св. Саве*, Свето-

савски зборник 2. Извори, СКА, Посебна издања 125, Београд 1938, 79—87, где су објављене две верзије синаксара без стихова. О стиховима и њиховом препису у наведеној расправи В. Ђоровића, *Силуан и Данило II*, Глас 136 (1929) 11—103. Главни је препис у Пљеваљском зборнику бр. 73 (Манастир Св. Тројица у Пљевљима), из последње четвртине XIV века.

2) *Стихови синаксара свейоја Симеона*. Преглед и опис извесног броја рукописа Д. Богдановић, *Прошлошко живљење свейоја Симеона*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор 42 (1976) 9—19; допуна: исти, *Још један прилози истраживању прошлошкој живљењу свейоја Симеона*, Зборник Матице српске за књижевност и језик 24/3 (1976) 391—393. Стихови се налазе у Минеју за фебруар с почетка XVI в. (САНУ 282), Србљаку из 1525 (НБС 18), Прологу стиховном из последње четвртине XVI в. (Пећ 30); старији одломак с краја XIV — почетка XV в. у београдском Музеју примењених уметности (бр. 610) има ове стихове, нажалост, у исквареном препису.

3) *Еписколије кир-Силуанове*. Сачуване су само у једном препису, рукописном Зборнику манастира Савине бр. 22. То је кодекс од 292 л. папира, мањег формата (210 × 130 мм); водени знак је идентичан варијанти из 1418. Томе одговарају и палеографске особине текста, па се Зборник може датирати годинама око 1418.

Непознати Светогорац

Само један познати препис, у Хиландару бр. 463. То је Зборник, који се састоји од 97 листова папира малог формата (200 × 145 мм), из више делова писаних у различито време током XV и XVI века. *Живљење синакса Исаије* је на крају, почевши од л. 90, и није довршено (крај је вероватно изгубљен). Водени знаци овог дела кодекса могу се датирати око 1434, одн. с варијантама између 1403. и 1435, па то упућује шире на прву половину XV века. Ово је, уједно, и најстарији део кодекса. Рукопис је у целини, очигледно, компилација XVI века. Кратак опис Д. Богдановић, *Каталоги ћирилских рукописа манастира Хиландара I*, Београд 1978, 177—178 (бр. 463).

Монах Јефрем

Осим *Канона за цара*, који је сачуван и у још једном, нешто познијем препису, сви песнички састави монаха Јефрема налазе се само у хиландарском Канонику бр. 342, који има укупно 175 листова папира мањег формата (208 × 125 мм), а датира се седмом или осмом деценијом XIV века. Водени знаци, наведени у нашем *Каталогу ћирилских рукописа манастира Хиландара*, одређују временски оквир настанка рукописа између 1364. и 1374. године. Са овим се слаже и један посредан податак: присуство Канона молебног против суше („бездаждија“), чији је аутор према наслову „кир Филотеј“, патријарх цариградски 1353—54. и 1364—76, умро 1379. Помен „кир Филотеја“ допушта могућност да је ова верзија словенског превода Канона настала још за патријархова живота, тј. пре 1379, па и раније — пре 1376, док је он с правом носио звање патријарха. Полууставно писмо и ортографија рукописа не противрече оваквом датирању Хил. 342. Предраг Матејић у својој књизи о Јефрему (вид. нап. 3) датира овај рукопис последњом деценијом одн. крајем XIV века, имајући у виду пре свега друкчије резултате своје филигранолошке анализе папира (стр. 14, 21—25). До једне нове и подробније експертизе водених знакова то питање свакако морамо сматрати отвореним. У рукопису иначе нема података о писару или месту постанка. Писан је јусовским правописом, који по нашем мишљењу има извесних одлика карактеристичних за охридску школу, мада Матејић категорички истиче трновски одн. јевтимијевски карактер правописа Хил. 342, у складу са ставовима новије бугарске филолошке школе. Садржај рукописа одређен је наменом: то је приручна молитвена књига за келиотску употребу, па су уз Јефремове каноне и стихире, многи други канони, акатисти и молитве.

Канон за цара, осим у Хил. 342, нашао се и у рукопису Музеја Српске православне цркве (Грујић 3—I—3), с почетка XV века; то је каснија, и уз то дефектна прерада („за деспота“).

Марко Пећки

1) *Живљење патријарха Јефрема*. Сачувано је у два рукописа. У Данилчевом празничном минеју за фебруар—август из 1380—90 (данас у Пећи 41) налази се додатак писан почетком XV

века са службом и житијем патријарха Јефрема; то је најстарији до сада познати препис ових састава, који је по времену настанка веома близак оригиналу: В. Мошин, *Рукојиси Пећке њајријаршије*, Старице Косова и Метохије 4—5 (1968—1971, обј. 1971) 69—70 (бр. 66); Л. Цернић, *О ајрибуцији средњовековних српских ћирилских рукојиса*, Текстологија средњовековних јужнословенских књижевности 14—16. новембра 1977, САНУ, Београд 1981, 354 (бр. 59). Други је препис знатно млађи: Србљак Народне библиотеке Србије Рс 18, писан 1525. У конволуту са Србљаком налази се празнични минеј из друге четвртине XV в. за фебруар—август, а у самом Србљаку, осим Службе Јефрему у којој је ово житије синаксар, налазе се и службе Сави, Симеону, Арсенију, Јевстатију и Никодиму, као и пролошка житија Арсенијево, Савино и Симеоново. То је рукопис о коме пише Д. Вуксан у Ловћенском одјеку 1925. Вуксан га је видео у „приватним рукама“. По овом препису је приређено издање Ђ. Трифуновића у Аналима 7 (1967) 67—74, а по томе издању и наш превод. Позни препис (прерада) коју користи Стојан Новаковић за своје издање 1884. није могао бити идентификован у рукописним збиркама.

2) *Служба њајријарху Јефрему*. Позната су три преписа: млађи, у рукопису НБС 18, где је и *Житије*, и два старија: САНУ 68 (Минеј празнични за фебруар—август из 1411—25) и Пећ 41 (Данилчев минеј, где је и *Житије*, у додатку с почетка XV в.). У рукопису Архива САНУ 68 су и Теодосијеве службе св. Симеону и св. Сави. О атрибуцији пећког рукописа: Л. Цернић, *О ајрибуцији* 356 (бр. 70).

3) *Служба архиејискоју Никодиму*. Старији препис, Србљак из последње четвртине XV в. (Пећ 78) није искоришћен ни у студији Ђ. Сп. Радојичића у Јужнословенском филологу 1949—50, нити у Србљаку 1970 СКЗ. О томе препису: В. Мошин, *Рукојиси Пећ. њајр.* (бр. 85). Млађи је препис, по коме је ова служба позната и у Србљаку СКЗ преведена, у поменутом, Србљаку НБС 18.

4) *Синаксар Герасима и Јефимије*. Налазио се у Минеју за мај јун, јул и август, писаном 1399, као додаток. Минеј се чувао у Пећкој патријаршији под бр. 50: Д. Вуксан, *Рукојиси манастира Пећке њајријаршије*, Зборник за историју Јужне Србије 1 (1936) 159—160 (бр. 50). Рукопис је био, како изгледа

према запису на крају, Марков аутограф: „Слава Богу о всем Марко смерени јепископ сије писа. Бог да га прости и вечна му памет. Ва лето 6907, слнцу круг 19, а луне 10“ (запис саопштавам у транскрипцији). Тај минеј се, према другом запису, налазио можда у XVII веку у Новој цркви св. Георгија (Марковој цркви), док је њен старешина био јеромонах старац Козма: Љ. Стојановић, *Сѡари српски зајиси и најјиси VI*, Београд 1926, 52, бр. 9696. Рукопис је изгубљен.

5) *Кѡиѡорски зајис о цркви св. Георгија*. Налазио се у истом, изгубљеном рукопису Пећке патријаршије бр. 50, где и *Синаксар Герасима и Јефимије*.

СИЛУАН

Епистолије кир-Силуанове

- 1 Лк. 15, 10.
- 2 Мт. 3, 12; Мк. 9, 43; Лк. 3, 17.
- 3 Пс. 49, 9 и д.
- 4 Мт. 3, 9.
- 5 Ис. 49, 15.
- 6 Мт. 6, 25. 32—33; Лк. 12, 22. 30—31.
- 7 Флп. 4, 5 (код Вука је то почетак шестог стиха!)
- 8 1 Кор. 10, 13.
- 9 Мт. 23, 3.
- 10 Јак. 4, 17.
- 11 Мк. 9, 23.
- 12 Јн. 14, 6.
- 13 Мт. 19, 19; Мк. 12, 31; Лк. 10, 27.

НЕПОЗНАТИ СВЕТОГОРАЦ

Житије старца Исаије

- 1 1 Кор. 2, 9.
- 2 Мт. 22, 37 („љуби Господа Бога својега свијем срцем својим, и свом душом својом, и свом мисли својом“); Мк. 12, 30; Лк. 10, 27.
- 3 Мт. 19, 29; упор. Мк. 10, 29—30; Лк. 18, 29—30.
- 4 Мт. 16, 24; Мк. 8, 34; Лк. 9, 23.
- 5 Еф. 4, 13.
- 6 1 Тим. 2, 4.
- 7 Упор. Лк. 6, 17.
- 8 Пс. 33, 20.

МАРКО ПЕЊКИ

Житије патријарха Јефрема

- 1 ДА 9, 15.
- 2 Вид.: Дан. гл. 3 и гл. 6.
- 3 Вид.: ДА 12, 1—11.
- 4 ДА 20, 28.
- 5 Јн. 10, 11.

Синаксар Герасима и Јефимије

- 1 Јак. 1, 27; 1 Сол. 4, 11.
- 2 Пс. 4, 8 („јер ти, Господе, сам дајеш ми те сам без страха“).

Ктиторски запис о цркви Светог Георгија

- 1 Мт. 5, 16.
- 2 Јн. 14, 23.

В. Милова, Училище „Св. Кирил и Методи“
Беласица

В. Милова, Училище „Св. Кирил и Методи“
Беласица. Училищна библиотека на
Училище „Св. Кирил и Методи“ Архив-
библиотека, Беласица. Училищна библиотека
1979, 125-167.

П. Пандева, Дебелци

П. Пандева, Дебелци. Училищна библиотека
„Св. Кирил и Методи“ Дебелци, Дебелци, Б.
1979, 111, 178.

П. Пандева, Кюстен

П. Пандева, Кюстен. Училищна библиотека
„Св. Кирил и Методи“ Кюстен, Кюстен,
1979.

М. Пандева, Санданско

М. Пандева, Санданско. Училищна библиотека
„Св. Кирил и Методи“ Санданско, Санданско,
1979.

Св. Тома Атанасов, Кюстен
Кюстен (св. Тома Атанасов)
Кюстен

Св. Тома Атанасов, Кюстен. Училищна библиотека
„Св. Кирил и Методи“ Кюстен, Кюстен,
1979, 121.

Училище „Св. Кирил и Методи“
1. 12. 12. 12.
2. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.
3. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.
4. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.
5. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.
6. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.
7. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.
8. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.
9. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.
10. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.
11. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.
12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.
13. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12. 12.

УЧИЛИЩНА БИБЛИОТЕКА

Училищна библиотека

1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
2. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
3. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
4. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
5. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
6. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
7. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
8. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.

УЧИЛИЩНА БИБЛИОТЕКА

Училищна библиотека

1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
2. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
3. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
4. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
5. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
6. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.

Училищна библиотека

1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
2. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.

Училищна библиотека

1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.
2. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.

- В. Мошин, *Жићие сїарца Исаи* В. Мошин, *Жићие сїарца Исаи, иїумена Русскоїо монасїѣря на Афоне*, Сборник Русского археологического общества в Королевстве Югославии 3 (Белград 1940) 125—167.
- Ј. Поповић, *Доїмайїка* Ј. Поповић, *Доїмайїка ираво-славне цркве I*, Београд 1932; II, 1935; III, 1978.
- Л. Павловић, *Кулїови* Л. Павловић, *Кулїови лица код Срба и Македонаца*, Смедерево 1965.
- М. Пурковић, *Срїски иайријарси* М. Пурковић, *Срїски иайријарси средњеїа века*, Диселдорф 1976.
- Св. Јован Лествичник, *Лесївица* (или само: *Лесївица*) Св. Јован Лествичник, *Лесївица*, изд. Св. арх. сабор СПЦ, Београд 1963.

стр. 63 **К њ и г е** — Множина за једину (књига); задржали смо множину да би се сачувала семантичка блискост првобитном значењу грч. библиа = књиге као мањи делови једне велике књижне целине, најпре за дела писана на папирусу, а потом и за књиге писане на пергаменту (кожи).

П ом р а ч е н е б е х у — Учени и развијени грчки језик на коме је Номоканон написан чинио је ову књигу неприступачном словенском читаоцу, као када облак заклони сунце. Превод, учињен „сада“, омогућио је да то благо постане Словенима приступачно. У даљем тексту је јасно исказана тврдња да иницијатива за овај превод припада Светом Сави Српском.

У ч и т е љ — У смислу црквеног „учитељства“ овде је то, пре свега, носилац јерархијског овлашћења — епископ или презвитер (свештеник), „или неко други који поседује учитељски чин“, а то је професионални магистер, дидаскалос одн. схоластикос, квалификован да аутентично тумачи номоканонски (црквеноправни) текст.

К р а љ е в с т в о о б н о в и и о с в е т и — Као и у Синаксару светог Саве, и овде се Сави приписује уздизање Србије на степен краљевства, наравно, у сакрализованом формули („освети“) што упућује на краљевско „венчање“ и миропомазање. Значајно је што Сава, по Григорију, краљевство у српској земљи „обнавља“, онако како Стефан Немања, по речима Хиландарске повеље 1198, „обнавља“ своју дедовину. Тиме је истакнут континуитет дукљанске краљевине као српске земље у Немањићкој држави.

К и р и ј а к — Игуман хиландарски с краја XIII века: В. Мошин — М. Пурковић, *Хиландарски игумани средњега века*, Скопље 1940, 14—16.

А р с е н и ј е — Игуман хиландарски 1336—45, умро 1348: В. Мошин — М. Пурковић, *Хил. игумани* 16—17.

стр. 64 **А р х и е п и с к о п с к е к њ и г е** — Примерак Номо-

канона Савине редакције, који је припадао Архиепископији (1305. године већ у Пећи!) и који је служио као аутентична матица за преписивање епархијских и других примерака. То је био вероватно сам оригинал Савиног Номоканона из 1220, или један од првих ауторизованих преписа. Проблем постојања таквог оригинала или матице у време када Григорије Рашки преписује свој кодекс, међутим, није тако једноставан а до данас ни решен у науци. Григорије, у сваком случају, инсистира на веродостојности свог преписа, који је више пута упоредио са „архиепископским“ изворником, реч по реч и ред по ред, те ништа није пропустио. Истраживања руског научника Ј. Н. Шапова показала су да је Григоријев рукопис најстарији сачувани потпуни препис Крмчије св. Саве, који, поред потпуности, одликује и висок ступањ тачности: Я. Н. Шапов, *Первоначальный состав Рашской кормчей книги* 1305 г., Записки Отдела рукописей ГБЛ 33 (1972) 140—147.

Краљ Урош — Свакако краљ Стефан Урош II Милутин (1282—1321).

Јевстатije Други — Архиепископ српски, столовао у Пећи (1292—1309). О њему: М. Пурковић, *Српски епископи и митрополији средњега века*, Хришћанско дело 3 (Скопље 1937) бр. 4—6.

стр. 65 **Стефан Урош** — Стефан Урош II Милутин (1282—1321), син краља Стефана Уроша I „Великог“ (1243—76).

Удовица — Реминисценција на јеванђелску причу о сиромашној удовици која је похваљена због прилога храму, малог у новчаном износу, али великог за њу, јер је то било „све што је имала“: Мт. 12, 41—44; Лк. 21, 1—4.

Часно дрво — Дрво одн. делић, частица часног крста, на коме је био разапет Исус Христос.

стр. 69 **С и н а ј** — Синај је у ствари манастир св. Катарине у подножју планине Синај, на истоименом полуострву. Основан је још у VI веку и постао велика лавра монаштва целог полуострва и једна од главних на Блиском Истоку и у православном свету уопште. Свој значај дугује пре свега особитој светости места: Синај је планина на којој је по библијском предању Мојсије примио Декалог (Десет заповести Божјих) одн. Закон, о чему се говори опширно у књизи Излазак. Но још пре тога, на Синају (Хориву) Мојсије као пастир види купину која чудесно гори и не сагорева (Изл. 2, 1—5 итд.). Према каснијем теолошком тумачењу црквених отаца, то је праслика Богородице као Вечне Девице (Приснодеве). На томе, како је у Библији речено, „светом месту“, развио се још у доба раног хришћанског монаштва култ („Света Купина“, „Дом пресвете Богородице“). Подигнуто је светилиште и велики манастир вероватно за време цара Јустинијана 557. године.

Т и ш т о у о г њ у н е о п а љ е н а с а ч у в а с е — Богородица: песник се обраћа Богородици, служећи се карактеристичном „синајском“ фигуром, фигуром „свете купине“.

Т р и п е с н а ц — Триод, овде у два дела, што значи у два кодекса: Триод посни (Триод у ужем смислу) и Триод цветни (Пентикостар).

С р б љ е и с њ и м а Г р к е — У основи православни арапски и грчки састав монашке обитељи Синајског манастира имао је и словенских монаха, посебно Срба међу њима. Још је Свети Сава посетио Синај, али је Срба и осталих Словена било у томе манастиру вероватно и раније. Стари словенски глагољски и ћирилски рукописи на Синају најбољи су доказ дубоке старине словенског монаштва у томе свеправославном центру, који у великој мери и на том плану претходи Светој Гори.

Ц а р С т е ф а н У р о ш — Син Стефана Душана, Урош „Нејаки“ (1355—71). Мајка његова је у време писања ових стихова већ монахиња Јелисавета, иначе царица Јелена, примила монаштво после смрти цара Душана (не зна се које године), потом и велику схиму (Јевгенија), а умрла после 1375 (7. или 11. новембра); сахрањена у манастиру Матејичу. Њена десна рука се сачувала као реликвија у манастиру Савини. О њеном култу: Л. Павловић, *Култови* 190.

стр. 73 Светитељима сапрестоног — Архијереја, епископа, онога који седи на престолу светитеља = архијереја. Тиме се указује на Савино архијерејство одн. архиепископство.

Родитељима својим показавши пут — Алузија на постриг (замонашење) Стефана Немање и Ане.

Хтеде да посети — То је први повратак Савин у Србију, око 1207. године, када он постаје не само архимандрит студенички него и стварни духовни предводник целе Србије.

стр. 74 Светитељско и краљевско освећење — Писац синаксара приписује Сави у заслугу оба велика постигнућа немањићке Србије: „светитељско освећење“ — посвећење за архиепископа и самосталност (аутокефалност) српске цркве (1219), и „краљевско освећење“ — крунисање великог жупана за краља све српске земље, одн. уздизање државноправног ранга Србије на краљевство (1217. одн. 1220).

Патријарх Мануил — Тачан податак синаксара: то је патријарх васељенски (цариградски) Манујло I Сарантин (1217—1222), који је у време Савине мисије 1219. столовао у Никеји (у Цариграду је тада Латинско царство!) и сагласио се да српска црква добије самосталност.

Епископе постави — Као што се зна из других извора, Сава је по повратку у Србију основао 8 нових епископија уз 3 старе, изузете из јурисдикције Охридске архиепископије. Најновији рад о томе: М. Јанковић, *Епископије и митрополије српске цркве у средњем веку*, Београд 1985, 17—33.

Архиепископију сазида — Мисли се на цркву манастира Жиче, Вазнесења Христова (Светог Спаса). Жичу је подигао Стефан Првовенчани још 1208, али је у томе учествовао и Сава као архимандрит студенички. Но живописана је и коначно „украшена“

жичка црква тек 1220, по повратку Савином из Никеје. „Архиепископијом“ се назива као седиште архиепископа аутокефалне српске цркве, све до пресељења црквеног седишта у Пећ, у другој половини XIII века.

И опет оставивши све — Синаксар не помиње прво, већ само друго Савино путовање у Свету земљу, тумачећи га као поновљено „напуштање свега“, као његову нову и коначну анахорезу. Казивање о томе, мада веома сведено, потпуно се слаже са опширним „хожденијем“ у Доментијана и Теодосија.

Много времена — Једино се по томе синаксар разликује од других извора, али је формула „много времена“ употребљена типично, ради истицања чудесног ефекта нетакнутости светих моштију. Занимљиво је да се у читавом синаксару, па ни овде, не помињу имена српских владара, сродника Савиних; ни родитеља, ни браће, ни синоваца. Не помиње се ни Милешева, мада је јасно да се на њу мисли, „где и до сада лежи“.

стр. 75 **Новог мироточца** — Мироточац је посебна категорија светих у православној цркви, која се одликује чудом истицања миомирисног уља („мира“) из светих моштију, тј. из тела, сачуваног у „нетакнутом“ стању после смрти. На пример, св. Димитрије Солунски је мироточиви. Симеон је „нови“ мироточац, јер је „нов“ у томе светом збору, у тој категорији: нова појава из времена установљавања култа (почетак XIII века). О култу моштију св. Симеона: Л. Павловић, *Култови* 42—51.

Студеница — Храм манастира Студенице, посвећен Богородици „Добротворки“ (Евергетиди), подигао је Стефан Немања око 1186. године. Најстарији сачувани слој живописа је из 1208, за Савине управе манастиром. Карактеристика је овог здања мермер, којим је грађена спољна страна зида главне цркве. Литература о Студеници:

Својом одлуком предаде — Абдикација Стефана Немање се датира 25. мартом 1196. године. Стефан који се овде помиње је Стефан Првовенчани, други син Немањин, али синаксар то не помиње. Формулом „рашке и приморске земље“ обухваћена је целина тадашњих српских земаља.

Хиландар — Манастир Ваведења пресвете Богородице или Богородице „Наставнице“ (Одигитрије), подигнут је 1198. године, са славом 21. новембра.

Старости дубокој — Немања је умро у 86. години живота. Вид. Савино *Житије свейої Симеона*, у књизи *Свейи Сава*.

Телесни разум — Разум одн. тачније — знање као обична људска способност и тековина, склона охолости, носи обележје „телесног“ у духу учења апостола Павла о „телесној мудрости“ (2 Кор. 1, 12; упор. Рм. 8, 5—7; Кол. 2, 18). Мудрост телесна је уопште синоним мудрости људске: Ј. Поповић, *Тумачење посланица Прве и Друге Коринћанима свейої*

ајосѿола Павла, Београд 1983, 269—270. „Смирити телесни разум“ значи схватити ограниченост и у крајњој линији безвредност људске памети и знања у односу на апсолутни Ум и свезнање Божије, а услед тога, доследно, препустити се руководству Духа — било посредно, преко духовног оца или предања цркве, било непосредно, силом или благодаћу Светог Духа.

После тога — Синаксар јасно одређује редослед: најпре манифестације чудотворства св. Симеона односно његове мироточивости па онда пренос у Србију. Тиме се отклањају недоумице и домишљања Д. Костића, *Учешиће св. Саве у канонизацији св. Симеона*, Светосавски зборник 1 (1936) 131—209, нарочито на стр. 167 и д.

стр. 76 **Миропомазањем** — Овде се не мисли на чин свете тајне миропомазања него на посебно помазивање чудотворним миром (уљем) из гробнице св. Симеона.

- стр. 78 **Змије** — Змија или аждаја (дракон) симбол је ђавола, сотоне, који обмањује сав свет: Откр. 12, 9; упор.: 1 Петр. 5, 8.
- стр. 79 **Казује одмах и због чега** — Видети Пс. 49, 16 и д.
Печат Духа — Према формули миропомазања („печат дара Духа Светога“), на основу 2. Кор. 1,22.
- стр. 80 **По лику своме** — 1 Мојс. 1, 26—27; 9, 6.
Тамо истину да чује — „Не можете служити Богу и мамону“: Мт. 6, 24; Лк. 16, 13; упор.: 1 Кор. 10, 21.
- стр. 81 **Безбрачност** — Речи овог јеванђелског савета види. у 1 Кор. 7, 1—7. 25—40; упор.: Мт. 19, 12.
Љубав прилежну — Вид.: 1 Петр. 4, 8; упор. Еф. 6, 1; Кол. 3, 20; 1 Тим. 5, 4.
- стр. 82 **Бог, истинита љубав** — О Богу као љубави вид. посебно: 1 Јн. 4, 8. 16.
Кожама првозданих људи — Вид.: 1 Мојс. 3, 12.
- стр. 83 **Живот вечни** — „И сваки који остави кући, или браћу, или сестре, или оца, или мајку, или жену, или децу, или њиве ради мога имена, примиће стоструко и наследиће живот вечни“ (Мт. 19, 29).
- стр. 84 **Награду ... на небесима** — „Блажени сте кад вас нагрде и успрогоне и набеде сваким злом лажући мене ради. Радујте се и веселите се, јер је награда ваша велика на небесима“ (Мт. 5, 11—12).
Који се за нас отима — Мисли се на Исуса Христа, који је, према доктрини Новог завета, као творац целога света, као Бог, примио смрт на крсту да васкрсне из мртвих и васкрсењем омогући својим следбеницима победу над ђаволом.

Да се застидимо... жена — Силуан алудира на жене, хришћанске мученице и преподобне монахиње-подвижнице, које су испољиле натприродну снагу у савлађивању своје људске и женске природе. Видети Паладија Еленопољског, *Лавсаик I*, Битољ 1933, 6—7 (прев. Јустин Поповић); Д. Богдановић, *Жене аскеиши у Лавсаику Паладија Еленойољској*, Православна мисао 8 (Београд 1965) 20—31.

стр. 85 **Због речи** — Вид.: Јн. 3, 20—21.

стр. 86 **Заједничко живљење** — Омиљена монашка асоцијација на Пс. 132, 1.

Матерњом вером у Бога — Без сумње, из житија светих. Нама, међутим, није познат тај случај. Само је преподобномученица Евдокија, из палестинско-сиријског Илиопоља (слави се 1. марта), као покајана блудница, васкрснула из мртвих Фирмину, жену незнабожачког капетана Диодора. Диодор је, пак, по наредби Евдокије, васкрснуо из мртвих дечака Зинона, јединца у мајке удовице, који је умро од уједа отровнице. О томе: Јустин Поповић, *Житија свейих за месец мариј*, Београд 1973, 28—29.

стр. 91 **Н о в у о б и т е љ** — Из самог текста житија може се закључити да је то обновљени Свети Пантелејмон у Светој Гори.

Л и м а н — Сигурно омашка уместо Липљан, позната и стара епископија на Косову. О липљанској епархији и нарочито о њеном властелинству вид. М. Јанковић, *Епископије и митрополије српске цркве у средњем веку*, Београд 1985, 112—119 (са 3 карте, на стр. 116, 117, 118). О идентификацији епархије „Лиман“: В. Мошин, *Житије старца Исаије* 127, 129; М. Пурковић, *Српски патријарси* 84. У српско порекло старца Исаије, према томе, не би се могло сумњати. Име мајке, Калина, грчко је име, али и у средњем веку код Срба није ретко. За родитеље Исаијине, иначе, каже се да су „благородни“, тј. племенитог, властеоског рода, што се може закључити и по њиховој намери да дечака даду у „двор царев“.

К р а љ а У р о ш а — То би требало да буде српски краљ Стефан Урош II Милутин (1282—1321), а време рођења Исаије при крају тог периода одн. после 1300.

стр. 92 **М а н а с т и р . . . Ј о а к и м а у С а р а н д а п о р у** — Манастир Јоакима Осоговског код Криве Паланке (данас СР Македонија), подигнут у част словенског, по неким изворима вероватно српског подвижника Јоакима (почетак XI века), на месту Сарандапор у Осоговским планинама. Његов је празник 16. августа (Ј. Поповић, *Житија свештих за месец август*, Београд 1976, 280—281). О манастиру вид. В. Марковић, *Православно монаштво и манастири у средњевијековној Србији*, Ср. Карловци 1920, 31, нап. 138 и др. Манастир је подигнут за време византијског цара Манојла I Комнина (1143—80). Обновљан више пута, постоји и данас.

С в о ј у о б и т е љ — Хиландар, српска лавра, први манастир Свете Горе у који Исаија долази.

стр. 93 **А р с е н и ј а** — Арсеније је познат као духовник и игуман манастира Хиландара. Хиландарским пиргом св. Василија на мору управљао је 1332—35, а после смрти чувеног игумана Гервасија 1336, био је игуман хиландарски 1336—45; пошто се повукао са игуманског положаја, остаје у манастиру као духовник и умро вероватно средином 1348. О њему: В. Мошин — М. Пурковић, *Хиландарски игумани средњега века*, Скопље 1940, 58—65.

Ц а р С т е ф а н — Српски цар Стефан Душан (краљ 1331—46, цар 1346—55). У Свету Гору је долазио са царицом Јеленом, 1348. године.

П у с т и њ а с в е т о г П а в л а — Испосничка ћелија у пределу манастира Свети Павле у Светој Гори, који ће бити основан нешто касније, шездесетих или седамдесетих година XIV века. О томе вид.: В. Мошин, *Житије старца Исаије* 142—143.

стр. 94 **О б и т е љ . . . П а н т е л е ј м о н а** — Руски манастир у Светој Гори (Русик, „Стари Русик“) посвећен је св. вмч. Пантелејмону, а основан још 1169. године трудом монаха првог руског манастира у Светој Гори, Ксилурга (Света Богородица) на развалинама некадашњег, старијег грчког манастира. Место старог Русика је у брдима око 2—3 км североисточно од данашњег Св. Пантелејмона, подигнутог на обали тек после 1765. О историји и нарочито обнови Св. Пантелејмона вид. В. Мошин, *Житије старца Исаије* 138—142.

А т а н а с и ј а А т о н с к о г — Свети Атанасије Атонски је основао Велику Лавру (963). Подизањем тог манастира, његовом обновом, утврђивањем, окупљањем братства и организацијом, св. Атанасије је постао узор и прототип свакога монашког ктиторства у Светој Гори. Вид.

Х р и с о в у љ и ц а р с к и — Светом Пантелејмону издаје цар Душан две хрисовуље: грчку, јануара 1348, и српску 12. јуна 1348 (Р. Грујић, *Руска власнелинства у Србији у XIV и XV веку*, Историски часопис 5 (1955) (53—77). У преради ове друге повеље, из 1371—74, говори се опширније о невољама и обнови Св. Пан-

телејмона, а посебно о Исаји, за којег цар пише: „И нађох часног међу иноцима, а мени много вољеног и верног монаха Исају, те овоме наложих свако старање и бригу о овој светој обитељи, иако то овај није хтео, са великом смерношћу и метанијем, заједно и са побожном и веома вољеном ми царицом августином кира Јеленом. А он, мољења нашег презрети не могавши, повину се и прими се“ (*Акџи из свејо-јорских архива*, изд. В. Мошин, Споменик СКА 91, 1939, превод из књиге Ђ. Трифуновића, *Писац и преводилац инок Исаја*, Крушевац 1980, 10).

М р з и т е љ д о б р а — Ђаво, сотона, према старој византијској метафоричној представи о злом духу („добромрзац“, грч. мисокалос).

стр. 95 Западна земља — То је српска земља, Србија, о којој се у средњовековној српској хагиографији говори као о „западној“ — у односу на византијски Исток.

Свој манастир — На овом месту то је већ Свети Пантелејмон.

Око светог Атона — Испоснице су и данас многобројне на падинама Атоса (Атона, 2033). Познате су нарочито веће „колоније“, где су ћелије на неки начин груписане па цело „насеље“ има посебно име: Каруља, Катунаки, Кавсокаливон итд.

стр. 96 Р а с к о л — О сукобу и измирењу српске и васељенске патријаршије новија литература: Д. Богдановић, *Измирење српске и византијске цркве*, О кнезу Лазару, Београд 1975, 81—91; Ф. Баришић, *О измирењу српске и византијске цркве 1375*, Зборник радова Византолошког института 21 (1982) 159—182. Упор. и казивање епископа Марка у *Жиџију њаџријарха Јефрема* у овој књизи.

О п ш т е њ е — Под овим непримањем подразумева се последица црквене казне екскомуникације или одлучења од заједнице, које се испољава на првом месту као немогућност причешћивања чланова осуђене, екскомунициране или „анатемисане“ цркве; санкција изопштења, са којом се прекидају сви канонски и

литургијски односи између црквених јерархија, тако да свештеници једне и друге цркве у расколу не могу служити заједно свету литургију.

Н и к о д и м а — О Никодиму Грку (Грчићу, Тисманском) има и других података, не само из овога светогорског периода, већ нарочито из времена његова живота и рада у Румунији. Родом из Македоније, грчко-словенског или влашког порекла (Костур одн. Прилеп или, по Ђ. Сп. Радојичићу, Прилепац код Новог Брда из којег је и кнез Лазар), он је, према житију 26. децембра, био најпре хиландарски монах у Светој Гори, потом у источној Србији за првих година владавине кнеза Лазара (од 1371), где је код Кладова подигао цркву Свете Тројице; одатле је прешао у Угровлашку земљу (Румунија, северински Банат) и ту основао два велика манастира, који и данас спадају у главне румунске манастире: Водицу (Св. Антонија, 1374) и Тисман (Пресв. Богородица, између 1377. и 1389), као и више мањих манастира и цркава. Умро је 1406. године у Тисману. Вид. Ј. Поповић, *Жиџија свејих за месец децембар*, Београд 1977, 758—761; Ђ. Сп. Радојичић, *Вайшкански рукопис њоџа Никодима*, Грађа Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе АП Војводина 3 (1959) 188—190 (= *Књижевна збивања и сиварања код Срба у средњем веку и у њурско доба*, Нови Сад 1967, 220—223).

стр. 97 Л а в р а — Манастир св. Атанасија Атонског, Велика Лавра, на крајњем југоистоку Светогорског полуострва; главни манастир Свете Горе још од оснивања, 963.

П р а в е д н о г Ј о в а — Старозаветна личност (вид. Књигу о Јову), симбол великих искушења и страдања.

Свети велики Сисоје — Чувени египатски пустињак (IV—V век), о којем се прве вести налазе у Скитском патерику. Ј. Поповић, *Жиџија свејих за месец јул*, Београд 1975, 109—113.

стр. 101 Ирмос „Наоружаног фараона“ — Ирмос прве песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, гласа осмог, у октоиху.

Без семена — Зачеће Христово било је „без мушкарца“, дакле без семена: Лк. 1, 31. 34. 35; Мт. 1, 20. 18. О томе Ј. Поповић, *Домаћинка* II 234—238.

Ирмос „Утврдителъ небеса“ — Ирмос треће песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, гласа осмог, у октоиху.

Као негда Петра — Честа реминисценција на чудесни јеванђелски догађај у Мт. 14, 25—32. То упућује и на још једно значење: те јеванђелске алегорије: страсти су „ветрови велики који узбуркавају море“.

стр. 102 Пресуда — Пре страшног, последњег суда, на коме пресуду изриче Бог; овде суд изричу самогеш грешнику његова дела.

Ирмос „Ти си ми, Христе“ — Ирмос четврте песме васкрсног канона на јутрењи у недељу, осмог гласа, са варијантом (требало је „Ти си ми сила, Господе“ итд.).

На камену вере — Развијено поређење са апостолом Петром, који је Камен (грч. Петрос, арамеј. Кефа), а то значи Стена, због вере у Исуса као Христа-Месију и Сина Божијег (Мт. 16, 18).

стр. 103 Ирмос „Зашто ме“ — Ирмос пете песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, осмог гласа, у октоиху.

Двери се већ затворише — Мотив јеванђелске приче о мудрим и лудим девојкама: Мт. 25, 1—13. Када се врата (двери) свадбене собе буду затворила, луде девојке, које су због своје лености закасниле, неће моћи да уђу. Девојке ће повикати: „Господару! господару! отвори нам. А он одговара-

јући рече им: заиста вам кажем: не познајем вас“.

Покајања двери ми отвори — Почетак јеванђелске стихире, гласа осмог, на јутрењи Недеље митара и фарисеја, у триоду:

Покајања отвори ми двери, Животодавче,
поранио је дух мој храму светоме твоме,
храм носећи тела сав оскврњен;
но као штедри очисти
добростивом твојом милошћу!

Ирмос „Очисти ме, Спасе“ — Ирмос шесте песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, осмог гласа, у октоиху.

Блудницу и блудника — Грешници који се овде помињу у реминисценцији јеванђеља имају парадигматски карактер: обједињује их покајање, којим је превазиђена дубина њиховог греха. Блудница је грешница која помазује миром (мирисавим уљем) и косом отире ноге Исусове (Лк. 7, 38—50), а можда и прељубница коју Исус спасава од каменовања (Јн. 8, 3—11); блудник је цариник — у очима фарисејевим (Лк. 18, 11): митар је цариник, свестан своје грешности и оправдан због величине својега смерноумља (Лк. 18, 10—14); разбојник — свакако један од разапетих са Христом, прототип свакога покајања (Лк. 23, 39—43; упор. Мт. 27, 38. 44; Мк. 15, 27—28. 32). Јефрем, међутим, доживљава себе као грешнијег од свију њих, али се у очајању због тога ипак обраћа Христу за милост, јер му је од њега једина могућна помоћ.

стр. 104 Ирмос „Из Јудеје младићи“ — Ирмос седме песме другог, крстоваскрсног канона у недељу на јутрењи, осмог гласа, у октоиху.

Ирмос „Седам пута“ — Ирмос осме песме, васкрсног канона у недељу на јутрењи, осмог гласа, у октоиху. Мотив осме библијске оде о избављењу тројице јеврејских младића у Вавилону (Седраха, Мисаха и Авденага), који у седмороструко потпаљеној пећи остају читави чудесном интервенцијом Божјом. О томе у девтероканонском додатку Књиге пророка

Данила (глава 3). Ватра је у пећи била угашена „ро-сом“, заправо кишом, што ју је Бог излио с неба. Овде је све пренето на морално-психолошки план: пећ је симбол страсти; ватра којом се она распаљује — зла дела, греси; седам пута — асоцира на седам духова зла (Мт. 12, 45; Лк. 11, 26) или седам демона истераних из грешне жене (Мк. 8, 2; 16, 9) — седам (или осам) демона главних страсти: стомакоугађање, блуд, среброљубље, туга, гнев, униније (чамотиња), сујета и гордост. О страстима В. Фрадински, *Св. Нил Синајски*, Београд 1938, 29—30; Д. Богдановић, *Јован Лесјевичник у византијској и синајској књижевности*, Београд 1968, 45—47. Киша је симбол суза, покајничког плача, којим се пламен страсти гаси.

стр. 105 **Петровим гласом** — Поновљени мотив Петровог искушења на мору: Мт. 14, 30.

Евино исправљење — Дева Богородица је „исправила“ оно што је Ева покварила и пореметила својим преступом у рају. На паралелизму Ева — Марија гради се основа за хришћанску сотериологију. Дева је и „палих дозвање“, у овом случају свих људи који су по наслеђу првородног (Евиног одн. Адамовог) греха „пали“ те из ада „дозивају“ помоћ. Помоћ им је пружена Богородицом, јер она рађа Спаситеља Христа.

Ирмос „Задиви се“ — Ирмос девете песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, осмог гласа, у октоиху.

Као митар — Јеванђелски цариник, који се молио: „Боже! милостив буди мени грешноме“ (Лк. 18, 13).

стр. 106 **Финесову ревност** — Вид. Књигу бројева 25, 7—11: Израиљац Финес (заправо Финеес, унук Мојсијевог брата првосвештеника Арона) убио је једнога свог сународника који је довео жену из мадијанског народа под чијим су утицајем Јевреји почели да служе другом богу, Велфегору. Због тога је престао покољ међу Јеврејима што га је Бог наредио Мојсију за казну и упозорење. „Тада рече Господ Мојсију говорећи:

Финес син Елеазара сина Арона свештеника одврати гњев мој од синова Израилевијех отворивши ревност за ме међу њима, да не бих истријебио синове Израилеве у ревности својој“ (ст. 10—11). Догађај се наводи и у Пс. 105, 24—31. У византијској химнографији, отуда, Финес је тип ревности. У овом тропару, „врагови“ чије главе песник хоће да посече су демони.

стр. 106 **Претеча** — Св. Јован Претеча, Крститељ, „највећи међу рођенима од жена“ (Мт. 11, 11), други је заштитник пред Богом одмах после Богородице.

стр. 107 Ирмос „Воду прошавши“ — Ирмос прве песме другог, крстоваскрсног канона у недељу на јутрењи, осмог гласа, у октоиху.

Ирмос „Небеског свода“ — Ирмос треће песме другог, крстоваскрсног канона у недељу на јутрењи, осмог гласа, у октоиху.

Блудника и митара — Вид. Лк. 18, 10—14.

стр. 108 Ирмос „Ти си ми, Христе“ — Ирмос четврте песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, осмог гласа, са варијантом.

Покров — Заштита; мотив покрова је, међутим, везан за култ настао према Житију Андреје Јуродивог у Русији у XII веку. О томе: Л. Мирковић, Хеортологија 57—60.

Ујаму зла — Не сасвим препознатљива алузија на јеванђелску причу о милосрдном Самарјанину: Лк. 10, 30—37.

стр. 109 Ирмос „Зашто ме одгурну“ — Ирмос пете песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, осмог гласа, у октоиху.

Упола сада мртав — Поново алузија на причу о милостивом Самарјанину, али у свим елементима препознатљива, укључујући и јереја и левита. Девица се стога овде налази у улози милостивог Самарјанина и правога ближњег. Вид.: Лк. 10, 30—37.

Величине — Чудесна и величанствена дела.

Ирмос „Молитву своју“ — Ирмос шесте песме другог, крстоваскрсног канона у недељу на јутрењи, гласа осмог.

Дом Давидов — По предању цркве, Марија је по оцу Јоакиму из рода израиљског цара Давида, а по мајци Ани из рода Аронова, мада су обе јеванђелске

генеалогije Исусове родословна стабла преко Јосифа „мужа Марије, која роди Исуса прозваног Христа“ (Мт. 1, 16) одн. Јосифа чији син Исус „бјеше, као што се мишљаше“ (Лк. 3, 23). Вид.: Ј. Поповић, Житија светих за месец септембар, Београд 1976, 159—160, под 8. септембром).

стр. 110 Подобан „Дева данас Превечног“ — Рождественски (божићни) кондак, гласа трећег:

Дева данас Превечнога рађа
и земља пећину Неприступном приноси,
анђели са пастирима песму певају,
а мази са звездом путем путују;
јер нас ради роди се Детенце мало,
превечни Бог!

Обрадована — Епитет Богородице из арханђелског поздрава: Лл. 1, 28.

Ирмос „Из Јудеје дошли“ — Ирмос седме песме другог, крстоваскрсног канона у недељу на јутрењи, гласа осмог.

Униније — Старословенска реч која означава неку врсту чамотиње, клонулости, умора, тромости и мрзовоље духа, у којој се душа пасивно препушта једној сивој, суморној резигнацији; такво стање душе, у којем је паралисана свака конструктивна делатност. То је избегавање правога, активног и одговорног живота.

Оне што не признају тебе — Богородицу не признају следбеници Несторијеве јереси. Цариградски патријарх Несторије (428—431) пориче ипостасно (личносно) сједињење Бога Логоса и човека у Исусу Христу; свака природа, по њему, божанска и људска, чува и као личност у Исусу свој интегритет, формирајући у исто време „личност сједињења“. Отуда ни Марија није родила Бога већ човека, „оруђе божанства“; онда, дакле, по Несторију, није права („ваистину“) Богородица и Богомати. Та имена Богородице Несторије замењује називима „Човекородица“ или евентуално „Христородица“. О томе: Ј. Поповић, Домаћинка II, 230—231.

стр. 111 Ирмос „Седам пута“ — Ирмос осме песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, осмог гласа; упор. објашњење уз исти ирмос на стр. ове књиге.

Блажена ти си — Речи поздрава Јелисавете, матери Јована Претече, Марији у Јерусалиму: Лк. 1, 42.

стр. 111 Шкргута зуба — Алузија на Мт. 8, 12 („А синови царства изгнаће се у таму најкрајњу; ондје ће бити плач и шкргут зуба“); 13, 42. 50 („И бациће их у пећ огњену: ондје ће бити плач и шкргут зуба“); 22, 13; 24, 51; 25, 30; Лк. 13, 28.

Ирмос „Задиви се“ — Ирмос девете песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, осмог гласа.

стр. 112 Фаранским оцима — Фаран је пустињска област на Синајском полуострву, са истоименим градићем, који је за византијске власти већ у V веку био седиште епископа. Област је у IV веку била настањена многобројним монашким, пустињачким колонијама, међу којима је Раиту (данас Ел-Тор на западној обали Полуострва) била највећа и најзначајнија. Фаран је био, заправо, духовно средиште целе области. Стога се под „фаранским оцима“ подразумевају свети подвижници који су живели у Фарану, о којима је посебно реч у чти-минејима и прилозима под 14. јануаром, где је „Повест монаха Амонија о погибији преподобних отаца синајских и раитских“ и „Друга погибија преподобних отаца синајских и раитских за време Нила Посника“ (Ј. Поповић, *Житија свейих за месец јануар*, Београд 1972, 438—448 одн. 448—453). У скраћеној верзији, снабдевене стиховима, обе су повести и у тзв. стиховном прологу, преведеном на старословенски језик вероватно у српској књижевној и монашкој средини најкасније почетком XIV века (Литература и преглед овог питања о пролозима: Д. Богдановић, *Историја синаре српске књижевности*, Београд 1980, 166—168).

Рукама и ногама — Израз из Мт. 21, 13 („свежите му руке и ноге, па га узмите те баците у таму најкрајњу“).

Едемског раја — Према Пост. 2, 15 првобитни рајски врт био је у Едему; из њега је Адам, први човек, због греха непослушности био истеран (тамо 3, 23—24). Едем (тачније: Еден) је област која се лоцира обично у Месопотамији.

стр. 113 Ирмос „Отворићу уста моја“ — Ирмос прве песме другог, крстоваскрсног канона у недељу на јутрењи, гласа четвртог, у октоиху; то је, заправо, Благовештенска катавасија, ирмос Благовештенског канона, 25. марта, у минеју за март или празничном, и, разуме се, у ирмологији.

Као восак — Псаламска фигура:

Као што ишчезава дим, да ишчезну;
као што се восак топи од огња
тако да погину грешници од Бога,
а праведници да буду весели!

(Пс. 67, 3—4)

Пастир добри — Јн. 10, 11—13: „Ја сам пастир добри; пастир добри душу своју полаже за овце. А најамник, који није пастир, коме нијесу овце своје, види вука гдје иде, и оставља овце, и бјежи: и вук разграби овце и распуди их; а најамник бјежи, јер је најамник и не мари за овце“. Пастирева одн. царева туга „због народа“ Богородичног очигледно је везана за „устремљење поганско“; то, пак, може бити опште место у преносном смислу, у којем случају су то напади демонâ; или је то алузија на стварну историјску, политичку ситуацију државе изложене нападима „поганâ“ одн. „варвара“, свакако нехришћана.

Ирмос „Твоји појци“ — Ирмос треће песме другог, крстоваскрсног канона у недељу на јутрењи, гласа четвртог, у октоиху = Благовештенски канон, 25. марта.

Рог верних — Рог је библијски симбол моћи, нпр. „и узвисиће се рог праведнога“ (Пс. 74, 11); „рог спасења у дому Давида“ (Лк. 1, 69).

Опколише као пси многи — Псаламска фигура:

Опколише ме пси многи,
чета зликоваца иде око мене,
прободоше руке моје и ноге моје!

Пс. 21, 17 (Даничић Пс. 22, 16); упор. Мт. 27, 27.

стр. 114 Најезда туђина — И овде вероватно алузија на ратне прилике и опасности, можда и као непосредан повод за састављање овог канона?

Ирмос „Који седи у слави“ — Ирмос четврте песме, али трећег канона, канона Богородици у недељу на јутрењи, гласа четвртог, у октоиху = Благовештенски канон 25. марта.

Једини Бог свети — На основу Пс. 21, 4 почетак молитве Трисветог на литургији Јована Златоустог („Боже свети, ти у светима почиваш...“).

Исавова неситост — Првенац син Исаков, Исав, постао је симбол незасите глади и прождрљивости, јер је за „чанак сочива“ продао млађем брату Јакову своје право првенства: Пост. 25, 30—34; упор. Јевр. 12, 16.

Измаил — Аврамов син од Агаре, Сарине робиње (Египћанке); прототип нехришћана, у овом случају Турака-муслимана: Пост. 16.

стр. 115 Ирмос „Задивише се“ — Ирмос пете песме другог, крстоваскрсног канона у недељу на јутрењи, гласа четвртог, у октоиху = Благовештенски канон 25. марта.

Адамова греха и Евина — Првородни, наследни грех прародитеља Адама и Еве у рају: Пост. гл. 3. О наследности првородног греха: Ј. Поповић, *Дојмайшка* I, 285—299; о искупљењу крвљу Христовом: исти, *Дојмайшка* II, 462—467.

стр. 116 Ирмос „Завапи, у праслици“ — Праслика је Јоне пророка, који се три дана налазио у утроби морске немани („кита“), и тиме предсказивао тридневни Христов боравак у аду. Ирмос шесте песме Благовештенског канона, гласа четвртог.

Сион — Овде је Сион симбол цркве. У библијској повести, јеврејско утврђење у Јерусалиму на источној узвишици = град Давидов (2 Цар. 5, 7 итд.). На том месту је била подигнута скинија, „шатор састанка“, а потом храм јерусалимски. Отуда је уопште симбол Божјег станишта и светилишта.

Сагрешисмо — Речи из Јер. 9,5: „Згријешисмо и зло чинисмо и бисмо безбожни, и одметнусмо се од заповијести твојих и од закона твојих“. То је ирмос седме песме катавасије гласа шестог, у Недељу месопусну.

стр. 117 **Овце пашњака твог** — Из Пс. 78, 13: „А ми, људи твоји и овце пашњака твог“.

Ирмос „Не послужише“ — Ирмос седме песме, другог, крстоваскрсног канона у недељу на јутрењи, гласа четвртог, у октоиху = Благовештенска катавасија 25. марта.

Измаилћански људи — Турци, муслимани.

стр. 118 **Ирмос „Младићи благочастиви“** — Ирмос осме песме другог, крстоваскрсног канона у недељу на јутрењи, гласа четвртог, у октоиху = Благовештенски канон 25. марта.

Цара векова — Упор. Пс. 144, 13: „царство свих векова“.

Ирмос „Свак земни“ — Ирмос девете песме другог, крстоваскрсног канона у недељу на јутрењи, гласа четвртог, у октоиху = Благовештенски канон 25. марта.

стр. 119 **Фараона** — Библијска реминисценција на један од главних догађаја јеврејског егзодуса: Изл. 14, 26—28.

Измаиљски народ — Турци одн. муслимани уопште, према томе и Арапи.

Прегни и пожури — Упор. Пс. 44, 5, као и молитву свештеника приликом облачења надбедреника.

стр. 120 **Боже, суд твој** — Пс. 71, 1:

Боже, суд твој цару дај
и правду твоју сину цареву!

Избавља ниште — Пс. 71, 12—13:

Јер избави ништа од силна
и убогога, којему нема помоћника! поштедећ
поштедеће ништа и убога, итд.

стр. 121 **Суд је пред вратима** — Суд посмртни, који по учењу православне теологије предстоји свакоме појединачно („посебни суд“). Врата (двери) симбол су смрти као „преласка“ у другу егзистенцију.

Камен вере — Јеванђелски симбол из Мт. 16, 16—18.

стр. 124 **Слово Божије** — Логос, Син Божји, друго лице Свете Тројице; Логос се оваплотио зачевши се у Деве Марији. Зато је она „престо“, „станиште“, „палата красна“.

Мислени врагови — Духовни непријатељи, који немају тела: ђаволи.

Радости разлог — Богородица је родивши Исуса Христа, постала разлог радости у духовном и људском свету.

Едемско дрво — Дрво познања добра и зла у рају (Едему), са којег Адам и Ева нису смели окусити под претњом смрти. Отуда је то „јело“ смртоносно, оно убија. Суштина последица првородног греха види се у „отпадању“ „од Божјег лика и прилике славе“, тј. у деформацији славе боголикости и онога што се приближава Богу (човек је створен „по лику и прилици Бога“, Пост. 1, 26—27). Тиме је изгубљено управо оно што је човека разликовало од животиње. Стога се првородним грехом човек „придружио несвесним животињама“ па чак би им и потпуно сличан (подобан, сличан по обличју) постао да није било интервенције Богородице. Њеним искупитељским делом (у наставку искупитељског дела Исуса Христа) ми смо без наше заслуге обновљени у својему првобитном блаженству сродности са Богом и подобности Богу.

стр. 125 **Расхлади** — Алузија на Лк. 16, 24: „И повикавши (немилостиви богаташ у паклу) рече: оче Аврааме! смилуј се на ме и пошљи ми Лазара нека умочи у воду врх од прста својега и да ми расхлади језик; јер се мучим у овоме пламену“.

стр. 126 **Бестрашће** — Крајњи идеал православног аскете: победити све страсти, пороке (грч. апатија). О бестрашћу пише св. Јован Лествичник, *Лествица* 200—203. Оно је, по њему, „небо на земљи“; „васкрсење душе пре васкрсења тела“; „савршено савршенство савршених, чијем усавршавању нема краја“; „бестрашће има она душа која се тако навикла на врлине, као што су страсни људи навикли на уживања“ итд.

Ране убоге моје душе — Алузије на причу о милостивом Самарјанину; нападнути и рањени путник је овде прво лице, тј. сам песник.

стр. 128 **Јагње и пастира** — Исус Христос је јагње које узима на себе грехе света (Јн. 1, 29. 36). Но Христос је истовремено и пастир добри (Јн. 10, 11. 14).

Греха признаница — О „документу“ човекова греха, „признаница“ или писменој потврди (грч. хирографон), говори се у Кол. 2, 14.

Хлеб чист — Алузија на мотив из Житија свештенумченика Игнатија Богоносца (+ 107. н. е.), антиохијског епископа и црквеног писца. Изведен пред светину у римском Колосеуму, где ће га звери растргнути, рекао је: „грађани римски, знајте да ја не бивам кажњен због каквог злочина, нити сам осуђен на смрт због безакоња некога, но ради Бога мога, чијом сам љубављу обузет и кога ненасито желим: његова сам пшеница, и зуби зверињи ће ме самлети, да чист хлеб његов будем“ (Н. Велимировић, *Охридски ѱролої — Житија свейих*, Београд 1961, 1018). У Игнатијевом *Писму Римљанима* пише: „Ја сам пшеница Божја: нека ме самељу зуби зверова, да бих постао чист хлеб Христов“ (Ј. Поповић, *Житија свейих за месец децембар*, Београд 1977, 565, под 20. децембром).

стр. 129 **Опколише ме** — Мотив из Пс. 21, 17.

Као митар — Вид. Лк. 18, 10—14: „А цариник... бијаше прси своје говорећи: Боже! милостив буди мени грјешноме“ (стих 13).

Неплодна смоква — У јеванђељима више пута поменута смоква која не рађа, као симбол (пored осталих значења) духовне јаловости: Мт. 21, 18—22; Мк. 11, 12—14. 20—21; Лк. 13, 6—9 (прича о неплодној смокви).

Секира смрти — Асоцијација на Мт. 3, 10: „Већ и сјекира код коријена дрвету стоји; свако дакле дрво које не рађа добра рода, сијече се и у огањ се баца“; упор. Лк. 3, 9.

стр. 130 Блуднице сузе — Уз реминисценцију на митар (цариника) из Лк. 18, 10—14, помен блуднице из Лк. 7, 37—50, која је сузама својим „прала“ и косом отирала ноге Исусове.

Црв отровни — Помиње се у Мк. 9, 43. 44, 46. 48: „у пакао, у огањ вјечни, гдје црв њихов не умире, и огањ се не гаси“.

Дани наши ишчезнуше — Псаламски мотив из Пс. 101, 4: „Јер прођоше као дим дани моји“ (Даничић Пс. 102, 3), и Пс. 77, 33 „И пусти, те дани њихови пролазише узалуд, / и године њихове у страху“ (Даничић Пс. 78, 33! али би према цел. требало да гласе ови стихови:

И ишчезнуше у празно дани њихови
и лета њихова у хитњи.

Суд је пред вратима — Мотив из Јак. 5, 9: „Гле, судија стоји пред вратима“; упор. Откр. 3, 20: „Ево, стојим на вратима и куцам“. Мотив се понавља више пута у овим стихирама.

стр. 131 Престоли на суду — Престо је уопште симбол врховне власти, владања и суђења. У Светом писму Бог се често јавља на престолу, нарочито у Псалтиру (Пс. 9, 5 = Данич. 9, 4 „Сио си на пријесто, судија праведни“; Пс. 9, 8 = Данич. 9, 7 „Али Господ у вијек живи; спремио је за суд пријесто свој“; Пс. 44, 7—8 = Данич. 45, 6—7 „Пријесто је твој, Боже, вјечан и непоколебљив; скиптар је царства твојега скиптар правце. Љубиш правду и мрзиш на безакоње“) итд. За представу о страшном или последњем,

свеопштем суду, везани су такође престоли: Христов престо (Мт. 25, 31); престо апостола (Мт. 19, 28); нарочито престоли 24 „старешине“ у апокалиптичкој визији Откр. 4, 4: „И око пријестола бијаху двадесет и четири пријестола; и на пријестолима видјех двадесет и четири старјешине гдје сједе, обучене у бијеле хаљине, и имаху круне златне на главама својим“. Сама фраза „када се престоли на суду поставе“ узета је из византијске химнографије. На пример, у стихири на „Господи вазвах“, гласа осмог, „Слава“, на вечерњи Недеље месопусне:

Када се поставе престоли
и отворе књиге
и Бог на суду седне...

То је, пак, мотив из пророка Данила 7, 9—10; „Гледах докле се поставише пријестоли, и старац сједе... суд сједе, и књиге се отворише“. По томе је непосредно прављена и хвалитна стихира гласа осмог на јутрењи Недеље месопусне („Данил пророк“ итд.), затим Блажена гласа шестог („На страшном Христе“ итд.).

Сви голи — Представа о голотињи свих људи на последњем суду је симболична: човек је тада враћен себи, у своме је аутентичном и „чистом“ стању, потпуно откривен, изложен суду вечне правде, без „покривала“, без могућности прикривања и обмане. Мотив је познат у византијској химнографији, нпр. у хвалитној стихири гласа шестог, самогласној, на јутрењи у Недељу месопусну:

Замишљам дан тај и час
када ћемо сви наги и осуђени
пред неумитног Судију стати;
тада ће труба, итд.

стр. 132 Са неба си шав — Сцена другог доласка Исуса Христа, као Судије, са хиљадама анђела, према Мт. 25, 31: „А кад дође син човјечиј у слави својој и сви свети анђели с њима“ итд. О „хиљадама“ анђела говори апостол Павле у Јевр. 12, 22: „приступише к Сионској гори, и ка граду Бога живога, Јерусалиму небескоме, и многијем хиљадама анђела“. И у Откр. 5,

11 број анђела на страшном судишту чине „хиљаде хиљада“: „И видјех, и чух глас анђела многијех око пријестола и животиња и старјешина, и бјеше број њихов хиљада хиљада“.

стр. 135 **Аронов жезал** — Арон је старији брат Мојсијев, о коме се опширно говори у повести изласка Јевреја из Египта. Чудесни догађај са Ароновом палицом (жезлом, штапом) описан је у 17. глави Књиге бројева (4 Мојс.): Аронова палица је процветала („бјеше напупила и цвјетала, а бадеми зрели на њој“) као потврда Божјег избора Левијевог племена за обављање свештеничке одн. првосвештеничке функције. У Хришћанској егзегези, то је симбол Богородице, њеног вечног девичанства, које на чудесни начин постаје плодно и рађа Бога.

Трње греха — Трње се јавља у томе свом симболичном значењу у причи о сејачу и семену: Мт. 13, 7, нарочито 22 („А посијано у трњу то је који слуша ријеч, но брига овога свијета и пријевара богатства /и остале сласти — Мк. 4, 7, 18—19/ загуше ријеч, и без рода остане“); упор. Лк. 8, 7 и 14 („од брига и богатства и сласти овога живота“).

стр. 136 **Када се трг растури** — Вероватно алузија на скупљање гостију по раскршћима за свадбу царева сина у Мт. 22, 2 и д. (посебно ст. 10). „Руке и ноге ... свезане“ односи се на везивање „човјека необучена у свадбено рухо“ (ст. 11—13).

Ложнице — Не само свадбена ложница царева сина у тој причи (посредно значење) него и ложница из приче о десет девојака у Мт. 25, 1—13.

Фараонскога духовног ропства — Прототип је овде египатско (мисирско) ропство јеврејског народа; на духовном плану, где се под фараоном подразумева сатана, ђаво, ово је ропство робовање греху, смрти и ђаволу, а још одређеније — робовање грешним страстима. Сатана (фараон) успоставља своју власт над човеком служећи се „навиком рђавом“.

Живим и мртвим — Синтагма за последњи суд према формули Никеоцариградског симбола: „и који

ће опет доћи са славом, да суди живима и мртвима, чијем царству неће бити краја“.

Платио по делима — Христос у Откр. 2, 23: „и даћу вам свакоме по дјелима вашима“ (упор. Пс. 61, 13; 2 Кор. 11, 15) и Мт. 16, 27: „Јер ће доћи син човјечиј у слави оца својега с анђелима својијем, и тада ће вратити свакоме по дјелима његовијем“; упор. Приче 24, 12: „не ће ли разумјети онај који испитује срца, и који чува душу твоју не ће ли дознати и платити свакоме по дјелима његовијем?“

Пса бестидна — Пас је у византијској аскетској књижевности врло чест симбол телесне страсти, чулности, посебно прождрљивости и похотљивости, али и симбол демона уопште. На пример, у *Лесџвици* 19 („наш ум, то бесно и халапљиво псето“), 79 („Отерај пса који долази у тренуцима најдубљег плача и који ти говори да је Бог немилосрдан и безосећајан. Јер, ако добро погледаш, видећеш да исти тај пас пре нашега греха говори да је Бог човекољубив, сажалјив и милостив“), 103 („Онај који пса сладострашћа молитвом отера од себе“ итд.), 146 („пас очајања“), 181 („уз трпезу доброг братства вечито чучи по неки пас, који покушава да са ње уграби хлеб, то јест душу“ итд.), 190 („Чим примиш штап трпљења, пси одмах престају бити тако безочни пред тобом“), 196 („незахвалан пас“), 198 („нечисте помисли ... тај пас ... ма колико био дрзак, не узмичи пред њим“) итд.

стр. 137 **Лепота Јаковљева** — Мотив из псаламског стиха Пс. 46, 5 (упор. превод Данич. 47, 4):

Избра нам достојање своје,
лепоту Јаковљеву, коју вазљуби.

Аврамова вера — Парадигматски карактер вере праоца Аврама је утврђен већ у Новом завету: Јевр. 11, 8—9. 17; упор. Рм. 4, 16.

Анђели љути — Анђели зла, демони, који већ по старохришћанским представама о „посебном“ суду над душом непосредно после смрти човекове чекају

да је уграбе, позивајући се на њене грехе, те да је одвуку у пакао. Сливовито је тај самртни и посмртни рат за душу приказан у *Житију прейодобної Василија Нової*, 26. марта, познатом и у старој српској књижевности, где је повест о „митарствима“ (царинарницама, на којима душа полаже рачун за своја дела и недела): Ј. Поповић, *Житија свейих за месец мартї*, Београд 1973, 490—522.

стр.139 **Г о р а н е т а к н у т а** — У књизи пророка Данила испричана је визија: велики „лик“ (идол) ударен је и срушен каменом, који се од горе „одвали без руку“, и по рушењу идола „поста гора велика и испуни сву земљу“ (Дан. 21, 31—45). Према тумачењу самог пророка Данила, тај камен је „царство које се до вијека неће расути, и то се царство не ће оставити другом народу; оно ће сатрти и укинути сва та царства, а само ће стајати до вијека“ (ст. 44). Зато се под овим каменом у хришћанској егзегези подразумева најчешће црква. Али се под гором од које се камен одвалио „без руку“ подразумева и Богородица, а под каменом — „камен угаони“ (Еф. 2, 20; 1 Петр. 2, 6) сам Исус Христос. Богородица — Гора је, иначе, познати мотив средњовековне византијске иконографије, који се јавља и у житијној књижевности, нпр. код Теодосија у *Житију свейої Саве*, Београд 1984, 130. О томе: С. Радојчић, *Епизода о Бојородици — Гори у Теодосијевом „Живоју св. Саве“ и њена веза са сликарством XIII и XIV века*, Прилози КЈИФ, књ. XXIII, св. 3—4, 212—222.

И д о л и н е ч и с т е д у ш е — Нечисте или „страсне“ помисли или демони који преко страсти владају човековом душом.

И ш ч е з н у к а о д и м — Вид. Пс. 67, 3.

стр.140 **С т а н и ш т е б е с и м а** — У Откр. 18, 2: „и поста стан ђаволима“. Реминисценција на Мт. 12, 45, где је реч о нечистом духу, који, вративши се у човека, „зме са собом седам другијех духова горијех од себе, и ушавши живе ондје; и буде потоње горе човјеку ономе од првога“.

О г њ а м е н а с у д у и з б а в и — Првенствено вечног огња као казне за непокајану грешност (Мт. 25, 41), али је могуће да се овде мисли и на „огањ испитивања“ према 1 Кор. 3, 13: „јер ће се огњем открити, и свако дјело показаће огањ као што јест. И ако остане чије дјело што је назидано, примиће плату. А чије дјело изгори, отићи ће у штету: а сам ће се спасти тако као кроз огањ“.

стр.141 **Е в и н д у г** — Вид. тумачење на стр. 281

стр.142 **З м и ј а** — Демон, сатана, ђаво, који стреља човеково срце отровним стрелама свог лукавства. Стрела је још псаламски симбол злог утицаја невидљивих непријатеља душе, нпр. Пс. 90, 5 (Данич. 91, 5):

Не ћеш се бојати страхоте ноћне,
стријеле, која лети дању.

С т р а х С и н а — Сакрална плашња, страхопоштовање и трепет пред Сином Божјим, Исусом Христом.

Ц а р с т в а н а с л е д н и к — Наследник царства Божјег, небеског, царства светлости: упор. Мт. 25, 34.

Ш т и т . . . о к л о п — Упор. Еф. 6, 16, где је штит симбол вере, а оклоп у Еф. 6, 14 симбол праведности одн. „правде“.

А г а р е н и — Потомци Агаре, Измаилови потомци, Измаилћани = Турци, али у овом случају су то „мислени“ потомци Агаре = демони.

З а п л е н а — Према аскетској психологији ум је „заплењен“ када га поробе демонске страсти, потчињавајући га својој злој вољи. О заплени ума или поробљењу као насилном и невољном завођењу срца или трајном општењу са предметом, које разара наше добро душевно здравље: Д. Богдановић, *Јован Лествичник у византијској и старој српској књижевности*, Београд 1968, 45. Овде је то разрађена слика отмице, одвођења у „плен“, у ропство, те ослобођења и враћања себи, својој души, „у клет душе“.

стр.143 Зато припадох твојему храму сада —
Ма колико тешко било утврдити сасвим тачно који је то храм Богородице (јер Богородици је храм посвећен), ово је податак који може упућивати на Хиландар, или на пећки храм св. Богородице, као год и на друге цркве под Богородичином заштитом.

стр.144 У стадоше на ме безакоња моја — Упор.
Пс. 39, 13; 37, 5; 58, 2.

стр.145 Пастир добри — Исус Христос: Јн. 10, 11. 14.
Познање истине — Упор. 1 Тим. 2, 4. Познање истине је једини пут да се постигне духовна слобода (Јн. 8, 32), а истина је сам Христос (Јн. 14, 6).

Десним овцама — Вид. Мт. 25, 33: „И поставиће овце с десне стране себи, а јарце с лијеве. Тада ће рећи цар онима што му стоје с десне стране: ходите благословени оца мојега; примите царство које вам је приправљено од постања свијета“.

На раме ... ме подигни — Пастир добри, кад изгуби једно јагње, тражи га и пошто га нађе подиже га на своје раме и носи; библијска парабола Лк. 15, 3—7, посебно ст. 5: „И нашавши дигне је на раме своје радујући се“.

Вуци мислени — Вуци духовни, невидљиви = демони, ђаволи: Мт. 10, 16; Лк. 10, 3.

стр.146 Да тражиш заблуделог — Опет реминисценција на параболу о изгубљеној (заблуделој) овци из Лк. 15, 3—7.

Долина плача — То је стари библијски израз, налази се у Пс. 83, 7.

Тама најцрња — Тама „кромешњаја“, најмрачнија тама, израз из Мт. 8, 12 и 22, 13; у ствари “спољна” тама, тама која влада далеко ван сфере царства светлости, но то је онда у самој ствари „најтамнија тама“, тотални мрак.

Шкргут зуба — Према Мт. 8, 12; 13, 42. 50; 22, 13; 24, 51; 25, 30; Лк. 13, 28.

Огањ неугасиви — Вечни огањ, који се не гаси нити се може угасити, библијски је симбол вечне казне: Мт. 3, 12; Мк. 9, 43. 48; Лк. 3, 17.

Као Петру — Алузија на извлачење Петра из воде, у којој се почео утапати пошто је посумњао у то да он заправо по води хода: Мт. 14, 25—32.

Јама пропасти — „Ров погибељи“ је стари библијски симбол моралне и целосне духовне смрти. Као фраза је позната у Ис. 38, 17: „али теби би мило да извучеш душу моју из јаме погибли“.

стр.147 П о р е ч и Д а в и д а — Директно навођење Пс. 129, 3 (Данич. 130, 3):

Ако ћеш на безакоње гледати, Господе,
Господе, ко ће остати?

Н о в А д а м — „Последњи Адам“ из 1 Кор. 15, 45. 22. Христос је нови Адам зато што је Син Божји својим оваплоћењем обновио Адамову природу, његову боголикост ослободио веза и деформација греха. О томе: Ј. Поповић, *Тумачење посланица Прве и Друге Коринћанима светиој ајосіоло Павла*, Београд 1983, 222—241, посебно на стр. 237—238 уз 15, 45—46: „Богочовек Христос је ‘последњи Адам’, јер се Њиме завршио, умро, стари Адам, и васкрсао нови Адам, који и јесте нови човек“. Он опет отвара улаз у рај, који је био затворен по изгнању првог Адама: Пост. 3, 23—24.

Б е з м е р н о с н и с х о ђ е њ е — Оваплоћење Сина Божјег и сам његов пристанак да живи животом правог човека, са свим ограничењима, лишавањима и невољама овога, израз је великог снисхођења Божјег. „Зато нека је у вама иста мисао која је и у Христу Исусу, који будући у обличју Божијем, није сматрао за отимање то што је једнак с Богом, него је себе понизио узевши обличје слуге, постао истовјетан људима, и изгледом се нађе као човјек; унизио је себе и био послушан до смрти, и то до смрти на крсту“ (Флп. 2, 5—8, нови превод Светог синода, Београд 1984).

стр.148 З а ш т о с е л е н и ш, д у ш о? — Мотив из покајничке и великопосне химнографије, нпр. кондак гласа шестог на јутрењи у четвртак пете недеље поста:

Душо моја, душо моја,
устани, што спаваш?

С в а к о п л е м е — Приликом другог доласка, на последњем суду: Мт. 24, 30 и у вези с тим Мт. 19,

28, где ће се „судити над дванаест кољена Израиљевијех“.

Г р а д н е р а з р у ш и в — Симбол Богородице.

Ј а г њ е — „А сјутрадан видје Јован Исуса гдје иде к њему, и рече: гле, јагње Божије које узе на се гријехе свијета“ (Јн. 1, 29. 36). Мотив жртвеног јагњета је иначе пасхалног порекла: Изл. 12, 1 и д.

С а д а н а ј м љ е н о г — Новозаветна реминисценција: Мт. 20, 1—16. „Сада“, тј. у једанаести час; Бог је изједначио са њима оне који су дошли и радили од првог часа, од почетка — тако је то овима који су први дошли изгледало; у ствари, последњи су изједначени са првима, а не обрнуто.

стр.149 П е т р а у м о р у — Опет вид. Мт. 14, 25—32.

стр.150 К а о ц а р и н и к — Вид.: Лк. 18, 10—14.

К њ и г е к а д с е р а с к л о п е — Апокалиптичка сцена последњег суда: „И видјех мртваце мале и велике гдје стоје пред Богом, и књиге се отворише, и друга се књига отвори, која је књига живота; и суд примише мртвачи као што је написано у књигама, по дјелима својима“ (Откр. 20, 12).

Т и к о ј и — Стсл. у оригиналу „Иже всу твар“. Приликом превођења нисам могао сачувати почетно слово из акростиха (*и*).

Т р у б а — Апокалиптичка труба седмог анђела: „Него у дане гласа седмога анђела, кад затруби, онда ће се свршити тајна Божија“ (Откр. 10, 7). То је алузија на свеопште васкрсење и последњи суд. О васкрсењу из мртвих по учењу православне теологије вид.: Ј. Поповић, *Доімайшка* III, 782—791.

стр.151 С в а к и м п у т е м — Ни овде није могао бити сачуван акростих; у оригиналу „Всак пут безакони“.

В р а т а с м р т и — Упор. „врата ада“ Мт. 16, 18, где симбол врата значи, у ствари, прелаз у другу егзистенцију, пролаз из једног света у други, из живота у смрт. Упор. Пс. 106, 16; 147, 2 итд.

О д л е в е — Није сачуван акростих у нашем преводу; у оригиналу је „Шује избави ме чести“.

Л е в а с т р а н а — Супротно десној, намењена је грешницима: „И поставиће овце с десне стране себи, а јарце с лијеве. . . Тада ће рећи и онима што му стоје с лијеве стране: идите од мене проклети у огањ вјечни, приправљен ђаволу и анђелима његовијем“ (Мт. 25, 33. 41).

Љ у т и и с т р а ж и т е љ и — Демони се на посмртном суду митарстава јављају као „истражитељи“ — према тексту у Лк. 12, 20: „Безумниче! ову ноћ узеће (заправо: тражиће — Д. Б.) душу твоју од тебе“.

А д о в а . . . п р о п а с т — Безмерни и бездани понор пакла зове се још и „тартар“; то је царство тоталног мрака и мраза.

С а д е в а м а — Вид.: Мт. 25, 1—13.

О т в о р и м и д в е р и — Упор. познату јеванђелску стихиру гласа осмог на јутрењи у Недељу митара и фарисеја: „Покајања отвори ми двери, Животодавче“ (Триод посни). Мотив се још непосредније овом моделу понавља у следећој стихири.

стр.152 П р е в а р а — Обмана, лаж ђавола, којом у својој власти држи сав људски род. Та „прва лаж“ ђавола је изречена још у рају и њоме је обманута најпре Ева па Адам: Пост. 3, 1—7. Апокалипса такође зна за „стару змију, која се зове ђаво и сотона, који вара сав васиони свијет“ (Откр. 12, 9). Јеванђелист Јован бележи Исусове речи о ђаволу као обманљивачу: „Ваш је отац ђаво. . . он је крвник људски од почетка, и не стоји на истини; јер нема истине у њему; кад говори лаж, своје говори: јер је лажа и отац лажи“ (Јн. 8, 44).

стр.153 О д м а х м е с п о п а д е — Приликом превођења морао сам да нарушим акростих: у оригиналу „Абије побори ме“.

Н а ш у п р и р о д у — Смисао тајне спасења у православној теологији, без чега се не може разумети овај песнички циклус монаха Јефрема, изражава се у подизању људске природе до ступња саме божанске егзистенције. То је омогућено и постигнуто оваплоћењем Сина Божјег и његовим вазнесењем — са васкрсом људском природом његове богочовечанске личности — на небо, где „седи с десне стране Оца“, по речима Никеоцариградског символа. О томе више: Ј. Поповић, *Доімайшика* II, 594—609. Кључно је место ове доктрине управо у томе да је Исус, узивавши са славом на небо, узнео суштаство, природу човека и славом је украсио (према седилној шесте недеље после Пасхе, на јутрењи). На Спасовдан је Христос „палу природу нашу, милостиво узневши, посадио поред Оца“ (вечерња стихира на „Господи вазвах“ ма „Слави“ нав. према Ј. Поповић, *Доімайшика* II, 606—607).

Л е н о с т — У оригиналу стихира почиње речима „Јаже ва мене уведев“, али акростих није могао бити сачуван у преводу.

стр.154 Ж е н а к р в о т о ч и в а — Вид.: Мт. 9, 20—22.

Ф и н е с а о н о г р е в н о с т — Вид. тумачење Канона Христу, гласа осмог.

Ј е д и н о т и б е з г р е х а ј е с и — Вид. 1 Јн. 3, 5; 1 Петр. 2, 22.

Ј е д и н о т и д а п р а ш т а ш г р е х е м о ж е ш — Вид. код Лк. 5, 21: „Ко може опраштати гријехе осим једнога Бога?“

стр.155 Д р в о . . . б е з п л о д а — Према Мт. 3, 10: „Већ и сјекира код коријена дрвету стоји; свако дакле дрво које не рађа добра рода, сијече се и у огањ се баца“.

Л о ж н и ц а — Вид.: Мт. 25, 1—13, у причи о десет девојака.

стр.156 **Јагањаца и пастира** — Христос је у исто време јагањац, тј. жртвено јагње које узима грехе света (Јн. 1, 29. 36) и пастир стада који налази и спасава изгубљено јагње (Јн. 10, 11. 14).

На крсту обешена — У химнографији се доста често јављају партиципи од глагола „обесити“ и „висити“ за Исуса који је на крсту разапет. На пример, припев Канона распећа Христовог и плача Богородице, гласа шестог, на повечерју Великог петка: „Обешена видевши на крсту Сина“.

Лепота божанска — Мотив вечерње стихире на „Господи вазвах“ Великог петка, глас други:

На дрвету, Христе, гледајући тебе
свих Саздатеља и Бога,
она која те без семена родила
вапијаше горко:
Сине мој, где лепота зађе лица твојега?
Не подносим да гледам где те неправедно
распињу;

Похитај, зато, устани,
да видим и ја твоје у трећи дан
из мртвих васкрсење!

Чедо моје најслађе — „Сладчајшеје моје чедо“ апострофа из Статије великосуботне (III, 30), којом се изражава матерински бол Богородице због страдања и смрти Исусове. Упор. Статија III, 17:

О, најслађе моје пролеће,
најслађе моје чедо,
где твоја зађе лепота?!

Свима дисање дарује — Вид.: ДА 17, 25.

Јагњица — Метафора Богородице, паралелна са „јагњетом“ одн. „Јагањцем“ — Исусом Христом. Јавља се у крстобогородичним тропарима и стихирама, нарочито је претпасхалном циклусу, што упућује на симболично значење жртве, којом и Бого-

родице учествују у мистерији искупљења и спасења људског рода. Упор. Статије I, 52:

Јагњица јагањаца гледајући клана,
ножом пробадана ридаше,
покренувши и стадо да вапије.

Слово Божије — Логос, оваплоћени Син Божји, Исус Христос (Јн. 1, 1—5. 14).

У шаци држиш свутвар — Мотив из Дан. 10, 10, искоришћен у Благовештенском канону, ирмос четврте песме, гласа четвртог (25. марта), и у Статији I, 17 („Који земљу држи у шаци“). Исти мотив је и ниже, у Јефремовој стихире осмог гласа.

Мед исцедио из камена — Мотив из друге библијске оде (Пон. зак. 32, 13), где се за однос Бога према израиљском народу каже:

Вођаше га на висине земаљске
да једе род пољски,
и даваше му да сиса мед из стијене
и уље из тврдога камена.

Мана у пустињи — Вид.: Изл. 16, 31—35. Мана је чудесна храна којом је Бог хранио Јевреје у току њихова лутања по Синајској пустињи.

Слава ... твојем трпљењу — Рефрен Великог четвртка, у току читања циклуса дванаест „страсних“ јеванђеља (јеванђеља о страдању Христовом).

Неправедни јеврејски збор — Вид.: Мт. 27, 1 и д., као и друга синоптичка места: Мк. 15, 1 и д.; Лк. 23, 1 и д.; Јн. 18, 28—40; 19, 1 и д.

Камење распада се — Драматичну реакцију природе на убиство Богочовека бележе јеванђелисти: Мт. 27, 45. 51—53; Мк. 15, 33. 38; Лк. 23, 44—46.

стр.157 **Пиће што весели срца** — Такво је пиће вино (Пс. 103, 15), а вино је крв Христова, евхаристичка крв (Мт. 26, 28—29; Мк. 14, 23—25; Лк. 22, 20).

Између двојице разбојника — Исус је разапет између двојице разбојника, од којих се један покајао и заслужио рај: Мт. 27, 38. 44; Мк. 15, 27—28. 32; Лк. 23, 32—33. 39—43; Јн. 19, 18. 32.

Сунце праведно — Христос је Сунце правде одн. праведно: Мал. 4, 2.

Симеон — Симеон Богопримац, о коме Лк. 2, 25—35, посебно у овом последњем стиху: „А и теби самој пробошће нож душу“.

Уснулог — Умрлог.

Жучите напојише — Мт. 27, 34.

Венцем трновим — Мк. 15, 17.

стр.158 Не ридај — Почетак ирмоса девете песме канона Велике суботе:

Не ридај због мене, Мати,
гледајући у гробу Сина
којега у утроби без семена зачала јеси!
Устаћу и прославићу се
и узнећу са славом као Бог
оне који те непрестано
са вером и љубављу величају!

По божаштву не можеш страдати — Теолошки парадокс тајне спасења: Исус Христос, Богочовек, страда као човек, али не и као Бог, јер божанска природа не може да страда — она је изнад тога, супстанцијално недодирљива и апсолутна. Но зато што страда својом људском природом јединствене личност или ипостас Исуса Христа, оваплоћеног Богочовека, то је страдање спасоносно, јер у њему дејствује безмерна сила Божија. О томе: Ј. Поповић, *Доімайшика* II, 367—388.

Богоборних Жидова — Тако у оригиналу!

Крв и воду — Према Јн. 19, 31—37, посебно ст. 34 „и одмах изиђе крв и вода“.

стр.159 Чудима — Реч је о многобројним чудима што их је Исус, по казивању јеванђеља, учинио за живота својега.

Викаше власи тргајући — Сличан мотив у стихирима на „Господи вазвах“ гласа другог, на вечерњи Великог петка:

Данас гледајући те непорочна Дева
на крсту, Слово, подигнута,
ридајући свом душом матерњом,
рањена у срце горко,
и стењући болно из дубине душе
лице и власи тргајући,
у прса се своја бијући,
викаше жалосно:
Тешко мени, божаштвено чедо!
тешко мени, светлости свету!
зашто те очи моје изгубише,
Јагањче Божји?
И зато војске бестелесних
трепетом бежу обузете, говорећи:
Недостижни Господе, слава теби!

Беспочетна Оца Слово неодвојиво и сапрестоно — Догматска формулација којом се уводи у православну тријадологију (учење о Светој Тројици): Отац је беспочетан, тј. у апсолутном смислу вечан — нема ни почетка, није постао, а ни краја, не умире и не нестаје; његов Син, Логос (Слово), такође је беспочетан, јер је Син и Логос беспочетнога Оца, неодвојив од њега и сапрестолан њему; не одваја се ни у чему никада од Оца по својој божанској природи и по тријадолошком јединству и „седи на престолу“ заједно са Оцем, тј. учествује у пуноћи (плурими, савршенству) Очеве божанске власти. О тријадолошком догмату: Ј. Поповић, *Доімайшика* I, 125—181. У следећој Јефремовој стихирима је Син сапрестолан не само Оцу него и Духу, и то „пре векова“, што значи — пре стварања света, пре сваког времена.

Који сини ошта земљу обесио — Мотив из Књиге о Јову 26, 7: „он је разастро сјевер над празнином, и земљу објесио ни на чем“.

стр.161 Раби ... непокорни — Алузија на параболу о непокорним слугама, који су убили сина својега господара: Мт. 21, 39; Мк. 12, 7—8; Лк. 20, 14.

стр.165 **Небески умови** — Анђели се у теолошкој традицији православног Истока називају „умовима“ као савршена духовна бића. То објашњава Јован Дамаскин (VIII в.), у спису о вери познатом у старим словенским рукописима. „Анђели су ограничени, јер када се налазе на небу, њих нема на земљи, а када их Бог шиље на земљу, они не остају на небу, и не могу у исто време бити и дејствовати и овде и тамо. Пошто су они умови, то се налазе у местима мисленим, и нису ограничени на телесан начин. Они не узимају на себе облик на телесан начин, нити се простиру у три димензије, него духовно присуствују и дејствују тамо где им је наређено“ (нав. према Ј. Поповић, *Дошаташка* I, 234).

Крај трновски — Околина Трнова, престонице Другог бугарског царства током XIII и XIV века.

Андроника — Византијски цар Андроник II Палеолог (1282—1328).

Михаила — Бугарски цар Михаило Шишман (1323—30).

Милутин, свети краљ — Српски краљ Стефан Урош II Милутин (1282—1321). Податак о Милутину ставља годину рођења Јефремовог у време пре 1321, са чиме се слаже и помен Андроника II, али не и бугарског цара Михаила, који је на престо ступио тек 1323, док је Андроник још владао, али Милутин већ био мртав. Пошто је, према подацима овог житија (вид. ниже!) Јефрем умро са 88 година живота, и то 1400. године, значи да се родио 1311. или 1312, за владе Андроника и Милутина, али не и Михаила Шишмана. У време рођења Јефремовог, уколико је ова анализа тачна, Бугарском је владао Теодор Светослав (1300—22). О хронолошким питањима из овог житија вид. уводни текст о монаху Јефрему, на стр. 38 ове књиге.

Привезати за световни живот — У хагиографској и монашкој књижевности то значи, у ствари, ожени се или удати, и упутити каријером

којега било световног позива (чиновничког, трговачког, ратничког итд.).

Сасуд изабран — Према значењу примењеном у ДА 9, 15, одакле је и преузет симбол сасуда као оруђа, Јефрем је по Божјем промислу био упућен на стазу монаштва да би једнога дана постао патријарх, у коме ће живети и дејствовати сам Бог, као у апостоли Павлу. Тиме се, дакле, указује на провиденцијални и апостолски карактер живота св. Јефрема.

Благодат — Сила Светог Духа, божанска енергија која је дејствовала у овој Јефремовој визији. Цар из виђења је сам Бог.

Где живи у пустињи — „Пустиња“ није само каменита или песковита, безводна област ретке вегетације као у Египту, Синају, делом и у Палестини; представа је шира, и односи се на сваки забити, дивљи, ненастањени предео. На Балкану су „пустиње“ биле управо такви предели, у планинама и густим шумама, нпр. око Рилског манастира, Дечана, Студенице итд. Овде је реч сигурно о некоме таквом пределу у Бугарској, одакле ће Јефрем, као монах, кренути пут Свете Горе.

Од људи везивања — Можда и због тога што су га, судећи по овим речима, и према хагиографској топици, вероватно сматрали лудим.

стр.166 **Хиландарског манастира** — Српски манастир Хиландар, основан 1198, био је првих деценија XIV века нарочито познат као духовно средиште српског и светогорског монаштва, којему су гравитирале све јужнословенске земље.

Манастире обиђе — Обичај је и данас у Светој Гори да кандидат за монаштво или монах који хоће да живи на Атосу обиђе најпре изванредан број манастира, како би се упознао с њиховим поретком и могућностима за развој духовности према кандидатским склоностима. На основу тога се и сам одлучује у коме ће се манастиру задржати. Јефрем се задржао у Зографу, старом бугарском манастиру близу Хиландара, основаном у X веку.

Борилиште безмолвија — Израз употребљаван у монашкој хагиографији, почев од скитског патерика и др. „Борилиште“ је — арена, простор или место где се одржавају такмичарске борбе, са којима се упоређују борбе монаха за савршенство духовних врлина. „Безмолвије“ је, према грч. исихија, молитвено тиховање, исихастички подвиг у усамљености, посту и интензивној молитви, чиме се хтело постићи натприродно просветљење и виђење божанске светлости. У Светој Гори је предео на падинама Атоса (2033 м.) био одувек настањен испосничким ћелијама, где се проводио живот исихастичке аскезе.

Агарени — Турци нападају Свету Гору и пре освајања Галипоља 1354; можда је у питању упад Урханових синова, који су пљачкали Тракију 1347. године (К. Јиречек, *Историја Срба I*, Београд 1952, 224—225).

Филипов град — Филипољ, Пловдив на реци Марици. Турци освајају овај град тек 1363. године. Није се могло идентификовати „Ибровско острво“, које овде помиње Марко.

Дошавши к ... великој цркви — Пећка патријаршија, седиште аутокефалне српске цркве, у складу са византијском традицијом и терминологијом, називала се „Велика црква“.

Јоаникије — Први патријарх српски Јоаникије (1346—54). Због неканонског начина уздицања српске архиепископије на ступањ патријаршије (1346) није признат од стране цариградског патријарха, већ је осуђен — заједно с царем и целокупном јерархијом цркве — 1350. године. О њему: М. Пурковић, *Српски ѱаѱријарси*.

Дечански манастир — Манастир Дечани, задужбина српског краља Стефана Уроша III Дечанског (1321—31) у Метохији, недалеко од Пећи „Пустинја“ крај Дечана је нека од испосница изнад манастира, можда у Белајама, око 6 км узводно уз Дечанску Бистрицу. Тамо није живео сам, већ у складу са светогорском и нарочито карејском праксом са још неколицином монаха. Међу овима се истичу: старац

Авраам, који се помиње и у Марковом синаксару Герасима и Јефимије као духовник Маркова оца Герасима и самога младог монаха Марка (вид. стр. 43 ове књиге; о Аврааму и Ђ. Сп. Радојичић у Старинару III сер. 14, 1939, 67—70); Спиридон, човек из царева дворског круга (можда и рода?), чије су мошти „у лаври“ (значи, у Дечанима), али о чијем се идентитету историчари не слажу: то може бити потоњи српски патријарх Спиридон (1379—89, мишљење образложено у нашем раду у Хил. зборнику 4, 1978, 125—126), али и сасвим непозната личност, како мисли већина других аутора (вид. М. Пурковић, *Српски ѱаѱријарси*, 116—121; Л. Павловић, *Кулинови* 242; Ђ. Сп. Радојичић *Antologija stare srpske književnosti*, Београд 1960, 333 итд.). О послушнику Спиридоновом Јакову нема других података сем овога у Марковом Житију Јефрема, да је са Спиридоном провео у пустињи тридесет година. Ако је старац Спиридон потоњи српски патријарх (од 1379), онда је он био испосник пре избора за патријарха најмање 30 година, тј. од 1349.

Цар Стефан — Српски цар Стефан Душан (краљ 1331—46, цар 1346—55). Његова смрт се датира 20. децембром 1355. године.

Стари зликовац — Ђаво се тако назива по реминисценцији на Откри, 12, 9 и 20, 2, где се назива „старом змијом“.

Пева стихове — Изванредно добро оцртан живот монаха-исихасте, у оном што је главно: „певањ^е стихова псалама и молитава“ (читање псалтира с молитвама као по Карејском типиксу Светог Саве), „читање богонадахнутих списа“ (не само Светог писма него и светих отаца) и „урањање у божствене мисли и виђења“ (исихастичко „созерцање“, контемплација). стр. 167 **Патријарх Сава** — Други српски патријарх, на престо дошао после Јоаникијеве смрти 1354, умро 1375. О њему: М. Пурковић, *Српски ѱаѱријарси*.

Ждрело — Место на улазу у Руговску клисуру, узводно изнад Пећи уз Пећку Бистрицу. У непосредној близини Пећке патријаршије има и данас трагова неких испосница, међу којима се вероватно налазила

и ова Јефремова. Наводимо корисно разматрање Душана Вуксана: „Испосницу у Ждрелу — тачније ждрелу — близу Средње Горе не треба мијешати с именом града Ждрела, њој је одређено мјесто и налазила се близу Средње Горе. Средња Гора (вис. 1450 м.) удаљена је од Пећи 5 км., а налази се између виса Копривника (2312 м.) и виса Коритника (1500 м.). Гдје је баш била та испосница тешко је утврдити, јер се, почевши од Патријаршије, па путем уз Ругову, налази велики број пећина, које су — по традицији — служиле калуђерима као ћелије. Ја сам прегледао“, вели Вуксан, „готово све ове пећине (има их неколико, које су данас неприступачне), али нијесам нашао никаква трага, који би ма чим подсјећао, да је ту некад неко живио. На трећем километру од Пећи (све у руговском ждријелу) има читави низ великих пећина. Пред најдоњом пећином (60 м. над Бистрицом) налазе се остаци зидина, а у самој пећини рупе у камену, које су служиле за греде, по чему се може закључити, да је пећина била преграђена на спрат. Од ове пећине ка горњој иду степенице, исклесане у камену. Данас их је вријеме доста изглодало, али опрезно може се још њима попети до горње пећине. Од ове, опет, пећине иду степенице на сасвим другу страну бријега. Није вјероватно, да су ове велике пећине служиле калуђерима за ћелије, већ ће вјероватније бити, да је овдје био замак каквог средовјечног ритера, којих је овуда сигурно морало бити и који су сачекивали овдје путничке караване, јер је, изузевши преко планине Жлијеба, која је вазда била опасна, био овуда, руговском клисуром — ждријелом — једини пут за Црну Гору. За руговско ждријело постоји традиција — и ако је овдје веома слабо сачувана традиција — да је царица Јелена (?) имала толико муке с овим руговским разбојницима, да је хтјела извише патријаршије зазидати руговско ждријело, у намјери, да потопа читаву Ругову!!“ (Д. Вуксан, *Епископ Марко*, Ловћенски Одјек 1 (Цетиње 1925) бр. 2—3, стр. 84—85). У Ждрелу („у Пећи ва граде рекомем Жреле“) писан је Шишатовачки апостол 1324 (сада Патријаршијска библиотека у Београду бр. 322), али по неким тумачењима то би морало да буде неко друго место,

у Старом Расу. Ту је сигурно писано и Јеванђеље Николе Студеничанина 1329: „у светих апостолех у Пећи у Ждрелу“ (Љ. Стојановић, *Сѿари срѿски записи и написи* I, Београд 1902, 25—26, бр. 55).

Кнез Лазар — Српски кнез Лазар Хребељановић (1371—89). Низ нових студија о Лазару у зборнику радова научног скупа оржаног у Крушевцу 1971: *О кнезу Лазару*, Београд 1975. Најновија монографија: Р. Михаљчић, *Лазар Хребељановић*, Београд 1984.

Раскол — О читавом питању раскола између српске цркве и Цариграда: Д. Богдановић, *Измирење српске и византијске цркве*, О кнезу Лазару 81—91; Ф. Баршић, *О измирењу српске и византијске цркве 1375*, Зборник радова Византолошког института 21 (1982) 159—182.

Исаија — О старцу, ученом духовнику Исаји, преводиоцу дела Псеудо-Дионисија Ареопагита: Ђ. Трифуновић, *Писац и преводилац, Инок Исаија*, Крушевац 1980.

Никодим — То је свакако Никодим Грк (Грчић, Тисмански), о коме више у коментару *Жиѿија сѿарца Исаије*.

Филотеј — Филотеј Кокинос, патријарх цариградски у два маха, 1353—54. и 1364—76. Рођен је око 1300, најпре синајски монах, а потом светогорски монах Велике Лавре, чувени духовник, писац и теолог византијског исихазма; од 1347. митрополит ираклијски, а од 1353. године патријарх цариградски. Умро је 1379. године. О њему: Н. G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich*, München 1959.

Сабор сазову — О сабору српском 1375, где су поред проглашења јединства са Цариградом и избора Јефрема за патријарха донете и друге важне одлуке: Н. Радојчић, *Српски државни сабори у средњем веку*, Београд 1940, 163—164; В. Ј. Ђурић, *Српски државни сабори у Пећи и црквено традиционално*, О кнезу Лазару 105—123.

Живљењем, делањем и виђењем — Исихастичко житије Јефремово почива на делању (прак-

сис), и виђењу (теорија, духовно посматрање, контемплација) као главним елементима духовности.

Свештена правила Божије цркве — То је сигурно и дословно кодекс црквеног права, Номоканон или Крмчија светог Саве. О томе вид. у коментару записа Григорија Рашког.

Вишњи град — Вечна блажена егзистенција праведника „на небу“, у „небеском Јерусалиму“, према Откр. 3, 12; 21, 2. 10; Гал. 4, 26 („вишњи Јерусалим“); упор. Флп. 3, 20 итд.

стр.168 **Јерес масалијанска** — Масалијанска јерес спада у тзв. дуалистичке системе, који супротстављају међу собом два апсолутна и вечна начела, Добро и Зло, Бога и Сатану, а у човеку — Дух и Тело. Отуда се етика масалијанска креће између две крајности: екстремног спиритуализма и потпуне распуштености. О масалијанству као претечи богумилства: Д. Драгојловић, *Бојомилство на Балкану и у Малој Азији I. Бојомилски родоначалници*, Београд 1974, 25—123.

Удова — За цркву одн. епархију, која је „невеста“ свог поглавара (епископа, архиепископа, патријарха), каже се да је „удова“ када јој умре поглавар.

Спиридон — Патријарх српски (1379—89). О њему: М. Пурковић, *Српски патријарси* 116—121.

Манастир ... Архистратига — Манастир светих Арханђела Михаила и Гаврила, код Призрена, задужбина цара Стефана Душана, подигнута 1343—48. године. Срушена за време турске владавине у XVI веку.

Вук — Вук Бранковић, српски великаш, зет кнеза Лазара, ожењен Маром, ћерком Лазаревом. Пећка епархија се налазила на територији Бранковићеве области: *Историја српског народа II*, Београд 1982, 28 и д. (Р. Михаљчић, и карта на стр. 29). Значајно је да епископ Марко, који ово житије пише вероватно 1402, тринаест година после косовског боја (1389), назива Вука потпуно у духу старосрпске феудалне етикеције „христољубивим“. Никакве алузије на „издајство“ Вука Бранковића из српског народног епског предања. Ипак, новија размишљања и сазнања о

целом том питању: И. Божић, *Неверсиво Вука Бранковића*, О кнезу Лазару 223—242.

Седам царстава агаренских — Кратко, историјски веродостојно саопштење о косовском боју (15. јуна 1389), у коме кнез Лазар страда — али као мученик. „Увенчати се мученичком крвљу“ је древна мартиролошка формулација идеје о тријумфу хришћанског мучеништва, о мученичкој смрти као победи. Видети било које „мученије“ у *Житијама свейих*, Ј. Поповића, као и посебан рад Ђ. Трифуновића, *Косовско сирадање и небеско царство*, О кнезу Лазару 255—263. — Спиридон је умро 11. августа 1389.

стр.169 **Млади кнез Стефан** — Лазарев син, Стефан Лазаревић (кнез 1389—1402, деспот 1402—27). Сабор који се овде помиње одржан је 1392: патријарх Данило био је на престолу до 1398. године.

Од телесних недуга исцељиваше — Марко мисли на чудотворно исцељење.

Сава — Шести патријарх српски, после Јоаникија, Саве (IV), Јефрема, Спиридона, Данила; био је на челу цркве 1398—1409. (?) О њему: М. Пурковић, *Српски патријарси* 135—138.

Свагда ... помињану реч — Вид. тумачење Службе патријарху Јефрему, у којој се јавља исти податак, на стр. 215.

Месеца јуна 15 — Ово је дан погребња св. Јефрема, из чега произлази да је он умро дан раније, 14. јуна. Сам дан спомена 15. јун је иначе Видовдан, помен кнеза Лазара и косовског боја. Јефрем је сахрањен у Великој цркви, Пећкој патријаршији: Л. Павловић, *Кулинови* 126—129 са сликом ћивота-саркофага у пећкој цркви Св. Димитрије, на северној страни наоса.

Служби његова помена — То би могла бити панихида, помен мртвима „по предању цркве“, тј. по типуку (Л. Мирковић, *Православна литургија II*, 2, Београд 1967², 177—181). Служба самоме Јефрему, којом му се установљава култ као светоме и у којој се налази ово житије, Марково је дело из година 1400. и 1407, вероватно око 1402, што значи да је

уследила убрзо после визија или сновиђења о којима се овде говори.

стр.170 **Демонска превара** — У православној цркви постоји начелно неповерење према визијама, јер их може изазвати и приказивати зао дух, демон. Питање се постављало, како установити истинитост виђења, да ли је оно „од Бога“. У овом случају, Марко је намеравао да отвори гроб и провери да ли су посмртни остаци Јефремови цели и нетакнути — тада би то био доказ исправности виђења; или су „нарушени“, у стању распадања, када би било јасно да се у визијама не јавља св. Јефрем него демон, који на тај начин уводи један лажни, свој култ. Јефрем, међутим, забрањује Марку да то учини, позивајући се и на забрану што ју је још пред смрт био изрекао. При томе подсећа на Житије св. Антонија Великог (17. јануара), који је својим ученицима забранио да „објаве“ његове мошти. Антоније се, према Атанасијевом житију под тим датумом, обратио ученицима једним предсмртним завештањем-поуком, где је поменуо и мошти: „И ако се истински бринете о мени, ако имате љубави за оца свог, ако хоћете да ми учините по вољи, постајте се свим срцем да нико моје мошти не пренесе у Египат, како не би тело моје сахранили уз сујетне почести, јер сам се због тога и повукао на ову гору. Ви децо, сами сахраните тело оца свог, и држите ову заповест старца свог; да нико сем љубави ваше не зна гроб мој, у коме ћете сакрити тело моје. А ја верујем у Господа, да ће при васкрсењу мртвих ово тело васкрснути нетљено“. Ученици су га послушали: „А ученици, као што им он беше заповедио, погребше у земљу тело његово, и осим њих нико до данас не сазнаде где се налази гроб преподобног Антонија“ (Ј. Поповић, *Житија свейих за месец јануар*, Београд 1972, 542—543).

стр.171 **Божаствена жудња** — Жудња, чежња за Богом, аскетски „ерос“, о коме још у најстаријим споменцима монашке књижевности, нпр. *Лавсаик* I, Битољ 1933, 61 (гл. 24. О Евлогију и богаљу), где се за Евлогија каже да „беше учен човек, са широким образовањем; рањен божанском љубављу и жељом за бесмртношћу, он се одрече светске буке“ итд.

Без освртања — Алузија на Исусове речи: „Ни један није приправан за царство Божије који метне руку своју на плуг па се обзира натраг“ (Лк. 9, 62). Узети крст Христов на раме: Мт. 10, 38; 16, 24; Мк. 8, 34; 10, 21 итд.

Странство Владике — Христово „туђиновање“ на Земљи: Варух 3, 38. Силазак Сина Божјег на земљу, оваплоћење и очовечење Бога је истовремено чин његовога највећег смирења одн. понижења: Флп. 2, 8.

Сасуд божаственог Духа — Симбол „сасуда“, који може да служи за част као и за срамоту (Рм. 9, 21), чест је у Библији. Човек, у ствари, треба да буде сасуд Духа, Божји сасуд; Христос за Савла, будућег апостола Павла, каже: „он ми је сасуд избрани“ (ДА 9, 15).

Светило на свећњак — Мотив из Беседе на гори: „Нити се ужиже свијећа и меће под суд него на свијетњак, те свијетли свима који су у кући“ (Мт. 5, 15).

стр.172 **Разумне овце** — Верне људе, вернике; „овце“ у симболичном значењу бића чуваног и вођеног; „разумне“, јер су обдарене разумом. Епитет који упућује на преносни смисао.

Тројица једносушна у једном божаству — Тринитарни догмат, по коме је божанство једно, а три лица (ипостаси) у њему имају једну исту природу, једну суштину — божанску природу одн.

суштину. Формулација првог (325) и другог васељенског сабора (381).

Паримије светитељске — Паримије (читања из Старог завета, са пророчко-месијанским значењима), у овом случају прописане за спомен светих архијереја.

Изобилно ову отворио јеси — Отворио је ризницу духовне премудрости, коју носи у себи, захваљујући просветљењу Духом Светим.

Море ... прешао јеси — Алузија на чудесни прелаз израиљског народа под вођством Мојсија преко Црвеног мора. Чудесни штап (жезло) помиње се у Изл. 4, 2. 17. 20 („и узме Мојсије штап Божји у руку своју“); њиме се чине чудеса у Египту. Њиме је раздељена вода Црвеног мора за пролаз синова Израиљевих: Изл. 14, 16 и д. Море је овде симбол „страсти и светске смутње“, живота у свету који је пун искушења и духовних опасности.

Надом као степеницама — И ово је у фигурама Изласка: Јефрем се пење на Гору бестрашћа као Мојсије на Гору Синајску; облак је такође потпуно у служби синајске симболике: Изл. 16, 10; 19, 9; 24, 15. 16. 18 итд. — он означава тајанство којим је обавијено биће Божје, неприступачност и недокучивост божанства, али је облак и медијум божанске истине. Јефремова „киша“ (туча, пљусак, обилна јака киша) је православно учење; у целој служби се истиче тај догматско-учитељски, синајски значај овога светог српског патријарха.

стр.173 **Служитељи тројичног божанства** — У овом случају, то су свештеници, свештенослужитељи уопште.

Правило вере — Тропар општи архијерејима, у ужој употреби као тропар св. Николи:

Правило вере и узор кротости,
уздражања учитеља јави те стаду твојему
истина твојих дела;
због тога стекао јеси

смерношћу — високо,
сиромаштвом — богато,
оче свештеноначелниче (Николаје),
моли Христа Бога
да буду спасене душе наше!

стр.174 **Стуб и утврђење** — Синтагма библијска, из 1 Тим. 3, 15, где се за цркву каже да је „стуб и утврђење истине“.

Душу своју полагајући — За своје стадо полаже душу (заправо: живот) добри пастир: Јн. 10, 11. 15. Јефрем то чини угледајући се на Христа, доброг пастира. Подвиг свакога свеца је свагда миметичког карактера.

Недостижнога — Богородичан догматске садржине, са тринитарно-христолошком темом: Син Божји, Исус Христос, зачет је у Богородици тајанствено („тајно“), на начин несхватљив по законима природе. Чудесност овога чина је управо у томе што Марија као право људско биће прима у себе Бога, који је исте природе са Оцем па зато и он — „недостижан и неописан“, дакле Бог са свим атрибутима божанства. Тако се у Христу, преко Богородице, открила цела природа божанства, као једина али несливена (у смислу халкидонског сабора 451. године), несливена са људском природом у Богочовеку. Свако „суштаство“, макар у томе личном, ипостасном споју и јединству, чува свој супстанцијални интегритет без промене: божанско остаје божанско, људско-људско.

Пород твој — Исус Христос.

Радуј се, Обрадована! — Арханђелски поздрав Богородици из Лк. 1, 28.

стр.175 **Из тебе оваплоћеном** — Исусу Христу.

стр.176 **Ирмос „Отворићу уста“** — Ирмос прве песме Благовештенског канона, гласа четвртог; катавасија Благовести (25. март).

Душе тродела — Трихотомијско схватање душе, према патристичкој, у ствари хеленистичкој психологији: „словесни“ (логички, разумни) део, затим „ја-

росни“ (тимички) и „пожудни“ (епитимички) делови. Песник на овај начин каже да је Јефрем, спроводећи у дело заповести Христове озарио читаву своју душу, сав свој духовни и душевни живот, у свакоме његовом делу или области — интелектуалној, емоционалној и нагонској.

О г а њ б о ж а с т в е н и — Сила, благодат Светог Духа, којом се у Богородици зачиње Христос. Огњена манифестација Светог Духа позната је и у библијској представи Силаска Светог Духа на апостоле: ДА 2, 1—4.

стр.177 И р м о с „Твоје певаче“ — Ирмос треће песме Благовештенског канона (25. марта).

Ј е д н о о б р а з н и х м н о ш т в а — Оних који су истога лика, монашког лика — мноштва монаха.

Г р а д д у х о в н и — Симболично име Небеског Јерусалима, царства небеског, раја.

В е л и к и п р е с т о — Престо црквеног поглавара, у овом случају — патријаршијски престо, на који је Јефрем „сео“ 1375. „Као достојан светитељ“ — алузија на свенародно утврђивање и акламацију достојности („Достојан! Аксиос!“ приликом хиротоније, рукоположења) за епископа.

стр.178 И р м о с „Који седи у слави“ — Ирмос четврте песме Благовештенског канона, гласа четвртог (25. марта).

Б и с е р а . . . Х р и с т а — Мотив из јеванђелске приче о бисеру многоценом у Мт. 13, 45—46: „Још је царство небеско као човјек трговац који тражи добра бисера, па кад нађе једно многоцјено зрно бисера, отиде и продаде све што имаше и купи га“.

И с т и н с к а ф и л и с о ф и ј а — Традиционални назив за монаштво, монашко подвижништво, у делима Нила Синајског, Григорија Ниског, Григорија Богослова, Јована Златоустог, Созомена, у патерицима итд. О томе: В. Фрадински, *Св. Нил Синајски*, Београд 1938, 138—143.

П о м и с а о н а с м р т — О томе нарочито у *Лесџвици* Јована Лествичника, који „сећању на смрт“ посвећује цело једно „слово“ (шесто): *Лесџвица* 68—71.

С т р а н а ц — Реч је о Сину Божјем, који је из својега божанског бића дошао у свет створенога и смртног бића као у туђину, дакле као странац.

Д а н с у д њ и — Дан последњег, свеопштег суда, а не посебног суда после смрти свакога човека појединачно.

стр.179 П р а м а т е р и н д у г — Прамати је Ева, прва жена; њен „дуг“ је први грех, којим је Ева пренебрегла и нарушила Божју забрану да се не сме окусити од плода са дрвета познања добра и зла. О томе: Пост. 3, 1—6 и д.; 1 Тим. 2, 13—15. На тој представи о „дугу“, који је, у ствари, дуговање греху, смрти и ђаволу, али и Богу, почива целокупна патристичка доктрина искупљења (сотериологија). Христос „отплаћује дуг“ својом жртвом и васкрсењем успоставља бесмртност; Богородица је, према томе, посредница раздужења као што је Ева одговорна за задужење: нарочито у византијском проповедништву и химнографији омиљен паралелизам. Антропологија дуга и сотериологија раздужења, као и сотериолошки паралелизам Ева — Марија: Ј. Поповић, *Домаїшка* II, 311—312, 331, 388—417 и д., 473.

У д в е в о љ е а у ј е д н о м л и ц у — Догматски танана и прецизна формулација у духу одлука шестог васељенског сабора (681), на коме је осуђена тзв. монотелитска јерес. Та јерес је проповедала јединственост воље у Христу, по начелу: „једно лице — једна воља“; та једна и једина воља у Христу била је по томе воља божанског Сина. Насупрот томе, полазећи од халкидонске дефиниције (451) о двема целосним природама у једном лицу оваплоћеног Сина Божјег Исуса Христа, тј. о савршеној (потпуној) људској и савршеној божанској природи, оци шестог сабора су извели догмат о двема вољама у Христу, људској и божанској: Ј. Поповић, *Домаїшка* II, 162—170, 194—202, 232.

стр.179 Ирмос „Задивише се свеколики“ — Ирмос пете песме Благовештенског канона, гласа четвртог (25. марта).

Тајник виђења — Исихастичка формулација: свети подвижник је упућен, посвећен у тајне („тајник“, грч. мистис); захваљујући својој аскетској делатности (праксис) он има духовна виђења (оптасиа, теория), и у непосредном посматрању улази у тајанствени свет божанске егзистенције.

Не на песку — Алузија на јеванђелске речи о зидању куће на песку или на камену: Мт. 7, 24—27.

Живи Божији њивот — Богородица се пореди са ковчегом завета у коме су се чувале таблице Декалога, Божјих заповести или Закона, добијене на Синају. „Живи“ (стол. „одушевљени“) — да означи симболичност употребе назива једнога мртвог материјалног предмета.

стр.180 Ирмос „Божаствено и свечасно“ — Алтернативни ирмос шесте песме Благовештенског канона, гласа четвртог (25. марта).

Морестрасти — Цела фигура је библијска реминисценција на Изл. 14, 21—31 и 17, 9—13. Амалик је номадско племе с којим је израиљски народ стално ратовао; симбол охолости.

Колесница четворопрежна — Фигура грађена на представи огњених кола на којима се пророк Илија узнео на небо (4 Цар. 2, 11—12). Отуда се из овога крије и једно друго поређење: патријарх Јефрем — пророк Илија.

Божије насеље — Богородица је „Божије насеље“ зато што се у њу, зачећем Исуса, „уселио“ сам Бог.

Благословена — Речи арханђелског поздрава из Лк. 1, 28.

„Војводи бојној“ — Познати први кондак Благовештенског акатиста Богородици (с 448. „Вазбраној војеводи“), који се иначе пева и сваког дана на завршетку првог часа после јутрење.

стр.179 Делања и виђења — Јефрем је „ум савршени“ у исихастичком смислу, носилац „делања“ (праксис) и „виђења“ (теория). Пошто су „савршени умови“, заправо духови, анђели по својој природи, метафора има и нарочито истанчано значење: подвижник Јефрем је достигао савршенство анђелског бића.

Небеске духовне силе — Анђели, духовни свет, који пева Богу тројичну песму „Свет, свет, свет је Господ Саваот! Пуна је сва земља славе његове!“ (Ис. 6, 3; упор. Откр. 4, 8).

Свештеног корена — Јефрем је, по Марковом житију, из „рода свештеничког“ (вид. стр. 161). Икос и даље следи, на песнички начин, биографски ток *Житија*. То се односи и на презрење „родитељске и сродничке“ љубави итд. Не треба заборавити да се *Житије* налази заправо у овој служби као синаксар, управо непосредно после икоса.

Непогрешно обуздање — Јефрем је, према Марковом причању, визионар (вид. стр. 165), али се Марку и сам чудесно јављао. Марко се налазио у недоумици око праве природе тих виђења. Дилема је у томе: да ли су виђења истинита, „од Бога“, или је по среди демонска превара. Да би Марка ослободио те дилеме, Јефрем га у последњем јављању ослобађа и од самих тих визија: „И од сад слободан буди од ужасних ових виђења!“ У томе је смисао фигуре икоса: „виђења духовних непогрешно обуздање“.

Од јереси — Опет у складу са *Житијем*, св. Јефрем се прославио и сузбијањем „масалијанске“ јереси некога „Влаха“. Иза тог „масалијанства“ биће да се крије какво неоманихејско или богумилско, дуалистичко учење. Зато је он, по икосу, и „јеретика противник непобедиви“.

Ирмос „Не послужише твари“ — Ирмос седме песме Благовештенског канона, гласа четвртог (25. марта).

Као датуља — Датуља или „финикс“ (финик), псаламски симбол духовне плодности: Пс. 92, 12.

стр.182 „Благословен Бог“ — Рефрен из библијске седме оде, из девтероканонског додатка Књиге пророка Данила (Гл. 3).

Српски велики престо — Престо српске патријаршије.

Утробу твоју — Мотив овога богородичног тропара је чудо тројице младића у „вавилонској пећи“, из седме библијске оде, у Књизи пророка Данила. Посред пламена не сагоревајући, неопрљени и нетакнути, младићи су штавише угасили ватру — својим „девичанским телом“. Тиме су праслика Богородице, која својим девичанством избегава дејство божанског огња. Исус, којег зачиње Марија, мада по свом божанству „огањ који спаљује“, није повредио Богородицу. Упор. Ис. 43, 2: „Кад пођеш кроз огањ, не ћеш изгорјети и не ће те пламен опалити“.

Ирмос „Младићи благочастиви“ — Алтернативни ирмос осме песме Благовештенског канона, гласа четвртог (25. март).

Осмороме истовредну десетицу додавши — Ђ. Даничић, *Тајна буквица у сиварим рукописима*, Гласник ДСС, књ. XI, Београд 1859, стр. 171—80 (или *Сивнији сивси Ђ. Даничића III САНУ*, Београд 1975)

Господа певајте дела — Рефрен из осме библијске оде, исто тако у Дан. 3 (девтероканонски додаток).

стр.183 „Слава за све Богу“ — Речи које је на самрти, био изговорио св. Јован Златоусти (Ј. Поповић, *Жиџија свейих за месец новембар*, Београд 1977, 371) и које су постале хагиографски топос самртничког исказа светих људи. У српској хагиографији, на пример, изговарају их и св. Симеон и св. Сава — у Теодосија, *Жиџије свейој Саве*, Београд 1984, 58, 191. Свети Сава је те речи рекао, по Теодосију, „као што и увек говораше“; томе је сличан и Марков исказ о Јефрему: „реч што се свагда помиње...“

Тројицу пребожаствену — Свету Тројицу, три лица одн. „ипостаси“, божанске по истоветној божанској природи (Оца и Сина и Духа Светог), у Јединици (Монас), тј. у једном Богу; Јединицу, једнога Бога, у Тројици (Триас), тј. у три лица, три посебне ипостаси. То је једна од уобичајених формула којима се изражава тринитарни догмат, посебно у Исповедању вере које чита новоизабрани епископ приликом своје хиротоније: „Једна и иста је васцела Тројица и васцела Јединица; Јединица по суштини и природи, а Тројица по личним својствима и називима Оца и Сина и Светога Духа“ (нав. према Ј. Поповић, *Домајшица I*, 127). Слично томе, и ближе тексту овог тропара, у тзв. Атанасијевом символу: „Вера васељенска ова је: да једнога Бога у Тројици, и Тројицу у јединици поштујемо“ (тамо, 130).

Ирмос „Свак земнородни“ — Алтернативни ирмос девете песме Благовештенског канона, гласа четвртог (25. марта).

Коме је Сава имењак — Патријарх Сава V, изабран 1398, као шести патријарх пећки, посетио је Јефрема на самрти, причестио га и сахранио. Јефрем је умро 15. јуна 1400. године.

Као Давид пред ђивотом — У религиозном заносу, јеврејски цар Давид играо је испред „ђивота“, ковчега завета са синајским таблицама у њему: 2 Цар. 6, 14.

Српска црква велика — Овде је то управо манастир, црква Пећке патријаршије, где је — у цркви св. Димитрија са северне стране наоса — и данас Јефремов ђивот (камени саркофаг): Л. Павловић, *Кулинови* 126—129, са сликом саркофага (сл. 25).

стр.184 Велича слава моја Господа — Исти стих и у Служби за пренос моштију светог Саве (*Србљак I*, Београд 1970, 47).

Љути одговор — На страшном суду, коначна пресуда коју ће Христос изрећи над непокајаним грешницима, осуђујући их на вечне муке. То је „одговор“, јер ће уследити на питање грешника „Господе! кад

те видјесмо гладна или жедна, или госта или гола, или болесна или у тамници, и не послужисмо те? Тада ће им одговорити говорећи: заиста вам кажем: кад не учинисте једноме од ове моје мале браће, ни мени не учинисте. И ови ће отићи у муку вјечну, а праведници у живот вјечни“ (Мт. 25, 44—46).

стр.184 **Неплодна** — Мати Богородице, Ана, била је неплодна; Марију је родила у старијим годинама, после многих молитава, њених и оца Маријина Јоакима. О томе се сачувало само предање, о којему нема података у Новом завету: Ј. Поповић, *Житија свейих за месец септембар*, Београд 1976, 159—160; тамо, на стр. 161—171, и слово Јована Дамаскина на Рођење Богородичино 8. септембра, познато и у старим српским рукописима. Праслика Неплодне мајке Богоматере је у Ис. 54, 1; упор. Гал. 4, 27. Мотив рађања Богородице од неплодне мајке Ане наглашен је у химнографији Рођења Богородичиног 8. септембра: „Данас се неплодна врата отварају“; „Неплодна се јавља као мати“; „Данас неплодна Ана рађа Богодевојчицу“; „од Неплодне да се роди“; „Ево, Дева проиходи из утробе неплодне“; „Неплодна рађа Богородицу“ итд.

Изводител светлости из таме — Христос је као Бог — Творац, који из таме прахаоса — прве етапе стварања — у другој етапи првога „дана“, издваја светлост: „растави светлост од таме“ (Пост. 1, 1—5).

Покровом — Култ покроба Богородичиног је руског порекла. Празник је 1. октобра, у спомен чудесног виђења св. Андрије Јуродивог, коме се у Влахернској цркви у Цариграду, негде у другој четвртини X века, у визији показала Богородица где раширеним „покровом“ (омофором, мафоријем) штити свој народ окупљен на молитви. Празновање Покрова је међутим уведено тек у Русији почетком XII века, а одатле се овај култ проширио и у остале православне цркве па и у српску цркву. Служба Покрову је написана у Русији у XII веку. У византијским минијима нема ове службе, мада је мисао о Покрову Богородице била

жива и у грчкој цркви, што се види из грчких литургијских текстова (молитава и химни) где се Богородица сама назива „покровом“: Л. Мирковић, *Хеорџолоџија*, Београд 1961, 57—60.

стр.185 **Сумрак богословља** — То је тајанствени, мистички „мрак“, неприступачан људском разуму без дејства саме божанске „светлости“. Праслика тога је Мојсијев улазак у мрак Синајске горе, где се сусреће са светлошћу непосредног боговиђења (Изл. 24, 15—18 и сл.). Зато је св. Јефрем „други Мојсије“.

Тама незнања — Супротно „сумраку богословља“, који је мрачан само као облачни застор иза којег се сија сунце, тама незнања је тотална помрчина, мрак непознавања Бога. Њено су градиво страсти, којима је душа обузета и спречена да види божанску светлост.

У сликама натпис добродетељи — (стсл. „образи натписаније добродетељи“). Мотив „огледала“ као да је реминисценција на 2 Кор. 3, 18. То место у новом Синодском преводу (1984) гласи: „сви ми пак који откривеним лицем одражавамо славу Господњу (упор. Изл. 16, 7. 10; 24, 17) преображавамо се у тај исти лик, из славе у славу, као од Духа Господа“. Упор. Ј. Поповић, *Тумачење посланица Прве и Друге Коринћанима свейој ајосџола Павла*, Београд 1983, 298—299, са нешто друкчијим преводом. Значење ове хвалитне стихире је усредсређено око идеје преображавања као саображавања божанском лику Свете Тројице = Бога; врлине добродетељног живота су „слика“ (стсл. образ) као „натпис“ бескрајно полиморфне светости. Ослобођен од пролазног, дакле од „тамне незнања“, Јефрем стиже у „невечерњу светлост“, тј. вечну светлост, која не пролази и не смењује се мраком, и у тој светлости „чисто“ (без сметњи и деформација) гледа божанство Свете Тројице. Но како: „као у огледалу“, према библијском изразу који значи гледати одраз, одраз у себи, и следствено одражавати собом оно што се види („и слава Господња“), саображавати себе.

стр.185 **Апостолских предања** — Једна од главних дужности епископа, који је по континуитету („прејемству“) хиротоније наследник апостола, јесте и то, да „чува апостолска предања“; под тим се подразумева цело тзв. Свето предање, што је у апостолским посланицама те је и само Свето писмо, равноправно са јеванђељима, или пак није записано у Библији, али је та традиција сачувана у списима светих отаца и одлукама цркве, посебно и у литургијској књижевности, тако да је и у овоме свом виду равноправно и исте спознајне и доктринарне вредности као Свето писмо.

Саве блаженога — Саве, првога српског архиепископа, Саве Немањића (архиепископ 1219—34). Никодим је десети архиепископ српски (1317—24), после Саве I, Арсенија I, Саве II, Данила I, Јоаникија I, Јевстатија I, Јакова, Јевстатија II и Саве III.

Царевима ... саветника — Важан исказ о схватањима улоге коју црква треба да има у феудалном друштву као коректор изабљивања, неправде и насиља. Црквени поглавар је „саветник... царевима“ (уопште владарима) „страхом Божјим“: он их подсећа на апсолутно и вечно владарство Божје, на суверени доминијум Бога, који је надређен царској власти. Забрана војницима да чине насиље потиче из Новог завета: „Питаху га пак и војници говорећи: а ми шта ћемо чинити? И рече им: никоме да не чините силе...“ (Лк. 3, 14).

стр.188 **Царевима нашим** — Владарима нашим, у множини. Као и у случају Јефремових песама, где се помињу „цареви“ (стр. 115 ове књиге) и овде се само може нагађати да ли се мисли дословно на двојицу владара, одн. на владара и савладара, на цара и краља, или је то апстрактна двојина (множина) при чему се на уму имају сви хришћански, православни владари (цареви).

Паримије — У рукопису где је ова служба (Народне библиотеке Србије Рс 18) има службе св. Јевстатију Српском (4. јануара), али без паримија. Но, то ће бити опште паримије „светитељске“, тј. за спомен светих архијереја по типу св. Николе (6. децембра).

стр.189 **Три цркве** — По овоме, архиепископ Никодим је подигао три цркве Светој Тројици (тј. са храмом Свете Тројице).

Летњи празници — Ускршњи празници, празници пасхалног одн. пентикосног циклуса, који падају у пролећне и летње месеце, а највећи су међу свим празницима православне цркве. Спомен Никодимов, 11. маја, пада у то време (нпр. 1985. године — између Вазнесења и Духова).

„Правило вере“ — Тропар светитељима — светим архијерејима општи, најпознатији као тропар св. Николи (6. децембра). Видети текст у нашем преводу, у коментару Службе патријарху Јефрему, на стр. 216 ове књиге.

„Блажен муж“ — Почетак првог псалма (Пс. 1, 1); то је „прва стихологија“, прва катизма. Први „антифон“ је прва трећина катизме (Пс. 1—6), после чега се моли доксологија („Слава Оцу и Сину и Светом Духу“ итд.); зато се сваки антифон катизме зове и „Слава“.

Трско испуњена дихањем Утешитеља — Трска је овде свирала, кроз коју пролази дах Утешитеља, тј. Светога Духа, па су речи св. Никодима богонадахнуте. Исто што и „цевница боговесна“ ниже у истој стихире.

Лезиче најчистији — По среди је морална, духовна чистота којом је обележена богонадахнута реч Никодимова. О „чистом“ говорењу, у коме је мисао изворна, истинита и непатворена, нпр. Јов 33, 3 („мисао чисту изрећи ће усне моје“).

Једномислије — У рефренском завршетку ове и следећих стихира слога која се моли за весељену („сав свет“) одн. за цркву представља опште место

византијске и словенске химнографске молитвености, те се не би могло доводити у везу са унутрашњим сукобима у деспотовини Стефана Лазаревића 1402—13 (Б. Трифуновић, *Белешке о делима у Србљаку, О Србљаку*, Београд 1970, 308—309).

стр.190 **С е к и р а** — Уз „мач“, „нож“ заједно са „огњем“, исказује се овим симболом оштрина и радикалност архипастирског дејства Никодимовог.

П р а в и л о м ч в р с т и м — Само на први поглед може се овде помислити на тзв. Никодимов типик, као кодекс литургијских правила (Типик јерусалимски), што га је Никодим превео са грчког и преписао 1318/19. године (рукопис који се налазио у Народној библиотеци у Београду изгорео је априла 1941, у пожару од немачког терористичког бомбардовања). Вероватније је да се ту мисли на чврстину догматског учења Никодимовог, којим је он сузбијао јереси и учвршћивао православље међу Србима; то је главна тема ове стихире. Дубока теолошка ученост Никодимова овде се метафорично пореди са лопатом којом ратар преврће земљу и открива оно што се налази испод површине тла.

П р а в и л о ш т о у п у ћ у ј е ш н а д о б р о д е т е љ — Као што је у претходној стихири правило вере, образац и учитељ православности, тако је Никодим овде правило врлине, узор и учитељ моралног, добродетелног живота. Чисто византијско-ортодоксно схватање врлинског живота као пројекције догматске чистоте овде долази до изражаја; с једне стране — молитва и поука врлине, а с друге — зрак Свете Тројице, како се у овој стихири каже, и просветљење „виђењима божаственим“, без којих се, по овом схватању, и не може знати шта је добро нити се може ићи, а још мање — водити путем спасења.

Њ е г о в у . . . с т р е л у — Очигледно, стрелу ђавола, демона, који куша човека предностима земаљског богатства и среброљубљем. Томе је супротстављена свест о „вишњем богатству“, тј. о вечним добрима царства небеског, и живот по императиву делатне љубави.

стр.191 **Ф и н и к с** — Псаламски симбол плодне праведности (Пс. 91, 13 = Данич. 92, 12). Финикс или финик је, иначе, датуља (урма).

П р а з н и к у — Служба Никодиму 11. маја укршта се као и друге службе тога месеца са службом неког од пасхалних празника; песме овога слоја налазе се у Триоду цветном, Пентикостару, за недеље после Пасхе. (Најкаснији могући датум Пасхе=Ускрса је 25. април: Л. Мирковић, *Хеорџологија*, Београд 1961, 207).

С р п с к е ц р к в е — Литијна стихира преузета је из Данилове Службе светом Арсенију, са извесним додатком: *Србљак II*, 27—29, где је то стихира јеванђелска на јутрењи, а не литијна велике вечерње као овде.

П р а в о с л а в н и с а б о р и — То су молитвени, литургијски скупови православних, а не сабори у црквеноправном смислу речи.

И з а б р а в ш и б о љ е — Речи из Лк. 10, 42, где Исус вели за Марију, сестру Лазара из Витаније, да је „добри дијел изабрала, који се не ће узети од ње“.

стр.192 **Т р о ј и ц е ј е д н о б о ж и ј е** — Веру у једнога Бога који је Тројица, „у три лица“ (три ипостаси).

И н о п л е м е н е ј е р е с и — Све су јереси на неки начин цркве „иноплемене“, тј. туђе и убачене, као што је „иноплеменик“ симбол ђавола, духовног туђинца и уљеза у човекову животу. Овде, према томе, не треба гледати алузију на неку инострану и у том смислу дословно туђинску инфилтрацију у телу српске цркве.

Н е в е ш т а с т в е н и с л у ж и т е љ и — Бестелесна духовна бића, анђели, који „служе“ Богу у литургијском, латревтичком смислу речи.

С н а н и с и д а о — Алузија на Пс. 131, 4 (Данич. 132, 4):

„Нећу дати сна очима својима,
ни вјеђама својима дријема.“

стр.193 **Архијереј безлобан и беспрекоран** — „Јер таков нама требаше поглавар свештенички: свет, безазлен, чист, одвојен од грјешника“ итд. (Јевр. 7, 26). Овај апостолски текст чита се свагда на служби светим архијерејима, па је то, значи, парадигматски мотив и јеванђелског чтења на литургији у спомен св. Никодима 11. маја.

Засија свесветло — Стихира коју је Марко преузео из Данилове Службе светом Арсенију, са одговарајућом заменом имена: *Србљак II*, Београд 1970, 17.

Ластавица — Символ весника, који објављује у природи долазак пролећа, а у духовном смислу — време и пут покајања, схваћеног као препород, поновно рођење; из тога се може извући метафоричка дефиниција: покајање је пролеће духовног живота.

Благоухање...јавља живљење твоје — Мироточивост моштију св. Никодима, на коју се може помишљати под „миомирисом“ гробнице, открива праву вредност Никодимовог светог живота; она је доказ његове светости.

стр.194 **Недостижнога** — Богородичан тананог теолошког, и то христолошког и теотоколошког садржаја: Марија је права Богородица, јер је зачала и родила правога Бога, који поседује све атрибуте божанског бића. Парадокс богочечења је тајанствен, али се тим догађајем открива и тако „познаје“ тројично „једно једино и несливено“ божанство. Несливено — лица се у Светој Тројици не сливају, него су строго одељена својим личним својствима, као год што су једно — својом природом и суштином.

Радуј се, Обрадована — Арханђелски поздрав из Лк, 1, 28.

Без семена — О безмужном зачећу Исуса у Богородици: Лк, 1, 34—35.

Породу твоје — Исусу Христу, који се родио од Деве Марије.

Јеванђеље од Луке — То је читање из Лк. 6, 17—23 (данас као опште читање преподобнима), али то је у ствари читање за празник св. Николе.

стр.196 **Ирмос „Твоја победитељна“** — Ирмос прве песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, гласа првог (октоих).

Дивнога Павла — Апостола Павла Бог изабире још као гонитеља цркве, Савла, знајући га унапред као „сасуда изабрана“ (ДА гл. 9).

На Синају купина — Праслика Богородичиног зачећа и рођења, купина која у огњу није сагоревала: Пост. 3, 2.

стр.197 **Ирмос „Једини који знаш“** — Трећа песма васкрсног канона у недељу на јутрењи, гласа првог (октоих).

Колесница — Вид. о узношењу пророка Илије на небо, „колима огњеним“: Књ. бројева 2, 11—12.

Сумрак богословља — Вид. тумачење стихире са истим почетком у Служби Јефрему, на стр. 47 ове књиге.

Богаташи народа — Пс. 44, 13 (Данич. 45, 12):

„Кћи Тирова доћи ће с даровима,
најбогатији у народу тебе ће молити.“

стр.198 **„Горуте благодати“** — Ирмос четврте песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, гласа првог (октоих).

Павлово...учење — Гал. 5, 22: „А род је духовни љубав, радост, мир, трпљење, доброта, милост, вјера, кротост, уздржање“.

стр.199 **Лепота Јаковљева** — Вид. тумачење истог мотива у Јефремовим стихирама Богородици осмогласним.

Ирмос „Просвеште (. . .)“ — Ирмос пете песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, гласа првог (октоих).

Као Мојсије велики — Вид.: Изл. 14, 21—22.
Као Илија — Број. 2, 11—12.

Петрову ревност — Реч је о апостолу Петру, прототипу свакога епискога одн. црквеног поглавара.
Највиши престо — Престо српске архиепископије.

стр.200 Ревност божаствену — Пророк Илија је молитвом свео огањ с неба и казнио многобошце (3. Цар. 18, 36—38).

Тројицу да славослови — Догматска формулација учења о Светој Тројици, јединственој по божанској природи.

Жеравица — Вид. Ис. 6, 6—7. Символ очишћења, духовне катарзе као припреме за профетски позив одн. за апостолат. Један серафим дотиче усне пророка Исаије жеравицом па је тако очистио безаконје његово. Овде је жеравица = Христос, којег рађа Богородица из својега „крила“.

Ирмос „Обузе нас бездан последњи“ — Ирмос шесте песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, гласа првог (октоих).

Јосиф — Вид.: Пост. 41, 56—57; 42, 25—26. Праотац Израјлаца, чији је живот, према библијској повести, у средњовековној књижевности веома омиљено и узбудљиво штиво. Драма Јосифова крије у себи ширу и трајну драму јеврејског народа, његова ропства, преживљавања и слободе.

Јагње Божије — Архиепископ Никодим „ломи“ јагње Божије заклано за свет, приносећи мистеријску евхаристичку жртву. Упор.: Јн. 1, 29. Смисао причешћа је усиновљење човека Богу — учешћем у егзистенцији „тела Сина Божјега“ (Гал. 4, 5; Еф. 1, 5 итд.).

Царства српскога венцем украшен — У овом је тропару реч о краљу српском Милутину.

(1282—1321); њега је Никодим „отпратио“ у царство небеско (Никодим је умро 1324).

стр.201 Руно, Гедеон — Према Суд. 6, 37—40, симбол Богородице као Приснодеве (Увек-Деве). Гедеон је један од првих јеврејских управљача („судија“) по доласку из Египта у Ханаан (Палестину).

стр.202 Ирмос „Тебе мислени“ — Ирмос седме песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, гласа првог, (октоих).

Часни храм — Овде се помињу два посвећења, а по свој прилици само један храм: то је црква св. Димитрија у комплексу Пећке патријаршије, подигнута, значи, у периоду Никодимова поглаварства српском архиепископијом, између 1317. и 1324.

Свима све — Алузија на речи апостола Павла: „Јер премда сам слободан од свију, свима себе учиних робом, да их више придобијем. Јеврејима био сам као Јеврејин да Јевреје придобијем; онима који су под законом био сам као под законом, да придобијем оне који су под законом; онима који су без закона био сам као без закона, премда нијесам Богу без закона него сам у закону Христову, да придобијем оне који су без закона. Слабима био сам као слаб, да слабе придобијем; свима сам био све, да какогод спасем кога“ (1 Кор. 9, 19—22).

Девственим телом — Чудесно избављење тројице јеврејских младића из „седмоструко“ потпаљене вавилонске пећи (Дан. гл. 3), овде је директно протумачено као праслика Богородичиног девичанског рођења Сина Божјег.

стр.203 Ирмос „У пећи деца Израјлева“ — Ирмос осме песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, гласа првог (октоих).

Крин благовони — Крин (љилан) је у византијској химнографији библијски симбол лепоте божанског стваралаштва, божанске лепоте уопште: „По-

гледајте љиљане у пољу како расту; не труде се нити преду. Али ја вам кажем да ни Соломун у својој слави не обуче се као један од њих“ (Мт. 6, 28). У пророка Осије, такође: „Бићу као роса Израиљу, процвјетаће као љиљан . . . и љепота ће му бити као у маслине и мирис као Ливански“ (Ос. 14, 5—6). Крин је и метафоричан цвет Песме над песмама (2, 1. 2. 16).

Једину светлост . . . тросунчану — Јединствено божанство у три лица. Метафора „тросунчаности“, односно јединствене светлости три сунца као покушај објашњења тринитарног догмата, позната је у светоотачкој књижевности.

Гору велику — Вид. тумачење истог мотива у Јефремовим стихирама Богородици, осмогласним, на стр. ове књиге.

Ирмос „Слика чистог Рођења“ — Ирмос девете песме васкрсног канона у недељу на јутрењи, гласа првог (октоих).

Анђелски чинови — Према учењу православне теологије, развијеном још у делу Псеудо-Дионисија Ареопагита, О небеској јерархији (V—VI век), анђели су сврстани у „чинове“ одн. разреде или класе према ступњу својега егзистенцијалног савршенства и по врсти своје службе, по строгом хијерархијском поретку. Сви анђели се деле на три чина („јерархије“), сваки чин на три реда („хора“). Виши чин су серафими, херувими, престоли; средњи — господства, силе, власти; нижи — начела, арханђели, анђели. Више о томе: Ј. Поповић, *Доімајшика I*, 238.

стр.204 Кротких земља — У Новом завету, кротки су блажени јер ће „наследити земљу“ (Мт. 5, 5, према Пс. 36, 11 стсл. „Кротки ће наследити земљу / и насладиће се мноштвом мира“).

Тајник небески — Божански „мист“, посвећеник божанских тајни, упућен у тајне право, изворног богословља = богосазнања.

Патријарха — Вероватније се овде мисли на старозаветне патријархе = праоце (Авраама, Исаака, Јакова итд.).

По твојим речима — То су речи Марије Деве у одговору на Јелисаветин поздрав у Лк. 1, 46—55 („Песма Богородице“ је девета библијска ода), посебно стихови:

„Велича душа моја Господа
и обрадова се дух мој Богу Спасу мојему,
што погледа на понижење слушкиње своје;
јер гле, од сад ће ме звати блаженом
сви нараштаји,
што ми учини величину силни,
и свето име његово! . . .“ (ст. 46—49)

Та „величина“ се састоји у томе што је и по рођењу натприродно Зачетога, Дева Марија остала нетакнутом девом.

Изводител светлости из таме — Христос је као Син Божји и сам — Бог, Творац света; са алузијом на Пост. 1, 2—4.

стр.205 Бестелесних живљење — Начин живота анђела, као миметички модел светог живота уопште. У следећој стихири то је управо „анђелско живљење“.

Крст . . . узевши — У духу поруке јеванђеља: Мт. 10, 38 и д.

Славословље велико — При крају свечане (празничне) јутрење пева се нарочита песма-молитва доксолошког карактера („Слава теби који нам показа светлост! Слава на висини Богу . . .“ итд.).

стр.206 Из недра земљина — Свети је заблистао „из недра земљина“, јер се његово цело, нераспало тело, открива као доказ његове светости и божанске благодатне енергије.

стр.207 **Старац Авраам** — Поменут и у другом спису епископа Марка, *Житију патријарха Јефрема* (вид. на стр. 162 ове књиге, и одговарајући коментар). Тамо је то старац с којим Јефрем живи у испосници код манастира Дечана, заједно са Спиридоном и послушником Јаковом. Никаких других података о њему нема. О њему Ђ. Сп. Радојичић у *Синаксару* III сер. 14 (1939) 67—70.

Црква... светог Георгија — Овде још вреди навести расуђивање Д. Вуксана из 1925: „Гдје је била Герасимова црква св. Ђурђа тешко је одговорити, Мени су познате овдје двије рушевине старих цркава. једна на пола километра од патријаршије према Руговој, а друга нешто даље, при самом улазу у Ругову. Ова потоња црква није црква св. Ђурђа, ако је вјеровати једном запису, који се налази у једној руској штампаној књизи (својина г-ђе Десте Ђорђевић из Пећи) и који гласи: „На 1889. Игумен Софроније поче дувар и врата да гради јунија 8. Мајстори тражећи камен за врата и тако копајући на Маркову цркву нађоше патос плоче велике изрјадне и углађе(не) као што најљепше може бити и повеленијем Игумана Софронија пренеше се те плоче све доле у патријаршију пецку септембра 2. и тема плочама удари патос у олтар свете патријаршије са тема плочама нека је знати свакоме“. Да су, доиста, плоче дизане из ове цркве, ја сам то испитујући дознао. Остаје друга, она ближа, црква према Патријаршији. За њу постоји традиција, да је била посвећена св. Николи (нап. 1: Ако је традиција тачна, онда би требало код ове цркве тражити гроб Герасимов и Јефимијин). Преко пута од Патријаршије, на десној обали Бистрице налазе се такође остаци неке рушевине, која је данас толико затрпана, да се не може констатовати каква је ту била грађевина. Остаје још бријег Јерињак више вароши Пећи. На том бријегу било је старо наше гробље, које је ушљед турских утврђења, која су ту прављена, уништено, плоче су дигнуте и поломљене

и само се једна сачувала и налази се данас у дворишту католичког парохијалног стана. Ово управо и није надгробна плоча, већ један мали четвртасти камен, који је без сумње био узидан у неку грађевину, највјероватније цркву. Ово су све рушевине око Пећи за које се зна, и према томе питање, гдје је била црква Герасимова св. Ђурђа остаје тамно“ (*Ловћ. Огјек* 1, 1925, бр. 2—3, стр. 85—86). „Што се спомиње црква Св. Ђорђа у Ждрелнику, ја мислим, да је овај Ждрелник исто што и Ждрело и да према томе и ову цркву треба тражити негдје око Пећи“.

Јефрем патријарх — Српски патријарх Јефрем (1375—79). Постриг Марков је могао бити негде око 1347, ако је са Јефремом потом провео — како проистиче из *Житија* Јефремовог — 23 године, тј. до 1400. Ако је тада имао 17 година, рођен је око 1330. За епископа пећке епархије Марко је хиротонисан између 1375. и 1379, уколико га је хиротонисао Јефрем.

Јефимија — О мајци Марковој нема других података, па се не зна ни њено световно име. Из овога синаксарског казивања њенога сина Марка види се да је као монахиња живела уз Герасимову (и своју) задужбину, цркву св. Георгија, можда са још неким од своје петорице синова. Податак о њеној смрти је, међутим, прилично загонетан, јер је ту речено да је она „мучења венцем украсила своју преподобну главу“ (формулација употребљавана иначе за преподобномученице, тј. монахиње које су мученички изгубиле живот), и то 8. јула, без означене године, у сваком случају пре Герасимове смрти, а он је умро 1392. Каква је то мученичка смрт, од кога, у којим околностима — не може се ништа знати. Можда је страдала од Турака, у каквом њиховом походу кроз те крајеве после косовског боја (1389)?

стр.208 **Тавор** — Црква св. Николе „на Тавору“ — вид. о томе цитирано мишљење Д. Вуксана. Данас овог топонима нема, међутим овакви библијски новозаветни топоними у околини манастира нису ни данас необични. Они асоцирају догађаје који треба да играју важну улогу у духовном животу монаха („Самарија“, „Тавор“ као гора Преображења Христовог и сл.).

стр.209 **Богоносни и преблажени** — Цео овај параграф је уводни део Упутства за читање псалтира, које се приписује светом Сави.

Данас је у свим црквенословенским псалтирима као „Устав свјатих отец Богом преданиј, всјем хотјашчим пјети псалтир“ итд. Параграф је овде уметнут без много логике, али би се можда могла издвојити идеја водиља, мотив овога Марковог дара: жеља да се буде следбеник Божји испољава се као следовање светим оцима; таквом монашком животу треба да послужи и црква св. Георгија, намењена Пећком манастиру.

Гашањин благодостивни владар — Године 1411. владао је Србијом деспот Стефан Лазаревић (1389—1402. кнез, 1402—27. деспот).

Дом Спасов — Манастир Пећка патријаршија.

Ждрелник — Убикације топонима вид. у тумачењу синаксара, навод из Д. Вуксана. Црква св. Георгија у Ждрелнику је задужбина Маркових родитеља, Герасима и Јефимије; у Марковом ктиторском запису ради се, заправо, о обнови и допуни ктиторског дара.

Аларени — Турци

амин (јевр.) — заиста, да, нека тако буде; завршна формула молитава

анаиноси (грч.) — читач, чтец (црквено звање)

архиејиской (грч.) — први епископ, поглавар самосталне православне цркве

баир — порфира, симбол владарског достојанства

баиреница — порфира, владарски огртач од порфире

бденије — вечерње или свеноћно богослужење, у коме се спајају вечерња и јутрења

безмолвије — молитвено тиховање (грч. исихиа)

Безневесна — она која никада није била невеста, епитет Богородице

бес — демон, ђаво

блајоверан — побожан

блајовон — миомирисан

блајодај — милост, сила Божја, дар Светог Духа (грч. харис, харизма)

блајолейије — лепота, склад

блајосрдан — који је добра срца, милосрдан

блајоухање — пријатно мирисање, миомир(ис)

блажии — хвалити, прослављати као блаженог

бојовесиан — који Бога објављује, који о Богу говори

бојојисан — од Бога написан, чији је аутор Бог

бојородичан — црквена песма посвећена Богородици

бојоследбен — који следи за Богом

бојочасив — који Бога (по)штује

васељена — цео свет

васкрсан — недељни; који се пева или чита у недељу

венац — круна

венценосац — крунисана глава, владар

венчаии — крунисати

вечерња — главно вечерње богослужење

Владика — Господ (Исус Христос)

Владичица — Господарица (Богородица)

іејена (јевр.) — пакао
іраница — врхунац, крајњи дOMET

Дева — девојка, девица; назив Богородице Марије, Марије
Деве

дијак — писар, секретар

добродетел — врлина; добро дело

доброласан — који добро звучи, звучан, гласан

доброесмен — милозвучан, мелодичан

добробедан — триумфалан; који се користи у декорацији
триумфа (за цвет одн. цвеће)

дохија (грч.) — подрум

духойодвижан — који је покретан Духом Светим

жривеник — олтар; црква

злоначелан — који је злу дао почетак

злосірасіан — обузет злим, рђавим страстима

избава — откуп, откупна цена одн. жртва

икос (грч.) — реторски грађена песма која прати кондак

иноколен — туђин, туђинац

ирмос (грч.) — песма-образац за тропаре у свакој оди канона

јег — отров

јелински језик — грчки језик

јуишења — главно јутарње богослужење

канон (грч.) — правило; византијски песнички жанр, сложен
од више посебних песничких форми

каіавасија (грч.) — ирмос који се понавља као рефрен у струк-
тури канона на јутрењи

каіизма (грч.) — група од неколико псалама, која се чита као
литургијска целина; псалтир је подељен на 20 катизми

клеи — соба, одаја, просторија

кир (грч.) — господин (као титула)

клир (грч.) — свештенство, црквена јерархија

клирик (грч.) — члан клира

кондак (грч.) — литургијска химна, уз тропар — најважнија
песма сваког култа

крајесіих — акростих

лиіуріја (грч.) — служба Божија, главно црквено бого-
служење, на коме се врши света тајна причешћа
лице — лице (грч. *ііосііас*) Свете Тројице; личност уопште;
сама особа о којој се говори

медоііочан — који точи мед

меііохија (грч.) — манастирско имање, посед

моііи — посмртни остаци светаца, чувани и поштовани као
предмет посебног црквеног култа

насііојашел — старешина манастира

невешіасівен — нематеријалан, бестелесан, духован

неискусобрача — која није искусила брака, уоп. невина

низложіи — оборити, победити

Номоканон (грч.) — зборник државних закона (грч. *номос*)
и црквених правила (грч. *канон*); законик

облаіоухаваіи — чинити мирисним, испуњавати мирисом

оваілоііиі се — постати тело, постати човек од крви и меса

окііоих (грч.) — осмогласник, богослужбена књига са цркве-
ним песмама у осам гласова (мелодијских образаца)

оііиіје — тихо место, заклон

оіііусі — благословна молитва, којом се црквена служба
завршава

ііаримије (грч.) — старозаветни текстови који се читају на
богослужењу празника

ііирі (грч.) — кула

ііодобан — песма чија мелодија служи као образац другима

ііодобіи се — бити сличан, угледати се

ііолијелеј (грч.) — Псалам 135, „Многомилостиви“

ііосіешник — онај који поспешује, који подстиче

ііодви — подвиг, борба; мука (према грч. *аіон*)

іірвоіресіолник — онај који седи на првом престолу, црквени
поглавар, синоним за архиепископа или партијарха помесне
цркве

ііребесіочейан — који нема никаквог почетка, апсолутно
вечан, који је одувек

ііреіодобан — свет; свети монах

іірисіпраіше — страсна привезаност; времено п. — привеза-
ност за привремене, овоземаљске ствари

йричасно — стих који се пева за време причешћа
йрокимен (грч.) — псаламски стих који се пева на богослужењу,
 обично поводом читања библијског текста
йсалійир (грч.) — збирка псалама; књига псалама

риза — свештеничка одежа; монашка хаљина
рубине — груба, сукнена одећа

Сведржсийељ — онај који све држи у својој власти, атрибут
 божанства

Свейојана — она коју сви певају, коју сви песмом прослављају
 (епитет Богородице)

свейилна — врста црквене песме, која се пева после канона,
 са мотивом божанске светлости

свейийељ — епископ, архијереј, владика

свейловидан — светао, који је светлога лика

свейлозаран — светлосан; блистав

свейородан — који је потомак светих, рођен у светом роду

Свешийедри — Најмилосрднији (за Бога)

свешийенолейно — онако како доликује светињи

седилна — црквена песма (грч. *кайизма*), укрштена са читањем
 катизми псалтира или канона

скиийар (грч.) — палица, владарска инсигнија; краљевска
 власт, држава уопште

славословији — прослављати у „доксологији“ („Слава Оцу
 и Сину и Светоме Духу...“)

Слово — Реч Божја (грч. *Лојос*), друго лице Свете Тројице,
 Син Божји, Исус Христос

сйема (грч.) — царски венац, круна

сйейена — стихови из псалама који се певају на свечаној
 јутрењи у недељу и празнике

сйихира (грч.) — литургијска песма која се пева уз стихове
 псалама

сйиховно — група стихира у октоиху или минеју, које се пе-
 вају уз стихове псалама

сйихолоија (грч.) — читање псалтирских катизми

сйрансйво — живот у туђини, туђиновање

йарийар (грч.) — пакао

йемйло (лат.-грч.) — храм

йрисасйаван — који се састоји из три лица, троличан, три-
 ипостасан (о Светој Тројици)

йрисијан — који сјаји троструким сјајем (о Светој Тројици)
йройар (грч.) — литургијска химна, једна од основних форми
 византијског песништва

йивойй (грч.) — ковчег; старозаветни „ковчег завета“, у коме
 су се чувале таблице Божјих заповести, Божјег закона

ујаснији — обасјати, осветлити, учинити јасним и светлим

финик(с) (грч.) — урма, датуља; уоп. палма; симбол живот-
 ности и вечне младости, плодности

хорос (грч.) — viseћи свећњак, полијелеј у храму

хрисовуљ -(а) (грч.) — златопечатна повеља, повеља највишег
 ранга

Авраам, Аврам 79, 137, 152, 166, 207
 Агарени 166
 Адам 115, 137, 147
 Амалик 180
 Андроник 165
 Антоније, свети 170
 Апостоли свети, манастир 64, 65
 Арон 135
 Арсеније 63, 93
 Атанасије Атонски 94
 Атон, в. Света Гора

Безгрешни, в. Исус
 Безневесна, в. Богородица
 Блага, в. Богородица
 Благн, в. Исус
 Богдан 209
 Богодевојчица, Богомати,
 Богоневеста, в. Богородица
 Богородица 92, 106, 107, 113, 121,
 174, 175, 177, 179, 180, 183, 196,
 188, 194, 195, 201, 204, 206;
 Безневесна 142; Блага 141, 142,
 143; Благога Цара Мати 104;
 Богамати 140, 210;
 Богодевојчица 121, 123, 125,
 136; Богомати 104, 107, 109,
 110, 130, 132, 135, 142, 143;
 Богомати Девица 110;
 Богомати Владичица 111, 197;
 Богоневесна 131; Богоневеста
 122, 131, 139; Богородитељица
 104; Богородица Дева 127;
 Божија Мати 107; Владарка
 107; Владичица 95, 103,
 108—110, 112, 115, 116, 122,
 123, 126, 128, 129, 133, 134, 137,
 140, 141, 144, 174, 188, 196,
 200—202; Гора нетакнута 139;
 Госпођа 128; Дева 101—112,
 115, 117, 118, 121, 123, 124,
 126—132, 134—141, 143, 147,
 148, 154, 156—161, 172, 184,
 202, 204, 206; Дева Богомати
 110; Дева Богомати Марија
 121; Дева Мати 69, 122, 128,

130, 141, 160; Дева Мати
 Божија 121, 134, 143; Дева
 Мати Марија 121; Дева Мати
 Чиста 124; Девица 106—110,
 112—116, 122, 123, 126, 129, 138,
 139, 157; Девојчица 109, 127,
 128, 133, 179; Јагњица 159, 160;
 Марија 102, 106, 110, 125, 126,
 129, 131—133, 136, 138, 139,
 178, 194; Марија Богодевојчица
 130; Марија Богоневеста 141;
 Мати 121, 126, 138, 148,
 156—160; Мати Бога 138; Мати
 Богу 135; Мати Божија 108,
 110, 119, 126, 142, 144, 176, 177;
 Мати Божја 75; Мати свих
 Творца 133; Мати Творца 101,
 122; Мати Христова 106, 114;
 Мати Цара Христа и Бога 114;
 Многомилостива 111; Нада
 свих верних 135, 141; Надежда
 133; Непорочна 132;
 Обрадована 110, 174, 194;
 Обрадована Дева 123, 128;
 Предстатељка 130;
 Пренепорочна 122, 158, 160,
 161; Пресвета 175; Пречиста
 104, 110, 124, 131, 143, 161, 175,
 184, 195, 203; Пречиста Дева
 174; Приснодева 174;
 Родитељка 158; Свемилостива
 122; Свенепорочна 123, 129,
 139; Свепојана 179, 184;
 Свечиста 127; Чиста 110, 111,
 123, 124, 126, 127, 130, 134, 135,
 137, 139, 140, 143, 157, 184, 206
 Богородица Студеничка, црква
 76
 Богородица Хиландарска, црква
 63
 Богочовек, в. Исус

Ваведење Свете Богородице
 (Хиландар) 75
 Василије 165
 Велика црква 169, 208, 209
 Владалац, в. Исус

Владарка, в. Богородица
 Владика, в. Исус
 Владичица, в. Богородица
 Влах 168
 Вук (Бранковић) 168

Гаврил 69
 Гедеон 201
 Георгије, мученик 207, 210
 Георгије, Герасим (Отац Исаија)
 91, 92
 Герасим, в. Георгије
 Герасим, јеромонах 207, 208
 Гора нетакнута, в. Богородица
 Господар господарима, в. Исус
 Григорије Други 63—65
 Григорије Рашки 61, 64
 Грци 67, 96

Давид 109, 147, 183
 Данил 139
 Данило 167, 169, 203
 Даница (звезда) 96
 Дева, Девица, Девојчица, в.
 Богородица
 Дечански манастир 166
 Димитрије 202
 Дионисије 94, 209
 Драган 210
 Дуготрпљиви, в. Исус

Ђурђе Мирадовић 210

Ева 105, 115, 141, 147
 Египат 200
 Едеса 86

Ждрево (место) 167
 Ждрелник (место) 209, 210
 Животодавац, в. Исус
 Жидови 158

Зограф (место) 166

Ибровско острво 166
 Измаил 114, 117

Израиљ 79, 203
 Илија 199, 200
 Исав 114
 Исаија 82, 91—94, 96, 97, 167, 200
 Исус 103—106, 116, 123, 151, 157,
 160, 175, 182, 195; Безгрешни
 160; Благн 112, 114, 147;
 Благодетель 151; Бог Спас 120,
 141; Богочовек 160; Владалац
 158; Владатељ 113; Владика
 83, 95, 101, 104, 113, 114, 129,
 134, 141, 146—152, 155, 159,
 161, 171, 175, 195, 199, 205, 206;
 Владика Христ 172, 185, 199;
 Господ Исус Христ 168;
 Господар господарима 115;
 Господин цар 165;
 Дуготрпљиви 161;
 Животодавац 156; Исус Спас
 104; Исус Христ 63, 65, 73, 95,
 116, 145, 165; Јагњешце
 158—160; Лекар 150;
 Наставник 105; Пастир 145;
 Преблагн 178; Премили 159;
 Прослављени 117; Саздатељ
 Христ Бог 102, 131; Своблаго
 127; Свесилни 106; Свештедри
 102, 104, 145, 161; Силни 204;
 Син 111, 121, 126, 127, 129—131,
 136, 142, 157, 159—161, 176, 177,
 183, 197, 199, 201, 209; Син и
 Слово Бога 95; Слатки 159;
 Слово 156, 161, 179; Слово
 Божије 156—158, 161, 183, 200,
 203, 206; Спас 102—104, 115,
 145—150, 152—154, 157, 159;
 Спас Христ 108; Спаситељ 149;
 Сунце 157; Творац 101, 111,
 131, 134, 137, 138, 151, 177;
 Творац свега 118; Творац свију
 118; Утешитељ 189, 190; Христ
 77, 84, 91, 92, 95, 96, 101—103,
 108, 113, 117, 124, 138, 149, 153,
 156—160, 170, 171, 173, 176,
 178, 181, 182, 187, 190—193,
 198, 200—202, 209, 210; Христ
 Бог 101, 175, 184, 195, 204, 208,
 209; Христ Господ 135; Христ
 Спас 102; Христ Цар 115;
 Христос 176, 194, 197; Христос
 Бог 139; Христос Господ 123;
 Цар векова 118; Цар свега 112;

- Цар свих 117, 119; Цар сила 116; Цар Христ 115; Цар царевима 113, 115, 116, 118, 119; Штедри 103, 147
- Јагањче, в. Исус
Јагњица, в. Богородица
Јаков 137, 166, 199
Јаков Серски 67, 69
Јевстатије Други 64, 188
Јелена 94
Јелисавета 69
Јерусалим 74
Јефимија 207
Јефрем 99, 105, 113, 143, 145, 156, 165, 171—173, 176, 177, 181, 183, 207
Јоаким 92
Јоакимови лази 210
Јоаникије 166
Јов 97
Јосиф 200
Јудеја 104
- Калина, Теодосија (мајка Исаије) 91, 92
Кирјак 63
Константинов град, в. Цариград
Кузмића пештер 210
- Лавра 97
Лазар (кнез) 167, 168
Лекар, в. Исус
Лиман 91
- Манастир светих Архистратига 168
Мануил 74
Мара 210
Марија, в. Богородица
Марко 80, 82
Марко Пећки 163, 169, 175, 196, 208, 210
Мати, в. Богородица
Милутин (краљ) 165
Михаило 165
Мојсије, Мојсеј 180, 185, 196, 199
Монах Јефрем, в. Јефрем
- Нада свих верних, в. Богородица
Непорочна, в. Богородица
Никандар 95, 96
Никодим (архиепископ) 187—194, 196, 197, 199, 201, 204—206
Никодом (градитељ) 96
Никодим (поп) 167
Никола 208
- Обрадована, в. Богородица
- Павле 65, 196, 198
Пантелејмон 73, 94
Пастир, в. Исус
Петар 65, 101, 102, 105, 146, 167, 199
Пресвета, в. Богородица
Претеча 106, 115, 131
Пречиста, в. Богородица
Пустиња светог Павла 93
- Радослав Барановић 210
Рас 63
Ратко 210
Ромил 84
- Сава, Свети Сава 63, 75, 167, 169, 173, 183
Сарандапор 92
Света Гора, Света Гора
Атонска, Атон 63, 73, 75, 92, 93, 95, 96, 165—167, 171, 196
Свети Врх Атонски 166
Свети Георгије (црква) 209
Светогорац 89
Свечиста, в. Богородица
Свештедри, в. Исус
Сечена Стена (место) 210
Силвестар 93, 96
Силни, в. Исус
Силуан 71, 73, 77
Симеон 63, 75, 157, 160
Син, в. Исус
Синај 67, 71, 196
Сион 116
Сисоје 97

- Слово Божије, в. Исус
Спас, Спаситељ, в. Исус
Спиридон 166, 168
Срби 67, 96
Средња Гора 167
Стефан 75, 93, 94, 166, 168, 169
Стефан Урош 65, 67
Студеница (река) 75
- Теодосија, в. Калина
Теоктист 209
Теофан 96
Трново 74
- Угровлашка земља 96
Урош (краљ) 64, 91
- Утешитељ, в. Исус
Филипов град 166
Филотеј 167
Финес 106
- Хиландар, Хиландарски манастир 75, 92, 166
Христ, в. Исус
- Цариград, Константинов град 96, 167
- Чиста, в. Богородица
- Штедри, в. Исус

Владимир Јанковић

ИЗБАВИТЕЛЯ НАШЕГО. СПЕЧАЛИ
РАШЛЮЩИ СЪДѢ ИСКРЬСЕН

ВЪ СІ НЖЕ ВЪСТХЪ

ПРИБНАГО ОЦА НАШЕГО ЕФРЕ
МА ПАТРИАРХА СРЪСНАГО. ВЪ
СЪЛѢ БЛЖЕНЫМЪ ЛЮ. МАГНОХЪ. ПО
ЖЕ Н НЪ И ПОИЕ ТРИ ГЛА ДЪЗДАСЯ
ИЖЕ ТРИ СНАМАГО БЖТВОА СЪТ
ТОМА СЪЗАРЕНЬ. И ГЛА ТВОЮ СЩЕН
НОУ ДШОУ БЖТОНЕ ЖЕЛАНИЕ
РАСПАЛИ. ПОГЛА ЛЮБЕ ВНИЮ ПОТЕ
КАНЪСН ВЪ СЛѢ СВОИХЪ ВЛІСЫ.
СЕГО ЖЕЛАЕ ВЪ ЛЮБВИ НАГЛАД
ТИСЕ. ТЪ БЛЖЕ МИРСКУЮ ЛЮБ
ВЬ. ЯКО НИ ВЪ ТИЖЕ ВЪ МЪТНА
НЪСН. И СЪТЪ ХЪВЪ ПАРАДЛО ВЪ СПРІИ
НЕ ВЪЗВРАТИТЪ СЕГО ВЪЗЫСИА. ТО
МОУ ВСЕГДА СЪНДАННАЕ СЕ ПОЩЕТИ
ЖЕЛАЕ НАМЪЛНТВАЛИ. И ГЛА ЖЕ МЛН
СЪУЕ СЩЕННЕ. ПРОСВѢТИТИ ИСПЕТИ
ДШЕ НАШЕ:

ИЖЕ ВЫШНЕГО БЛГОРОДНЕА ЖЕЛАЕ.
ВЪ БЛАГНАГО ПРИСТРАСТИИ ПЕРЪСЪВ
НЪСН. СТУДІИ ТВОЮ БЛУНИМОУ ЛЮБЕ
СИ И СМЪРЕННЮ. ГОРЫ АФОИ ДОСТА
ГЛЫЕ СН. И ДЖЕ СЪУЕ ПРЪЛОВНЕ. ПО

ЩЕ НИИ ПОСЛУШАНИИ И СМЪРЕННЮ.
ПЛАТЭСКОИ МОУДОУ БЛАГНИ ОУМЪРЪТОВИ
ЛЫЕ СН. СЪСОУДЪ БЫЛЫЕ СН БЖТОНА
ДХУ. СЕМОУ СЩЕ СВОИ ЦРІСВИ СЪТВО
РНАНЪСН. И ГЛА ЖЕ МЛН СЛѢТИ ИСКР
СЪТТИТИ ДШЕ НАШЕ:

ИЖЕ ВЪ СЛПРОТЪДІЕ Б. ТАКИИ ДШЕ УНЕТЮ
И СМЪРЕННИКАЛЪ ОУПОКОИВСЕ СЪУЕ
СЪЛЮ ЕФРЕМА. ЯКО ВЪ ЛІСОНЕ СЪТ
ПТИЛО НА СЪТЩЕННЦѢ СВОИИ ЦРІСВИ.
ТЕ ПОЛАГАЮТЬ: И ВЪ ЛІСІА АРХІЕРА
И ПЛАСТЫРА СВОИЕ МЪ СЪТ ДЪ ОУРД
УАЮТЬ. ЗАНИЖИ ПОДЪНЗАЮТЬ. А ІНІСІ
ИЗВОЛИНИКАМЪ БЫЛЫЕ СН. ТЪ БЛЖЕ И
НИИ МЛН СВОИГО ВЛІСОУХА. ЦРІСВИ
И ТЕДА ТВОИ СЪХРАНИТИ. БЪ СЪ БЛАЖНО
У ВЪ ЛІСОНЕ ИРІСН И МЪЛЪ ТЕЖНО. И
ПРОСВѢТИТИ ИСПЕТИ ДШЕ НАШЕ: СЛАГЪ 2.
БЛЖЕ ПРѢСВѢТЪ ДХА ИЗЛИЧЕ ВЪ ОУСЪ
НАХЪ ТВОИ ПРЪЛОВНЕ. СЪУЕ НАШЕ СЪЛЮ
ЕФРЕМА. ТЪ БЛЖЕ БІ ПЛАСТЫРЪ ХЪ ВЪ
ЦРІСВИ. ОУЧЕ СЛОВЕСНИИ СЪВЦЕ. ВЪ РО
ВАТИ ВЪ ТРОИЦѢ ЕДИНО СЪУЩНОЮ. ВЪ
И ДАНОМЪ БЖТѢ. И НЖЕ НИИ ИСПЕ
СЪТІИ МЛНЪСН. ОИЖЕ ЛЮБОВНИИ ТИ БЕ
ПОУКТАЮЩІА. И НЪ. И СЪ ТИ БЕ ПЕ СЛА
ЖИТИ ПРѢСВѢТЪ ДХА. И ХЪ ПРЪ ДЪ И

Марко Пеѣки, Служба светом патријарху Јефрему
(АРХИВ САНУ, рукопис бр. 68)

и лажмае стьске . настано . ерн . гла . е .
 рѣше вѣсѣише мнѣ глави . нѣжидѣ
 вни прѣмудрости сироваще мѣстѣи .
 долѣ вѣсоуше мѣсто вани пѣли
 оуларь пѣльи еси . нѣдѣстѣ снѣ
 мнѣ дѣшѣ про сѣтѣи . нѣснѣ
 завѣстѣи сѣвѣрѣи . сѣвѣрѣи
 бѣ прѣстоупающѣи . тѣмѣи
 се . даровати цѣркви единомышлѣ
 ниѣ . мнѣ нѣвѣлю мѣтѣ . сѣвѣрѣи .
 рѣше прѣмудре стѣю . нѣже вѣроу
 ѣкоже зломѣ по прѣкѣсе . стѣстѣи .
 мѣре мнѣ сѣго смѣуше мнѣ пѣльи
 еси . нѣдежеже нѣкоже степенѣи
 на горѣ бесѣтѣи . вѣзѣльи еси .
 любовнѣи нѣжѣи мѣ жѣлѣи .
 бѣи сѣдѣи еси . сѣноу же нѣкоже
 сѣвѣрѣи мѣу те мѣ . прѣвѣсѣ
 вни мнѣ оу те мнѣ людѣ на поклѣе
 си . тѣмѣи мнѣ . вѣмнѣ сѣхрѣи
 се . любовнѣи мѣ пѣу сѣи .
 ерен пѣвѣи сѣвѣрѣи сѣи .
 рѣше стѣю прѣвѣи . нѣже вѣсѣи
 бѣжѣи нѣ дѣшѣ испѣльи . нѣсѣ
 тѣже нѣ мѣи то жѣтѣи нѣ дѣло нѣ
 мѣи . ерѣме бѣгѣхнѣи . ре
 вѣностию дѣхѣи нѣвѣрѣи .

хѣа . нѣсѣ сѣвѣрѣи сѣвѣрѣи цѣркви .
 то пѣльи сѣвѣрѣи сѣвѣрѣи .
 пѣльи мнѣ . даровати цѣркви
 единомышлѣниѣ . мнѣ нѣвѣлю
 мѣтѣ . слава гла нѣ .
 прѣти вѣрѣи сѣвѣрѣи . ерѣи
 сѣвѣрѣи мнѣ трѣсѣи мнѣ
 сѣвѣрѣи . пѣльи мнѣ вѣсѣи
 мнѣ . сѣвѣрѣи мнѣ нѣу мнѣ
 сѣвѣрѣи мнѣ . пѣльи мнѣ
 пѣльи мнѣ . бѣтѣи мнѣ по
 сѣвѣрѣи . сѣвѣрѣи мнѣ . нѣ
 сѣвѣрѣи мнѣ нѣже сѣвѣрѣи
 мнѣ нѣсѣрѣи . мѣло дѣшѣи
 мнѣ . нѣсѣрѣи мнѣ мнѣ
 мнѣ . мнѣ сѣвѣрѣи дѣшѣ
 мнѣ . нѣ сѣвѣрѣи гла нѣ
 прѣвѣи вѣрѣи нѣсѣрѣи .
 нѣрѣи . по дѣстѣи сѣвѣрѣи .
 вѣсѣрѣи . сѣвѣрѣи мнѣ
 бѣжѣи . сѣвѣрѣи мнѣ нѣ
 зѣрѣи . сѣвѣрѣи мнѣ
 оу сѣвѣрѣи . сѣвѣрѣи мнѣ
 мнѣ . сѣвѣрѣи мнѣ
 нѣжѣи мнѣ . тѣмѣи мнѣ
 мнѣ прѣвѣи . сла нѣ .
 нѣ прѣмѣи мнѣ прѣвѣи .

Стара српска књижевност у 24 књиге
 књига десета
ШЕСТ ПИСАЦА XIV ВЕКА

Уредник
 Милутин Станисавац

Рецензент
 Милорад Павић

Ликовно-графичка опрема
 Добрило Николић

Технички уредник
 Сека Кресовић Бунета

Коректор
 Љубица Милетић

Издавачи
 Издавачка радна организација Просвета
 ООУР „Издавачка делатност“
 Београд, Добрачина 30
 Српска књижевна задруга
 Београд, Маршала Тита 19

Штампа
 Београдски издавачко-графички завод
 Београд, Булевар војводе Мишића 17

Тираж
 6 000 примерака
 Београд 1986.